

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

JEAN-JACQUES ROUSSEAU'NUN EMİLE ESERİNDE
HAYAT BİLGİSİ DERSİNE VE EĞİTİME YÖNELİK
DÜŞÜNCELERİ

Gamze CEBECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019-Gamze CEBECİ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

JEAN-JACQUES ROUSSEAU'NUN EMİLE ESERİNDE
HAYAT BİLGİSİ DERSİNE VE EĞİTİME YÖNELİK
DÜŞÜNCELERİ

JEAN-JACQUES ROUSSEAU'S THOUGHTS ON LIFE
SCIENCE LESSON AND EDUCATION IN HIS WORK
“EMİLE”

Hazırlayan
Gamze CEBECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Bayram TAY

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Gamze CEBECİ tarafından hazırlanan “*Jean-Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersine ve Eğitime Yönelik Düşünceleri*” adlı tez çalışması 19/08/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....

Prof. Dr. Bayram TAY

Üye .....

Doç. Dr. Mutlu Pınar DEMİRCİ GÜLER

Üye .....

Doç. Dr. Muhittin ÇALIŞKAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

19/08/2019

Gamze CEBECİ

ÖZET

JEAN-JACQUES ROUSSEAU’NUN EMİLE ESERİNDE HAYAT BİLGİSİ DERSİNE VE EĞİTİME YÖNELİK DÜŞÜNCELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Gamze CEBEÇİ

Danışman: Prof. Dr. Bayram TAY

2019– xi+185

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Bayram TAY

Doç. Dr. Mutlu Pınar DEMİRCİ GÜLER

Doç. Dr. Muhittin ÇALIŞKAN

17. yüzyılda yaşayan Jean Jacques Rousseau’un Emile eseri eğitim ile ilgili birçok önemli unsur barındırmaktadır. Bu eserde özellikle 1. ve 2. kitapların hayat bilgisi dersinin öğretimi konuları ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın amacını Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersine ve eğitime yönelik düşüncelerinin tespit edilmesi oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde araştırmada nitel araştırma modeli benimsenmiş ve doküman analizi işe koşulmuştur. Araştırmanın veri kaynağını Jean-Jacques Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabı oluşturmıştır.

Araştırmada doküman analizi ile elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak 14 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; mutlu birey yetiştirmek (8), çocuğun kendini tanımasını sağlamak (2), hayatı öğretmek (2), iyi insan yetiştirmek (1) ve etkili vatandaş yetiştirmek (1) şeklinde kategoriler altında yer almıştır.

2. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak 76 yerde düşünceleri olduğu belirlenmiştir. Bunlar; düşünce ve değerler (33), fen bilimleri (12), toplum bilimleri (12), eşya eğitimi (10), doğa, toplum, eşya (9) şeklindedir. Hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan “sanat” kategorisine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

3. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerlerden 7’sine [vatanseverlik (5), sevgi (2), sabır (2), adalet (1), dürüstlük (1), sorumluluk (1) ve öz denetim (1)] ait düşüncelerinin olduğu, 3’üne [saygı, dostluk ve yardımseverlik] ait düşüncelerinin olmadığı belirlenmiştir.

4. Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik olarak 140 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “eğitim biliminin özellikleri” kategorisinin 122 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategori öğrencinin içinde bulunduğu ortam (13) ve hazırbulunmuşluk (4) kategorileri izlemiştir. Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “kazanımlar” kategorisine ait herhangi bir görüşe rastlanılmamıştır.

5. Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan eğitim biliminin özelliklerine yönelik olarak 122 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerinin 7 ana kategori [dil gelişimi (37), ahlaki gelişim (18), duygusal gelişim (17), zihinsel gelişim (16), fiziksel gelişim (15), kişilik gelişimi (12) ve sosyal gelişim (2)] altında toplandığı görülmüştür.

6. Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik olarak 46 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 9 öğretim ilkesi [çocuğa görelilik (27), hayatilik (5), temerküz (4), mahallilik (3), ayaniyet (3), bilinenden bilinmeyene (1), somuttan soyuta (1), kolaydan zora (1) ve yakından uzağa (1)] altında toplandığı tespit edilmiştir.

7. Rousseau'nun Emile eserinde eğitime bakışı ile ilgili olarak 106 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 25 kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “yaparak yaşayarak öğrenme” (26) en çok ifade edilen olurken bu kategoriye “okul” (25), “eğitim yanlışları” (7) ve “eğitimde süreç” (6) kategorileri izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Emile, Hayat bilgisi dersi, Jean-Jacques Rousseau

ABSTRACT

JEAN-JACQUES ROUSSEAU’S THOUGHTS ON LIFE SCIENCE LESSON AND EDUCATION IN HIS WORK “EMILE”

M.Sc. Thesis

Preparer: Gamze CEBECİ

Advisor: Prof. Dr. Bayram TAY

2019 – xi+185

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Department of Elementary Education

Class Education Science

Jury

Prof. Dr. Bayram TAY

Assoc. Prof. Dr. Mutlu Pınar DEMİRCİ GÜLER

Assoc. Prof. Dr. Muhittin ÇALIŞKAN

Jean-Jacques Rousseau, who lived in the 17th century, has many significant elements in his work Emile about education. It has been perceived that the 1st and 2nd books are related to the teaching of life science lessons. The aim of this study is to determine the thoughts of Jean Jacques Rousseau on life science lesson and education in his work Emile. In this context, qualitative research model and document analysis were applied. The data source of the study is composed of the Jean Jacques Rousseau’s work Emile, book 1 and 2.

The results obtained from the document analysis are as follows:

1. In 14 different statements in his book Emile, Rousseau is found to have thoughts about the purpose of life science lesson. These are categorized under: to train happy individual (8), to ensure the child know himself/herself (2), teaching life (2), to train a good person (1), and to train an effective citizen (1).

2. Similarly, in 76 different statements in his book, he is found to have thoughts about the curriculum of life science lesson. These are thoughts and values (33), science (12), social sciences (12), objects education (10), nature, community, goods (9). It is seen that there are no thoughts on “art” category, which is one of the subjects of life science lessons.

3. It is also seen that Rousseau has thoughts about 7 of the core subjects covered in 2018 life science class curriculum [patriotism (5), love (2), patience (2), justice (1), honesty (1), responsibility (1) and self-control (1)] while he has not expressed any thoughts on 3 subjects [respect, friendship, and helpfulness], which are all

4. In 140 different statements in his book, he is also found to have thoughts about the things that the educators take into consideration while preparing the curriculum of life science

lesson. Of these thoughts “the features of the educational science” category takes place in 122 spots. This is followed by the environment that the student is in (13) and readiness (4) categories. No view on the “gains” category, which is taken into consideration in preparing the curriculum of life science lesson, has been detected.

5. Also in 122 statements in his book Emile it is seen that Rousseau has thoughts about the “features of the educational science” category, which is taken into consideration by the educators while preparing the curriculum of life science lesson. These thoughts are categorized under 7 main topics [language development (37), moral development (18), emotional development (17), mental development (16), physical development (15), personality development (12), and social development (2)].

6. In a similar way, in 46 parts of Emile, he is found to have thoughts about the principles of life science education. These thoughts are categorized under 9 education principles [juvenility (27), actuality (5), concentration (4), locality (3), meaningfulness (3), from known to unknown (1), concrete to abstract (1), simple to complex (1), and closely away].

7. In 106 statements, it is seen that he has thoughts about education. These thoughts are categorized under 25 subjects in Emile. “Learning by experimenting” has been phrased at most (26) and this is followed by the categories of “school” (25) “mistakes in education” (7), and “process in education” (6).

Key words: Education, Emile, Life science lesson, Jean-Jacques Rousseau

ÖN SÖZ

Toplumların genel amacı kendi kültürüne uyumlu, etkili ve mutlu bireyler yetiştirmektir. Bireylerin doğal düzen içerisinde evrilebilmesi için de eğitime ihtiyaç vardır. Eğitimin yaşama yakınlık ilkesi gözetildiğinde bireyin topluma uyum sağlamasında en etkili eğitimin hayat bilgisi dersi aracılığıyla ulaşacağı bilinmektedir. Bu çalışmada geçmişten günümüze eğitim ve hayat bilgisi denildiğinde akla gelen ilk kitaplardan olan Jean Jacques Rousseau'nun Emile eseri eğitime bakış açısı, çocukta gelişim özellikleri, hayat bilgisi ilkeleri, hayat bilgisi dersi içeriği bağlamında irdelenmiştir. Bunun için Emile eserinin birinci ve ikinci kitabı analiz edilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünü araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıkları; ikinci bölümünü kuramsal çerçeve ve literatürdeki ilgili çalışmalar; üçüncü bölümünü araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, verilerin kaynağı ve verilerin analizi; dördüncü bölümünü bulgular ve bunlara dayalı yorumlar; beşinci bölümünü ise, araştırmanın sonuçları ve bu sonuçlara bağlı olarak geliştirilen öneriler oluşturmaktadır. Emile eserinin çalışılabilir olduğu ve bu eserin hayat bilgisi dersi kapsamında ele alınabileceğini söyleyen, tez çalışmam boyunca hiçbir yardımı esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, manevi destekleriyle her an yanımda olan danışman hocam Prof. Dr. Bayram TAY'a, tez jürisinde yer alarak çalışmanın olgunlaşmasını ve eksikleri görmemizi sağlayan, değerli fikirleri ve akademik desteklerini esirgemeyen sayın Doç. Dr. Mutlu Pınar DEMİRCİ GÜLER ve Doç. Dr. Muhittin ÇALIŞKAN hocalarıma, kaynaklara ulaşmamda ve kuramsal çerçevenin yazımında desteğini esirgemeyen Arş. Gör. Murat BAŞ'a, sonsuz teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca hiçbir desteği benden esirgemeyen ve özveriyle her zaman yanımda olan canım babam Ali Osman CEBECİ, canım annem Fatma CEBECİ, kıymetli abilerim Cem Can CEBECİ ve Sercan CEBECİ'ye en içten sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Kırşehir-2019

Gamze CEBECİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	İ
BİLDİRİM	İİ
ÖZET.....	İİİ
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	Vİİ
İÇİNDEKİLER.....	Vİ
TABLolar/ÇİZELGELER LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	Xİ
BÖLÜM I.....	1
1.GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	4
1.2.1. <i>Problem Cümlesi ve Alt Problemler</i>	5
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.4. VARSAYIMLAR	7
1.5. TANIMLAR.....	7
BÖLÜM II.....	9
2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR	9
2.1. EĞİTİM VE HAYAT BİLGİSİ DERSİ.....	9
2.2. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMI.....	11
2.2.1. <i>Doğa Bilimleri (Fen Bilimleri)</i>	11
2.2.2. <i>Toplumsal Bilimler (Sosyal Bilimler)</i>	12
2.2.3. <i>Sanat</i>	13
2.2.4. <i>Düşünce ve Değerler</i>	14
2.3. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMININ OLUŞTURULMASINDA	
DİKAKATE ALINAN ÖZELLİKLER	15
2.3.1. <i>Öğrencinin İçinde Yaşadığı Ortam</i>	15
2.3.2. <i>Hazırbulunmuşluk Düzeyi</i>	15
2.3.3. <i>Kazanımlar</i>	16

2.3.4. Eğitim Biliminin Özellikleri.....	17
2.4. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN DAYANDIĞI İLKELER	18
2.4.1. Öğrenciye/ Çocuğa/ Bireye Görelik İlkesi.....	18
2.4.2. Mahallilik (Bölgesellik/Yerellik) İlkesi	19
2.4.3. Ayaniyet / Ayanılık Prensibi	20
2.4.4. Temerküz Prensibi	20
2.4.5. Somuttan Soyuta	21
2.4.6. Yakından Uzağa.....	22
2.4.7. Bilinenden Bilinmeyene	22
2.4.8. Hayatilik (Yaşama Yakınlık) İlkesi	23
2.4.9. Kolaydan Zora.....	24
2.4.10. Güncellik.....	25
2.5. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	26
2.6. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TÜRKİYE’DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	29
2.7. ROUSSEAU’NUN HAYATI, ESERLERİ VE EĞİTİM VE HAYAT BİLGİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ.....	31
2.8. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	41
BÖLÜM III.....	50
3. YÖNTEM.....	50
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	50
3.2. ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAĞI.....	51
3.3. ARAŞTIRMADA SÜREÇ.....	51
1. Aşama: Doküma Ulaşma	53
2. Aşama: Dokümanın Orjinalliğinin Kontrol Edilmesi.....	53
3. Aşama: Dokümanı Anlama	53
4. Aşama: Veriyi Analiz Etme	54
5. Aşama: Veriyi Kullanma.....	59
BÖLÜM IV	60
4. BULGULAR	60
4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR	60
4.1.1. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin Amacına Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	60
4.1.2 “Rousseau’nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin Amacına Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	61

4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR.....	62
4.2.1. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğine Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	62
4.2.2 “Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğine Yönelik Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	63
4.2.1.1. Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğini Oluşturan Düşünce Ve Değerlere Yönelik Düşüncelerindeki Kök Değerler Nelerdir? Alt Problemine Yönelik Bulgular	65
4.2.1.2. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğini Oluşturan Düşünce Ve Değerlere Yönelik Düşüncelerindeki Kök Değerler Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular.....	66
4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR	68
4.3.1. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Unsurlara Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular.....	68
4.3.2. “Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Unsurlara Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular.....	69
4.3.1.1. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersi İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Eğitim Biliminin Özelliklerine Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular.....	71
4.3.1.2. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersi İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Eğitim Biliminin Özelliklerine Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır? Alt Problemine Yönelik Bulgular	72
4.3.1.1.1. Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Çocukların Dil Gelişimine Yönelik Düşünceleri Nelerdir? Alt Problemine Yönelik Bulgular.....	75
4.3.1.1.2. Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Çocukların Dil Gelişimine Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır? Alt Problemine Yönelik Bulgular ...	83
4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR	84
4.4.1. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersi Öğretim İlkelerine Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	84
4.4.2. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersi Öğretim İlkelerine Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular.....	85

4.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR.....	87
4.5.1. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinde Eğitime Bakışı İle İlgili Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	88
4.5.2. “Jean Jacques Rousseau ’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Eğitime Bakışı İle İlgili Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular	88
BÖLÜM V.....	95
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	95
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	95
5.1.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma	95
5.1.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma	96
5.1.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma	100
5.1.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma	107
5.1.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma.....	112
5.2. ÖNERİLER	124
KAYNAKÇA	127
EKLER.....	138
EK 1. ARAŞTIRMADA OLUŞTURULAN KATEGORİLERE AİT ROUSSEAU’NUN EMİLE ESERİNDEN ÖRNEK ALINTILAR	139
ÖZGEÇMİŞ.....	185

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri	61
Tablo 4.2. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri	63
Tablo 4.3. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşüncelerindeki kök değerler	66
Tablo 4.4. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri.....	69
Tablo 4.5. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri	72
Tablo 4.6. Rousseau'nun Emile eserlerinde reseptif ve ekspresif dil gelişimi ile ilgili düşünceleri.....	76
Tablo 4.7. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri.....	83
Tablo 4.8. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri	85
Tablo 4.9. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2 kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
<i>Şekil 2.1.Sosyal bilimler ve ilgi alanları .....</i>	12
<i>Şekil 3.1.Araştırmada süreç .....</i>	52
<i>Şekil 4.1.Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri .....</i>	60
<i>Şekil 4.2.Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri .....</i>	62
<i>Şekil 4.3.Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerindeki kök değerler .....</i>	65
<i>Şekil 4.4.Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri.....</i>	68
<i>Şekil 4.5.Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri .....</i>	71
<i>Şekil 4.6. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri.....</i>	75
<i>Şekil 4.7.Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri.....</i>	84
<i>Şekil 4.8.Rousseau'nun Emile eserinde eğitime bakışı ile ilgili düşünceleri.....</i>	88

BÖLÜM I

Bu bölümde araştırmanın konu başlıkları genel olarak ele alınmış, araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımları açıklanmıştır.

1.GİRİŞ

Teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmelerin bir sonucu olarak yirmi birinci yüzyılın vatandaşlık anlayışı da değişmektedir. Gerçek anlamda yaşanan alan küçülmekte ama sanal ortamlarla birlikte sınırlar derinleşmektedir. Ulusal vatandaşlık kavramı çerçevesi genişlemiş ve küresel vatandaşlık kavramına doğru bir yönelim söz konusu olmaya başlamıştır. Bu bağlamda vatandaş yetiştirme programları yeniden düzenlenmekte ve çağın gereksinimlerine uygun hale getirilmektedir. Uluslar kendi isteklerine cevap olabilecek bireyleri eğitim yoluyla geleceğe hazırlamaktadırlar. Literatür incelendiğinde genel kabul gören eğitim tanımlardan birinin, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci” (Ertürk, 1986, s. 12) şeklinde olduğu görülmektedir. Benzer bir tanımda eğitim, kişinin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla istendik yönde ve bir dereceye kadar kalıcı değişmeler meydana getirme sürecidir (Özçelik, 1981, s. 3). Bu tanımlara göre eğitimin merkezinde birey ve onun davranışları vardır. Bireyin davranışlarını yaparak yaşayarak öğrenme anlayışına uygun olarak değiştirilmesi ve bunun belli yaşantılar yoluyla gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Eğitim kelime olarak, “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” gibi anlamlara gelmektedir (Türk Dil Kurumu 2005).

Eğitim, kasıtlı kültürlenme süreci olarak tanımlanmaktadır (Fidan, 2012, s. 4). Bu sürecin kasıtlı olan boyutu plan ve programlama ile ilgilidir. Bunun için eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Eğitim programı, öğrenene okulda ya da okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlanmaktadır (Demirel ve Kaya, 2014, s. 13). Eğitim programları öğretme etkinliklerini ayrıntılı ve bir bütün olarak öğrenciye vermek amacıyla hazırlanmaktadır. Bu bağlamda Özdemir’e göre (2014, s. 14) eğitim programı, tasarlanan eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi için öğretme öğrenme durumlarını, uygulanacak yöntemleri, kullanılacak araç, gereçleri ve ölçme araçlarını kapsayan ayrıntılı bir plandır. Bir başka bakış açısıyla

eğitim programı bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm etkinlikleri kapsayan bir bütündür (Varış, 1991, s. 98).

Hazırlanan eğitim programlarının hazırlandıktan sonra uygulanma safhasında sorumluluk öğretmenlerdedir. Yapılan bütün öğretim etkinliklerinde öğretmen öğrenciye yol gösterme rolünü üstlenir ve Sağlam'a göre (2008, s. 16) eğitim programı okulun ve öğretmenin yol göstericiliği altında, okul içi ve okul dışındaki bütün öğrenme ve öğretim faaliyetleridir. Bu çerçeveden bakıldığında eğitim programı; dersler, kol faaliyetleri, özel gün ve haftaların kutlanması, geziler, rehberlik, sağlık vb. hizmetler ve fonksiyonları kapsar. Bu tanımdan hareketle eğitim programı okul ve öğretmen iş birliği sonucunda öğrencilere okul içi ve okul dışında planlı ve sistemli bir şekilde öğrenme yaşantıları sağlama amacı güttüğü söylenebilir.

Eğitim programlarından birini de hayat bilgisi dersi öğretim programı oluşturmaktadır. Binbaşıoğlu'na göre (2003, s. 36) hayat bilgisi dersi ile eğitim arasında çok yakın bir ilişki ya da iç içelik söz konusudur ve eğitimin genel amacı da çocuğun, çevresine, başarılı, etkin ya da olumlu bir biçimde uyum yapmasını sağlamaktır. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi bunu gerçekleştiren ilk derstir.

Çocuklar okula başlayana kadar geçen süreçte yaşama yönelik öğrenmelerini aile ve yakın çevreleri sayesinde gerçekleştirirler. Okula başladıklarında birçok ders görmeye başlarlar ve yaşamı boyunca öğrendikleri ile öğrenecekleri bilgiler arasındaki uyumu sağlayan ders hayat bilgisi dersi olarak karşılırlarına çıkmaktadır. Gültekin (2015, s. 2) ve Tay'a göre (2017, s. 5) hayat bilgisi dersi hayatın yani yaşamın bilgisidir. Gültekin'e göre (2015, s. 2) hayat bilgisi dersi okul öncesi eğitimden yararlanamamış öğrencilerin ilkokulda karşılaştıkları ilk derstir ve de hayat bilgisi, çocukların bilinçli olarak yaşama yönelik şeyleri öğreneceği, okula başlamadan önce arzu edilmeyen istenmeyen öğrenmelerini arzu edilenlerle değiştireceği ilk derstir. Bu bağlamda hayat bilgisinin, öğrencilere hayatın bilgisini kazandırıyor olması, onların toplumsallaşmaları yani vatandaşlık özelliklerini de bu ders aracılığı ile kazanıyor olduğunu gösterebilir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Her toplum vatandaşlarını kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyum sağlayacak şekilde yetiştirme gayesindedir. Bireylere öğrenme ve öğretme ortamında kültür aktarımı yapılarak etkili vatandaş yetiştirme sürecine girilir. Özer'e göre (1993, s. 1)

eğitimin temel işlevi, bireylere toplumca istenen nitelikleri kazandırmaktır. Bu nitelikler, eğitim kurumlarında düzenlenen öğretme-öğrenme etkinlikleriyle öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Eğitimin en önemli işlevlerinden biri toplumun mevcut kültürünün, norm ve değerlerinin genç nesillere aktarılması, toplumun bütünlüğü ve sürekliliğinin korunmasıdır (Eserpek, 1978, s. 126).

İnsanın yaşama uyumunu kolaylaştırması ve toplumsal yaşamda bir yerinin olması bakımından hayat bilgisi dersinde, çocuğa içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çevreyi inceleyerek ve küçük yaşlardan başlayarak, çevresi ve çevre sorunları hakkında doğru ve sağlam bilgiler ile çevreye uyumda iyi alışkanlık ve gerekli becerilerin öğretilme amacı ön planda yer alır ve buna bağlı olarak hayat bilgisi dersinde, konular, çocuğun çevresinden alındığı için daha anlamlıdır (Binbaşıoğlu, 2003, s. 36). Hayatın durağan olmadığını, her şeyin dünden bugüne değiştiğini ve yarınlarda da değişebileceğini, bu değişimin normal bir süreç olduğunu çocuğun kavraması gerekir. O halde hayat bilgisi ders içeriği, yaşamın her alanında daha iyiye doğru bir değişim olduğu, bu değişimin yarınlarda da devam edeceği, bunun normal olduğu gerçeği ile ilişkili olmalıdır (Bektaş, 2009, s. 4). Hayat bilgisi dersinin tarihsel gelişimine bakıldığında düşünürlerin görüşlerinin dersin oluşmasında ve oluşturulmasında önemli etkilere sahip olduğu söylenebilir. Bu düşünürlerden Jean Jacques Rousseau, Emile eserinde hayat bilgisi dersine dair birçok ipucu vermektedir. Emile’de, çocukların eğitimi ile ilgili, yazıldığı dönemde ve günümüzde kabul gören birçok husus ele almıştır. Rousseau’nun çocuğun eğitimi ile ilgili olarak o dönemdeki söylemlerinin günümüzdeki anlayışlarla ele alınmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Emile, beş kitaptan oluşan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır ve eserde yer alan kitaplardan ilk ikisinde hayat bilgisi dersine yönelik özellikleri içerdiği düşünülmektedir. Çünkü Rousseau, Emile eserinin ilk kitabında çocuğun doğumundan 5 yaşına kadar olan döneme ait özellikleri betimlemektedir. İkinci kitabı ise 5 yaşından 12 yaşına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Hayat bilgisi dersi Türkiye’de ilkokul birinci sınıftan başlayarak iki ve üçüncü sınıflarda okutulmaktadır. Dolayısıyla birinci sınıf öğrencilerinin en az 5 yaşında (60 aylık) oldukları ve 3. sınıfın sonunda 8, 9 ve en fazla 10 yaşına ulaştıkları bilinmektedir. Bu bağlamda Rousseau’nun Emile eserinin ilk iki kitabı hayat bilgisi dersi öğretimi ile ilgili dönemi kapsadığı görülebilir. Bununla birlikte eserin birinci kitabında Rousseau her şeyin aslında iyi yaratıldığını ancak insanların ne canlıların ne de eşyaların ilk haliyle saf ve temiz kalmasına izin verdiklerini söyler. Bununla birlikte; insan doğuşundan itibaren kendine bırakılmalı, kendi özünde yetişmeli, bozulmasına izin verilmemeli, çocuğu toplumun

isteklerine göre değil onun yeteneklerine, isteklerine, saf ve temizliğine göre yetiştirilmesi gerektiğini belirtir ve burada önemli olanın; çocuğun yaşamının nasıl etkileneceğidir. Ona göre yaşamak sadece nefes almak değildir, kendimize özgü yanlarımızı, alışkanlıklarımızı kullanmaktır. Yine çocuklar yeteneklerini ortaya çıkarmaları ve olmak istedikleri şeyi olmaları için özgür bırakılmalıdır. Çocuklara fazla korumacı yaklaşılmalıdır. Çocuk istese de istemese de acıyla tanışacak ve bu deneyimler onu kuvvetlendirecektir. Çocuk zamanla hayatın bütün gerçeklerini öğrenecektir.

Rousseau, ikinci kitabında ergenlik öncesi döneme kadar olan zamanı ele almıştır. İkinci kitapta Emile yeterince güçlenmiş, geriye düşlem gücünü uyandırmak kalmıştır. Rousseau'ya göre düşlem gücünü geliştirmekte çocuğu doğasına bırakmakla mümkündür. Çocuk özgür bırakılmalıdır, özgürlüğün sağladığı rahatlık duygusu birçok acıyı unutturur. Çocuk hayatın gerçek tadını tatmalıdır. Hayallerle kurulu bir dünyaya küçük yaşta çocuklara mantık ve analiz yeteneği aşlamaya çalışmak çocuk için büyük talihsizliktir. Yine O'na göre tutarlı olunmalı, zamanından önce bilgi yüklenmeye çalışılmamalı ve eğitim hayatına büyük önem verilmelidir. Öğretmen sade ve doğal olmalıdır. Bu onun çocuklarla arasındaki ilişkinin güçlenmesine yardımcı olur. Bununla birlikte çocuklara okumayı öğrenmeleri için yapılacak ilk şey; onlarda öğrenme arzusu uyandırmaktır. Çocuk her şeyi deneyerek öğrenmelidir. Rousseau'ya göre Emile kendisinin yaptığı eğitimler sonunda iyilik yapmayı seven, cömert, mütevazı, güçlü, şefkatli, zorluklara karşı daha az telaşlı bir çocuk olmuştur.

Emile'in ilk iki kitabı genel hatlarıyla değerlendirildiğinde kitaplarda hayat bilgisi dersinde yer alan; etkili vatandaş, informal eğitim, buluş yoluyla eğitim, eğitim yanlışları, eğitimin amacı, eğitimin önemi, etkili vatandaş olma, motivasyon, öğrenme çevresi, eğitimde ceza, eğitimde süreç, mesleki eğitim, gözlem yoluyla öğrenme, eğitimde faydacılık, eğitimde dönüt ve düzeltme, ideal eğitimci, sorgulayıcı eğitim, kavram öğretimi gibi başlıkların varlığı söz konusu olduğu için incelenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

17. yüzyılda yaşayan Jean Jacques Rousseau'un Emile eseri hayat bilgisi dersi için birçok önemli noktayı barındırmaktadır. Eser dikkatle incelendiğinde eğitim üzerine günümüzde geçerli olan özellikler söz konusu olduğu söylenebilir. Eserin bir diğer adının eğitim üzerine olması, içinde eğitimle ilgili özellikler barındırdığının göstergesi olabilir. Bu eserde özellikle 1. ve 2. kitapların hayat bilgisi dersinin öğretimi konuları ile ilgili

olduğu düşünölmektedir. Eserin günümüze kadar bazı boyutları ile incelendiği fakat hayat bilgisi dersi çerçevesinde incelenmediği literatür incelemesi ile tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde Rousseau'nun Emile'de hangi duygu ve düşünceleri vurguladığı, eğitime yönelik görüşleri, insan doğası ve değerler eğitimi, demokratik ve özerk bireyin yetişmesi, sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler, çocukta dil gelişimi ve dil edinimi, idealist felsefe açısından çocuk eğitimi, yapılandırmacı eğitim felsefesi açısından natüralist eğitim anlayışı, çocuk ve eğitimi, kadın ve eğitimi, ahlak ve eğitimi, ahlak felsefesi, vatandaşlık anlayışı, tarih öğretimini üzerine çalışmalar yapıldığı görölmüştür. Bununla birlikte; Rousseau'nun Ahmet Refik Altınay üzerindeki etkisi, Platon ve Rousseau'un eğitim anlayışlarının karşılaştırılması, Rousseau'nun aydınlanma filozofu Kant'ın eğitim felsefesi üzerinde ne kadar etkili olduğu gibi çalışmaların yapıldığı da görölmektedir (Maboçoğlu, 1990; Ata, 2003; Bakır, 2007; Emiroğlu, 2009; Sarıipek, 2010; Kahveci, 2012; Tütüncü, 2013; Korkmaz ve Öktem, 2014; Burkaz, 2014; Günaydın, 2014; Ceylan, 2014; Genç, 2015a; Genç, 2015b; Badamchi, 2016; Tüfenkçi, 2017; Tural, 2018; Atagöl, 2018). Bu araştırmada ise Rousseau'nun Emile eseri hayat bilgisi dersi ve bu dersin kapsadığı dönem merkeze alınarak eğitim üzerine görüşleri çalışılmıştır.

Emile'in söz konusu etkisi göz önünde bulundurularak hayat bilgisi dersi ile ilgili görüşlerinin de birçok bakış açısına yön vereceği düşünölmüş ve eser hayat bilgisi dersi bağlamında ele alınmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2.1. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu çalışmada *Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersine ve eğitime yönelik düşünceleri nelerdir?* problemine ve bu problemin kapsamına giren aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri nelerdir?

1.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?

2.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri nelerdir?

2.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?

2.1.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerinde yer verilen kök değerler nelerdir?

2.1.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerinde yer verilen kök değerler nasıl yer almıştır?

3.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri nelerdir?

3.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?

3.1.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri nelerdir?

3.1.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?

3.1.1.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri nelerdir?

3.1.1.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?

4.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri nelerdir?

4.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?

5.1. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde eğitime bakışı ile ilgili düşünceleri nelerdir?

5.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında eğitime bakışı ile ilgili düşünceleri nasıl yer almıştır?

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserini oluşturan 5 kitaptan ilk ikisi ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmada Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin ilk iki kitabı hayat bilgisi dersi ve eğitime yönelik düşünceleri çerçevesinde incelenmiş ve çalışmanın sınırlılığını hayat bilgisi dersi ve eğitim üzerine görüşler oluşturmuştur.

1.4. VARSAYIMLAR

Bu araştırmada kullanılan Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin Türkçe'ye çeviri olan ISBN 978-9944-88-599-7 numaralı kopyasının Fransızca aslının aynısı olduğu varsayılmıştır.

1.5. TANIMLAR

Hayat bilgisi: Çocuğun kendini bilmesi ve tanınması amacıyla onun anlayışı dikkate alınarak; sosyal bilimler, fen bilimleri, sanat, düşünce ve değerlerle içeriği oluşturulan, küreselleşen dünyada öncelikle iyi bir insan, ardından ulusal bir vatandaş ve nihayet bir dünya vatandaşı olma özellikleri kazandıran, toplu öğretim anlayışından hareketle çocuklara hayatın bilgisini kazandırmaya çalışan vatandaşlık eğitim programının ilk dersidir (Tay, 2017, s. 6).

Yukarıdaki tanımdan hareketle bu çalışmada hayat bilgisi dersi; dersin amacı, dersin içeriği, içeriği oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerindeki kök değerler, içeriğin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlar, içeriğin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özellikleri, çocukların dil gelişimi ve dersin öğretim ilkeleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Eğitim: Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda pratik değeri olan yetenek, yönelim ve diğer davranış biçimlerini edindiği süreçler toplamıdır. Kişinin, toplumsal yeteneklerinin ve üst düzeyde kişisel gelişmesinin sağlanması için seçilen seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerinin ve üst düzeyde kişisel gelişmesinin sağlanması için seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan sosyal bir süreçtir (Varış, 1991, s. 26). Bu çalışmada eğitim, bütün bileşenleri (sistem, okul, öğretmen, öğrenci) ile ele alınmıştır.

Jean Jacques Rousseau: 18 yüzyılda yaşamış Fransız düşün dünyasının ve edebiyatının en önemli isimlerinden biridir. Jean- Jacques Rousseau, yaşamı boyunca

özgürlük, sosyal haklar, din, politika ve eğitim üzerine kafa yormuş ve önemli fikirler, düşünce sistemleri ortaya çıkarmıştır. Aydınlanma çağında yetişmiş olması sebebiyle, uygarlık eleştirisi ve doğaya dönüş önerisiyle romantik akıma öncülük etmiş, monarşiye karşı halk iradesinin üstünlüğünü savunmasıyla da Fransız Devrimi'ni ve özellikle Jakobenleri etkilemiştir. Düşünceleri özellikle, Fransız Devrimi'nden sonra kurulan yeni devletin kalkınmasında, toplumun sosyal yapısında ve eğitim sisteminde etkili olmuştur. Bu çalışmada Rousseau'nun daha çok eğitime yönelik düşünceleri dikkate alınmıştır.

Emile: Emile, Jean Jacques Rousseau tarafından yazılan, insanların eğitimi ve kültürel gelişimi hakkındaki düşüncelerini yansıtan bir eserdir. Bu eser beş kitaptan oluşmaktadır. Birinci kitapta Emile'in doğumundan beş yaşına gelene kadar olan dönemi, ikinci kitapta Emile'in beş ile on iki yaşları arasında dönemi, üçüncü kitapta Emile'in on beş yaşına kadar olan hayatı, dördüncü kitapta Emile'in iç dünyasını geliştirmeye, sağlıklı bir ruh hali kazanmasına yönelik eğitimi ve beşinci kitapta Emile'in hayata hazır olma durumu ve evlenmesi anlatılmaktadır. Bu çalışmada hayat bilgisi dersi merkeze alınarak Emile eserinin birinci ve ikinci kitapları incelenmiştir.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde; eğitim, hayat bilgisi dersi, Jean Jacques Rousseau ve Emile eseri ile ilgili alanyazından kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

2.1. EĞİTİM VE HAYAT BİLGİSİ DERSİ

Eğitim, geniş anlamda bireyin toplum içinde değeri olan, yetenek, tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümüdür (Demirel ve Kaya, 2014, s. 5). Bu süreç içinde bireylerin edineceği bilgiler tesadüfi olmamalı bilgilerin belli bir hedefi veya amacı olmalıdır. Fidan ve Erden'e göre (1998, s. 13) eğitim, en genel anlamıyla insanları belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Farklı gelişmelere bağlı olarak dünyada her gün yeni bilgiler ortaya çıkmaktadır ve bu bilgilerin boyutları farklılaşmaktadır. Bireylerin ortaya çıkan durumlara ayak uydurabilmeleri için de kişilik niteliklerini çok yönlü geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda eğitim, bireyde beden, zekâ ve ruh anlamında en iyi, en güzel ne varsa tümünü bulup ortaya çıkarma sürecidir (Filiz, 2014, s. 5). Bireyde bulunan iyi ve güzel bütün özellikleri ortaya çıkarıldıktan sonra da eğitimin bir başka özelliği görünür ki o da bu güzellikleri eğitim yoluyla daha da ileri seviyelere taşımaktır. Şişman'a göre (2014, s. 3) eğitimin temel amaçlarından biri, insanın doğuştan sahip olduğu yetenekleri ortaya çıkarmak ve geliştirmektir. Geliştirilecek eğitimin, insanı iyi yönde geliştirmesi beklenmektedir. Varış'a göre (1991, s. 26) eğitim, bireyin yaşadığı toplumda pratik değeri olan yetenek, yönelim ve diğer davranış biçimlerini edindiği süreçler toplamıdır. Kişinin, toplumsal yeteneklerinin ve üst düzeyde kişisel gelişiminin sağlanması için seçilen seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerinin ve üst düzeyde kişisel gelişmesinin sağlanması için seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan sosyal bir süreçtir.

Birbiri üzerine biriken bilgiler bir süreç içerisinde eğitim yoluyla bireye aktarılır. Eğitim; insan davranışlarında bilgi, beceri, ilgi, anlayış, tavır, karakter ve önemli sayılan kişilik nitelikleri yönünden belli değişimler sağlamak amacıyla yürütülen düzenli bir etkileşimdir (Yıldırım, 1983, s. 12). Bu etkileşim süreci içinde farklı kanallar yoluyla bireyde istendik özellikler geliştirilebilmektedir. İstendik davranışların bireylere kazandırılmasında birçok dersin katkısı ve etkisi söz konusu olabilir. Bu derslerden birini hayat bilgisi dersi oluşturmaktadır. Yukarıda ifade edilen eğitim tanımlarında; bireyin

toplum içinde değeri olan, yetenek, tutum ve diğer davranışları kazanması, bireyde beden, zekâ ve ruh anlamında en iyi, en güzeli oluşturma ve toplumsal yetenekleri ve üst düzeyde kişisel gelişmesinin sağlanması gibi özelliklerin kazandırılması üzerinde durulmaktadır. Bu özelliklerin kazandırılmasına aracılık edecek ilk ders hayat bilgisi dersi olabilir. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi, çocukların iyi bir insan, iyi bir vatandaş olması, çevrelerine etkin ve olumlu bir biçimde uyum sağlaması için gerekli olan tüm davranışları kazanmasını sağlayan ilk ders (Akınoğlu, 2003, s. 2) olarak tanımlanabilmektedir.

MEB'e göre (2015, s. 6) ilkokul öğrencilerinin kendilerini, yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımalarını amaçlayan hayat bilgisi dersi; 1926, 1936, 1948, 1998, 2005, 2009, 2015, 2017 ve 2018 ilkokul/ilköğretim programlarında yer almış, toplu öğretim anlayışı ile oluşturulmuş bir derstir. Tay'a göre (2017, s. 6) hayat bilgisi dersi, çocuğun kendini bilmesi ve tanınması amacıyla onun anlayışı dikkate alınarak; sosyal bilimler, fen bilimleri, sanat, düşünce ve değerlerle içeriği oluşturulan, küreselleşen dünyada öncelikle iyi bir insan, ardından ulusal bir vatandaş ve nihayet bir dünya vatandaşı olma özellikleri kazandıran, toplu öğretim anlayışından hareketle çocuklara hayatın bilgisini kazandırmaya çalışan vatandaşlık eğitim programının ilk dersidir. Karabağ ise (2009, s. 4) hayat bilgisi dersini çocuğun ruhu dikkate alınarak çeşitli disiplinlerin birleşiminden oluşturulmuş, çocuğu yaşamsal bilgilerle yaşama hazırlayan, yaparak yaşayarak öğretim yoluyla iyi bir insan olmalarını sağlayan ve bir üst eğitim basamağına hazır hale getiren öğretim programı olarak betimlemiştir. Bir başka tanımda hayat bilgisi dersi çocuğun doğumundan itibaren geçen 6-7 yıldan bu yana dünyayı nasıl anlamlandırdığına ilişkin deneyimleri merkeze alarak bundan sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya, çevresini fiziki ve sosyal boyutta anlamasına katkıda bulunmaya çalışan bir ders (Kabapınar, 2007, s. 1) olarak ifadelendirilmiştir.

Çocukların gelişim özelliklerine bakıldığında bu yaş grubundaki çocukların olgu ve olayları bir bütünlük içinde algılamaları söz konusudur. Çocukların bu özelliğini göz önünde bulunduran hayat bilgisi dersi; iyi insan, iyi bir vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimlerin ve doğa bilimlerinin yaşama yönelik konularını kaynaştırarak bir bütünlük içerisinde ele alan bir ilkokul dersidir (Gültekin, 2015, s. 3). Tanımda hayat bilgisi dersinin kapsamının doğal ve toplumsal bilimlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Sönmez'e göre (2010, s. 2) hayat bilgisi dersinin kapsamını sadece doğal ve toplumsal bilimler değil bunun yanında sanat, çağdaş düşünce ve değerler de oluşturmaktadır.

2.2. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMI

Hayat bilgisi dersinin kapsamını doğa bilimleri, toplumsal bilimler, sanat ve düşünce ve değerler oluşturduğu görülmektedir. Bu özellikler aşağıdaki başlıklarda açıklanmıştır.

2.2.1. Doğa Bilimleri (Fen Bilimleri)

Her çocuğun içinde doğduğu, yaşayıp geliştiği bir doğa vardır. Bu doğaya dair değişik düzeyde birçok bilgi alanı çocuğu kuşatmaktadır (Güleryüz, 2008, s. 10). Çocuğu kuşatan bu bilgi alanı ile ilgili olarak çocuğun edinmesi gereken bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların olduğu söylenebilir. Bu edinimler ilköğretimde ilk olarak hayat bilgisi dersi ile sağlanmaktadır. Hayat bilgisi dersi içinde yer alan doğa bilimleri ile ilgili edinimlerin genel anlamda fen eğitimi ile ilgili olduğu hatta hayat bilgisi dersinin bu yönü ile fen eğitimine yönelik hazırbulunmuşluğu sağladığı iddia edilebilir. Kıldan ve Pektaş'a göre (2009, s. 15) fen eğitimi çocuğun karşılaştığı nesnelere, olayları ve bunların ilişkilerini gözleyip, inceleyip, araştırması ve sonuçlara varması olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda fen etkinlikleri fen ve doğa bilimlerine ilişkin bilgilerin çocuğa aktarımı değil, çocuğun fen ve doğa olaylarını yaparak yaşayarak öğrenmesidir (Ulçay, 1989, s. 36). Farklı bir bakış açısı ile fen eğitiminin, öğrencilerin bilimsel düşünceleri, olaylara eleştirel yaklaşımlarını, yaratıcılıklarını geliştirmeleri, teknolojik yeniliklere ve değişikliklere kolayca uyum sağlamaları için gerekli olduğu düşünülmektedir (Akpınar ve Ergin, 2005, s. 63). Toplum ve çevre kalkınmasının temeli, ilk kez ilköğretim kurumlarında fen dersleri ile atılabilmektedir. Bu derslerde çocuklar, içinde yaşadıkları fen ve tabiat dünyasını bilimsel yönden ele alıp inceleme fırsatını elde etmektedirler. Çünkü onların hayata kolay uyum sağlamaları, fen ve tabiat dünyasını çok iyi bilmelerine ve ondan yeterince faydalanabilme yollarını öğrenmelerine bağlıdır. Bu bakımdan, çocuklar ilköğretim kurumlarında, çevrelerini bilimsel yöntemlerle inceleyerek, olay ve durumlar karşısında objektif düşünme ve doğru hüküm verme alışkanlığı kazanmaktadır. Bu alışkanlık da onların kendilerine, ailelerine ve çevrelerine yararlı olmalarını sağlamaktadır (Akgün, 2001, s. 10). Bu kapsamda hayat bilgisi dersinde de çocukların çevrelerini bilimsel yöntemlerle incelemeleri, olay ve durumlar karşısında objektif düşünceleri ve doğru hüküm verme alışkanlığı kazanmaları hedeflenmektedir.

Çocuğun yaşadığı çevreye uyum sağlaması için içinde yaşadığı doğal ve toplumsal çevreyi yakından tanıması gerekmektedir. Hayat bilgisi dersiyle algı kapasitesi yetişkin

bireyler kadar gelişmemiş, nesnelere ve canlıları sınıflandırmada zorluk çeken çocuklara; doğanın içerisinde doğayı tanıma etkinlikleri yaptırılarak onların kısa süre içerisinde fiziksel dünyanın gerçekleri ile tanıştırılması sağlanmıştır (Karatekin, 2016, s. 446) .

2.2.2. Toplumsal Bilimler (Sosyal Bilimler)

Her bireyin, doğup büyüüp geliştiği bir toplum, toplumların, tarihsel süreç içinde ürettiği bilgiler vardır. Bu bilgileri, ele alıp işleme sürecinde tarih, sosyoloji, ekonomi, felsefe gibi disiplinlerden yararlanır. Toplumun dili, yaşama ve düşünme ve beslenme biçimi bireyi de etkilemektedir (Güleryüz, 2008, s. 11). Hayat bilgisi dersi bireyi yaşadığı topluma uyumu için gerekli olan bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkları kazandırma amacıyla olduğundan birçok bilgiyi toplum bilimleri ya da başka bir ifade ile sosyal bilimlerden almaktadır. Sönmez'e göre (2005, s. 4) sosyal bilimler, insanlar tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu süreç sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünüdür Bir başka tanıma göre sosyal bilimler, insanın insanla ve çevresiyle etkileşiminden doğan bilgilerin, insani ve toplumsal yönlerinin kanıtlama temel prensibi ile oluşturulan bilimler topluluğuna denilebilmektedir (Tay, 2015, s. 3). Bu bağlamda sosyal bilimlerin öznesi ve nesnesinin insan olduğu ve sosyal bilimlere genel hatları ile bakıldığında insanın insanla ve çevresiyle etkileşimini konu edindiği söylenebilir. Sosyal bilimler ve ilgi alanları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Sosyal Bilim	İlgi Alanı
Antropoloji	: İnsanın kültürü
İletişim Bilimleri	: İnsanın iletişimi
Ekonomi	: İnsanın üretim, dağıtım, tüketim, ticaret, değişim ve bölüşümü
Eğitim Bilimleri	: İnsanın eğitimi
Coğrafya	: İnsanın yaşadığı doğal çevre
Tarih	: İnsanın geçmişi
Uluslararası İlişkiler	: İnsanın uluslararası ilişkileri
Dil Bilimi	: İnsanın dili
Siyaset Bilimi	: İnsanın yönetimi
Psikoloji	: İnsanın davranışları
Sosyoloji	: İnsanın toplumsal çevresi
Müzikoloji	: İnsanın müziği
Hukuk	: İnsanın hak, özgürlük ve bunlarla ilgili kuralları
Suç Bilim	: İnsanın suç sayılan davranışları

Şekil 2.1.Sosyal bilimler ve ilgi alanları (Tay, 2015, s. 4)

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere her bir sosyal bilim insanının ya insanla ya çevresiyle ya da her ikisi ile etkileşimini konu edinmektedir. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi sosyal bilimlerin ürettiği bilgileri kullanarak çocuğa yaşadığı toplumsal çevreye uyumu için gerekli olan özellikleri kazandırdığı söylenebilir.

2.2.3. Sanat

Sanat; müzik, şiir, dans, resim gibi yapıları incelemek, işlemek ve ortaya bir ürün koyma eylemidir. Hayat bilgisi dersi, bir yanıyla da güzel sanatlardan beslenerek, beceri alanı olarak, öğrencinin yaşadığı toplumun resim, müzik, masal, şiir, öykü, sanat değerlerinden yararlanmaktadır (Güleryüz, 2008, s. 12). Sanat, bireyin yaşamının hemen hemen her anında ayrılmaz bir parçasıdır denilebilir. Çünkü “insanlar her nereye bakarlarsa baksınlar sanat ve tasarım çalışmalarını görebilirler. Sanat biçimleri ve tasarım ürünleri hemen her gün insanlara, kullandıkları bir sabah kahvaltısı tabağında, elbiselerinde, mobilyalarında, sofrta takımlarında görünür” (Brommer & Horn, 1985 akt. Mercin ve Alakuş, 2007, s. 15).

Sanatın eğitimi ifadesi ile bireyin, toplumun ve insanlığın eğitimine sağladığı anlamlı katkı ve yarar anlaşılır. Sanatın genel ve eğitimsel işlevleri ise sanat eğitimi gerekli kılar. Sanat eğitimi, insanların kendi yaşantılarını amaçlı ve yöntemli olarak olumlu yönde değiştirme, dönüştürme, geliştirme ve yetkinleştirme süreci olarak betimlenebilir (Uçan, 2002, s. 2-3).

Estetik tavır alan, roman okuyan, müzik dinleyen, film izleyen, tiyatro veya bir tabloyu seyreden kişi için, o anda ilgilendiği herhangi başka bir şey, bir konu söz konusu değildir. Bütün öz benliği ile ilgilendiği şey, o sanat yapıtının varlığına yönelmiş olmasıdır. Birey estetik tavır alırken hayal dünyasına dalar ve o eserde kendinden bir şeyler bulur ve onunla özdeşleşir. Doğal olarak bireyin sanatsal tercihleri bir anlamda onun kişiliğini de yansıtmaktadır (Ersoy, 2002, s. 38). Hayat bilgisi dersi bireyi kişisel olarak geliştirme amacını üstlendiğinden sanat eğitiminin hayat bilgisi dersi için vazgeçilmez olduğu söylenebilir. Sanat eğitimi, bireylerin kişilik gelişimlerini, davranışlarını, dikkatlerini yoğunlaştırma ve gözlem yeteneklerini olumlu yönde etkilemektedir. Bunların dışında sanat eğitimi yaşamı algılama, yorumlama, yaratıcılık, düşünme sistemlerini geliştirme, iletişim becerilerini artırmada da etkili olmaktadır (Aral, 1999, s. 16). Genel olarak bakıldığında Mercin ve Alakuş’a göre (2007, s. 15) sanat ile ilgili özellikler aşağıdaki gibi betimlenebilmektedir:

1. Sanat, insana estetik haz verip, insanı eğlendirerek onun oyalanmasını ve yaşam dersi vermesini sağlar.
2. Sanat ve buna bağlı olarak sanat eseri, insan yaşamının belli zaman dilimlerinin sembolleşmesini, yani bireyin yaşamının o anki kesitinin kayıt altına alınmasını sağlar.
3. Sanat, bireyin düş gücünü zenginleştirmesine yardımcı olur.
4. Sanat, bireyin hem görmeye dayalı ihtiyaçlarını hem de zihinsel gelişimini sağlayan bir araçtır.
5. Sanat, insanların birbirlerini anlamalarını sağlayan bir iletişim aracıdır.

Tüm bu özelliklerin kazandırılması ya da bunlar için alt yapı oluşturulması hayat bilgisi dersi ile mümkün olabilir.

2.2.4. Düşünce ve Değerler

Düşünme; akıl yürütme, problem çözme, bir olayı inceleme, bir olayı irdeleme, yansıtma ve eleştirme gibi zihinsel süreçleri içermekte ve kavramlar veya olaylar arasında anlamlı bağlantılar kurmaya ve sonuçlar çıkarmaya dayanmaktadır (Demirkaya, 2015, s. 400). Düşünme, düşüncenin bir ürünüdür ve düşüncenin toplumdan topluma farklılaştığı söylenebilir. Bir toplumu diğer toplumlardan ayıran önemli özelliklerinden biri de düşünce yapıları olabilir. Tay'a göre (2017, s. 15-16) hayat bilgisi dersinde çocuklara yönelik mensubu oldukları toplumun düşünce sistemi, bu sistemin yapı taşları, düşünürleri ve düşünce yapısının gelişimi ile ilgili çalışmalar yapılması gerekmektedir. Türk düşünce yapısının şekillenmesinde Orta Asya kültürünün, Göktanrı (Tengrizm) inancı ile İslamiyet'in etkisi olmuştur. Yine Farabi, İbn-i Sina, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlâna, Yunus Emre, Sadreddin Konevi, Katib Çelebi, Cevdet Paşa, İbrahim Şinasi, Ziya Gökalp, Namık Kemal, Ali Suavi, Hüseyin Nihal Atsız, Cemil Meriç ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk düşünce yapısının şekillenmesinde etkisi olduğu belirtilmektedir. Düşünce sisteminin önemli bir boyutunu da değerlerin oluşturduğu söylenebilir. Gülerüz'e göre (2008, s. 12) toplumlar tarihsel süreç içerisinde kendilerine uygun, yaşamalarını kolaylaştıran değerler üretirler. Bunlar gelecek kuşaklara aktarılırlar. Bu ortak değerler insanların kolay anlaşmasını, aynı duyguların paylaşılmasını sağlar. Hayat bilgisi dersi içeriğinin söz konusu düşünce ve değerler çerçevesinde yapılandırılmakta olduğu söylenebilir.

2.3. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN KAPSAMININ OLUŞTURULMASINDA DİKKATE ALINAN ÖZELLİKLER

Yukarıda ifade edilen dört kapsam alanından dersin içeriğinin belirlenmesinde öğrencinin içinde yaşadığı ortam, hazırbulunuşluk düzeyi, kazanımlar ve eğitim bilimlerinin özellikleri dikkate alınmaktadır (Sönmez, 2010, s. 2). Bu özellikler kısaca aşağıdaki gibidir:

2.3.1. Öğrencinin İçinde Yaşadığı Ortam

Hayat bilgisi dersi öğretim sürecinde yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta ilkesi söz konusudur. Öğrencilerin yakın çevresinden başlayarak öğrendiklerini yaşama geçirmesi, kendi yaşantısında kullanması ve yeni durumlara uyarlayabilmesi önemlidir (Nas, 2003, s. 300). Tay'a göre (2017, s. 16) hayat bilgisi dersinin öncelikli amacı öğrencinin yaşadığı çevreye etkin ve dengeli bir şekilde uyumunu sağlamak olduğundan çocuğun ailesinden ve yaşadığı toplumsal çevreden getirdikleri bu süreçte önemli ve etkili olmaktadır. Bununla birlikte Sönmez'e göre (2005, s. 5) eğitim durumu düzenlenirken örnekler, sorular, ipuçları, düzeltmeler ve pekiştireçler öğrencinin içinde yaşadığı ortama; yani onun içinde bulunduğu kültürel değerlere uygun olmalıdır. Öğrencinin çevresinden seçilen somut ve soyut örnekler hem öğrenmeyi kolaylaştırır hem de kalıcılığı sağlayabilir.

2.3.2. Hazırbulunuşluk Düzeyi

Öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyi, öğrencinin öğretim sürecine başlarken bilişsel, duyuşsal ve devinişsel anlamda kendinde getirdiği her şeydir. Başaran'a göre (1998, s. 24) hazırbulunuşluk insanın belli bir gelişim görevini olgunlaşma ve öğrenme yoluyla yapabilecek düzeye gelmesi olarak tanımlamakta, kişinin olgunlaşma ve öğrenme sonucunda belli bir davranışı göstermeye hazır olması olarak nitelendirmektedir. Ülgen (1997, s. 23) hazırbulunuşluk kavramını öğrenme sürecinde belli bir öğrenme faaliyetini gerçekleştirmek için gerekli olan ön koşul davranışların kazanılması olarak ifade etmiştir.

Hazırbulunuşluk bilişsel, duyuşsal ve pskimotor olmak üzere üç başlık altında açıklanabilmektedir. Bilişsel hazırbulunuşluk derse giren öğrencinin dersle ilgili bildikleridir (Sönmez, 2005, s. 5). Bireyin edindiği ya da ulaştığı bilgilerin geçerlik ve

güvenirliğine karar verebilmesi için soru sorması, sorgulaması, analiz ve sentez etmesi, tartışması ve değerlendirmesi gerekmektedir (Ünal, 2005, s. 13).

Duyuşsal hazırbulunuşluk, öğrencinin o dersle ilgili duyguları olarak ifade edilebilir. Hayat bilgisi dersiyle ilgili öğrencinin ilgisi, korkusu, öğretime ve derse karşı duyduğu sevgi, nefret gibi duyuşsal özellikler duyuşsal hazırbulunuşluk ile ilgilidir (Sönmez, 2010, s. 4).

Psikomotor hazırbulunuşluk ise öğrencinin mevcut sinir ve kas koordinasyonu kapasitesi olarak açıklanabilir (Sönmez, 2010, s. 4). Hayat bilgisi dersinde çocuklara kazandırılacak bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların ne kadarının ve ne düzeyde çocuklarda var olduğunun bilinmesi, bu dersin öğretiminin başarıya ulaşması için gereklidir (Tay, 2017, s. 16). Kabapınar (2007, s. 15) ve Karabağ (2009, s. 16)'a göre çocuğun hazırbulunuşluk düzeyi, bu derste öğrenileceklere temel oluşturmaktadır. Taşdemir' e göre de (2003, s. 199) hazırbulunuşluk tespiti öğrencilerin sahip olması gereken öğrenmelerin var olup olmadığını belirleme imkânı verir. Bir öğrenci sağlıklı, gelişimi yaşına uygun, konulara karşı ilgili ise öğrencinin öğrenim görevlerine karşı hazırbulunuşluğu da yerindedir (Binbaşıoğlu, 1995, s. 263). Genel olarak düşünüldüğünde hayat bilgisi dersinin içeriğinin düzenlenmesinde ve belirlenmesinde öğrencilerin sahip oldukları hazırbulunuşluk düzeyi etkili olabilmektedir. Sözkonusu hazırbulunuşluk düzeyleri öğrenciden öğrenciye değişebildiği gibi öğrencilerin sahip oldukları biyolojik, sosyolojik ve psikolojik özelliklere göre de değişebileceği söylenebilir. Bu durum hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturmada önemli bir etken olabilir.

2.3.3. Kazanımlar

Eğitimde kazanım, öğrencide gözlenmeye karar verilen istendik davranışlar olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2010, s. 4). Hayat bilgisi dersi öğretim programında kazanımlar öğrencilerin doğrudan gözlenebilir davranışlarının yanı sıra, bilgi, beceri, tutum ve değerleri de içermektedir. Bu programda kazanımlar konu bütünlüğünden çok beceriler esas alınarak düzenlenmiştir ve kazanımların gerçekleştirilmesinde etkinlikler önemli bir rol oynayacağı belirtilmektedir (MEB, 2005, s. 13). Hayat bilgisi programlarında birinci sınıfta yer alan kazanımlardan bazıları ikinci sınıfta, ikinci sınıfta yer alan kazanımlardan bazıları da üçüncü sınıfta yer almıştır bu sebeple kazanımların aynı olmasına karşın içerik ve dersin işlenişinin öğretmen tarafından düzenlenmesi gerekir. Bu duruma örnek olarak ikinci sınıfta yer alan “*HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.*”

kazanımının üçüncü sınıfta “HB.3.4.6.” ile tekrarlanması gösterilebilir. Bu kazanımlarda açıklama olarak “*Yakın çevresindeki oyun alanlarında bulunan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler giyme ve hız yapmama gibi konular ele alınır. Ayrıca güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur.*” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla her iki sınıfta kazanım aynı olmasına karşın içerik ve işleniş aynı olmayacaktır. Bir başka deyişle kazanımlar, kapsamdan içerik belirlenmesinde etkili olabilecektir (Tay, 2017, s. 17). Bu bağlamda hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında kazanımların önemli bir yeri olduğu söylenebilir.

2.3.4. Eğitim Biliminin Özellikleri

Eğitim bilimi alanından elde edilen birçok özelliğin hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasına etki edebileceği söylenebilir. Örneğin çocukların gelişim özellikleri ile ilgili bulgular ve veriler onlara kazandırılacak olan özellikleri de etkileyebilir. Bu da hayat bilgisi dersinde içeriğin ona göre düzenlenmesini ya da seçilmesini gerektirebilecektir.

Hayat bilgisi dersinin okutulduğu sınıflar göz önüne alındığında bu dönemdeki çocukların 5 yaş ile 8 yaş aralığında oldukları görülmektedir. Bu yaş çocukları eşya ve olayları sınıflandıramazlar, algı yetenekleri de gelişmemiştir (Binbaşıoğlu, 2003, s. 5). Somut işlem döneminde bulunan bu çocuklar nesnelerin somut olması halinde eşya ve olayları sınıflandırabilirler.

Bilişsel gelişimlerine bakıldığında (Senemoğlu, 2012, s. 46) ilköğretim 1. kademede yer alan öğrenciler; bilişsel düzeyleri açısından “somut işlemler dönemi” içinde yer alırlar. Düşünme biçimleri; okul öncesi döneminden oldukça farklıdır. Ben merkezli düşünmekten uzaklaşmış ancak tamamen kurtulamamışlardır. Basit sınıflamalar yapmayı, basit işlemleri tersine çevirmeyi başarabilmektedirler. Ne kadar karmaşık olursa olsun, düzeylerine uygun problemleri çözebilirler; tek koşul problemin somut olmasıdır. Somut işlemler dönemindeki çocuk tek boyutlu düşünme sistemini terk eder daha karmaşık ve akılcı bir düşünme yapısına bürünür. Çocuklar bir grup nesneyi birden fazla özelliğe göre sınıflandırabilme yeteneğine sahiptir (Küçükkaragöz, 2006, s. 94). Bu da çoklu sınıflandırma yeteneğini kazandığı anlamına gelmektedir. Bu dönemde çocuklar soyut kavramları anlamada da sorun yaşarlar ve varsayımsal olaylar hakkında düşünemezler.

Somut işlem döneminde işlem becerisi gittikçe artmaktadır ve çocuk bu dönemde korunum ilkesini de kazanmış olur. Nesnelerin fiziksel yapılarında ya da mekândaki

konumlarında değişmelerle, miktar, hacim, sayı vb. özelliklerinde değişme meydana gelmeyeceğini anlarlar (Senemoğlu, 2012, s. 54). Korunum kavramının kazanılmasıyla çocuğun düşünceleri daha mantıklı ve daha tutarlı düşünceler haline gelir. Yaş ilerledikçe bilişsel düzey artacağı için korunum türlerinin kazanılacağı yaşlar da değişmektedir. 5-6 yaş sayı korunumu, 7-8 yaş madde ve miktar korunumu, 9-10 yaş ağırlık korunumu ve en son 11-12 yaş hacim korunumunun geliştiği yaşlardır (Piaget ve Inhelder, 1969'den akt. Gündoğdu, 2005, s. 99). Devinimsel gelişime bakıldığında okul çağının başında çocuktan ince, küçük hareketleri yapması beklenmemelidir. Her işten önce büyük, geniş, serbest hareketler yaptırılmalıdır. Bu çağda çocuk beden ve hareket gelişimi yönünden epey ilerlemiştir. Dengesi gelişmiştir. Göz-el eş güdümünün gelişmesi sonucu iki elini bağımsız olarak kullanabilir (Yavuzer, 1984, s. 122).

İlköğretimin ilk yıllarında çocukların büyümesinde gittikçe artan bir yavaşlama olmasına karşın on yaşlarına doğru vücut biyokimyasındaki farklılaşmalara bağlı olarak erkekler kızlardan daha hareketlidir ve bedensel güce dayanan etkinlikleri daha fazla tercih ederler (Bilgin, 2014, s. 64). Dil düşüncüyü, düşünce dili etkiler (Cüceloğlu, 2008, s. 214). Dil gelişimi iyi olan bir çocuğun okul başarısının da yüksek olacağı söylenebilir. Genel hatları ile dil gelişimi boyutuna bakıldığında ilkokul 1. sınıf çocuklarının altı sekiz sözcükten oluşan cümleler kurdukları, grup halinde olan konuşmalara katıldığı, hikâye ve masal anlattığı, sayı sayabildiği, sıfatları rahat kullandığı, kelime haznesinin iyice arttığı görülmektedir (Tümkaya, 2005, s. 126). Bu özelliklerin tamamını dikkate alan bir anlayışla hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulması gerekmektedir. Bu yolla hazırlanan hayat bilgisi dersi içeriğinin öğrencilere kazandırılması daha anlamlı olabilecektir.

2.4. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN DAYANDIĞI İLKELER

Hayat bilgisi dersinin dayandığı ilkeler genellikle öğrenme ve öğretme ilkelerine benzemektedir. Bu ilkeler: öğrenciye/çocuğa/bireye görelik, mahallilik (bölgesellik/yerellik), ayaniyet (ayanilik), temerküz, somuttan soyuta, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, hayatilik (yaşama yakınlık), kolaydan zora ve güncellik ilkeleridir.

2.4.1. Öğrenciye/ Çocuğa/ Bireye Görelik İlkesi

Çocuğa görelik, çocuğun düzeyine uygunluk ile tatmin edicilik gereklerinin birbirini bütünlemesini anlatan bir öğretim ilkesidir (Çebi, 1985, s. 59). Bir başka ifadeyle çocuğa görelik, okullarda yapılacak olan öğretim etkinliklerinin tamamının çocukların

hazırbulunuşluk düzeyleri, sosyolojik, psikolojik, biyolojik özellikleri ile ilgileri ve ihtiyaçları dikkate alınarak tasarlanması ve işe koşulmasıdır (Tay, 2017, s. 6). Küçükahmet'e göre (2003, s. 42) öğrencilerin heyecanları, ilgileri ve öğrenme merakları öğretimin merkezindedir ve bu sebeple çocuğa verilecek eğitim onun ihtiyacı kadarıyla onun seviyesine uygun olarak verilmelidir.

Eğitim öğretim faaliyetleri öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçlarını kapsayacak, hazırbulunuşluk seviyesine uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. Öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesine uygun olarak verilmeyen bilgi onun öğrenme motivasyonunu olumsuz etkileyecek ve ilgisinin azalmasına neden olacaktır (İnal, 2009, s. 13). Öğrenci öğretim sürecinde gereksinimleri karşılandığı ölçüde etkinliğe katılmaya istek duyar, öğrenme yaşantısı aynı zamanda onun duygusal bakımdan doyuma ulaşmasını sağlar; yaşantı hoşça gitmez nitelikte olursa, istenilen öğrenme ürünleri ortaya çıkmayabileceği gibi, bu durum öğrencinin olumsuz davranışlar edinmesine de neden olabilir (Aşılıoğlu, 1993, s. 41).

Öğrenciye uygunluk ilkesi de denilen bu ilkeye göre, çocuğun ne öğreneceğini onun ihtiyaçları ve istekleri belirler. Öğretmenler, öğrencileri tanıyabildikleri ölçüde, öğretim faaliyetlerini ve ortamını onlara uygun şekilde düzenleyebileceklerdir. Bu nedenle öğretmen hem branşında hem de “öğretmenlik meslek bilgisi” derslerinde iyi yetişmiş olması gerekmektedir. Kısaca öğretimdeki başarının temelinde, öğrencilerin tanınması, öğretim faaliyetlerini onların özellik ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesini esas alan “çocuğa göre öğretim ilkesi” yer almaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 54-55).

2.4.2. Mahallilik (Bölgesellik/Yerellik) İlkesi

Çocuğun içinde yaşadığı çevre ile geniş çaplı ve sıkı bir iletişim içinde olması ve çevrenin de çocuğun eğitiminde, terbiyesinde aynı şekilde etkili olmasına dayanan bir prensiptir (Baymur, 1937, s. 10). Yakın çevrenin özellikleri, ihtiyaçları, sorunları ders içeriğine yansıtılarak içerisinde bulunan çevreden “öğrenme laboratuvarı” gibi faydalanılmalıdır (Akın, 2007, s. 109). Özellikle ilköğretime yeni başlayan çocuklar için ilk öğrenme alanı olan yakın çevreye uygunluk öğrenmenin kalıcılığını ve uygulanabilirliğini artıracaktır (İnal, 2009, s. 14).

2.4.3. Ayaniyet / Ayanilik Prensibi

Sadece dinleyerek değil, yaparak yaşayarak öğrenmenin gerçekleştirilmesi gereğine işaret eden bir prensiptir (Baymur, 1937, s. 10). Bu prensibe göre öğretim etkinlikleri olabildiğince öğrencilerin çok duyu organına hitap etmelidir (Taşdemir, 2007, s. 97). Bu ilkeye göre dersin işlenmesinde ne kadar çok duyu organının katılımı sağlanırsa öğrenme o ölçüde kolay, unutmada da o ölçüde zorlaşacaktır (Küçükahmet, 2003, s. 43-44).

Bir Çin atasözü şöyledir “İşitirim unuturum, görürüm hatırlarım, yaparım öğrenirim.” Kalıcı öğrenmeler, yaşantı ürünü olan, uygulamaya dayanan, kısacası bizim onu yaparak-yaşayarak gerçekleştirdiğimiz öğrenmelerdir. Bir işi yapma süreci öğrenmeyi kolaylaştırır ve öğrenilenleri daha kalıcı hale getirir. Bu şekilde gerçekleşen öğrenmede öğrencinin daha çok sayıda duyu organı öğrenme etkinliğine katılır (Aşılıoğlu, 2011, s. 38).

Öğrenme, bireyin yaşantıları yoluyla davranışlarında nispeten kalıcı izli değişiklikler meydana getirme süreci olduğuna göre, öğretim sürecinde yaparak yaşayarak öğrenme temel noktalardan biridir. Öğrenci, öğretim sürecine etkinliklere bizzat katılmalı ve bilgiyi geçmiş yaşantılarıyla ilişkilendirmelidir (Çubukçu, 2008, s. 138).

Öğrencilerin zihinsel ve fiziksel güçlerinin birlikte işe koşularak aktif olarak etkinliklere katılması, öğrencilerin duygusal doyum elde etmelerini ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmelerini sağlayacaktır. Piaget, Guthie ve Dewey gibi psikolog ve eğitimciler de öğrencinin kendi öğrenme sürecinde aktif olmaları gerektiğine inanmaktadır (Binbaşıoğlu, 1995, s. 262).

“Eski okul, öğrencinin pasivite ve alıcılığına yönelik bir okuldu. Öğrenci sadece, sunulanı dinler, alırdı. Günümüzün okulu, artık bu edilgin öğrenciyi istememektedir. Bu okul, öğrencinin aktivitesini istemektedir, bir başka deyişle “yaratıcı öğrenmeyi” istemektedir” (Hesapçioğlu, 1992, s. 140).

2.4.4. Temerküz Prensibi

Bu prensibe göre, çeşitli disiplin konularının bir bütün olarak öğretilmesi gerekir (Baymur, 1937, s. 10). Çeşitli disiplin konularının bir bütün olarak öğretilmesi toplu öğretim (toplulaştırma) ilkesini işaret ettiği gibi öğretim ilkelerinden biri olan bütünlük ilkesini de ifade etmektedir. Bütünlük ilkesi Gestalt'e dayanan içerikteki bilgilerin bir

bütün oluşturmasını ve birbirini desteklemesini, aynı zamanda birbiri ile çelişmemesini öngören bir ilkedir (Akay, 2015, s. 27).

2.4.5. Somuttan Soyuta

Öğrenmede duyu organları ile etkileşime gindirilebilen nesne, olay, olgu ve kavramlar daha kolay öğrenilebilmektedir. Bununla birlikte ilköğretim birinci kademe çocukları somut işlemler döneminde dir. Bu nedenlerden dolayı önce somut olanlar sonra da soyut olanlar kazandırılmalıdır. Soyut kavramları anlayabilecek zihinsel erişkinliğe ulaşamamış öğrencilerde soyut kavramlar somutlaştırılarak öğretilmelidir (Tay, 2017, s. 8).

Küçükahmet'e göre (2006, s. 213) ilköğretimde öğretime somut eşya, görsel-işitsel araçlarla başlanması, ilköğretimin sonuna doğru soyut sembollere yoğunlaştırılması, ortaöğretimde somut olay ve yaşantılara daha az zaman ayrılması zihinsel süreçlerle konunun öğretilmesi sağlanmalıdır.

Öğrenciler duyu organları aracılığıyla öğrenirler. Bu araçları öğrenmeye katmak öğretimin temel koşullarından biridir. Konunun, gözle görülmesi, elle tutulması, parçalara ayrılabilmesi öğrenilmesini kolaylaştırır. Öğretimde somut ile başlanması ve yavaş yavaş soyuta gidilmesi esastır (Öztürk ve Dilek, 2005, s. 5). Somut işlem dönemindeki öğrencilerde anlatıma somuttan başlanması bir zorunluluktur (İnal, 2009, s. 14). Bireyin dış dünyada olup bitenleri algılaması duyu organları aracılığı ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla öğrenmesinde de somut yaşantılar soyut yaşantılara göre daha etkili olmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde çocuğun zihninin somut nesnelere sıkı sıkıya bağlı olması nedeniyle, öğrenme çevresinin oluşturulmasında somut nesnelere daha çok yer vermek gerekmektedir (Aşılıoğlu, 2011, s. 36).

Eğitim ve öğretim etkinliklerinde, ilk olarak duyularla anlaşılabilen somut bilgilerden, duyularla anlaşılamayan ve sadece zihinsel olarak var olan soyut bilgilere doğru bir sıra izlemek, öğrencilerin daha kolay ve etkili öğrenmeler kazanmalarını sağlayacaktır (Çubukçu, 2008, s. 138).

Çocuktaki zihin gelişimi somuttan soyuta doğru olmaktadır. İnsan her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Bu nedenle, öğrenci mümkünse ders konusu olan eşya ve nesnelere doğrudan karşı karşıya getirilmeli, bu mümkün olmadığı zaman o nesne veya olayın modeli, fotoğraf veya başka bir simgesi gösterilmelidir. Özellikle ilköğretimin birinci kademesindeki

öğrencilerde gözle görüp elle tuttuğu gerçek eşyalar daha anlamlıdır. Bu sebeple öğretimde öğrencilere öncelikle somut şeyler öğretilmeli, daha sonra soyuta ulaşılmalıdır. Soyut konuların öğretiminde somut konulardan faydalanılmalıdır (Ergün ve Özdaş, 1997, s. 7).

2.4.6. Yakından Uzağa

Birey öncelikle yaşadığı çevredeki olay, olgu ve nesnelere anlama, anlamlandırma eğilimindedir. Bu nedenle bireye önce yakınında olan olay, olgu ve nesnelere öğretilmelidir. Bireyin yaşadığı çevre köy ise önce köyündeki sonra köyünün bağlı olduğu ilçe ve ildeki daha sonra bölgesindeki ardından da ülkesindeki olay, olgu ve nesnelere öğretilmelidir (Tay, 2017, s. 8). İlköğretimin ilk yıllarında öğrenciler sadece kendi yakın çevrelerini tanıyıp bildikleri için, hayat bilgisi dersi işlenirken örnekler ve açıklamalar özelden genele doğru yapılmalıdır. Genel ve evrensel değerlerden önce bireyin kendi değerlerini yani bir anlamda kendi kültürünü tanıması gerekmektedir. Yakın çevrelerinden verilen örneklerle önce yaşadıkları genel kültürü daha sonra evrensel kültürü tanımaları gerekir (İnal, 2009, s. 13). Birey içinde bulunduğu köyü, kasabayı, kenti ve ülkeyi tanımadan başka ülkeleri tanıması zordur. Çocuğun içinde bulunduğu çevre onun yaşam deneyimlerini gerçekleştirmesini, dolayısıyla öğrenmesinin sağlar (Aşılıoğlu, 2011, s. 32).

Bireyler sürekli olarak çevreleriyle etkileşim halindedirler. Bireyler olgunlaştıkça, en yakınından başlayarak en uzak çevresine doğru her şeyi öğrenmeye çalışır. Bu nedenle eğitim ve öğretim etkinlikleri öğrencinin çevresine ve yaşantısına yakın olduğu ölçüde etkilidir (Çubukçu, 2008, s. 138). Eğitim ve öğretim etkinliklerinin, çocuğun coğrafi ve günlük yaşantı boyutunda en yakınından başlanarak yapılması öğretimin etkililiğini artıracaktır (Hesapçıoğlu, 1992, s. 71).

Öğrenci biyolojik ve toplumsal bir varlık olarak doğar ve toplumsal bir çevrede yaşar. İhtiyaçları bu çevreden karşılanır. Bu nedenle öğrenci çevresini öğrenme isteği içindedir. Bu ilkeye göre konularla ilgili örneklerin, problemlerin, olayların, yakın, doğal ve toplumsal çevreden seçilmesi, evrensel ve genel konuların başlangıcının en yakın çevreden alınması, yavaş yavaş daha uzak örneklere, problemlere ve olaylara geçilmesi gerekir. Bu bağlamda konuların güncelleştirilmesi önemlidir (Küçükahmet, 2003, s. 40).

2.4.7. Bilinenden Bilinmeyene

Hazırbulunuşluk ilkesine dayanmaktadır. Anlamlı öğrenmede öğrenmenin oluşumunda eski bilgi ile yeni bilginin karşılaştırılması, benzerlik ve farklılıkların

bulunması söz konusudur (Tay, 2017, s. 8). Çocuğa yeni verilecek konuya başlanmadan bir önceki derste öğrenilenler tekrar edilmelidir. Çünkü çocuk yeni şeyleri, eski bildikleri ile ilişkilendirerek öğrenir. Bu yüzden öğretim bilinenden bilinmeyene doğru, birbirine bağlanılarak yapılmalıdır. Çünkü çocuk kuramsal açıklamalardan hoşlanmaz (Binbaşoğlu, 1986, s. 123). Temelsiz bir binanın sağlam olmayacağı gibi, önceden bilinmeyen şeyler üzerine inşa edilen bilgi de havada asılı kalacak ve bir süre sonra unutulacaktır (İnal, 2009, s. 13).

Birey geçmişte öğrendiklerini kullanarak yeni şeyler öğrenir. Her davranışın temelinde onu sağlayan önceki öğrenmeler vardır. Bir bakıma her öğrenme kendisinden önceki öğrenmelere dayalı, sonraki öğrenmelere de hazırlayıcı niteliktedir (Aşılıoğlu, 2011, s. 38).

Öğretim etkinliklerinde amaca ulaşmak için başlangıç noktası olarak bilinen gerçekleri ele almak ve sonraki adımda bilinmeyene doğru ilerlemek, bilinmeyi bulmaya çalışmak gerekir. Öğretim sürecinde yer alacak bilgiler birbiri ile ilişki içerisinde bulunmaktadır (Çubukçu, 2008, s. 138).

Öğretim etkinliklerinde yapay bir başlangıç noktasından başlanmamalıdır. Öğretim sürecinde yer alacak bilgiler birbirleri ile ilişki içerisinde bulunmaktadır. Öğretim etkinliklerinde bilinenden bilinmeyene doğru ilerlemek, yeni konulara başlarken eski bilgileri öğrencilere hatırlatmak ve eski bilgilerden yararlanmak, öğrencilerin çağrışımlar yapmalarını ve yeni öğrenmeleri daha kolay ve çabuk kazanmalarını sağlayacaktır (Küçükahmet, 2001, s. 39; Binbaşoğlu, 1995, s. 263).

“Bir öğretmen derse kendisinin ne bildiğiyle değil, öğrencinin ne bildiğiyle başlamalıdır.” sözü bu ilkeye öğretimde uyulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Çocuk yeni bir şeyi önceden öğrendikleriyle yani bildikleriyle bağlantı kurarak daha iyi öğrenir. Çünkü öğrencinin bildikleri kendisi için anlamlı ve kolaydır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 64).

2.4.8. Hayatilik (Yaşama Yakınlık) İlkesi

Bu prensibe göre okulun hayata kapılarının açılması, hayatta rol alacak yeni neslin hayat yoluyla ve hayat için hazırlanması gerekir (Baymur, 1937, s. 10). Hayat bilgisi dersi yaşamın bilgisidir. Çocuğa kazandırılacak bilgiler beceriler yaşamın içinden olduğu sürece

faydalıdır. Hayat bilgisi dersi öğretiminde bu ilke önemli yer tutmaktadır. Kullanılmayan bilgiler zaman içinde unutulacaktır (İnal, 2009, s. 14).

Okul, yaşamsallığı olan bilgiler veren ve yaşamın kendisi olan bir eğitim kurumu olduğu ölçüde etkilidir (Çubukçu, 2008, s. 138). Bu nedenle okul, teorik bilgiler yerine toplumun ve günlük yaşamın gereksinimlerine ve sorunlarına yönelik olarak eğitim ve öğretim etkinliklerini düzenlemeli, öğrencilerin topluma etkin olarak katılımını sağlamalıdır (Akkutay, 1996, s. 26).

Eğitim ve öğretimde hayatilik esastır. Öğrencinin okulda kazanacağı bilgi, beceri, alışkanlık ve davranışlar hayatla ilgileri derecesinde yararlı ve gereklidir. Buna göre, günlük çalışmaların hayatta karşılanacak ve yaşanan durumların esaslarını ve unsurlarını kapsamaları gerekir. Bunun içindir ki ders konuları ya doğrudan doğruya hayattan alınmalı veya sonuçları hayata bağlanmalıdır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 55).

“Bilgiyi işleme kuramına göre, öğrenme sürecine öğrenci aktif olarak katılmak zorundadır. Bireyin dışındaki uyarıcıların duyu organlarına gelmesini beklemek yerine, arama eğilimindedir. Birey etkileşim kurduğu uyarıcılara kendisi anlam verir ve yorumlar” (Erden ve Akman, 1995, s. 144). İlerlemecilik eğitim anlayışına göre, “Okul yaşama hazırlıktan çok, yaşamın kendisi olmalıdır” (Fidan ve Erden, 1993, s. 114).

2.4.9. Kolaydan Zora

Öğrenme-öğretme etkinliklerinin, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olarak düzenlenmesidir. Öğrencilere; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hazırbulunuşluk düzeylerine uygun olarak bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların kazandırılmasına dayanmaktadır (Tay, 2017, s. 9). Çocuğun anlamlı öğrenebilmesi için kolay olandan başlanmalıdır. Zor olandan başlamak öğrencinin kafasını karıştırıp başarısını düşürecek, başarısı düşen öğrencinin de şevki kırılacak ve motivasyonu azalacaktır (İnal, 2009, s. 14). Eğitimde bireyin üstesinden kolaylıkla gelebileceği etkinliklerle işe başlanmalı ve o adım adım daha zor etkinlikler içine sokulmalıdır. Bireye üstesinden gelemeyeceği kadar zor görevler yüklenmesi sonucu yaşanacak başarısızlık duygusu, onun daha sonraki öğrenmelerini de olumsuz yönde etkiler. Birey kendine olan güvenini yitirebilir, öğrenme isteği kaybolabilir ve eğitim-öğretimden tümüyle kopabilir (Aşılıoğlu, 2011, s. 33).

Aydın’a göre (2005, s. 216) Bandura, bireyin öz yeterlilik algısı ile başarısı arasında bir ilişki bulunduğunu, kendisini belli davranışları yerine getirmede yetersiz

olarak algılayan bireylerin güdülenmişlik düzeylerinin de düşük olacağını ve bu nedenle herhangi problem durumu ile karşılaştıklarında duydukları kaygı ve güvensizlik yüzünden, gerekli sabır ve dayanma gücünü gösteremeyeceklerini belirtmektedir. Eğitim sürecinde bireyin öz yeterlilik algısının oluşmasını sağlamak için, geçireceği yaşantıların onun başarıma sınırlarının üstünde olmaması gerekir. Birey öncelikle kolay ama daha sonra adım adım daha zor ve karmaşık işleri yapmaya yönlendirilmelidir. Hiçbir zaman ona başaramayacağı işler verilmemelidir. Böylece birey güçlüklerin üstesinden gelerek kendine güven duymayı öğrenir ve yaşamda karşılaşacağı sorunları çözebilecek donanıma sahip olur (Aşılıoğlu, 2011, s. 34).

2.4.10. Güncellik

Bu ilke aktüalite olarak da bilinmektedir. Bu ilkeye göre derste işlenen konular, güncel olaylarla ya da sorunlarla ilişkilendirilmelidir. Bununla birlikte derste kazandırılacak bilgilerin de güncel olması gerekmektedir (Tay, 2017, s. 9). Binbaşıoğlu'na göre (2003, s. 70) bu ilke aynı zamanda “gerçeklik” ilkesidir. Bu nedenle hayat bilgisi dersinde çocuğun çevresinde meydana gelen olayları, daha olurken gözlemlemesi, incelemesi sağlanmalı, böylece onun çevresine yönelik doğal merakı giderilmelidir (Karabağ, 2009, s. 9). Güncellik ilkesi halilik prensibi ile ilişkilidir. Baymur'a göre (1937) halilik prensibi ise, eğitim ve öğretimde, içinde bulunulan zamanı ve bu zamanın olaylarını etkin kılmayı içermektedir. Güncellik ilkesi ile hayatilik ilkesi birbirine benzerdir. Güncellik ilkesi konuların güncel olaylarla ya da sorunlarla ilişkilendirilmesi iken, hayatilik ilkesi ise konuların çocukların günlük yaşamda kullanabilmeleri ile ilgilidir (Tay, 2017, s. 9). Çocuğun yaşamla olan bağına güçlendirmek için işlenecek olayların güncel olması şarttır. Bu sayede eleştirel düşünme gücü gelişir. Güncel olaylara karşı ilgisi artar ve gelecekteki yaşamını kestirebilir (Öztürk ve Dilek, 2005, s. 6-7). Yaşamsallık ilkesi ile beraber kullanılması gereken bir ilkedir. Bu ilke sayesinde çocuk gündeme ayak uydurur. Bu kuram, yöntem ve ilkeler göz önüne alınarak düzenlenen ders kitabı hem eğitim-öğretimin kalitesini artıracak hem de öğrenci başarısına ivme kazandıracaktır (İnal, 2009, s. 15). Eğitim terimleri sözlüğü güncellik ilkesini, öğretim sırasında öğrencilerin güncel olay ve sorunlarla karşı karşıya gelmelerini, yurt ve yeryüzü olayları ile ilgilenmelerini sağlamak için onlara yaşamın gerçeklerini tanıtmayı amaç edinen eğitim ilkesi olarak tanımlanmaktadır (Oğuzkan, 1981, s. 76).

Bu ilke, öğrencilerin yaşadıkları hayatın gerçekleriyle karşı karşıya gelmelerini ve yakın çevre, yurt ve dünya olaylarına karşı ilgi duymalarını sağlamak için ders konularıyla güncel olay ve sorunlar arasında ilişki kurularak dersin işlenmesini öngörmektedir. Bu uygulama içinde yetişen öğrencilerin güncel olay ve sorunlara daha başarılı uyum sağlayacağı kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, öğrencilerin ileride, toplum hayatında karşılaşılabilecek zorlukları yenmeleri ve topluma daha yararlı olmaları beklenmektedir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 59).

2.5. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Hayat bilgisi dersinin başlangıcı için kesin bir tarih vermek zor olmakla birlikte düşünce temelinin, öğrencinin mümkün olduğunca eşyaya yaklaştırılması, eşyayı gözlemlemesi ve kullanması gerektiği görüşünü ileri süren Eflatuna'a kadar dayandırmak mümkündür (Brückl, 1932, s. 69).

Hayat bilgisi dersine ilişkin çalışmalarda, Rönesans ve Reform hareketleriyle çocuğun ve çocuk eğitiminin öneminin ortaya çıkmasıyla birlikte önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Güleryüz, 2008, s. 5).

Hayat bilgisi dersinin kurucusu 17. yüzyıl eğitimcilerinden, Çek asıllı Johann Amos Comenius olarak kabul edilmektedir (Baymur, 1937, s. 14). Comenius'un *Orbus Sensualium Pictus* (Gözle Görülen Resimli Dünya-1658) adlı eseri çocuklar için yazılmış ilk resimli kitap olma özelliğine sahiptir. Böylece Comenius, hayat bilgisi dersine ilk sınıflar için en uygun şeklini veren düşünür olmuş; yaşamın bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür (Karabağ, 2009, s. 10).

18. yüzyıl başlarında eğitimin daha genel bir kitleye etki etmesi amaçlanmış, birçok ülkede yenilikler ve yeniden yapılanmalar başlamıştır. Bu yüzyılda Fransız Jean Jacques Rousseau (1712-1778), *Emile* adlı eserinde ortaya atılan bir fikir, terbiye ve tedrisin çocuktan, onun tabiat ve inkişafından harekete geçmesi düşüncesi, ölmez bir değere sahiptir (Baymur, 1937, s. 17). Rousseau, *Emile* eserinde Emile adlı hayali bir erkek çocuğun yetiştirilmesini konu edinmiş; Emile'in yaşamının evrelerini, gelişim özelliklerini ve ona her evrede nasıl iyi bir eğitim verileceğine ilişkin önerlerini ileri sürmüştür. Rousseau, insan eğitiminde temel kaynak olarak doğa, toplum ve eşyayı göstermiş; kendisinden sonra gelen birçok Batılı eğitim bilimciyi de etkilemiştir (Ata, 2003, s. 240). Bu bilgiye göre Jean Jacques Rousseau'nun çocuk ruhunu merkeze alan bir eğitim anlayışına önem verdiği söylenebilir.

Rousseau, Emile’de modernizmin karşısına doğayla çıkar. Her şeyi doğada, doğanın saflığında, temizliğinde, güzelliğinde bularak ona bağlanmanın, onu taklit etmenin doğruluğunu savunur (Emiroğlu, 2009, s. 873). Aynı eserde Rousseau, doğduğu anda tüm insanların iyi olduğunu ancak zamanla çevresel etkilerle bozulduğunu ifade etmekte bireylerin tekrar iyi bir insana dönüşüp toplumsal iyileşmenin nasıl sağlanacağına ilişkin vurgu yapmaktadır (Özdemir, 2012, s. 69).

Rousseau ideal toplumu ararken öne sürdüğü bireye ilişkin eğitimsel fikirler noktasında önemle vurguladığı husus, bireyin kendini doğal bir şekilde yetiştirmesi ancak hem topluma hem de kendine yabancılaşmamasıdır (Yonah, 1993, s. 230).

Rousseau’nun eğitim hakkındaki düşüncelerini kendi çocuğuna uyarlamak isteyen Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), pedagojik sistemin esaslarını çocuğun ruhsal ve fiziksel özelliklerine dayandırmış; eğitim-öğretimin çocuğun bu özelliklerine göre yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Çocuğa enerjisini nasıl kullanması gerektiği öğretilerek enerjisi çok iyi değerlendirilmelidir. Böylece çocuğun ilgi ve yeteneklerinin gelişmesine engel olabilecek dış etkenlere karşı koyma yeterliliğini kazanacağı düşünülmüştür (Baysal, 1995, s. 31).

Herbart’ın düşünceleri de hayat bilgisi dersinin tarihi gelişimini etkilediği görülmektedir. Herbart (1776-1841), öğretimde çocuğun ilgisine önem verilmesi üzerinde durmuştur. Çünkü ilgi çocuğu etkinlikte bulunmaya götürür. O, öğrenilen konuların birbirleriyle ilişkilendirilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Bu suretle karşılaştırmalar yaparak, sonuçlara ulaşmasının mümkün olacağını belirtmiştir (Binbaşıoğlu, 2003, s. 12). Herbart, hayat bilgisi dersinin oluşturulmasında temel yaklaşım olarak benimsenen toplu öğretim anlayışının kurucusudur (Ergün ve Öztaş, 1997, s. 22).

John Dewey (1859-1952), daha çok felsefi argümanla temellendirdiği pragmatizmin eğitime yansımış boyutu olarak ‘demokratik eğitim’ düşüncesini savunur (Bakır, 2007, s. 24). Okulda yapılan işlerin hayatta yapılan işlere benzemesini ister. Hatta ona göre okul, hayatın bir benzeri değil, bizzat hayatın kendisidir (Binbaşıoğlu, 2003, s. 12). Dewey’in, eğitim anlayışında çocukların yaşama bırakılması düşüncesinden yararlandığı yani okul ile hayatın iç içe olduğu söylenebilir. Otoriter bir öğretmenin merkezde olduğu, bilgi aktarımına dayanan öğretim yerine; öğretmenin rehber olduğu, öğrenci merkezli bir öğretim anlayışını benimsemiştir (Demircioğlu, 2005, s. 260). Dewey

pragmatist anlayışı gereği, düşünceleri ve işleri daima yaşamdaki etkileri ile ölçmüş (Karabağ, 2009, s. 11) ve bu anlayışını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Dinlemek, kulak ve kitap! Gerçekten kelime rüzgarından başka bir şey esmeyen okullarımızda en gözde araçlar bunlardır; yani bunlar yaşam ihtiyaç duyan çocuklar için soğuk ve ölü bir rüzgardır. Yaşam, gerçek yaşam. Eğer yaşam istiyorsak, kendimizi yaşamın içine atalım. Çocuğu olduğu gibi bütün istek ve yönelimleri ile görelim. Kalbinin nasıl çarptığını dinleyelim ve onu ileriye itecek bir çevre içinde bulduralım. Ya öğrenmek? Kuşkusuz öğrenmek de gerek. Fakat önce yaşamak ve yaşayarak öğrenmek başta gelir” (Bender, 2005, s. 16 ve Kanad, 1948, s. 107).

Jean Ovide Decroly (1871-1932) ortaya attığı “yaşam ile ve yaşam için” sloganı ile eğitim yapan bir okul açarak o güne kadar bilinen ama uygulanmayan “toplu öğretim” düşüncesine canlılık kazandırmıştır. Toplu öğretimde amaç bilgi kazandırmaktan çok, çevresiyle uyumlu iyi vatandaşlar yetiştirmektir. Toplu öğretim düşüncesi bu okulla “Decroly Usulü” olarak adlandırılacak kadar geliştirilmiştir (Binbaşoğlu, 2003, s. 13).

Jean Piaget (1896-1980) çocukların zihinsel gelişimleri ile ilgilenmiş, deney ve gözlemi ön planda tutmuş, oyunu öğrenmenin önemli bir aracı olarak görmüş, yaşamın kendisinin okulda sunulması gerektiğini ve etkin katılımı savunmuş İsviçreli psikologdur (Tay, 2015, s. 33). Çocukların farklı gelişim dönemlerinden geçtiklerini iddia etmiştir. Bu dönemler: Duyuşsal motor (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş), soyut düşünme dönemi (11-15 yaş). Piaget’e göre eğitim ve öğretim kurumları yaşam için gerekli nitelikleri öğrencilere sağlamanın ötesinde yaşamın kendisi olmalıdır. Çocuklar eğitim-öğretim ortamına etkin olarak katılmalıdır (Demircioğlu, 2005, s. 259).

Vygotsky (1896-1934) bilişsel gelişimle ilgilenmiş özellikle dil ve düşünmenin üzerinde yoğunlaşmıştır (Demircioğlu, 2005, s. 260). Vygotsky’ye göre öğretmenler tarafından gerekli destek ve rehberlik sağlandığı sürece öğrenciler zor problem ve konuları dahi öğrenebilirler (Baysal, 2006, s. 8).

Vygotsky’e göre, toplumsal bir süreç olan gelişime yardım eden yetişkinler ya da akranlar vardır ve bu bireyler kültüre uygun olan beceri ve teknolojilerde daha yetkindirler, böylece çocuğun yakınsak gelişim alanı ile iş birliği içinde gelişim sağlanabilir (Tudge ve Winterhoff 1993’ten akt. Atak, 2017, s. 174). Yakınsak gelişim alanı (The Zone Of Proximal Devlopment) ise öğrencilerin iki tür öğrenme sınırları olduğunu ve bunlardan ilkinin öğrencilerin kendi kendilerine yetişkin yardımı olmadan gelebilecekleri sınır,

diğerinin ise kendi kendilerine baş edemediği, fakat bunun dışında kalan yardımlarla ve rehberlikle başarabilecekleri sınır olarak ele almaktadır. Birinci sınırın ikinci sınırdan farkına yakınsal gelişim alanı denir. Bu alan tamamen sosyal etkileşime bağımlı olarak gelişir. Çocukların gelişiminde öğretmenler rehberliğinde yakınsal gelişim alanı kullanılır. Yakınsak gelişim alanı yetişkin rehberliğinde kişinin gerçek düzeyi ile potansiyel düzeyi genişlemekte ve yeni öğrenme olayları gerçekleşmektedir (Harland, 2003'den akt. Tay ve Akyürek Tay, 2017, s. 152).

Ülkemizde, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri uygulanan hayat bilgisi dersi öğretim programına ad, desen ve içerik yönünden benzeyen bir program yurt dışında yalnızca Almanya'da bulunmaktadır (Sağlam, 2015, s. 7). Almanya'da Grundshule adı verilen zorunlu ilköğretim programında Sachunterricht adı altında okutulan dersler yaklaşık olarak hayat bilgisi dersine karşılık gelmektedir (Baysal, 2006, s. 9). Almanya'daki hayat bilgisi dersinin temel konusu öğrencilerin dünyasıdır ve hayat bilgisi dersinin içeriği canlı, dinamik ve keşfedici öğrenme etkinlikleriyle donatılmıştır (Pamuk ve Pamuk, 2016).

Türkiye'deki hayat bilgisi dersleri, Almanya'daki derslerle amaç, içerik ve aynı zamanda uzun süreden beri gelenekselleşerek okutulmaları açısından benzerlik göstermektedir (Baysal, 2006, s. 9). Almanya ve Türkiye dışında, diğer ülkelerde hayat bilgisi dersinin içeriği farklı isimler altında ve farklı ders ya da derslerle verilmektedir (Karabağ, 2009, s. 12). Örneğin Amerika'da, ilk yıllardan itibaren "Social Studies" adı altında sosyal bilgiler temelli bir dersi tercih etmiş; fen bilgisi de ayrı bir ders olarak okul programlarında yer almıştır. 1968'de dersin ülkedeki uygulamalara uyum düzenlemeleri yapılmıştır. 1968-1972 arasında eyaletlerin tümünde ortak program çıkarılmış (Katzenberger, 1973, akt: Uğur, 2006, s. 8) ve 1972-1977 yılları arasında dersin öğretiminde kullanılacak yöntemi, çalışma materyalleri, günlük yaşama uygunluğu ele alınmıştır (Beck, 1984'den akt. Uğur, 2006, s. 8).

2.6. HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Cumhuriyet öncesi dönemde hayat bilgisi öğretimiyle doğrudan doğruya ilgili bir dersin verilmediği görülmektedir. Fakat II. Abdülhamid döneminde 1876'da Kanun-i Esasi hazırlanırken ilköğretim alanında yenilikler yapılmaya çalışılmıştır. II. Abdülhamit devrinin imkânsızlıkları nedeni ile bu yenilikler sınırlı kalmıştır. Bu dönemde okutulan Dürus-ı Eşya ve Malumat-ı Nafia dersleri konuları bakımından hayat bilgisi dersine çok yaklaşmıştır (Baymur, 1937, s. 39).

Cumhuriyet döneminde en çok ilköğretime önem verilmiştir. İlköğretim inkılabları, laikliği topluma benimsetecek, özellikle geniş kırsal kitlelerin davranışlarını değiştirecek bir araç olarak görülmüştür (Akyüz, 2001, s. 318). Hayat bilgisi dersi 1924 yılı programları dışında cumhuriyet döneminde yapılan ve değişen tüm eğitim programlarında yer almıştır. Cumhuriyet döneminin ilk programı 1924 yılında yapılmış fakat bu program daha çok bir proje niteliğindedir ve İlköğretim Müfredat Programı'nda hayat bilgisi dersine rastlanılmamakla birlikte önceki programa benzer şekilde bazı derslerle hayat bilgisi dersi içeriğinin verildiği görülmektedir. Bu programda yer alan “Müşahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye”, “Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzıssıhha”, “Tarih” ve “Coğrafya” derslerinin konuları genel olarak hayat bilgisi dersi içeriğine sahiptir (Şahin, 2009, s. 404). Bu dersler toplulaştırma ilkesine uygun olarak birleştirilmiş ve 1926 programında hayat bilgisi dersi olarak yer almıştır. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi ilk kez bu adla eğitim programlarında yer almaya başlamıştır (Tay, 2017, s. 36).

1926 programlarının oluşturulmasında John Dewey'in Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelerek Türk eğitim sistemini yaklaşık iki ay boyunca inceleyip eğitim sistemine toplu öğretim anlayışını getirmesi (Akbaba, 2003, s. 54) önemli görülmektedir.

1936 İlkokul Müfredat Programı'nda öğrencilere yakın çevreden hareketle uzak çevreyi öğretmek amaç edinilmiştir. 1948 İlkokul Müfredat Programı'nda birinci dönemin ilk üç sınıfında toplu öğretim esasına uyulacağı ve bu dönemdeki bütün derslerin hayat bilgisi dersi etrafında organik bir bütün teşkil edeceği ibaresi yer almıştır (Binbaşıoğlu, 2003, s. 28). 1968 İlkokul Programı, 1962 yılından başlayarak taslak şeklinde uygulanmış ve geliştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde program geliştirme çalışmalarının en uzun süre yapıldığı program 1968 programıdır (Gözütok, 2003, s. 143). 1998 İlköğretim Programı'nda öğrenme-öğretme etkinlikleri, yöntemler, kaynaklar, videokasetler ve bir önceki programlarda yer almayan ölçme ve değerlendirmeye yer verilmiştir (Dündar, 2002, s. 17). 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda üç tema içerik olarak farklı olmakla birlikte aynı isimlerle üç yıl tekrarlanarak okutulma kararı alınmıştır. 2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda da yine öğrencinin öğrenme etkinliğinde aktif olması ve etkinlikleri yaparak yaşayarak öğrenmesi ilkesi benimsenmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde hayat bilgisi dersinin kapsamı ve çocukların özellikleri düşünüldüğünde birçok hususun dikkate alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

1. Hayat bilgisi dersi fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, ekonomi, felsefe, antropoloji, sosyoloji, arkeoloji, psikoloji, astronomi gibi bilim dallarının bilgilerinden faydalanmaktadır.
2. Hayat bilgisi dersi doğal bilimler ve toplumsal bilimlerin ürettiği bilgilerin yanında sanat, düşünce ve değerleri de kazandırma amacındadır.
3. Hayat bilgisi dersinde kazandırılacak olan tüm özelliklerin öğrenciye göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin zihinsel, duyuşal, psikomotor ve dil gelişimleri dersin öğretiminde belirleyici unsurları oluşturmaktadır.
4. Hayat bilgisi dersi genel anlamda hayatın bilgisini öğrenciye kazandırır. Bu çerçevede çocuklar, günlük yaşamda karşılaşacakları birçok sorunu ve çözümünü hayat bilgisi dersiyle deneyimlemektedirler.

Hayat bilgisi dersi ile ilgili olarak yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığında dersin gelişiminde birçok düşünürün görüşlerinin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu düşünürlerden bir de Jean-Jacques Rousseau'dur.

2.7. ROUSSEAU'NUN HAYATI, ESERLERİ VE EĞİTİM VE HAYAT BİLGİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Jean-Jacques Rousseau, 28 Haziran 1712'de, Cenevre (İsviçre)'de Protestan bir anne-babanın (Suzanne Bernard ile Isaac Rousseau çiftinin) çocuğı olarak dünyaya gelmiştir. Anne Suzanne, dokuz gün sonra, 7 Temmuz 1712'de ölmüş ve Rousseau bu durumdan söz ederken "Hayatım talihsizliklerle başlamış" demiştir (Gültekin, 1979, s. 8). Baba Isaac Rousseau ise sağı solu belli olmayan, tutarsız, uçarı bir adamdır ve küçük oğluna gereken eğitimi verecek durumda değildir (Alsan, 1962, s. 9). Baba Isaac Rousseau, bir kavgaya karıştığı için sınır dışı edilince on yaşındaki küçük Rousseau'yu Bossey'de Rahip Lambercier'in yanına göndermiştir. Rousseau'ya, burada bir iftira atılmış ve çok zalimce cezalandırılmıştır. Bu haksızlık karşısında orada kalmak istememiş ve babasının rızasıyla oradan ayrılmıştır. Hayatına Nyon ve Cenevre arasında devam etmiştir. Tek avuntusu ise kitaplar olmuştur. Okumanın delisi, düşünmenin sevdalısı, öğrenmenin sarhoşu olmuştur (Gültekin, 1979, s. 12). Rousseau için serüven dolu bir yaşam başlamıştır. Uşaklık, kâtiplik, memurluk gibi çeşitli işlerde çalışmış ve bu süre içinde özellikle müziğe merak salmıştır. Fribourg'da ve Lausanne'da dolaştıktan ve Neuchatel'de

bir süre kaldıktan sonra Berne'e oradan da Fransa'ya geçmiş ve sonunda Paris'e ulaşmıştır. Fransız Bilimler Akademisine müzik için yeni imlerle ilgili tasarımı sunduysa da notalama yöntemi yeni ve yararlı bulunmamıştır. Başarısızlık ve küskünlük bunalımına giren Rousseau 1744 yılında Diderot ile dost olmuş ve bu arada Thérèse Levasseur ile evlenmiş beş çocukları olmuştur. Fakat hem anne hem baba bu çocuklara bakabilecek durumda değillerdir. Bu sebeple çocuklar öksüzler yurduna verilmiştir (Alsan, 1962, s. 10; Özköprülü, 2011, s. 92; Gültekin, 1979, s. 21). Rousseau'ya göre çocukları tabiatın elinde büyüyeceklerdi. Fakat sonradan bu düşüncesini çok fazla eleştirmiş ve şu sözleri söylemiştir: "Ne yoksulluk, ne iş, ne de insana saygı, bir babayı çocuklarını kendisinin beslemesinden kendisinin yetiştirmesinden alıkoyabilir" (Alsan, 1962, s. 14).

Diderot, "Körler Üzerine Mektuplar" eserinin yayımlanmasından sonra hapse atılmış ve Rousseau, ona yaptığı ziyaretlerden birinde bir edebiyat dergisinde Dijon Akademisi'nin "Bilimlerin ve sanatların ilerlemesi, toplumun sağtöresini bozar mı yoksa geliştirir mi?" konulu bir yarışma açtığını söylemiştir. Diderot'un onu yüreklendirmesiyle yarışmaya "Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev" eseriyle katılmış ve yarışmayı kazanmıştır (Gültekin, 1979, s. 42). Rousseau çalışmalarına devam etmiş ve uygarlıkla ilgili düşüncelerini ilk kez 1750'de, Dijon Akademisinin "Bilim ve sanattaki gelişmeler, ahlaki yaşamda bir gelişme sağlamış mıdır?" konulu tartışması için yazdığı Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev'inde açıklama fırsatı bulmuştur (Rousseau, 2014, s. 12). Ödül alan bu denemesinde insanın doğal durumda iyi olduğunu ama toplum ve uygarlığın gelişmesiyle kötüleştiğini, yozlaştığını savunmuştur. Rousseau bu eserinden sonra Dijon Akademisinin ortaya attığı "İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kökeni nedir ve bu eşitsizlik, doğal hukuk açısından doğru mudur?" sorusunu yanıtlayan İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temeli Üzerine Konuşma'yı yazmıştır. "Doğal düzen" içindeki insanların topluluk halinde değil, yalnız yaşayan varlıklar olduğunu, ama mutlu, sağlıklı, iyi yürekli ve özgür olduklarını ileri sürmüştür. Rousseau uygarlığı tarihsel ve kuramsal temelleri ışığında sorgular ve onun mülkiyet düzenine dayalı bir eşitsizlik temelinde yapılandığını göstermeye çalışmıştır (Akdemir, 2010, s. 64) İnsanlar arasındaki eşitsizliğin ayrı bir sorun olarak değil, insanın doğallığını ve saflığını yitirmesine yol açan uzun toplumsallaşma sürecinin parçası olarak görülmesi gerektiğini söylemiştir (Akan, 2016, s. 25). Rousseau'nun hayatında tekrar yaşadığı karmaşık olaylar sonucunda yalnız kalma isteğiyle Montmorency köyü yakınlarında küçük bir eve yerleşmiştir. Artık en sevdiği iki şeyle başbaşıdır: tabiat ve kitaplar. Huzur içinde olan Rousseau yazmayı tasarladığı kitaplar için

yoğun bir çalışma sürecine girer ve üç önemli yapıtını tamamlama gücünü elde eder (Alsan, 1962, s. 14). On beş ay içinde Yeni Heloise (1761), Toplum Sözleşmesi (1762) ve Emile (1762) yayımlanır (Rousseau, 2014, s. 14). Yeni Heloise çok fazla beğeni toplamıştır fakat Emile ve Toplum Sözleşmesi kitapları tutucu çevreleri ayaklandırmış ve Parlemonto Emile eserinin yakılmasını, yazarının da tutuklanmasını istemiştir (Gültekin, 1979, s. 77). Öztan'a göre (2009, s. 17) Rousseau'nun çocukların doğuştan "masum", "naif" ve "hassas" olduklarını savunan bakış açısı, Hıristiyanlığın 'doğumdan getirilen günahkârlık' anlatısına yönelik geliştirilen en ciddi karşı çıkıştır. Bu sebeple Rousseau düşünceleri nedeniyle kilise çevrelerince yadırganır ve onlara uzak düşer. Rousseau'nun kaçmaktan başka şansı yoktur ve tam bu sırada David Hume onu İngiltere'ye çağırmıştır (Alsan, 1962, s. 27).

İki âşığın mektuplarından oluşan Julie ya da Yeni Héloïse romanı altı bölümden oluşmaktadır. Romanda Rousseau'nun daha önceki yapıtları gibi dış koşulların değil iç dünyasındaki fırtınaların esini olmuştur (Rousseau, 2014, s. 14). Rousseau'nun romanında SaintPreux isimli bir öğretmenin Julie isimli bir kıza âşık olması anlatılır. Zaman geçtikçe birbirlerine âşık olan gençler evlenmek isterler fakat Julie'nin babası kızının asaletli ve zengin biriyle evlenmesini istediği ve bu sebeple Julie ve SaintPreux'un evlenemeyişleri, Julie'nin babasının zoruyla başka biriyle evlendirilmesi, sonraki süreçte birbirine kavuşamayan aşıkların çeşitli konularda birbirlerine duygu ve düşüncelerini mektup yoluyla iletmeleri işlenmiştir (Gültekin, 2001, s. 112). Bu eserinden sonra Rousseau'nun bütün hükümetlerin yönetilenlerin onayına göre kurulması düzenini savunan Toplum Sözleşmesi eseri 1762 yılında yayımlanmıştır (Alsan, 1962, s. 26). Bu esere göre; toplumun temeli kişilerin korunma karşılığı kendi iradelerinin, bütünün iradesine teslim edilmesiyle yapılmış bir sözleşmedir (Gültekin, 2001, s. 203). Rousseau bu yapıtında Fransız Devrimi'nin çağrısına uygun olarak genel seçim hakkı olan bir cumhuriyet dilemiş ve vatandaşların özgürlük, eşitlik ve kardeşlik haklarını savunmuştur "İnsanın toplumsal sözleşme ile yitirdiği şey, doğal özgürlüğü ve isteyip elde edebileceği şeyler üzerindeki sınırsız hakkıdır; kazandığı ise, yurttaşlık özgürlüğü ve elindeki şeyler üzerindeki iyelik hakkıdır." demiştir (Alsan, 1962, s. 67). Fransız Devrimi'ni hazırlayan temel metinlerden olan Toplum Sözleşmesi'nde 'İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur.' dedikten sonra insanın özgürleşmesinin koşulunu da belirtmiştir (Rousseau, 2014, s. 29). Toplum sözleşmesi eserinden sonra yazarın özel yaşamını büyük bir içtenlikle anlattığı İtirafname eserinde Rousseau'nun birinci bölümünü 1765-1767'de (doğumundan Paris'e

gelişimi olan 1740'a kadar), ikinci bölümünü (1765'e kadar), üçüncü bölümünü 1768-1770'te yazıp bastırmayı düşünmeden salonlarda okuduğu belirtilir. İçtenliği ve açıklığı yüzünden nice tartışmaya kapı açan bu güçlü eser, yazarının en ilgi çekici ve etkileyici ürünü sayılır (Akdemir, 2010, s. 64). Eserleri yayımlandıkça kilise ve yönetimin şiddetli tepkisi yüzünden artık Fransa'da ve İsviçre'de barınamayan Rousseau, 'Dağdan Yazılmış Mektuplar' eserinde de Cenevre'nin İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı'ndaki gibi örnek bir cumhuriyet olmadığını ve bir despotluk yönetiminde olduğunu belirtmiştir. Daha sonra 'Yalnız Gezen Adamın Hayalleri'ni yazmış ve özellikle bu son yapıtında önceki tutkulu üslubunun yerini huzurlu, lirik bir anlatım almıştır (Alsan, 1962, s. 29). Rousseau bu eserinde "İnsan yüreğini tanıma konusunda bir ilerleme sağladıysam bu, çocukları görmek ve gözlemlemekten aldığım zevk sayesinde olmuştur." demiştir (Rousseau, 2013, s. 130). Sağlık sorunları bir hayli artan Rousseau huzur bulabilmek için Ermenonville de bir köşke yerleşmiştir. 2 Temmuz 1778'de beyin kanaması sonucu felçten ölmüştür (Özköprülü, 2011, s. 496). Bir gezinti sırasında güzelliğine hayran kaldığı ve gömülmeyi vasiyet ettiği Kavak Adasına defnedilmiştir (Gültekin, 2001, s. 99).

Rousseau "Düşüncelerimi kâğıt parçaları üzerine gelişi güzel, bölük pörçük baştan savma yazarım. Sonra bunları elimden geldiği kadar birbirine ekler, dikerim kitap yaparım. Düşünmesini, aramasını, bulmasını severim ben; düzene koymasını hiç sevmem." demiştir. Kullandığı kelimelerin anlamı kesindir söylemek istediğini net bir şekilde kulağa hoş gelecek şekilde anlatmıştır. Çok çalışır, devamlı çalışırdı; çünkü çok düşünür devamlı düşünürdü (Gültekin, 1979, s. 101). Eserlerinde asıl anlatmak istediği şey insanla toplum arasındaki çelişkileri ortaya koymaktır. Tabiatın insanı iyi yarattığı ve toplumun bu iyiliği bozduğu düşüncesindedir. Medeniyete değil, tabiatın yarattığı temizlik ve saflıktan uzaklaşmak düşüncesine karşıdır. Rousseau yaşadığı dönemde yalnızca Fransız toplumunda değil, tüm ülkelerde özellikle siyaset teorisi ve eğitim felsefesi konularındaki görüş ve yazılarıyla adından söz ettirmeyi başarabilmiş, özgürlükçü ve eşitlikçi bir yazar, düşünür ve siyaset bilimci olmuştur. Özellikle 1750'li yıllarda hukuk, ahlak eğitimi, felsefe ve siyaset gibi alanlarda kaleme aldığı yazıları eleştiri oklarına uğramıştır. Yazarın bu görüş ve kuramları yaşadığı yüzyılı aşır günümüze değin ışık tutmuş ve tutmaya da devam etmektedir (Genç, 2015, s. 25). Rousseau, yaşamı boyunca özgürlük, sosyal haklar, din, politika ve eğitim üzerine kafa yormuş ve önemli fikirler, düşünce sistemleri ortaya çıkarmıştır. Rousseau, tüm bu konular dâhilinde yaptığı araştırma ve incelemeler neticesinde gerekli vasfa sahip olmuştur. Gökberk'e göre (2004, s. 339) Rousseau

düşünceleri ve yaşayışı arasında sıkı bağları olan düşünürlerdendir. Rousseau'yu öncelikle bir toplum yorumcusu olarak görmek gerekmektedir. Toplumu birçok açıdan inceleyen Rousseau, çeşitli ideal biçimler ortaya çıkarmıştır. Rousseau'nun yapıtlarındaki karmaşıklık onun; doğal hukuk kuramcısı, doğal hakları yadsıyan biri, aydınlanmacı, aydınlanma ilkelerini yerle bir eden biri, demokrasinin inançlı savunucusu, demokrasiyi ayaklar altına alan biri, burjuva liberal devriminin hazırlayıcısı, öte yandan böyle bir devrimin olumsuzluklarını çok önceden gösteren, hatta reformculuğu bile benimseyen biriymiş gibi birbiriyle çelişen ve çatışan çok karşıt düşüncelerle yorumlanmasına sebep olmuştur. Cevizci (2002, s. 190) Rousseau'yu Aydınlanma yazarları içerisinde 'aydınlanmayı' doğalcılık anlayışıyla yorumlayan ve etkileyen bir filozof olarak betimlemiştir. Bu sebeple Rousseau anlaşılması güç bir düşünür olmuştur (Gültekin, 1979, s. 3).

Rousseau, güçlünün haklı kabul edildiği, siyasal toplumun kökenine olguları yerleştiren, olgusal verileri ve kuramları eleştirmektedir. Yurttası, ortak benliği, halkı, devleti yaratan bir "toplum sözleşmesini" ve bu sözleşmeye toplumdaki her bireyin dahil olması gerektiğini savunur. Halk olmanın temelinde egemenliğin var olması gerektiğini düşünür. Yasaların olmadığı bir yerde devletten söz edilemeyeceğini savunmuştur. Yasaların, halkın tümü için geçerli olması gerektiğini düşünmektedir (Rousseau, 2014, s. 35). Aydınlanma çağında yetişmiş olmakla birlikte, uygarlık eleştirisi ve doğaya dönüş önerisiyle romantik akıma öncülük etmiş, monarşiye karşı halk iradesinin üstünlüğünü savunmasıyla da Fransız Devrimi'ni ve özellikle Jakobenleri etkilemiştir (Yaşar, 1988, s. 338).

66 yıllık yaşamı süresince Rousseau, kaleme aldığı edebiyat eserlerinin yanı sıra, felsefi fikirleri ve politik teorileriyle de dünyanın en önemli yazar ve filozofları arasında sayılmaktadır. Rousseau'ya ait eserler şunlardır:

- Dissertation sur la musique moderne, 1743, (Çağdas Müzik Üzerine Bilimsel inceleme);
- Discours sur les sciences et les arts, 1750, (İlimler ve Sanatlar Üzerine Nutuk);
- Le devin du village, 1752, (Köyün Kahini);
- Lettre sur la musique française, 1753, (Fransız Müziği Üzerine Mektup);

- Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes, 1755, (İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma);
- Lettre à M. d'Alembert sur les spectacles, 1758, (Tiyatro Oyunları Üstüne d'Alembert'e Mektup);
- Julie ou la nouvelle Héloïse, 1761, (Julie Yahut Yeni Héolise);
- Du contrat social: ou principes du droit politique, 1762, (Toplum Sözleşmesi ya da Siyasi Hukuk İlkeleri);
- Émile ou de l'éducation, 1762, (Emile ya da Eğitim Üzerine);
- Lettre à Christophe de Beaumont, 1763, (Christophe de Beaumont'a Mektup);
- Lettres écrites de la montagne, 1764, (Dağdan Yazılmış Mektuplar);
- Confessions, 1765-1770, (İtiraflar);
- Dictionnaire de musique, 1768, (Müzik Sözlüğü);
- Considérations sur le gouvernement de Pologne, 1772, (Polonya Hükümeti Üzerine Görüşler);
- Rousseau juge de Jean Jacques, Dialogues, 1789, (Rousseau Jean Jacques'ı Yargılıyor, Diyaloglar);
- Les rêveries du promeneur solitaire, 1782, (Yalnız Gezen Adamın Hayalleri).

Rousseau'nun yukarıdaki eserlerden biri olan Emile'i diğer eserlerinden ayıran özellik insanlığın önemli sorunsallarından biri olan eğitime dair görüşlerinin yanı sıra diğer kitaplarındaki düşüncelerinin, bir bütünlük arz edecek, özleri ortaya konacak şekilde Emile'de toplanmış olmasıdır. Rousseau, diğer kitaplarında sorun olarak değindiği bazı konuları Emile'de eğitim yoluyla çözmeyi amaçlamaktadır (Günaydın, 2014, s. 40). Genç'e göre (2015, s. 54) yazarın önüne geçtiği diğer örneklerden biri olan Emile'in bir başyapıtı dönüşmesinde pek çok neden vardır. Bu nedenlerden biri ve en önemlisi henüz eğitim biliminin bilinmediği bir çağda yayımlanmış olması, diğeri ise Rousseau'nun yer yer kendi öz yaşam öyküsüyle harmanlanmış çocuk eğitimi konusunda görüş ve önerilerinin bütünlüklü ve yalın biçimde anlatılmış olmasıdır. Kadıoğlu'na göre (2007, s. 182) onun yapıtları ve düşünceleri ile taçlandırılmış olan Emile günümüzde de ışıltmasını sağlayan, bir yol açıcı olmuştur. Genç'e göre (2015, s. 57) Emile genel olarak değerlendirildiğinde birbiriyle uyumlu veya çelişik pek çok kavramı irdeler. Gereklilik ve özgürlük, kalp ve

akıl, birey ve devlet, bilgi ve deneyim gibi birbiriyle çelişkili görünen bu terimlerin her biri kitapta yer alır. Korkmaz ve Öktem'e göre (2014, s. 176) Emile eseri Jean Jacques Rousseau'nun Emile adında hayali bir erkek çocuğu olarak onu yetiştirmesini konu edinmiştir. Ceylan ise (2014, s. 138) kitabın geniş çerçevede küçük yaşlarda çocukların beyinlerine gereksiz bilgileri yüklemek yerine ihtiyaçlarını karşılamaını sağlayacak yani hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan bilgilerin verilmesi gerektiğini savunduğunu belirtmektedir. Yani kitapta genel olarak çocuğun eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar yer almaktadır. Genç (2015, s. 26) Emile eseri için beş kitaptan oluşan bir eser olduğunu, eserde Rousseau'nun, Emile'i doğuşundan başlayarak her dönemdeki bilişsel, fiziksel ve psikolojik gelişim evresine göre değerlendirdiğini aktarmaktadır. Benzer şekilde Ceylan (2014, s. 127) Rousseau'nun, kitabında hayalinde tasarladığı Emile'i ilk çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar büyütüp eğittiğini ve kafasındaki ideal insanı oluşturduğunu ve sonunda da Emile'i yine kendi kafasında canlandığı kızla (Sophie) evlendirerek görevini tamamladığını belirtmiştir. Rousseau ise (2017, s. 1) Emile ile ilgili şunları dile getirmektedir: "Bu sırasız, neredeyse düzensiz düşünce ve gözlemler kitabını yazmaya, düşünmeyi bilen iyi bir anneyi mutlu etmek için başladım. Önce yalnızca birkaç sayfalık bir inceleme yazısı kaleme almayı tasarlamıştım. Konum beni ister istemez sürüklediği için, bu inceleme yazısı yavaş yavaş, kuşkusuz içeriğine göre fazla büyük, ancak ele aldığı konuya göre fazla küçük bir tür yapıta dönüştü."

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde Emile'in beş kitaptan oluşan bir eser olarak karşımıza çıktığı ve genel hatları ile eserde birinci kitabın ilk çocukluk çağını, ikinci kitabın konuşan çocuk çağını, üçüncü kitap ilk gençlik çağını, dördüncü kitabın insanın gerçek kişiliğini oluşturduğu ergenlik çağını, beşinci ve son kitabın genç bir birey olarak yaşama atıldığı dönemi kapsadığı söylenebilir (Genç, 2015, s. 32).

Eserin birinci kitabında Rousseau her şeyin aslında iyi yaratıldığını ancak insanların ne canlıların ne de eşyaların ilk haliyle saf ve temiz kalmasına izin verdiklerini söyler. İnsan doğuşundan itibaren kendine bırakılmalı kendi özünde yetişmeli, bozulmasına izin verilmemeli, çocuk toplumun isteklerine göre değil yeteneklerine isteklerine saf ve temizliğine göre yetiştirilmelidir. Burada önemli olan çocuğun yaşamının nasıl etkileneceğidir. Yaşamak sadece nefes almak değildir. Kendimize özgü yanlarımızı alışkanlıklarımızı kullanmaktır. Çocukları, yeteneklerini ortaya çıkarmaları ve olmak istedikleri şeyi olmaları için özgür bırakmalıyız. Çocuklara fazla korumacı yaklaşılmamalıdır. Çocuk istese de istemese de acıyla tanışacak ve bu deneyimler onu

kuvvetlendirecektir. Çocuk zamanla hayatın bütün gerçeklerini öğrenecektir. Rousseau'nun kitapta genel olarak anlatmak istediği doğuştan temiz ve saf olan çocuğun bu durumunu bozmadan doğal yapısına uygun olarak gelişimi tamamlamasıdır (Mobaçoğlu, 1990, s. 16). Bununla ilgili ilk kitabında “Şeylerin yaratıcısının ellerine bırakıldığında herşey iyidir; insanın elindeyse herşey yozlaşır.” (Rousseau, 2017, s. 5) cümlesini kullanmıştır. Rousseau birinci kitapta genel olarak eğitim konusuna değinmiştir, çocuk eğitiminde eğitimciliğin nasıl olması gerektiğini açıklamıştır. “Doğayı gözlemleyin, onun gösterdiği yolu izleyin. O, çocukları sürekli olarak eğitir. Her türlü sınamalarla mizacını dayanıklı kılar” (Rousseau, 2017, s. 20).

Emile'in dil gelişimini ele alan eserin ikinci kitabı en uzun süreci kapsar. Ergenlik öncesi döneme kadarki zamanı içeren bu kitapta Emile yeterince güçlenmiş, geriye düşlem gücünü uyandırmak kalmıştır. Düşlem gücünü geliştirmek ise çocuğu doğasına bırakmakla mümkündür. Çocuk özgür bırakılmalıdır, özgürlüğün sağladığı rahatlık duygusu birçok acıyı unutturur. Çocuk hayatın gerçek tadını tatmalıdır. Hayallerle kurulu bir dünyaya küçük yaşta çocuklara mantık ve analiz yeteneği aşılama çabası çocuk için büyük talihsizliktir. Tutarlı olunmalı, zamanından önce bilgi yüklenmeye çalışılmamalı ve eğitim hayatına büyük önem verilmelidir. Öğretmen sade ve doğal olmalıdır. Bu onun çocuklarla arasındaki ilişkinin güçlenmesine yardımcı olur. Çocukları okumayı öğrenmeleri için yapılacak ilk şey onlara öğrenme arzusu uyandırmaktır. Çocuk her şeyi deneyerek öğrenmelidir. Emile Rousseau'nun eğitimleri sonunda iyilik yapmayı seven, cömert, mütevazı, güçlü, şefkatli, zorluklara karşı daha az telaşlı bir çocuk olmuştur (Rousseau, 2017, s. 66). Tütüncü'ye göre (2013, s. 309), Emile'in ikinci kitabında Rousseau'nun tartıştığı en önemli meselenin özerklik, özgürlük ve yaparak yaşayarak hayatı deneyimlemek olduğu belirtilmektedir. Bu ifadenin Emile adlı eserin ikinci kitapta “Ne kadar bedensel egzersiz yaparsa, zihni de o ölçüde aydınlanır; bedensel gücü ve akli birlikte gelişir” (Rousseau, 2017, s. 116) cümlesi ile örtüştüğü görülmektedir.

Eserin üçüncü kitabı Emile'in üç dört yıllık gelişim evresini kapsar. Bu evrede Emile kendisini çevreleyen evreni tanımaya ve keşfetmeye başlar. On iki, on üç yaşlarında çocuk tıpkı arzuları kuvvetinden daha az ihtiyaçları olan yetişkinler gibidir. Çocuğu olaylara karşı dikkatli olmaya hazırlayın. Zor durumlarla başa çıkmayı öğrenebilirsin. İnsanı zayıf kılan tatmin edemeyeceği tutkularıdır ki bu tutkulara gem vurmamayı öğrenmek zorunludur. Bu koşullarda Emile, “çalışkan, ılımlı, sabırlı, emin ve cesaret doludur” (Rousseau, 2017, s. 278). Çocuk yardıma ihtiyaç duyduğu durumlarda ona rehberlik yapın.

Çocuğa yaşına uygun ve faydalı her şeyi öğretmeye gayret edin. Çocuklara fayda kelimesini öğretmeye gayret edin. Bunu öğrendiklerinde onları idare etmek daha kolay olacaktır. Bir çocuğun toplumsal bağlar hakkında fikir sahibi olmasını istiyorsanız onu farklı meslek gruplarının yer aldığı atölyeleri gezdirin. Çocuk bu döneme kadar duygularıyla hareket ediyordu ancak şimdi muhakeme yeteneğine sahiptir. Genel olarak Rousseau üçüncü kitabında bir insanın güçlü olabilmesi için neye ihtiyaç duyduğunu sorar ve cevaben “gücüyü arzuları arasındaki eşitsizliği gösterir” (Rousseau, 2017, s. 207).

Eserin dördüncü kitabında neden olduğunu tam olarak algılayamasa da ergenliğe ulaşan Emile’in bir hayat arkadaşına gereksinimi vardır artık. İnsanın gerçek kişiliği bu çağda başlar. Bu çağda çocuklar çocukluktan çıkmak için krizler yaşar ve buhranlı anlar geçirir. Çocuk huylarını değiştirir, dışarıyla ilişkileri genişledikçe kıskanç, haşin, aldatıcı ve intikamcı olur. İnsanı esasta iyi yapan ihtiyaçların az oluşu ve kendisini başkalarıyla az mukayese edişidir “Birinci Özdeyiş: İnsan yüreğinde, bizden daha mutlu olanların değil, yalnızca bizden daha acınacak durumda olanların yerine geçme isteği vardır (Rousseau, 2017, s. 301). “İkinci Özdeyiş: İnsan başkasının mutsuzluklarından, ancak bunlardan kendisini bağışık sanmıyorsa acı duyar” (Rousseau, 2017, s. 302). “Üçüncü Özdeyiş: Başkasının mutsuzluğuna acıma, bu mutsuzluğun çokluğu ya da azlığı ile değil, bu mutsuzluğun acısını çekenlere karşı beslenen duygunun derecesiyle ölçülür” (Rousseau, 2017, s. 303). Rousseau bu kitapta ayrıca derslerin teorik olarak verilmesinden kaçınılmasının uygulamaya dönük eğitimin verilmesini istemektedir. “Gençlere sözlerle değil, eylemlerle ders verin; deneyimin onlara öğretebileceği şeylerden hiçbirini kitaplardan öğrenmesinler” (Rousseau, 2017, s. 345).

Emile’in beşinci ve son kitabında Emile artık Rousseau’nun istediği eğitimli birey olmuştur. “Emile’imi bir düşünün. Yirmi yaşını bitirmiştir. İyi yetişmiştir, ruh ve beden yapısı yerindedir. Güçlüdür, sağlıklıdır, çeviktir, beceriklidir, sağlamdır. Duygulu ve akıllıdır, iyilik ve insanlık doludur, ahlaklıdır, zevk sahibidir, güzeli sever. İyilik yapar. Acımasız tutkuların etkisinden kurtulmuştur. Başkalarının düşüncesinin boyunduruğundan bağımsızdır ama aklın yasasına boyun eğer, dostluğun sesine kulak verir. Tüm yararlı yeteneklere ve birçok hoş yeteneğe sahiptir. Zenginliğe pek önem vermez. Zenginlik kaynağını kollarının ucunda taşır. Ne olursa olsun, ekmezsiz kalmaktan korkusu yoktur” (Rousseau, 2017, s. 361). Emile’in yanı sıra romana beşinci ve son kitapta Sophie (ya da kadın) eklenir. Okuyucu bu kitapta Sophie ile tanışır. Sophie de cinsiyetinden kaynaklanan ufak tefek farklılıklarla, doğal bir eğitim görmüş, düşünsel ve duygusal gelişimini

tamamlamıştır. Romanın iki kahramanı da yani, Emile ve Sophie hayata hazırdır ve bir evlilik söz konusu olmaya başlamaktadır. Sophie ailesinden istenir, fakat Emile'in serveti Sophie'nin ailesinde sorun yaratır fakat yazar bu düşünceleri engeller ve Emile'e evlenmek için acele etmemesini, karı koca uyumunu, görevlerini bilmesi gerektiğini anlatır ve Emile bir süre sonra evlenir. Evlendikten sonra mutlu olabilmenin tek yolu ve en basit yolu evlendikten sonra da çiftlerin birbirine aşık kalabilmeleridir. Bu da ancak evliliğe fazla yük bindirilmemesinden geçmektedir ve evlendikten sonra anne babaya düşen rehberlik görevi sona erer. Çiftler birbirlerine rehber olurlar. Emile ya da Eğitim Üzerine yayınlanır yayınlanmaz tepki çekmiş, Paris parlamentosu tarafından satışı ve dağıtımı yasaklanmış ve eser yakılmıştır. Rousseau tutuklanmakla tehdit edilmiş ve Fransa'yı terk etmeye zorlanmıştır (Vanpee, 1990, s.159'dan akt. Ceylan, 2014, s. 127).

2.8. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde Rousseau'nun Emile adlı eseri ile ilgili alanyazındaki çalışmalar betimlenmiştir.

Maboçoğlu (1990) "Jean Jacques Rousseau'nun Eğitim Felsefesi" isimli yüksek lisans tezinde Emile'i üç farklı boyutta incelemiştir. Bunlar; çocuk ve eğitimi, kadın ve eğitimi, ahlak ve eğitimidir. Çocuk ve eğitimi boyutunda çocuğun doğal yapısı bozulmadan çocuğa görelilik ilkesi gözetilerek istek ve ihtiyaçları göz ardı edilmeden çocuğu hayata karşı hazırlarken nasıl bir eğitim felsefesi uygulanacağı tespit edilmiştir. Kadın ve eğitimi boyutunda ise cinsel eğitim irdelenmiş ayrıca gelişmekte olan çocuk zihninin sağlıklı gelişimi için nasıl bir yol izleneceği hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Ahlak ve eğitimi boyutunda da olumsuz eğitim anlayışıyla çocukta mutluluk, görev ve sorumluluk, suç ve ceza, duyguların gelişimini ve dinle ilgili görüşleri saptanmıştır. Çalışmada Rousseau'nun çocuk eğitiminde öğrenmeyi öğretmenin önemli olduğunu ve bu sayede yaşam boyu öğrenmeyi kazanabileceği, öğrendiklerini yaşama uyarlayabildiğinde başarılı birey olabileceği, bilgi ve becerileri tecrübe ederek kazanması gerektiği, içsel motivasyonun önemli olduğu yani çocuğun öğrenme sürecinde zorlama veya baskıyla değil kesinlikle kendi isteğiyle eğitim sürecinde olması gerektiği, çocukların suç işleyebilecek düzeyde olmadıkları için onlara asla ceza uygulanmaması gerektiği, eğitim öğretim sürecinde çocuğun merkezde olması gerektiği, çocuğun hayatı öğrenmesi merkeze alınarak, yaşamı tecrübe ederek öğrenmesi gerektiği, bilgilerin yükleme yapılarak değil çocuğa keşfettirme yoluyla öğretilmesi gerektiği vurgulanarak Rousseau'nun çağdaş eğitimin temellerini attığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ata (2003) tarafından yazılan "Rousseau, Emile ve Tarih Öğretimi" isimli makalede Rousseau'nun Emile kitabının Türkçe çevirilerine bir bakış, Rousseau ve tarih öğretimi, hangi yaşta tarih öğretilmelidir? hangi tarihçilerin kitapları kullanılmalıdır? Rousseau'nun Ahmet Refik Altınay üzerindeki etkisi başlıkları altında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlara bakıldığında Rousseau'nun tarih öğretimi için en uygun yaşın 15 yaş olduğunu savunduğu tespit edilmiştir. Rousseau'nun bu düşüncesinin klinik psikolojik yöntemlerle değil gözlemlere dayalı olgular üzerine dayandırıldığı ve günümüz gelişim psikologlarının da Rousseau'nun düşüncelerini desteklediği belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili Hallam (1970) ve Booth (1987)'un düşüncelerine yer verilmiştir.

Araştırmada 19. yüzyıldan sonra devletlerin tarihi öğretme yaşının 15 ve sonrası olması görüşünü kabul etmedikleri belirtilmiştir.

Bakır (2007) “Jean Jacques Rousseau'nun Natüralist Eğitim Anlayışı” isimli makalesinde natüralizmi Rousseau'nun bakış açısıyla irdelemiştir. Çalışmada Rousseau'nun felsefesinin yanı sıra natüralizm süzgecinden geçirilerek eğitime dair düşünceleri ve görüşlerine de yer verilmiştir. Rousseau'nun eğitim anlayışının temelinde özgürlüğün yer aldığı özgürlüğünde doğada yer aldığı bu sebeple verilecek eğitimin, yetiştirilecek vatandaşların doğal eğitim alması gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak Rousseau'nun natüralist eğitim bakış açısının kendisinden sonraki dönemleri fazlasıyla etkilediği vurgulanmış ve Rousseau'nun eğitim anlayışında iki sonuca varılmıştır. Ona göre eğitimin ilk ve temel amacı, bireyin toplumsal hayata uyumunu sağlaması ve yozlaşmasını önleyen bir araç olmasıdır bu sebeple doğallıkla idealize ettiği toplumun düzene girmesi için yurttaşlık eğitiminin verilmesi gerektiğidir. İkinci olarak ise bireyin yurttaşlık eğitiminde doğal eğitimin önemli olduğu, eğitim faaliyetlerinin yöntem ve içerik olarak bireyin doğal gelişimine uygun olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Emiroğlu (2009) “Çocuk Eğitimi Üzerine İdealist Bir Roman: Emile” çalışmasında Emile'in ütopyik ve idaelist bir eser olduğunu vurgulamıştır. Fakat eserde eğitim, çocuk eğitimi ve yaşadıkları üzerine çok önemli bilgiler olduğu belirtmiştir. Rousseau'nun günümüz eğitim bilimleri açısından eserde incelenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi gereken muazzam bilgilerin olduğunun altı çizilmiştir. Rousseau eserinde, öğrencisinin psikomotor, duyuşsal ve bilişsel gelişiminin yanı sıra ahlaki gelişimini de dikkate almış, eğitimin ezber üzerine olmaması gerektiği, eğitimin öğrenci merkezli olması gerektiği, eğiticinin rehber olması gerektiği, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesinin önemli olduğu, eğitimcinin yaşının önemi, öğrenmeyi öğrenmenin önemi, öğrenmede oldukça fazla duyunun kullanılması, hayatın getirdiği zorluklarla mücadele, ailenin çocuğun eğitimi konusunda dikkat etmesi gerekenler konusunda oldukça yararlı bilgilerin sunulduğu belirtilmiştir. Araştırmada eğitim üzerine olumlu görüşlerin yanı sıra yazarın doğallık konusunda abartılı söylemleri ve çocuk eğitiminde dikkate alınması gereken ilkelere zararlı olanları da tespit edilmiştir.

Saripek (2010) “Rousseau'nun Vatandaşlık Fikirlerinin Yirminci Yüzyıl Vatandaşlık Algısıyla Karşılaştırılması” isimli makalesinde Jean Jacques Rousseau'nun 18. yüzyıla ait vatandaşlık fikirlerinin 20. yüzyıl vatandaşlık algısıyla olan farklı ve benzer yönlerini belirlemeye çalışmıştır. Rousseau'nun ideal toplum anlayışı, Rousseau'nun

vatandaşlık fikirleri, Marshall'ın vatandaşlık modeli, Rousseau'nun ve Marshall'ın vatandaşlık fikirlerinin karşılaştırılması başlıklarını ayrıntıyla incelemiştir. Rousseau'nun vatandaşlık fikirlerini, Marshall'ın 20. yüzyılda geliştirdiği modern vatandaşlık düşüncesiyle karşılaştırdığında, Rousseau'nun genel anlamda vatandaşlıktaki ikinci aşama olarak kabul edilebilecek siyasi haklar bölümüne öncelik verdiği; Marshall'ın ise asıl vurgusunu siyasal vatandaşlıktan bir sonraki aşamayı temsil eden sosyal vatandaşlık, dolayısıyla da sosyal haklar bölümüne verdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak vatandaşlık düşüncesinin dinamik bir süreç olduğu iddiasının doğrulandığı belirtilmiştir.

Kahveci (2012) "J. J. Rousseau'da Ahlâkî Vicdan ve Değeri" adlı çalışmasında Rousseau, ahlak felsefesi ve ahlaki vicdan konularına değinmiştir. Çalışmada Rousseau'nun ahlak meselelerinde aklı ön plana almaktan çok gönül ve vicdan rehberliğinde tutum sergilediği tespit etmiştir. Vicdanın iyi bir şey yaptığımızda bizi mutlu eden kötü bir şey yaptığımızda ise bizi üzen bir duygu olduğu, bizi güzel işler yapmak için teşvik eden ve kötülük etmekten uzaklaştıran bir ses olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmasında vicdan bir bilgisayar programına benzetilmiş ve neye programlanırsa o yönde çalışacağı bu sebeple iyi yönde programlanması ve eğitimle bireye kazandırılması gerektiği aksi halde insanı kötülükler karşısında vicdan azabı duymayacak hale getirebileceğini söylemiştir.

Tütüncü (2013) tarafında hazırlanan "Demokratik ve Özerk Bireyin Yetiştirilmesi: Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inden Neler Öğrenebiliriz?" isimli makalede çağımızdaki yönetim biçiminin demokrasi olmasına rağmen demokratik yaygınlaşmanın az olması irdelenmiştir. Rousseau'nun Emile eseri Rousseau'nun siyaset felsefesi ve Emile, Emile'in yetileri ve nitelikleri, Emile ve Toplum Sözleşmesi, Emile ve Robinson Crusoe, Emile ve totalitarizm başlıkları altında incelemeye alınmıştır. Çalışmada Emile'in, özgürlükçü, eşitliğe düşkün, özerk bir birey, aynı zamanda ahlak boyutunda erdemini toplumsal ve siyasi düzenlerden değil kendi muhakeme ve irade gücünden aldığına, temel siyasal kaygısının eşitlik ve ahlaki özerklik olduğu ve herhangi bir otoriteye uymanın tek yolunun ancak daha önceki gibi özgür kalacağımız garanti edildiğinde meşru sayılabileceğine değinilmiştir. Emile'in kendine yetebildiği için başkalarının yönetiminde tutulmasına gerek olmadığı, yöneten ve yönetilen ayrımını ortadan kaldırdığına; bireyin demokratik toplum içinde nasıl yetiştirilmesi gerektiğini somutlaştırdığı vurgulanmıştır. Soyut bir kavram olan demokrasinin kalıcı olması ve uygulanmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Korkmaz ve Öktem (2014) “Rousseau’nun Eğitim Anlayışı” adlı çalışmalarında Rousseau’nun yaşadığı yüzyıla eserleri ve düşünceleri ile yön veren bir filozof olduğunu ve Aydınlanma çağı olarak nitelendirilen dönemin mimarı olduğunu belirtmişlerdir. Bu sebeple çalışmada Rousseau’nun eğitime bakış açısı ve çocuğa verilmesi gereken eğitim ile ilgili düşüncelerine yer vermişlerdir. Çalışmada Rousseau’nun eğitim konusundaki düşüncelerinin şekillenmesinde aile ve çevresel ortamın etkili olduğunu söylemişlerdir. Rousseau’nun eğitim anlayışı doğrultusunda Emile eserinden alıntılar yapılarak eğitim felsefesi bakımından açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışma sonucunda Rousseau’nun günümüz eğitim anlayışına ne gibi katkıları olduğu ve bundan sonra da ne gibi katkıları olacağı konusu değerlendirilmiş ve Rousseau’nun çocuğun daha özgürce büyümesine izin veren eğitimin doğru olduğu, öğretilmesi gerekenleri doğanın öğrenciye öğreteceği, öğretmenin bu süreçte öğrenciye rehber olması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca en büyük öğrenmelerini taklit yoluyla gerçekleştiren çocuğun toplumdan uzak tutulmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Burkaz (2014) “Platon ve Rousseau’da İnsan Doğası Bağlamında Eğitim” isimli çalışmasında Platon’un eğitim anlayışını, Rousseau’nun eğitim anlayışını son olarak ta Platon ve Rousseau’un eğitim anlayışlarının karşılaştırılmasını başlıklar halinde vermiştir. Rousseau ve Platon’un eğitim anlayışlarının insan doğası üzerine odaklandığını, düşünürlerin eğitim konusunda belli başlı ilkeleri ortaya koyduklarını belirtmiştir. Odak noktalarının aynı olmasına karşın yaklaşım tarzlarının farklılaştığı görülmektedir. Platon insan doğasının doğuştan geldiğini ve eğitimde asıl amacın olan bir doğayı keşfetmek değil insanlara istenilen duygu, davranış ve tutumu kazandırmak olduğunu savunur. İnsanların belli yeteneklerle dünyaya geldiğini ve doğuştan yönetmeye yatkın olanlara çocukluktan başlanarak bu yeteneklerini geliştirecek şekilde eğitim verilmesi gerektiği, yönetme kabiliyeti olmayanların ise toplumun huzurunu bozmayan kişiliklerde yetiştirmesi gerektiğini savunduğu açıklanmıştır. Platon’un düşüncesine göre eğiticiler birey için en doğru kararları veren insanlardır. Platon için eğitimin amacı toplumun düzeni ve huzurunu sağlamaktır. Rousseau’nun ise eğitimin özünün çocuğun doğasını bozmadan onu yetenekleri doğrultusunda geliştirmek ve yetiştirmek olduğu, çocuğun gözlem yaparak, hayatın içinde hayatı öğrenmesi gerektiğine önem verdiği vurgulanmıştır. Rousseau verilen eğitimle bireyin mutluluğa erişmesi gerektiği düşüncesindedir çünkü birey mutlu olursa toplumda mutlu olur düşüncesini savunduğunu belirtir. Platon’a göre eğitimin temel işlevi çocuğun doğumıyla beraberinde getirdiği madeni ortaya çıkarmak olduğu; Rousseau’a

göre ise çocuğun psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarına göre eğitim şekillenmelidir aksi halde çocuğun doğasına zarar verildiğinin açıklandığı tespit edilmiştir.

Günaydın (2014) “Yapılandırmacı Eğitim Felsefesi Açısından Natüralist Eğitim Anlayışının Değerlendirilmesi – ‘Emile’ Örneği” adlı yüksek lisans çalışmasında yapılandırmacı eğitim felsefesi açısından natüralist eğitim anlayışının değerlendirilmesini ve birbirinden etkilenen iki yaklaşımın ortak, farklı ve içiçe geçmiş yönlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Geçmişten günümüze birçok eğitim felsefesinden etkilenen yapılandırmacılığı en çok etkileyen eğitim felsefesinin natüralist eğitim anlayışı olduğu vurgulanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada natüralist eğitim anlayışının önde gelen ismi Rousseau’nun Emile eseri analiz edilmiştir. Emile’de ve yapılandırmacı eğitim felsefesinde ortaya konan natüralist eğitim anlayışı; tarihsel gelişim süreci içerisinde birbirleri ile olan ilişkileri, eğitim kavramlarına bakışı, kavramsal yapıları ve ontolojik ve epistemolojik kökleri ile karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmada natüralist eğitim anlayışı ile yapılandırmacılığın ortak birçok konuda yaklaşım olarak uyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılandırmacılık eğitim felsefesi daha çok öğrencinin öğrenmesi üzerinde yoğunlaşırken natüralist yaklaşımın daha çok eğitim üzerinde durduğu analiz edilmiş ve bu konuda farklılaştıkları ortaya konmuştur. Çalışmanın genel değerlendirilmesi olarak öğrencinin eğitimin merkezinde olması, yaparak yaşayarak kalıcı bir şekilde öğrenmenin gerçekleşmesi, uygulamaya ve gözleme önem verilmesi gibi durumların elbette eğitim açısından oldukça faydalı olduğu ancak bir toplumun eğitim sistemi şekillenirken, o toplumun sosyal, tarihi, ahlaki, metafizik, kültürel unsurların göz önüne alınması gerektiği, bunlar göz önüne alınmadan herhangi bir topluma monte edilmek istenilen sistemlerin içeriklerinde olumlu unsurlar barındırsalar da, sonuçta toplumsal unsurlarla, yerleştirilen sistem arasında doğacak olan sürtüşmenin yaratacağı yıpranma, sistemleri çöküşe sürüklenme gücüne sahip olduğu ve bu sebeple yapılandırmacılık gibi başta natüralizm olmak üzere birçok eğitim anlayışı ile karışmış olması sistemlerin uzun vadede elde edeceği başarının bir tartışma konusu olduğu söylenmiştir.

Ceylan (2014) “J. J. Rousseau’nun “Emile” Adlı Eserinde Vurguladığı Duygu ve Düşünceler: Eserin Tahlili” isimli makalesinde okuyucunun Emile hakkında genel bilgilere sahip olması ve kitaptan örnek cümlelerle Rousseau’nun vurguladığı noktalara dikkat çekilmiştir. Çalışmada Emile’in ön söz bölümünden başlayarak sonunda yer alan notlar bölümü dahil ayrıntılı bir şekilde incelenip Rousseau’nun düşünceleri, romanın kimliği, romanın yapısı, romanda dikkat çeken konular başlıkları altında ele alınmıştır ve

Rousseau'nun hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilerek eser tahlili kuvvetlendirilmiştir. Çalışmada Emile eserinin yoğun olarak çocuk eğitiminde dikkat edilecek hususlara değinildiği belirtilmiştir. Araştırma sonucuna göre insan doğal ortamda yaşamalı, doğal yaşamı değişen insanın uygarlaşma çabasında tutsak olacağı savunulmuştur. Kitabın genelinde özellikle küçük yaşlarda çocukların beyinlerine gereksiz bilgileri yüklemektense, ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacak yani hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan bilgilerin verilmesi gerektiği, eğitimin amaçlarından birinin bilginin çocuğa hayatında kullanabileceği yönde verilmesinin gerekli olduğu böylece çocuğun öğrenme isteği, motivasyon ve ilgiyle bilgiyi kalıcı hale getirmiş olacağı vurgulanmıştır. Kitap tahlilinde sık sık zengin-fakir/köylü-kentli karşılaştırılmaları yapıldığı, eğitimde kız ile erkek öğrenci arasındaki farkın gözetilmesi gerektiği, çocuğa bilginin sunuş yoluyla değil buluş yoluyla verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Araştırmada Emile'deki düşünceler sayfa numaraları verilerek, yorum katılmadan yapılmıştır.

Genç (2015a) "Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inde Kadın Eğitimi" adlı makalesinde Rousseau'nun Emile adlı eserinde kadına bakış açısını irdelemiştir. Eserde Emile isminde hayali bir erkek çocuğunun bebeklik döneminden yetişkinlik dönemine kadar nasıl yetiştirilmesi gerektiğinin ayrıntılı olarak verildiği belirtilmiştir. 5 kitaptan oluşan eserde birinci kitapta Emile'in doğayla iç içe yaşaması gerektiği, ikinci kitapta genel olarak dil gelişimi, üçüncü kitapta Emile'in yaşadığı çevreyi tanınması, dördüncü kitapta hayat arkadaşı edinmesi gerektiği anlatılmıştır. Eserin ilk dört kitabında kadın eğitimine değinilmediği ancak beşinci kitapta Emile ve Sophie evlenmiş ve böylece beşinci kitapta kadın eğitimi anlatılmaya başlamıştır. Rousseau'nun kadın eğitimi açısından sadece erkeğini memnun etmek odaklı yaşamasını tavsiye eden bir eğitim anlayışı içinde olduğundan eleştiri aldığına değinilmiştir. Rousseau Emile'de yaşadığı çağdaki kadın eğitimi anlayışını dile getirmektedir. Bu eğitim anlayışı geleneksel toplumun kadına yönelik anlayışıdır. Böylesi toplumlarda kadınlar özellikle ekonomik güç, politika, demokratik haklar gibi konularda erkeklerle karşılaştırılmayacak derecede geriplandırlar. Eğitim anlayışında her zaman özgürlükçü olan Rousseau aynı eşitliği kadınlara tanımamıştır. Günümüzde kadının toplumsal, siyasi ve ekonomik olarak daha bağımsız olması ve bir erkeğe bağlı olarak yaşamaktan sıyrılıp kendine yetebilmesi söz konusu olduğundan Rousseau'nun kadın eğitimi üzerine söylediklerinin geçerliliğinin kalmadığı sonuç olarak belirtilmiştir. Emile eserinin kadın erkek ayırımına yer verilmeden birey eğitimi açısından değerlendirilmesi ve okunması salık verilmiştir.

Genç (2015b) “Emile’i Anadil Edinim ve Yabancı Dil Öğrenim Kuramları Açısından Okumak” isimli çalışmasında düşünceleriyle dünya çapında güzel değişimlere yön veren Rousseau’nun Emile eserinde çocukta dil gelişimini ve dil edinimi kuramlarını, Rousseau’nun eserde eğitimle ilgili görüşleri doğrultusunda incelemiştir. Beş kitaptan oluşan eser önce kendi içerisinde daha sonra diğer kitaplarla bağlantılar kurularak incelemeye alınmıştır. Çalışma Emile’in dil gelişimi ve dil edinimi göz önünde bulundurularak incelenmeye başlamış daha sonra Emile’de ana dil edinimi olarak sınırlandırılmıştır. Kitapta dil gelişimi ana dil ediniminin yanı sıra yabancı dil eğitimi de irdelenmiştir. Kitap incelemesi sonucunda Emile’in bilişsel, sosyal ve biyolojik gelişiminin dil edinimi üzerinde büyük bir önemi ve etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu boyutların yanı sıra dil ediniminde moralin de etkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada Rousseau’nun asırlar önce yazdığı yapıttaki düşünce, kuram ve söylemlerin günümüzde geçerli ve doğru olduğunun saptandığına değinilmiştir.

Badamchi (2016) tarafından yazılan “Immanuel Kant’ın Jean Jacques Rousseau’dan Çıkaradıkları: Eğitim Üzerine” isimli makale Rousseau’nun aydınlanma filozofu Kant’ın eğitim felsefesi üzerinde ne kadar etkili olduğunu saptamak amaçlı yazılmıştır. Çalışmada Rousseau’nun Emile eseri, Kant’ın da Über Pedagogik eseri analiz edilmiştir. Makalede Jean Jacques Rousseau’nun eğitimle ilgili prensipleri, Immanuel Kant’ın eğitim anlayışı ve Rousseau’dan çıkaradıkları başlıkları ayrıntıyla işlenmiştir. Araştırma sonucunda Emile’de hümanizm, otonomi, doğacılık, ölçülülük ve yaparak yaşayarak öğrenme ile Über Pedagogik’de eğitim ile ilgili görüşlerin birbiriyle örtüştüğü görülmüştür. Doğacılık, deneyimleme yoluyla öğrenme ve ölçülülük prensipleri açısından doğrudan bir etkilenme olduğu tespit edilmiş, her iki düşünür için de deneyimlemenin öneminin eğitimin önemli prensiplerinden olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Rousseau ve Kant’ın eğitim felsefelerinin temelinde kendi aklı ile karar veren özerk bireyler yetiştirme hedefinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel hatlarıyla Kant’ın eğitim felsefesi olarak Rousseau’dan etkilendiği fakat tam olarak Rousseaucu bir eğitim felsefesi geliştirmediğinden bahsedilmiştir.

Tüfenkçi (2017) “Rousseau’da İnsan Doğası ve Değerler Eğitimi” başlıklı makalesinde Rousseau’nun Emile eserinde insan doğası ve değerler eğitimi incelemesi üzerinde durmuştur. İnsan doğasının temel erdemleri, Rousseau’nun eğitim anlayışı, günümüzde Rousseaucu eğitim başlıklarını kitaptan örnekler vererek açıklamıştır. Rousseau’nun insan doğasının ilk haliyle ve olduğu gibi güzel ve iyi olduğunu; bireye

verilen eğitimin insanın doğasını bozmadan ilk haliyle korunması gerektiğini vurguladığı, Rousseau'nun düşünceleriyle değer eğitim yaklaşımlarına yön vermesi ve değer eğitim yaklaşımı olarak negatif yaklaşımı savunduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Makalede özgün insan doğası anlayışı, çıkış noktası, temel iddiaları ve ana kavramları açıklanmış, negatif eğitim yaklaşımının modern değerler eğitimi kapsamında önemi üzerinde durulmuştur.

Tural (2018) "Rousseau'nun Emile Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından Analizi" adlı makalesinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri aranmıştır ve bu değerlerin eser içinde ne şekilde ve ne sıklıkta yer aldığını incelemiştir. Çalışmanın veri toplama aşamasında veri aracı olarak Akagündüz (2015) tarafından yapılan Emile çevirisi kullanılmıştır. Veri analizinde ise doküman analizinden yararlanılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemiyle irdelenen betimsel bir çalışmadır. Yapılan araştırma sonucu elde edilen verilere göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında yer alan değerlerden en çok sevgi, aile birliğine önem verme ve özgürlük değerlerine; en az dayanışma ve tasarruf değerlerine rastlanmış, tasarruf ve dayanışma değerlerine rastlanmadığının tespit edildiği belirtilmiştir. Araştırma sonuçları açısından eser içinde özgürlük, aile birliği, sevgi gibi değerlerin sıkça vurgulanması dikkat çekicidir. Kitapta bireysel ve toplumsal açıdan çok önemli olan değerlerin sıkça vurgulandığı görülmüş ve kitabın değer eğitimi açısından yararlanılacak alternatif bir kaynak olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre iki öneri sunulmuştur. Bunlardan ilki; bu araştırma Rousseau'nun Emile adlı eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki temel değerler açısından analiz edilmesini kapsayan betimsel bir çalışmadır. Eğitimsel boyutları ve içeriğinin zenginliği açısından Emile eseri ilerleyen dönemlerde eğitimcilerce farklı konu ve temalar kapsamında incelenebilir. İkinci olarak sosyal bilgiler dersi değerler eğitimi için temel derslerden biridir. İlgili ders kapsamında değerler eğitimi süreci içinde Emile gibi alternatif kaynakların etkililiği üzerine deneysel uygulamalar denenebilir şeklindedir.

Atagül (2018) "Rousseau ve Dil" isimli makalesinde Rousseau'nun dil ile ilgili görüşlerini iki eser üzerinden incelemiştir. Bu eserlerden ilki Melodi ve Müziksel Taklit, ikincisi ise İlişki İçinde Dillerin Kökenleri Üzerine Deneme'dir. Makalenin amacı Rousseau'nun eğitim felsefesini belli kavramlar çerçevesinde, dil probleminin genel hatlarını onun dil hakkındaki yazılarını da değerlendirerek belirlemektir. Bu kavramlar;

ben sevgisi, merhamet ve etkinleşebilme yetisidir. Çalışmada Rousseau'nun merhamet ve ben sevgisinin bütün canlılarda ortak olduğu sonucuna ulaştığı belirtilir. Canlı daima varlığını sürdürmek zorunda olduğu için ben sevgisi sayesinde kendisine zarar vermekten kaçınır. Dil gelişimi için gerekli olan özün bu olduğu savunulur. Yaşamda kalma mücadelesinde aynı türden olanlara zarar vermeme eğilimi merhamet sayesinde olduğu belirtilir. Rousseau'ya göre merhamet duygusu da dili geliştiren bir kavramdır. Rousseau'ya göre dil insanların varlıklarını sürdürmeleri için iş birliği yapmanın temelinde gelişir ve bu süreçte yetkinleşebilme yetisi bu iki maddeye ortak olur. Çalışmada Rousseau'ya göre insanı hayvandan ayıran en önemli şeyin yetkinleşebilme yetisi olduğu belirtilmiştir.

Literatür incelendiğinde Rousseau'nun Emile'de hangi duygu ve düşünceleri vurguladığı, eğitime yönelik görüşleri, insan doğası ve değerler eğitimi, demokratik ve özerk bireyin yetişmesi, sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler, çocukta dil gelişimi ve dil edinimi, idealist felsefe açısından çocuk eğitimi, yapılandırmacı eğitim felsefesi açısından natüralist eğitim anlayışı, çocuk ve eğitimi, kadın ve eğitimi, ahlak ve eğitimi, ahlak felsefesi, vatandaşlık anlayışı, tarih öğretimi üzerinde çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bununla birlikte; Rousseau'nun Ahmet Refik Altınay üzerindeki etkisi, Platon ve Rousseau'un eğitim anlayışlarının karşılaştırılması, Rousseau'nun aydınlanma filozofu Kant'ın eğitim felsefesi üzerinde ne kadar etkili olduğu gibi çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Maboçoğlu, 1990; Ata, 2003; Bakır, 2007; Emiroğlu, 2009; Saripek, 2010; Kahveci, 2012; Tütüncü, 2013; Korkmaz ve Öktem, 2014; Burkaz, 2014; Günaydın, 2014; Ceylan, 2014; Genç, 2015a; Genç, 2015b; Badamcı, 2016; Tüfenkçi, 2017; Tural, 2018; Atagül, 2018). Bu çalışmada Rousseau'nun Emile eseri hayat bilgisi dersi ve onun kapsadığı dönem merkeze alınarak eğitim üzerine görüşleri çalışılmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri kaynağı, araştırma süreci ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Nitel araştırma, sosyal dünyada az ya da çok doğal olarak oluşan fenomenlerin frekansını değil, anlamını açıklamak, çözmek, tercüme etmek veya başka türlü anlamlandırmayı sağlayan bir dizi yorumlayıcı tekniği kapsayan çatı (şemsiye) bir terimdir (Van Maenen, 1979'dan akt. Merriam, 2009, s. 13). Bir başka tanımlamada nitel araştırma; insanın, kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından biri (Özdemir, 2010, s. 326) olarak ifade edilmiştir.

Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan derinlemesine ve ayrıntılı bilgileri gerektiren bir yaklaşımdır (Yıldırım, 2003, s. 10). Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersine ve eğitime yönelik düşüncelerinin tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada 17. yüzyılda ifade edilen birçok düşüncenin günümüz gerçekleriyle anlama çabası söz konusudur. Nitekim nitel araştırmalar, hakkında derinlemesine bir çerçeve ortaya koymak istediğimiz belirgin bir kişi, grup, durum veya bir olgu üzerindeki çalışmalara odaklanmaktadır (Cohen, Manion ve Morrison, 2013, s. 501). Bu çalışmadaki odak, hayat bilgisi dersi ve eğitime yönelik bir çerçeve ile Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin anlaşılması ve açıklanmasını içermektedir.

Nitel araştırmalar, araştırılacak konu, olay, olgu ve algıların ya da konuların doğal ortamdaki durumlarını tespit etmek amacı ile yapılmaktadır. Bu bağlamda nitel bir çalışma verilerin toplanması ve analiziyle başlayan, durumları ve olayları katılımcıların bakış açısıyla anlamaya çalışan, genelleme yapmaya çalışmadan uygulanabilirliği ölçmek üzere bunu okuyucuya bırakan, genelleme yapılması oldukça sınırlı olan, olaylar arasındaki ilişkiye dair hipotez ve kuram üretmek amacıyla desenlenebilen, değişkenler arasındaki örüntüyü ortaya koymaya yönelik model üretme çabası olarak betimlenebilir ve nitel

araştırmalarda genel olarak görüşme, gözlem ve doküman çözümlemesi teknikleri kullanılmaktadır (Ekiz, 2003, s. 62; Kuş, 2003, s. 77; Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 40; Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012, s. 12). Bailey'e göre (1982) dergi ve kitaplar da doküman analizine konu olabilmektedirler (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 188). Bu çalışmada doküman çözümleme tekniğinden yararlanılarak Emile eseri bir doküman olarak değerlendirilmiş ve araştırmada kullanılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAĞI

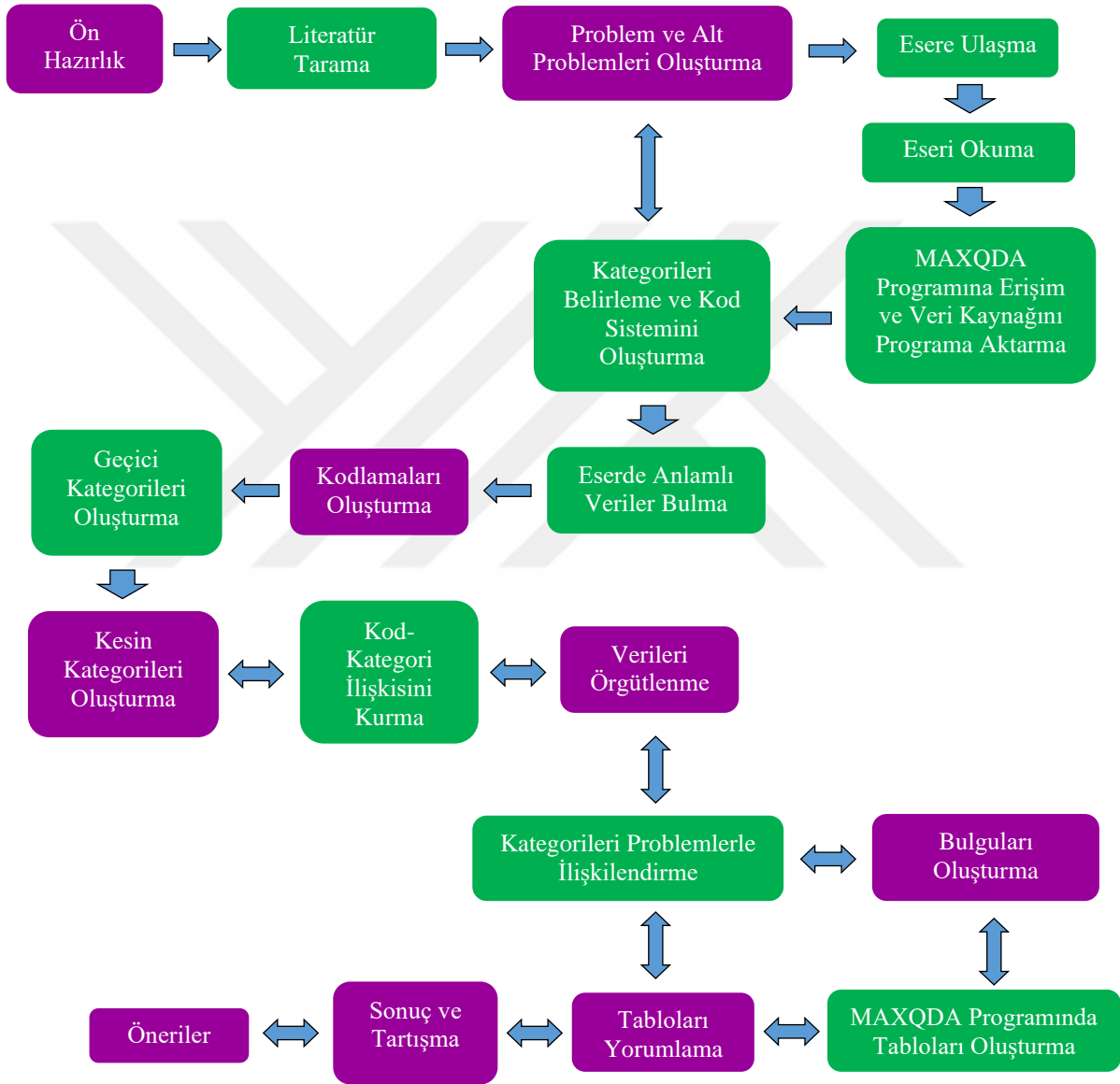
Araştırmanın veri kaynağını Jean-Jacques Rousseau'nun Emile eserinin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından 2017 yılında basılan ve Fransızca aslından çevirisi Yaşar Avunç tarafından yapılan ve ISBN 978-9944-88-599-7 numaralı kopyası oluşturmuştur. Bu eserin tamamı incelenmemiş eserden amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılarak 1. ve 2. kitabı araştırmaya dahil edilmiştir.

Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel'e göre (2012) bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayanlar (nesnelere, olaylar vb.) örnekleme alınır. Bu doğrultuda çalışmada Jean-Jacques Rousseau'nun özellikle hayat bilgisi dersi kapsamında görüşleri incelendiğinden veri kaynağını Jean-Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabı oluşturmuş yani ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Hayat bilgisi dersinin ilkokulun ilk üç sınıfında okutuluyor olması bu dönem çocuklarının 8 yaşına kadar olmaları anlamına gelmektedir. Jean-Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. kitabında Emile'in doğumundan beş yaşına gelene kadar ki dönemi anlatılırken 2. kitabında Emile'in beş ile on iki yaşları arasında dönemi anlatılmıştır. İlk kitaptaki beş yaşına kadar olan dönem hayat bilgisi dersi için hazırbuluşluğu ifade ederken ikinci kitap hayat bilgisi dersi ile ilgili dönemi tamamen kapsamaktadır.

3.3. ARAŞTIRMADA SÜREÇ

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersine ve eğitime yönelik düşüncelerinin tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada doküman analizi ile araştırma süreci yürütülmüştür. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldız, Yıldırım ve Ateş, 2009, s. 78). Anılar, günlükler, özel mektuplar, itiraflar gibi kişisel belge ve dokümanların yanı

sıra yazılı basın, periyodik yazılı kaynaklar, magazin, dergi ve kitaplar da doküman analizine konu olabilirler (Bailey, 1982'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 188). Bu bağlamda Jean Jacques Rousseau'nun Emile eseri bir kitap olma özelliği ile araştırmanın dokümanını oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirilmesindeki adımlar şekil 3.1'de verilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırmada süreç

Forster (1995)'a göre doküman analizi (incelemesi), dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi

kullanma şeklinde beş aşamada gerçekleşmektedir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 193). Araştırma, doküman analizi aşamaları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

1. Aşama: Doküma Ulaşma

Araştırmanın doküman inceleme boyutunun ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bogdan ve Biklen (1992) ve Goetz ve LeCompte (1984)'e göre eğitim ile ilgili araştırmalarda; ders kitapları, program yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitim ile ilgili resmi belgeler vb. veri kaynağı olarak kullanılabilir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 190). Bu bağlamda araştırmanın dokümanını Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından 2017 yılında basılan ve Fransızca aslından çevirisi Yaşar Avunç tarafından yapılan ve ISBN 978-9944-88-599-7 numaralı Jean Jacques Rousseau'nun Emile eseri oluşturmuştur.

2. Aşama: Dokümanın Orjinalliğinin Kontrol Edilmesi

İkinci aşamada dokümanların orjinalliği kontrol edilmiştir. Bowen (2009)'e göre dokümanlar araştırmacıdan bağımsız olarak kaydedilmiş görüntü ve metinleri içermelidir. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eseri yazarın 1762 tarihinde yazdığı ve birçok dile çevrilen eseridir. Bu eserin Fransızca orjinalinden çevirisi Yaşar Avunç tarafından yapılmıştır. Eserin böylece orjinal olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin İngilizce çevirisine ulaşılmış ve Türkçe çevirisi ile benzerliğine İngilizce alanında doktora yapan bir uzman aracılığı ile bakılmış ve eserin orjinal kopyasına benzediği görülmüştür.

3. Aşama: Dokümanı Anlama

Bu aşamada dokümanların belirli bir sistem içinde ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak çözümlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 196). Bu amaçla doküman MAXQDA 12 programı ile sayfa sayfa ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak belirlenen alt problemlere göre incelenmiştir.

4. Aşama: Veriyi Analiz Etme

Dördüncü aşamada veri analizine geçilmiştir. Veri analizinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

a. Analize konu olan veriden örneklem seçme: Örneklem amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile oluşturulmuştur.

b. Kategorileri geliştirme: Bu adımda bazı alt problemler için kategoriler oluşturulurken bazı alt problemler için kategoriler belirlenmiştir. Bu bağlamda kategorilerin geliştirilmesinde hem açık hem de kapalı yaklaşım kullanılmıştır. Kategorileri belirlemede, belli bir alanda var olan bir kategori sistemini alarak kayıt birimlerini buna göre gruplandırmaya kapalı yaklaşım, kategorilerin önceden saptanmadığı, mesaj öğelerinin ele alınıp gözden geçirilerek kategorilerin belirlenmesine açık yaklaşım denilmektedir (Bilgin, 2006, s. 14). Araştırmanın alt problemlerinde benimsenen yaklaşımlar ve oluşturulan kategoriler aşağıda verilmiştir.

Birinci alt probleme yönelik kategoriler açık yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Mutlu birey yetiştirmek
2. Çocuğun kendini tanımasını sağlamak
3. Hayatı öğretmek
4. İyi insan yetiştirmek
5. Etkili vatandaş yetiştirmek

İkinci alt probleme yönelik kategoriler kapalı yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Hayat bilgisi dersi ile ilgili alan yazın taranarak dersin içeriğinin “toplum bilimleri, fen bilimleri, sanat, düşünce ve değerler” kategorilerden oluştuğu görülmüştür (Tay, 2017; Sönmez, 2010). Bununla birlikte ilgili alan yazından “eşya eğitimi” kategorilerden biri olarak benimsenmiş (Brückl, 1932; Baymur, 1937; Binbaşıoğlu, 1995; Sönmez, 2010; Tay, 2017) ve buna ek olarak birlikte bulunma durumlarından dolayı “doğa, toplum, eşya” birlikte bir kategoriye oluşturmuştur. Bu yolla oluşturulan kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Toplum bilimleri
2. Fen bilimleri

3. Sanat
4. Düşünce ve değerler
5. Eşya eğitimi
6. Doğa, toplum, eşya

Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında “düşünce ve değerler” başlığı kendi içinde değerleri barındırdığından bu başlık ayrıca ele alınmış ve buna yönelik olarak kategoriler kapalı yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Düşünce ve değerler, 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’ndaki kök değerler merkeze alınarak incelenmiş ve aşağıdaki kategoriler dikkate alınmıştır.

1. Vatanseverlik
2. Sevgi
3. Sabır
4. Adelet
5. Dürüstlük
6. Sorumluluk
7. Öz denetim
8. Saygı
9. Dostluk
10. Yardımseverlik

Üçüncü alt probleme yönelik kategoriler kapalı yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Hayat bilgisi dersi ile ilgili alan yazın taranarak dersin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlar “öğrencinin içinde bulunduğu ortam, hazırbulunuşluk, kazanımlar ve eğitim biliminin özellikleri” kategorilerden oluştuğu görülmüştür (Nas, 2003, Ülgen, 1997, Karabağ, 2009, Kabapınar, 2007, Senemoğlu, 2012). Bu yolla oluşturulan kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Öğrencinin içinde bulunduğu ortam
2. Hazırbulunuşluk
3. Kazanımlar

4. Eğitim biliminin özellikleri

Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “eğitim biliminin özellikleri” başlığı gelişim dönemlerini içerdiğinden buna yönelik olarak kategoriler kapalı yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Gelişim ile ilgili alan yazın tarandığında gelişimin genellikle yedi başlık altında incelendiği görülmüştür (Berk, 2013; Ersanlı ve Uzman, 2005; Gander ve Gardiner, 2004; Kıldan ve Pektaş, 2009; Piaget, 2004; Santrock, 2011a; Smith-Trawick, 2013; Senemoğlu, 2012; Santrock, 2011b; Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Bu yolla oluşturulan kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Dil gelişimi
2. Ahlaki gelişim
3. Duygusal gelişim
4. Zihinsel gelişim
5. Fiziksel gelişim
6. Kişilik gelişimi
7. Sosyal gelişim

Yukarıda gelişim kategorilerinden dil gelişimi de ayrıca ele alınmış ve bu kategoride hem açık hem de kapalı yaklaşım bir arada kullanılmıştır. Kapalı yaklaşım boyutunda ekspresif dil (anlatıcı dil) ve reseptif dil (alıcı dil) kategorileri ilgili literatürden alınmıştır (Karacan, 2000). Buna ek olarak Rousseau'nun Emile eserlerinde dil gelişimi ile ilgili düşünceleri açık yaklaşımla kategorilendirilmiştir. Bu yolla oluşturulan kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Dil öğretimi
2. Dil gelişiminde sosyal çevre etkisi
3. Düşünce ve dil
4. Dil gelişimi ve olgunlaşma
5. Dil gelişimi ve konuşmanın doğası

Dördüncü alt probleme yönelik kategoriler kapalı yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Hayat bilgisi dersi ile ilgili alan yazın taranarak dersin ilkelerinden hareketle aşağıdaki ilkeler kategori olarak benimsenmiştir (Brückl, 1932; Baymur, 1937;

Binbaşıoğlu, 1995; Sönmez, 2005; Baysal, 2006; Deveci, 2008; Karabağ, 2009; Tay, 2017).

Bu yolla oluşturulan kategoriler aşığıdaki gibidir:

1. Çocuğa görelik
2. Hayatilik
3. Temerküz
4. Mahallilik
5. Ayaniyet
6. Bilinenden bilinmeyene
7. Somuttan soyuta
8. Kolaydan zora
9. Yakından uzağa

Beşinci alt probleme yönelik kategoriler açık yaklaşım benimsenerek oluşturulmuştur. Bu yolla oluşturulan kategoriler aşığıdaki gibidir:

1. Yaparak yaşayarak öğrenme
2. Okul
3. Öğretmen / mürebbi
4. Eğitim yanlışları
5. Eğitimde süreç
6. Öneri
7. Kademeli yaklaştırma
8. Buluş yoluyla öğretim
9. Faydacılık
10. İnfomal eğitim
11. Eğitimin önemi
12. Öğrenme çevresi
13. Dönüt/düzelme

14. Eğitimde ceza
15. Yaşama yakınlık
16. Motivasyon / güdü
17. Mesleki eğitim
18. Model olma
19. Sorgulayıcı eğitim
20. Gözlem yoluyla öğrenme
21. Yanlış öğrenme
22. Kavram öğretimi
23. Eğitimi
24. Eğitimde amaç
25. Tecrübe/deneyim
26. Etkili vatandaş

Yukarıda oluşturulan kategoriler, Kırşehir Ahi Evran (3), Gazi (1) ve Uşak (1) Üniversitelerinde görev yapan 5 akademisyenin “uygun”, “düzeltilebilir kullanılabılır”, “uygun değil” şeklinde görüş ve değerlendirmelerine sunulmuştur. Uzmanların değerlendirmeleri araştırmacıların kategorileriyle karşılaştırılmış ve karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek kategorilerin güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)’ın formülü (Güvenirlik= $\frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}}$) kullanılarak 0,90 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu uyum katsayısı kategorilerin değerlendirmeciler tarafından yüksek güvenilirlikte kullanılabileceğini göstermektedir.

Dokümanlar, her bir alt problem için kendileri için oluşturulan kategoriler yoluyla analiz edilmiştir. Bu adımda MAXQDA 12 programı kullanılarak kategorilerin frekansları nicel olarak belirlenmiş ve kategoriler arası ilişkiler bulunmaya çalışılmıştır. Bu işlemler rastgele geçilen başlıklardan (alt problemlere ait) 3’ünde araştırmacı ve danışmanı tarafından ayrı ayrı yapılmış ve yapılan bu işlemler Miles ve Huberman (1994)’ın formülü (Güvenirlik= $\frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}}$) kullanılarak kategori frekanslama durumları arasındaki uyum hesaplanmıştır. Bu hesaplamada uyum 1 olarak hesaplanmıştır. Bir başka ifade ile iki değerlendirmecinin değerlendirmeleri arasında bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda değerlendirmelerin güvenilir olduğu söylenebilir. Yine

MAXQDA 12 programı ile veriler tablo ve şekiller yoluyla sunulmuş ve araştırmacı tarafından yapılan yorumları desteklemek amacıyla dokümanlardan örnek alıntılara yer verilmiştir. Bu alıntılar *Emile-E2.-70* ve *Emile-E1.-22* şeklinde dokümanlara verilen kodlarla sunulmuştur. Buradaki kodlamada ilk ifade eserin adını, ikinci ifade hangi kitap olduğunu ve üçüncü ifade dokümanın sayfa numarasını göstermektedir.

5. Aşama: Veriyi Kullanma

Doküman analizinde son aşama veriyi kullanmadır. Bu adımda verinin değerlendirilmesi, çıkarsamalarda bulunma ve bunların yorumlanması söz konusudur (Bilgin, 2006, s. 13-16). Araştırmada bu eylemler sonuç, tartışma ve öneriler ile vermeye çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

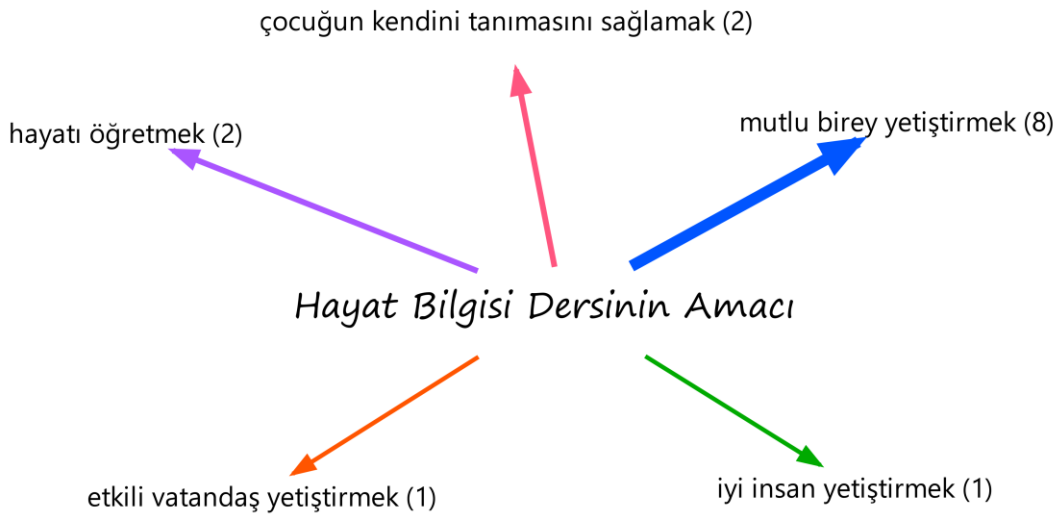
4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler metinsel ya da tablo, çizelge, şekil veya grafiklere dönüştürülerek yorumsuz biçimde verilmelidir.

4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR

Araştırmanın birinci alt problemi iki başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar ve bulguları aşağıda yer almaktadır.

4.1.1. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin Amacına Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.1. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri

Şekil 4.1’e göre Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak 14 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “mutlu birey yetiştirmek” ifadesinin 8 kez geçtiği görülmektedir. Bu ifadeyi “çocuğun kendini tanımasını sağlamak” ve “hayatı öğretmek” 2’şer kez ile takip ederken “iyi insan yetiştirmek” ve “etkili vatandaş yetiştirmek” 1’er kez ifade edilen düşünceler olmuştur.

Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri Emile eserinin birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.1’deki veriler elde edilmiştir.

4.1.2 “Rousseau’nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin Amacına Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.1. Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin amacına yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
• hayat bilgisi dersinin amacı			0
• çocuğun kendini tanımasını sağlamak	2		2
• hayatı öğretmek	2		2
• etkili vatandaş yetiştirmek	1		1
• mutlu birey yetiştirmek	4	4	8
• iyi insan yetiştirmek	1		1
Σ TOPLAM	10	4	14

Rousseau’nun Emile eserinin 1. kitabında hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak 10 yerde düşüncesi olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “mutlu birey yetiştirmek” ifadesi 4 kez ile en çok geçen ifade olurken bu ifadeyi “çocuğun kendini tanımasını sağlamak” ve “hayatı öğretmek” 2’şer kez ile takip etmiştir. “iyi insan yetiştirmek” ve “etkili vatandaş yetiştirmek” 1 kez ifade edilen düşünceler olarak karşımıza çıkmaktadır. Rousseau’nun Emile eserinin 2. kitabında hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak 4 yerde düşüncesi olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden sadece “mutlu birey yetiştirmek” ifadesinin 4 kez ifade edildiği görülmektedir. Birinci kitapta bulgularanan diğer amaç ifadelerinin bu kitapta geçmediği bulgulanmıştır.

Rousseau’nun hayat bilgisi dersine yönelik düşünceleri 5 kategoride betimlenmiştir. Bu kategoriler ve kategoriler ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“Mutlu Birey Yetiştirmek” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-11: “Güdülen çifte amaç tek bir amaçta birleşseydi, insanın çelişkilerini ortadan kaldırarak mutluluğunun önündeki büyük bir engel de ortadan kaldırılmış olurdu.”

Emile-E2.-70: “her arzu yoksunluğu gerektirir ve duyulan tüm yoksunluklar acı vericidir; öyleyse, mutsuzluğumuz arzularımızla yetilerimizin durumuna bağlıdır; yetileri arzularına denk olan duyarlı bir kimse kesinlikle mutlu bir kimse olacaktır.”

“Hayatı Öğretmek” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-12: “Yaşamak benim ona öğretmek istediğim meslektir.”

“Çocuğun Kendisini Tanımını Sağlamak” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-EI.-22: “...eğitici de daha önce oluşmuş olarak bulduğu yapay tohumların gelişmesini tamamlar ve çocuğa kendini tanıması, kendinden yararlanması, yaşamayı bilmesi ve kendini mutlu kılması dışında, her şeyi öğretir.”

“Etkili Vatandaş Yetiştirmek” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-EI.-9: “Sivil düzende doğal duyguların önceliğini korumak isteyen kişi ne istediğini bilmiyordur. Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır; ne kendisi ne de başkaları için iyi olacaktır.”

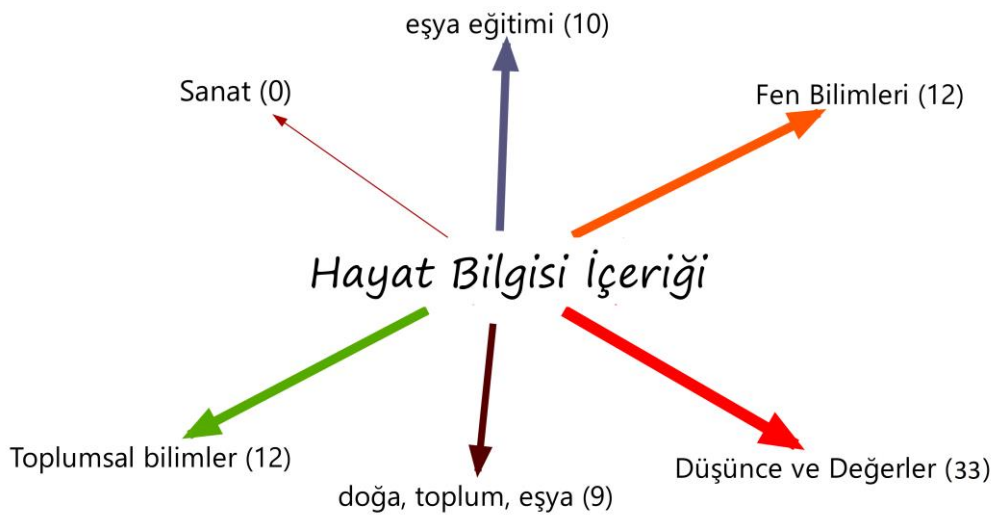
“İyi İnsan Yetiştirmek” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-EI.-11: “Doğal düzende bütün insanlar eşit olduğundan, ortak eğitimleri de insanlık durumudur ve insan olmada iyi yetiştirilmiş biri bununla ilgili meslekleri de kötü yapamaz.”

4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR

Araştırmanın ikinci alt problemi iki başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar ve bulguları aşağıda yer almaktadır.

4.2.1. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğine Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.2. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri

Şekil 4.2'ye göre Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak 76 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “düşünce ve değerler” kategorisinin 33 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriyi “fen bilimleri” ve “toplum bilimleri” 12 kez ile takip ederken “eşya eğitimi” 10 kez, “doğa, toplum, eşya” kategorisi 9 kez ifade edilen görüşler olmuştur. Hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan “sanat” kategorisine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri Emile eserinin birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.2'deki veriler elde edilmiştir.

4.2.2 “Rousseau'nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğine Yönelik Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.2. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
 Hayat Bilgisi İçeriği			
 eşya eğitimi	7	3	10
 doğa, toplum, eşya	7	2	9
 Sanat			0
 Düşünce ve Değerler	16	17	33
 Toplumsal bilimler	12		12
 Fen Bilimleri	10	2	12
 TOPLAM	52	24	76

Rousseau'nun Emile eserinin 1. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak 52 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “düşünce ve değerler” kategorisinin 16 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriyi “toplum bilimleri” 12 kez ile takip ederken “fen bilimleri” kategorisi 10 kez, “eşya eğitimi” ve “doğa, toplum, eşya” kategorileri 7'şer kez ifade edilen görüşleri kapsamaktadır. Hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan “sanat” kategorisine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun Emile eserinin 2. kitabında hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak 24 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “düşünce ve değerler” kategorisinin 17 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriyi “eşya eğitimi” 3 kez ile takip ederken “fen bilimleri” ve “doğa, toplum, eşya” kategorileri 2'şer kez ifade edilen

görüşleri kapsamaktadır. Hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan “sanat” ile “toplumsal bilimler” kategorilerine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşünceleri 6 kategoride betimlenmiştir. Bu kategoriler ve kategoriler ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“Düşünce ve Değerler” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: “Uygar insan ise paydaya bağlı ve değeri bütünle, yani toplumla ilişkisi içinde olan yalnızca kesirli bir birliktir.”

Emile-E2.-88: “...ben çocuğun on yaşındayken düşünme yetisine sahip olmaksızın, beş kadem boyunda olmasını yeğlerim.”

Emile-E2.-94: “Önce, karakterinin ilk tohumunun tam bir serbestlik içinde ortaya çıkmasına izin ver, onu bütünüyle en iyi şekilde görebilmek için ne türlü olursa olsun zorlama.”

“Fen Bilimleri” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “...her birimiz üç türlü öğretmen tarafından yetiştiriliyoruz... Oysa bu üç farklı eğitimin içinde doğanın eğitimi bize bağlı değildir.”

Emile-E1.-44: “Deney derslerden önce gelir.”

“Toplumsal Bilimler” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “Bu eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir.”

Emile-E1.-28: “Çocuklara öğretilecek yalnızca bir bilim vardır, o da insan görevlerinin bilimidir.”

“Eşya Eğitimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “şeylerin eğitimi ise ancak bazı bakımlardan bize bağlıdır.”

Emile-E2.-117: “...çünkü bunlar nesnelere bilimlere olacaktır.”

“Doğa, Toplum, Eşya” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-7: “Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın eğitimine doğru yönlendirmeliyiz.”

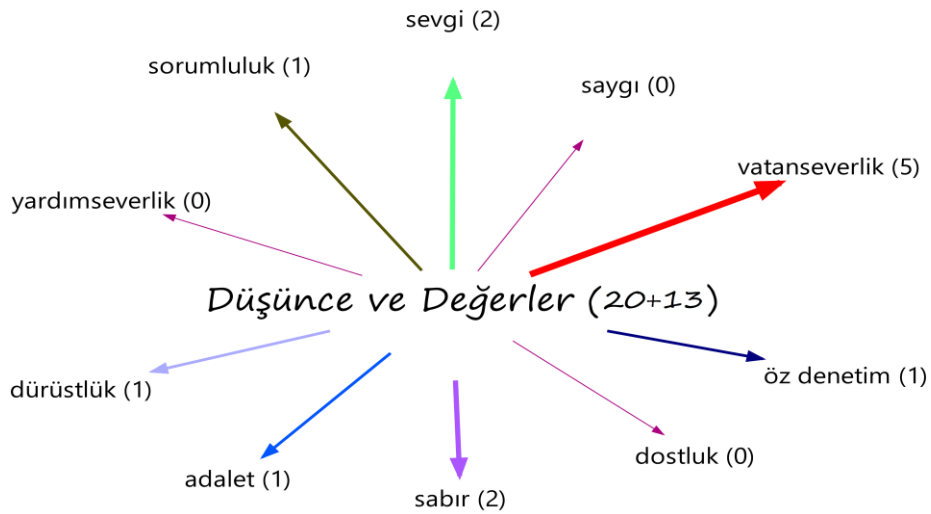

Emile-E1.-8: “Öyleyse her şeyi bu ilk düzenlemelere bağlamak gerekir; bu da ancak bizim o üç eğitimimiz farklı ise olabilir.”

Emile-E2.-174: “Ben onun doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli olmasını istemiyorum.”

Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında “düşünce ve değerler” başlığı kendi içinde değerleri barındırdığından dolayı bu başlık ayrıca ele alınmış ve buna yönelik olarak “Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerindeki kök değerler nelerdir?” ve “Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerindeki kök değerler nasıl yer almıştır?” şeklinde iki alt problem oluşturulmuştur. Bu alt problemlere yönelik bulgular şöyledir:

4.2.1.1. Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğini Oluşturan Düşünce ve Değerlere Yönelik Düşüncelerindeki Kök Değerler Nelerdir? Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.3. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik düşüncelerindeki kök değerler

Şekil 4.3’e göre Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerlerden 7’sine ait düşüncelerinin olduğu, 3’üne ait düşüncelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin içeriğini

oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak değer betimlemesine girmeyen 20 düşüncesinin olduğu bulgulanmıştır. Bu başlık altındaki kök değerlerden “vatanseverlik” değerinin 5 kez ifade edildiği görülmektedir. Bu değeri “sevgi” ve “sabır” değerleri 2’şer kez ile takip ederken “adelet”, “dürüstlük”, “sorumluluk” ve “öz denetim” değerleri 1’er kez ifade edilen değerler olmuştur. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan “saygı”, dostluk” ve “yardımseverlik” değerlerine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerler ait düşünceleri birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.3’deki veriler elde edilmiştir.

4.2.1.2. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinin 1. Ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğini Oluşturan Düşünce Ve Değerlere Yönelik Düşüncelerindeki Kök Değerler Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.3. Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik düşüncelerindeki kök değerler

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
🇹🇷 Düşünce ve Değerler	8	12	20
🇹🇷 yardımseverlik			0
🇹🇷 sorumluluk		1	1
🇹🇷 saygı			0
🇹🇷 sabır		2	2
🇹🇷 öz denetim		1	1
🇹🇷 dostluk			0
🇹🇷 dürüstlük	1		1
🇹🇷 sevgi	1	1	2
🇹🇷 adalet	1		1
🇹🇷 vatanseverlik	5		5
Σ TOPLAM	16	17	33

Rousseau’nun Emile eserinin 1. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerlerden 4’üne ait düşüncelerinin olduğu, 6’sına ait düşüncelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak değer betimlemesine girmeyen 8 düşüncesinin olduğu bulgulanmıştır. Bu başlık altındaki kök değerlerden “vatanseverlik” değerinin 5 kez ifade

edildiği görülmektedir. Bu değeri “dürüstlük”, “sevgi” ve “adelet” değerlerinin 1’er kez ile takip ettiği bulgulanmıştır. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan “yardımseverlik”, “sorumluluk”, “saygı”, “sabır”, “öz denetim” ve “dostluk” değerlerine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau’nun Emile eserinin 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerlerden 4’üne ait düşüncelerinin olduğu, 6’sına ait düşüncelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak değer betimlemesine girmeyen 12 düşüncesinin olduğu bulgulanmıştır. Bu başlık altındaki kök değerlerden “sabır” değerinin 2 kez ifade edildiği görülmektedir. Bu değeri “sorumluluk”, “öz denetim” ve “sevgi” değerlerinin 1’er kez ile takip ettiği bulgulanmıştır. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan “yardımseverlik”, “saygı”, “dostluk”, “dürüstlük”, “adelet” ve “vatanseverlik” değerlerine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan düşünce ve değerlere yönelik olarak 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kök değerler ait düşünceleri ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“Sevgi” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: “Önemli olan şey, birlikte yaşadığınız insanlara karşı iyi davranmaktır.”

“Sabır” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-154: “Sabır ve metanet de diğer erdemler gibi çocuğun öğrenmeye çalışacağı şeylerdendir: Ancak bu erdemler çocuklara adlarını belleterek değil, daha onlar bu erdemlerin ne olduğunu bilmeden, tattırılarak öğretilir.”

“Sorumluluk” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “Özellikle de görev ve yüküm sözcükleri; ama güç, zorunluluk, güçsüzlük ve zorlama sözcükleri bu sözlükte büyük bir yer almalıdır.”

“Öz denetim” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-91: “Bu özsaygı kendiliğinden ya da bize bağlı olarak iyi ve yararlıdır ve başkasıyla hiç zorunlu ilişkisi olmadığından, bu açıdan doğal olarak ilgisizdir; ...”

“Vatanseverlik” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.- 8: “Spartalı dışarıda haris, cimri, insafsız idi, ama surları içinde çıkar gütmeme, hakseverlik, dirlik düzenlik egemendi.”

Emile-E1.- 9: “Hatta vatanını kendinden çok seviyordu.”

Emile-E1.- 10: “...artık vatanın olmadığı yerde vatandaş da olamaz!”

“Dürüstlük” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-9: “Bir şey olabilmek için, kendi olabilmek için ve her zaman tek olmak için özü sözü bir olmak gerekir.”

“Adalet” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E.-8: “Spartalı dışarıda haris, cimri, insafsız idi, ama surları içinde çıkar gütmeme, hakseverlik, dirlik düzenlik egemendi.”

4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR

Araştırmanın üçüncü alt problemi iki başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar ve bulguları aşağıda yer almaktadır.

4.3.1. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Unsurlara Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.4. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri

Şekil 4.4'e göre Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik olarak 140 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “eğitim biliminin özellikleri” kategorisinin 122 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “öğrencinin içinde bulunduğu ortam” 13 kez ile takip ederken “hazırbulunuşluk” kategorisi 4 kez ifade edilen görüşler olmuştur. Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “kazanımlar” kategorisine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri Emile eserinin birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.4'deki veriler elde edilmiştir.

4.3.2. “Rousseau'nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersinin İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Unsurlara Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.4. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
• hayat bilgisinin içeriğinin oluşturulması			0
• eğitim biliminin özellikleri	67	56	123
• kazanımlar			0
• hazırbulunuşluk	2	2	4
• öğrencinin içinde bulunduğu ortam	13		13
Σ TOPLAM	82	58	140

Rousseau'nun Emile eserinin 1. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik olarak 82 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “eğitim biliminin özellikleri” kategorisinin 67 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “öğrencinin içinde bulunduğu ortam” 13 kez ile takip ederken “hazırbulunuşluk” kategorisi 2 kez ifade edilen görüşler olmuştur. Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “kazanımlar” kategorisine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun Emile eserinin 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik olarak 58 yerde düşünceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “eğitim biliminin özellikleri” kategorisinin 56 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “hazırbulunuşluk” 2 kez ile takip etmektedir. Hayat

bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “öğrencinin içinde bulunduğu ortam” ve “kazanımlar” kategorilerine ait herhangi bir görüşe rastlanılmadığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri “eğitim biliminin özellikleri”, “öğrencinin içinde bulunduğu ortam” ve “hazırbulunuşluk” olmak üzere 3 kategoride tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “öğrencinin içinde bulunduğu ortam” ve “hazırbulunuşluk” ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuş, “eğitim biliminin özellikleri” kategorisi ayrıca ele alınmıştır.

“Öğrencinin İçinde Bulunduğu Ortam” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-5: “İnsanın, eğitim yerinde eğitilen bir at gibi, kendisi için eğitilmesi gerekir; onu, bahçesindeki bir ağaç gibi, kendi tarzında yetiştirmelidir.”

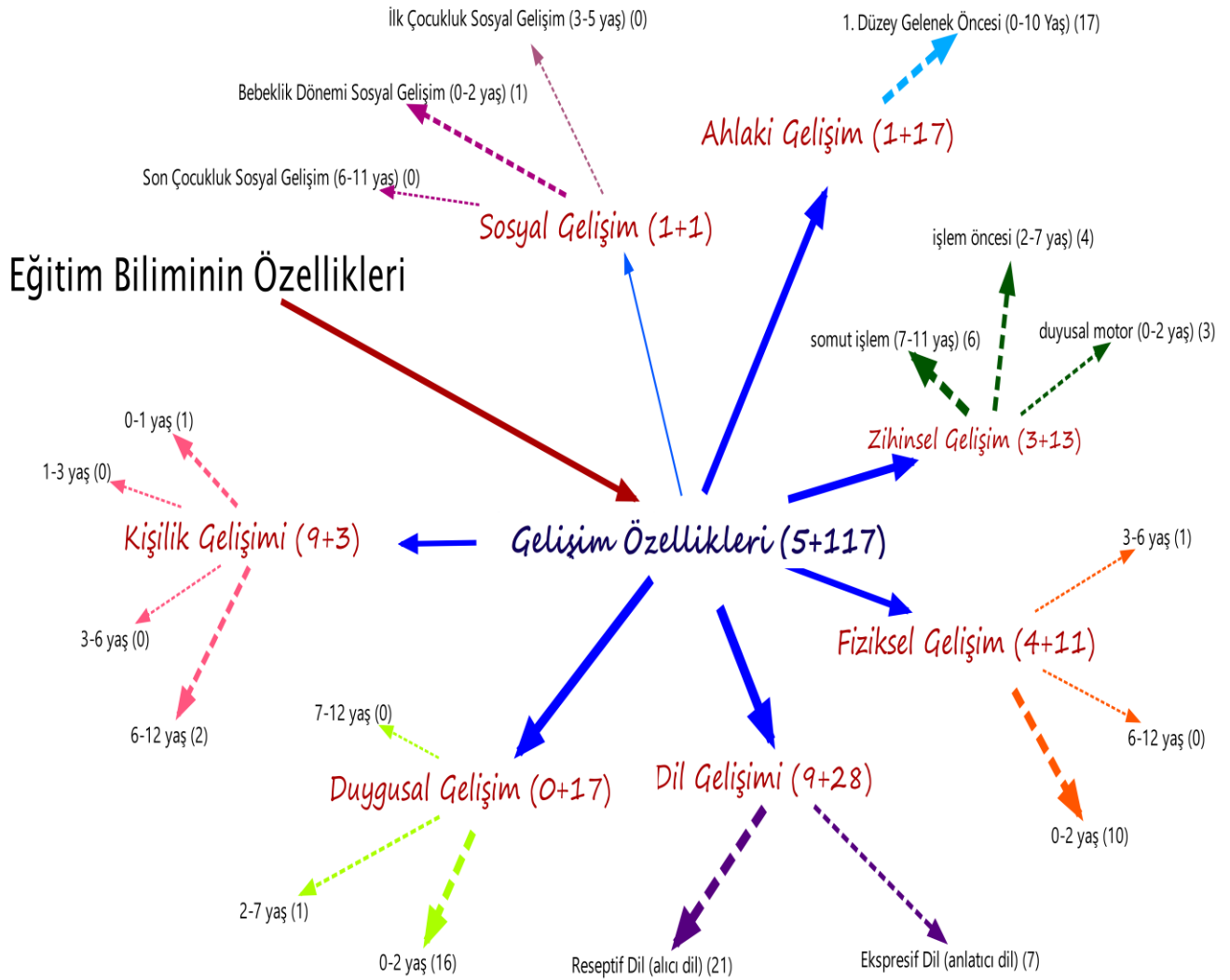
Emile-E1.-19: “Aile yaşamının çekiciliği ahlaksızlığa karşı panzehirdir.”

“Hazırbulunuşluk” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-43: “Herkes az çok kendi zekâsına, zevkine, gereksinimlerine, yeteneklerine, çabasına ve bunları kullanmak için sahip olduğu fırsatlara göre ilerliyor.”

Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “eğitim biliminin özellikleri” başlığı kendi içinde alt kategoriler barındırdığından bu başlık ayrıca ele alınmış ve buna yönelik olarak “Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri nelerdir?” ve “Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?” şeklinde iki alt problem oluşturulmuştur. Bu alt problemlere yönelik bulgular şöyledir:

4.3.1.1. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersi İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Eğitim Biliminin Özelliklerine Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.5. Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri

Şekil 4.5’e göre Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan eğitim biliminin özelliklerine yönelik olarak 122 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerinin 7 ana kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “dil gelişimi” kategorisinin 37 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriyi “ahlaki gelişim” 18 kez ile takip ederken “duygusal gelişim” kategorisi 17 kez, “zihinsel gelişim” kategorisi 16 kez, “fiziksel gelişim” kategorisi 15 kez, “kişilik gelişimi”

12 kez ve “sosyal gelişim” kategorisi 2 kez ifade edilen görüşler olmuştur. Rousseau’nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri Emile eserinin birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.5’deki veriler elde edilmiştir.

4.3.1.2. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersi İçeriğinin Oluşturulmasında Dikkate Alınan Eğitim Biliminin Özelliklerine Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır? Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.5. Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
■ eğitim biliminin özellikleri			
■ Gelişim özellikleri	2	3	5
■ Sosyal Gelişim		1	1
■ Son Çocukluk Sosyal Gelişim (6-11 yaş)			0
■ İlk Çocukluk Sosyal Gelişim (3-5 yaş)			0
■ Bebeklik Dönemi Sosyal Gelişim (0-2 yaş)	1		1
■ Kişilik Gelişimi		9	9
■ 6-12 Yaş Kişilik Gelişim		2	2
■ 3-6 Yaş Kişilik Gelişim			0
■ 1-3 Yaş Kişilik Gelişim			0
■ 0-1 Yaş Kişilik Gelişimi	1		1
■ Duygusal Gelişim			0
■ 7-12 yaş duygusal gelişim			0
■ 2-7 yaş duygusal gelişim		1	1
■ 0-2 yaş duygusal gelişim	15	1	16
■ Ahlaki Gelişim		1	1
■ 1. Düzey Gelenek Öncesi (0-10 Yaş)	2	15	17
■ Dil Gelişimi	7	2	9
> ■ Ekspresif Dil (anlatıcı dil)	16	5	21
> ■ Reseptif Dil (alıcı dil)	7		7
■ Fiziksel Gelişim	1	3	4
■ fiziksel gelişim 6-12 yaş			0
■ fiziksel gelişim 3-6 yaş		1	1
■ fiziksel gelişim 0-2 yaş	9	1	10
■ Zihinsel Gelişim		3	3
■ somut işlem (7-11 yaş)		6	6
■ işlem öncesi (2-7 yaş)	3	1	4
■ duysal motor (0-2 yaş)	2	1	3
Σ TOPLAM	66	56	122

Rousseau'nun Emile eserinin 1. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan eğitim biliminin özelliklerine yönelik olarak 66 yerde düşüncelerinin olduğu ve bu düşüncelerinin 7 ana kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “dil gelişimi” kategorisinin 30 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriyi “duygusal gelişim” 15 kez ile takip ederken “fiziksel gelişim” kategorisi 10 kez, “zihinsel gelişim” kategorisi 5 kez, “ahlaki gelişim” kategorisi 2 kez, “sosyal gelişim” ve “kişilik gelişimi” kategorileri 1'er kez ifade edilen görüşler olmuştur.

Rousseau'nun Emile eserinin 2. kitabında hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan eğitim biliminin özelliklerine yönelik olarak 56 yerde düşüncelerinin olduğu ve bu düşüncelerinin 7 ana kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu düşüncelerden “ahlaki gelişim” kategorisinin 16 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriyi “kişilik gelişimi” ve “zihinsel gelişim” 11'er kez ile takip ederken “dil gelişimi” kategorisi 7 kez, “fiziksel gelişim” kategorisi 5 kez, “duygusal gelişim” kategorisi 2 kez ve “sosyal gelişim” kategorisi 1 kez ifade edilen görüşler olmuştur.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan eğitim biliminin özelliklerine yönelik düşünceleri 7 kategoride betimlenmiştir. Bu kategoriler ve kategoriler ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“Gelişim” ana kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-63: “Çocuğun ilk gelişmelerinin neredeyse tümü aynı zamanda gerçekleşir. Çocuk konuşmayı, yemek yemeyi, yavaş yürümeyi aynı zamanda öğrenir. Bu, yaşamının tam anlamıyla ilk dönemidir.”

“Sosyal Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-49: “O kadar az dikkate değer sanılabilen bu gözyaşlarından insanla evresi arasındaki ilk ilişki doğar: Burada toplumsal düzeni oluşturan bu uzun zincirin ilk halkası meydana gelir.”

Emile-E2.-115: “Platon, çok katı olduğu sanılan devletinde çocukları yalnızca şenliklerle, oyunlarla, şarkılarla, eğlencelerle yetiştirir.”

“Kişilik Gelişimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-78: “Hiçbirimiz başkaları olmaksızın edemediğimizden, bu bakımdan yeniden zayıf ve mutsuz oluruz.”

Emile-E2.-90: “Çocukları yetiştirme işine karışıldığından bu yana, onları yönetmek için rekabet, kıskançlık, heves, kendini beğenmişlik, açgözlülük, alçakça korku, kısacası en tehlikeli tutkular dışında, en çabuk coşan ve daha vücut bile oluşmadan ruhu çarçabuk bozan tutkular dışında başka bir araç düşünülmemiş olması çok tuhaftır.”

“Duygusal Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-15: “Bu kadar acımasızca bir zorlamanın onların huyu, karakteri üstünde etki yapmaması mümkün müdür?”

Emile-E1.-15: “İlk duyguları acı ve üzüntüdür.”

Emile-E2.-65: “Çocuklar duygularını işaretlerin gözle görülür sonucuna göre değerlendirirler.”

“Ahlaki Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-91: “Eylemlerinde her türlü ahlak anlayışından yoksun olduğundan, ahlak açısından kötü olan ve ne cezayı ne de azarlanmayı gerektiren hiçbir şey yapamaz.”

Emile-E2.-103: “...ahlaksal düşüncelerin öğretilmesinde ne çok yavaş ilerleyebilir ne de her adımda çok güçlenebilirsiniz.”

“Fiziksel Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-14: “Yeni doğan çocuğun, uyuşukluktan kurtarmak için kollarını ve bacaklarını uzatmaya ve hareket ettirmeye gereksinimi vardır.”

Emile-E1.-16: “Sırtüstü yatırılırlarsa, bu durumda, kaplumbağa gibi, hiçbir zaman dönemeyecekleri için, ölebilirler.”

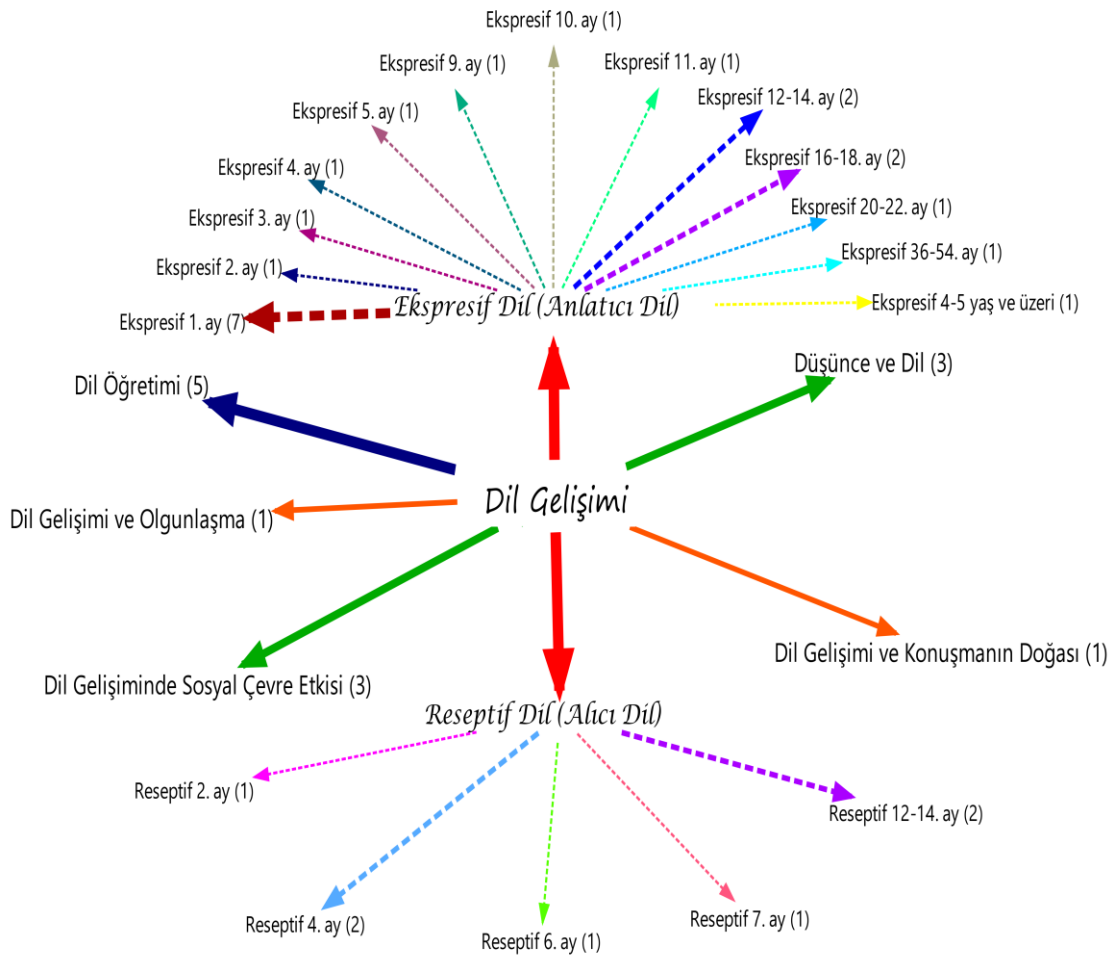
“Zihinsel Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-42: “Yeni doğan çocuğun hareketleri, çılgınlıkları, bilgiden ve iradeden yoksun, tümüyle mekanik sonuçlardır.”

Emile-E2.-118: “...hiçbir çocuğun, harika çocuklar dışında, on iki ya da on beş yaşına kadar gerçekten iki dil öğrenmiş olacağını kesinlikle sanmıyorum.”

Hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlardan “eğitim biliminin özellikleri” başlığı altında oluşturulan gelişim özellikleri ana başlığı altında oluşan sosyal gelişim, kişilik gelişimi, duygusal gelişim, ahlaki gelişim, dil gelişimi, fiziksel gelişim ve zihinsel gelişim kategorilerinden dil gelişimi kendi içinde alt kategoriler barındırdığından bu başlık ayrıca ele alınmış ve buna yönelik olarak “Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinde çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri nelerdir?” ve “Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri nasıl yer almıştır?” şeklinde iki alt problem oluşturulmuştur. Bu alt problemlere yönelik bulgular şöyledir:

4.3.1.1.1. Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Çocukların Dil Gelişimine Yönelik Düşünceleri Nelerdir? Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.6. Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinde çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri

Rousseau'nun Emile eserlerinde dil gelişimi ile ilgili olarak yedi kategoride ele alınan görüşleri her iki kitapta 41 farklı yerde tespit edilmiştir. Bu görüşler incelendiğinde ekspresif dil (anlatıcı dil) kategorisinde bulunan 13 alt kategoriye ait görüş tespit edilmiştir. Bu görüşlerden 1. ay ile ilgili olanlar 7 yerde tespit edilirken, 12-14. ay ve 16-18. ay ile ilgili 2'şer, 2. ay, 3. ay, 4. ay, 5. ay, 9. ay, 10. ay, 11. ay, 20-22. ay, 36-54. ay ve 4-5 yaş dönemlerine ait birer görüş tespit edilmiştir. Bu boyutta toplam 21 görüş olduğu görülmektedir. Bu görüşler ve ilgili olduğu kategoriler tablo 4.6 ve açıklamalarında verilmiştir.

Reseptif dil (alıcı dil) kategorisinde ise 5 alt kategoriye ait görüş tespit edilmiştir. Bu görüşlerden 4. ay ve 12-14. ay ile ilgili olanlar 2'şer yerde tespit edilirken, 2. ay, 6. ay ve 7. ay dönemlerine ait birer görüş tespit edilmiştir. Bu boyutta toplam 7 görüş olduğu görülmektedir. Bu görüşler ve ilgili olduğu kategoriler tablo 4.6 ve açıklamalarında verilmiştir.

Rousseau'nun Emile eserinde dil gelişimi ile ilgili olarak elde edilen diğer kategorilerden "dil öğretimi" her iki kitapta 5 yerde tespit edilirken, bu kategoriye "dil gelişiminde sosyal çevre etkisi" ve "düşünce ve dil" 3'er yerde, "dil gelişimi ve olgunlaşma" ve "dil gelişimi ve konuşmanın doğası" 1'er yerde tespit edilmiştir.

Tablo 4.6. Rousseau'nun Emile eserlerinde reseptif ve ekspresif dil gelişimi ile ilgili düşünceleri

Dönemler	Reseptif dil	f	Ekspresif dil	f
1. ay	Rastgele hareketlerini ses ile durdurur.	--	Ağlar, rastgele sesler çıkarır.	7
	Bildik bir ses ile sıklıkla rahatlar.	--		
2. ay	Konuşanı dinliyor gülümseyebilir.	1	Acıktığında "özel" bir ağlaması vardır. Hoşnutluk sesleri çıkar ve sosyal gülümseme başlar.	1
3. ay	Konuşana bakar, yerini belirler.	--	Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.	1
4. ay	Kızgın ve hoşnut ses farkını anlar.	2	Sosyal uyarana sesli yanıt verir.	1
	Odada görme alanı dışındaki konuşanları arar.	--	Sıklıkla "P", "B" ya da "M" gibi sesleri kullanır.	--
5. ay	Düzenli olarak ses kaynağını saptar, adına tepki verir.	--	Ses taklidi başlar. "O" ve "U" ya benzer bazı kalın ünlü sesler kullanır.	1
6. ay	"bay bay", "mama", "dede" gibi kelimeleri tanıyor görünür.	1	Sesli itiraz etme ve keyifle çığlık atma vardır.	--
7. ay	"gel", "bay bay" gibi ifadelere jestlerle yanıt verir.	1	Kelime benzeri sesler çıkarır.	--

8. ay	Adı söylendiğinde hareketini durdurur.	--	Hece tekrarları yapar, cee oyunu oynar.	--
9. ay	Hayır denince hareketini durdurur.	--	Sözel uyararla verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın tonlamasını taklit eder.	1
10. ay	Sıklıkla sözel rica üzerine oyuncaklar ya da başka nesnelere ebeveyn ya da başkalarına verir.	--	İlk kelimelerini söyler, "uf-uf" gibi bazı ünlemleri, jargon dili kullanır.	1
11. ay	Basit soruları (köpek nerede? gibi) bakarak ya da göstererek yanıtlanır.	--	"Cee" oyununu başlatır. Yeni duyduğu kelimeleri tekrarlar.	1
12. ay	Sözel isteklere jestlerle yanıt verir.	--	Tanıdık nesnelere isimle hitap eder.	--
12. ay	Genellikle uzun bir zaman süresince konuşmaya yoğun ilgi ve tepki gösterir.	--	Bir miktar tutarlılık ile 3 ya da daha fazla kelimeyi kullanır.	--
12-14. ay	Her hafta bazı yeni kelimeleri anlar görünür.	--	Belirli bir tutarlılık içinde 5 ya da daha fazla gerçek kelimeyi kullanır.	--
12-14. ay	Konuşanın duygusal tonunu daha iyi anlar.	2	İşaretle ve beden hareketleri ile birlikte ses ve bazı kelimeleri kullanarak istenen nesnelere elde etmeye çalışır.	1
14-16. ay	Adlandırılan resimlere 2 dakika ya da daha uzun ilgisini sürdürür.	--	Anlaşılmaz seslerin yanı sıra anlamlı kelime sıklığı artar.	1
14-16. ay	Bazı tanıdık nesnelere diğer odadan seçip getirerek çiftli sözel uyarıları anladığını gösterir.	--	Tutarlı biçimde 7 ya da daha fazla (20'ye kadar) gerçek tek kelimeleri kullanır.	--
14-16. ay	Birçok nesneyi (ya da isimlendirildiklerinde nesnelere resimlerini) işaret ederek tanımlayabilir.	--	T, D, N, H gibi sessiz harfleri daha sık kullanır.	--
14-16. ay	Bedeninin çeşitli büyük parçalarının isimlerini net olarak algılar.	--	Bazı gerçek kelimeleri sık kullanılan mimiklerle kullanarak daha fazla iletişimde bulunur.	--
16-18. ay	Basit soruları kavrar ve bir top ya da başka bir nesne ile ilişkili birbirini izleyen iki yönergeyi yerine getirebilir.	--	İstekler ve gereksinimlerini ifade etmek için mimikler yerine kelimeleri kullanmaya başlar.	1
16-18. ay	Her hafta geniş kategorideki yeni kelimeleri öğrenir ve hatırlar (yeni yiyecek, giysi, hayvan vb) 150 kadar kelimeyi anlar.	--	Konuşmada sık işittiği kelimeleri kullanmaya başlar.	--
16-18. ay	Tek bir istek ile bildik nesnelere arasında iki ya da daha fazlasını tanımlar (ör. Top ve saati bulur).	--	Kelime dağarcığında sürekli ve aşamalı bir artış gösterir (her ay 3-4 yeni kelime).	1
18-20. ay	Sözel istek üzerine büyük resimlerde bedeninin çeşitli parçaları ve giysilere ilişkin çeşitli maddeleri gösterir.	--	Sık işittiği bazı 2 kelime ve 3 kelime cümleleri taklit eder.	--
18-20. ay	"otur", "buraya gel", "yapma" fiillerine uygun tepkiler verir.	--	Oyun sırasında çevresel sesleri (motor, hayvanlar vb) taklit eder.	--
18-20. ay	Kişisel zamirlerdeki farklılıkları ("onu ona ver", "onu bana ver" gibi) bir ölçüde anlar	--	En az 10-20 kelimedenden oluşan kelime dağarcığı vardır.	--
20-22. ay	Basit ancak ilişkili 3 sözel emir/isteği yerine getirir.	--	2 ya da 3 kelimeyi cümle içinde biraraya getirir (ben gidiyorum bay bay vb).	--
20-22. ay		--	Gerçek kelime sayısı artar.	--

	İsimlendirilen genel nesnelere ve genel nesnelere resimlerini fark eder.	--	Anlaşılmaz dil ve gerçek kelimeleri birlikte kullanarak yaşantılarını anlatmaya çalışır.	1
22-24. ay	Sözel istek üzerine 5 ya da daha çeşitli madde arasından birini seçebilir.	--	Zaman zaman 3 kelimeli cümleler kullanır.	--
	Sadece kelimelerin değil uzun cümlelerin anlamını ve mantığını anlıyor görünür.	--	Zaman zaman kendi adını kullanarak kendini kasteder.	--
	Eklemeleri (sana, ona vb) ve bazı karmaşık cümleleri anlar (ör. Pastaneye gidince sana bir külah dondurma alacağım).	--	Bazı zamirleri kullanmaya başlar. Kelime sayısı ortalama 22'dir.	--
24-27. ay	Sorulduğunda bedenin 3 ya da daha fazla küçük parçasını gösterir (çene, dirsek, göz kapağı vb).	--	Genellikle 2 ya da 3 kelimeli cümleleri kullanır. Bazı kişisel zamirleri doğru olarak kullanır.	--
	Aile içi konum belirleyici isimler öğrenir (amca, büyükanne gibi).	--	Bazı kişisel gereksinimleri için sözel olarak yardım ister.	--
27-30. ay	İşlevsel bağlantıları anlar (ne ile yiyorsun gibi soruları yanıtlar).	--	En azından bir rengi doğru biçimde adlandırır ve tanır.	--
	Nesneleri niteliklerine göre tanır (büyük, küçük).	--	İki ya da daha fazla sayıyı sırasıyla doğru olarak sayabilir ya da tekrarlayabilir.	--
30-36. ay	Ekmeğin, simidin yarısını ver denildiğinde yarımın ne demek olduğunu bilir.	--	2-3 gün önceki olayları hatırlayıp anlatır. İsmin ne diye sorulunca söyler. Anlamadığı bir kelime duyarsa "ne demek" diye sorar.	--
	Ön takıları (edat) anlar (altında, arkasında vb).	--	Telaffuz oldukça düzelmiştir.	1
36-54. ay	3500-5000 kelimeyi anlar.	--	Geçmişten konuşabilir.	--
	Neden-sonuç ilişkisini anlar (acıktığında ne yaparsın gibi).	--	Zamanları düzgün kullanır.	--
	Benzerlikler kurabilir.	--	Çoğul, tekil, soru, ünlem cümleleri kurar. Konuşmasının %90'ı anlaşılır.	--
4,5 yaş üstü	Hız, sayı, zaman gibi kavramlar gelişir.	--	Düşünceleri, öyküleri rahat olarak anlatır.	--
	Sağ, sol ayırımı yapar	--	Cümleyi değişik biçimlerde kurabilir.	--
	Anlamlarına göre sınıflandırma yapar.	--	Kendi yanlışlarını kendisi düzeltir.	1
Toplam			7	21

Yukarıda da ifade edildiği gibi reseptif dil (alıcı dil) kategorisinde toplam 7 yerde görüş belirlenmiş ve bu görüşler 5 alt kategoride yer almıştır. Ekspresif dil (anlatıcı dil) kategorisinde toplam 21 yerde görüş belirlenmiş ve bu görüşler 13 alt kategoride yer almıştır.

Söz konusu kategoriler ve bu kategoriler ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“1. ay- Ağlar, rastgele sesler çıkarır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-15: “İlk çıkardıkları ses ağlama demez misiniz?”

Emile-E1.-22: “Çocuk doğarken bağıır; ilk çocukluğu ağlamakla geçer.”

“2. ay- Konuşanı dinliyor görünür, gülümseyebilir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “...yalnızca duyularıyla hissederler, hissettikleri şey hoşsa çocuklar bundan sessizce haz alırlar.”

“2. ay- Hoşnutluk sesleri çıkar ve sosyal gülümseme başlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “...yalnızca duyularıyla hissederler, hissettikleri şey hoş değilse bunu kendi dilleriyle anlatıp yatıştırılmak isterler.”

“3. ay- Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.” ifadesine örnekler.:

Emile-E1.-48: “Doğal ve tüm insanlar için ortak bir dil olup olmadığı uzun süre araştırıldı; kuşkusuz böyle bir dil var; bu da çocukların konuşmayı öğrenmeden önce konuştukları dildir. Bu eklemlidir, vurguludur, titreşimlidir, anlaşılabilir.”

“4. ay- Kızgın ve hoşnut ses farkını anlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “Çocukların anladıkları sözcüğün anlamı değil, bu sözcüğe eşlik eden vurgudur.”

“4. ay- Sosyal uyarana sesli yanıt verir.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-183: “Konuşma sesinde, dillerinde de vurgu yoktur; bağıırırlar.”

“5. ay- Ses taklidi başlar. "O" ve "U" ya benzer bazı kalın ünlü sesler kullanır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-57: “Henüz uyşuk olan organları, kendilerine çıkarılan sesleri ancak yavaş yavaş taklit etmeye elverişli bir hal alırlar.”

“6. ay- "bay bay", "mama", "dede" gibi kelimeleri tanıyor görünür.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-57: “Çocuğa duyurulan ilk harf birleşimlerinin ender, kolay, belirgin, sık sık yinelenmiş olmalarını...”

“7. ay- "gel", "bay bay" gibi ifadelere jestlerle yanıt verir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “Sesin diline ondan daha az güçlü olmayan jest dili eklenir.”

“9. ay- Sözel uyararla verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın tonlamasını taklit eder.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-63: “Çocukları yaşı gelmeden konuşturmakta gösterilen aceleciliğin en büyük kötülüğü, kendilerine söylenen ilk sözlerin ve söyledikleri ilk sözcüklerin onlar için hiçbir anlamı olmaması değil, bunların bizim farkına varmadan verdiğimizden başka bir anlamı olmasıdır; öyle ki, bize çok doğru bir biçimde yanıt veriyor gibi görünerek bizimle konuşurlar, ama ne onlar bizi anlar, ne de biz onları.”

“10. ay- İlk kelimelerini söyler, "uf-uf" gibi bazı ünlemleri, jargon dili kullanır.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-65: “Çocuklar konuşmaya başladıklarında daha az ağlarlar. Bu gelişme doğaldır: Bir dilin yerini başka bir dil almıştır.”

“11. ay- "Cee" oyununu başlatır. Yeni duyduğu kelimeleri tekrarlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-62: “Konuşmak isteyen çocuk ancak duyabildiği sözcükleri dinlemeli, hecelerini iyi belirterek söyleyebileceği sözcükleri söylemelidir. Bunun için harcayacağı çaba onu aynı heceyi, sanki daha anlaşılır biçimde söylemeye çalışıyormuş gibi, iki kez söylemeye iter.”

“12-14. ay- Konuşanın duygusal tonunu daha iyi anlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-61: “Vurgu söylemin ruhudur; ruha duygu ve gerçeklik verir.”

“12-14. ay- İşaretle ve beden hareketleri ile birlikte ses ve bazı kelimeleri kullanarak istenen nesnelere elde etmeye çalışır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.61: “Vurgu söylemin ruhudur; ruha duygu ve gerçeklik verir.”

“12-14. ay- Anlaşılmaz seslerin yanı sıra anlamlı kelime sıklığı artar.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.80: “Benim için önemli olan kullandığı sözcükler değil, elbette bu sözcüklere verdiği anlamdır.”

“16-18. ay- İstekler ve gereksinimlerini ifade etmek için mimikler yerine kelimeleri kullanmaya başlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-65: “Çocuklar konuşmaya başladıklarında daha az ağlarlar.”

“16-18. ay- Kelime dağarcığında sürekli ve aşamalı bir artış gösterir (her ay 3-4 yeni kelime).” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-123: “...bir çocuğun sahip olduğu bellek yine de atıl kalmaz; gördüğü her şey, işittiği her şey çocuğu ilgilendirir ve o bunları anımsar; insanların eylemlerinin, söylemlerinin kaydını kendi içinde tutar, çevresindeki her şey bir kitap gibidir; üzerinde durmasa da belleği sürekli zenginleşir, ilerde düşünme yetisi de bu bellekten yararlanacaktır.”

“20-22. ay- Anlaşılmaz dil ve gerçek kelimeleri birlikte kullanarak yaşantılarını anlatmaya çalışır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-62: “Kendi başlarına bırakıldıklarında, önce en basit heceleri söylemeye çalışacak yerde ve bunlara yavaş yavaş jestlerinden anlaşılan bir anlam ekleyerek, sizin sözcüklerinizi almadan, size kendi sözcükleriyle karşılık verirler.”

“36-54. ay- Telaffuz oldukça düzelmiştir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-58: “Onların önünde her zaman doğru, kurallara uygun biçimde konuşun. Herkesten çok sizden hoşlanmalarını sağlayın ve dillerinin siz hiçbir zaman düzeltmeksizin sizin dilinize göre yavaş yavaş arılaşacağından emin olun.”

“4-5 yaş üstü- Kendi yanlışlarını kendisi düzeltir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-58: “Onların önünde her zaman doğru, kurallara uygun biçimde konuşun. Herkesten çok sizden hoşlanmalarını sağlayın ve dillerinin siz hiçbir zaman düzeltmeksizin sizin dilinize göre yavaş yavaş arılaşacağından emin olun.”

“Dil Öğretimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-63: “Çocuğun sözcük dağarcığını olabildiğince daraltınız. Düşüncelerden daha çok sözcüklere sahip olması ve düşünebileceğinden daha çok şey söylemeyi bilmesi çok büyük bir sakıncadır. Köylülerin kentlilere göre genellikle daha doğru düşüncelerinin nedenlerinden biri söz dağarcıklarının daha az zengin olmasıdır. Düşünceleri azdır, ama onları çok iyi karşılaştırırlar.”

“Dil Gelişiminde Sosyal Çevre Etkisi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-63: “Çocuğun sözcük dağarcığını olabildiğince daraltınız. Düşüncelerden daha çok sözcüklere sahip olması ve düşünebileceğinden daha çok şey söylemeyi bilmesi çok büyük bir sakıncadır. Köylülerin kentlilere göre genellikle daha doğru düşüncelerinin nedenlerinden biri söz dağarcıklarının daha az zengin olmasıdır. Düşünceleri azdır, ama onları çok iyi karşılaştırırlar.”

“Düşünce ve Dil” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-54: “Hiçbir şeyi gizlemesini bilmedikleri bir yaşta, arzularında doğrudan doğruya doğadan gelenle düşünceden geleni ayırt etmek için, dillerini ve işaretlerini özenle incelemelidir.”

“Dil Gelişimi ve Olgunlaşma” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-62: “Çok geç konuşmaya başlayanların hiçbir zaman başkaları kadar anlaşılır biçimde konuşmadıklarına dikkat çekildiği doğrudur; ama organ, onlar geç konuştukları için sıkışıp kalmış değildir; tersine, onlar sıkışıp kalmış bir organla doğdukları için geç konuşmaya başlıyorlar; çünkü böyle olmasaydı, neden başkalarından daha geç konuşurlardı ki? Daha mı az konuşma fırsatları var? Yoksa onlar daha az konuşmaya mı yöneliyorlar? Tersine, bu gecikmenin verdiği kaygı, farkına varır varılmaz, onları kekeletmek, çok erkenden hecelelemeye başlamış olanlar için duyulandan daha çok üzüntüye yol açar ve yanlış anlaşılabilir bu acelecilik onların konuşmalarının daha çok anlaşılabilir duruma gelmesine yardım edebilir, oysa daha az acelecilikle, daha çok gelişmek için zamanları olabilecektir.”

“Dil Gelişimi ve Konuşmanın Doğası” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-58: “Dilin oluşmasıyla ve çocukların ilk konuşmalarıyla meşgul olmak istenirse, bir yığın düşünce ortaya çıkar. Ne yapılırsa yapılsın, onlar her zaman aynı biçimde konuşmayı öğreneceklerdir ve burada hiçbir felsefi spekülasyonun yararı olmaz.”

4.3.1.1.2. Jean Jacques Rousseau'nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Çocukların Dil Gelişimine Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır? Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.7. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında çocukların dil gelişimine yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
 Dil Gelişimi			
 Dil Gelişimi ve Olgunlaşma	1		1
 Dil Öğretimi	3	2	5
 Dil Gelişiminde Sosyal Çevre Etkisi	3		3
 Dil Gelişimi ve Konuşmanın Doğası	1		1
 Düşünce ve Dil	2	1	3
 Ekspresif Dil (anlatıcı dil)			0
 Ekspresif 4-5 yaş ve üzeri	1		1
 Ekspresif 36-54. ay	1		1
 Ekspresif 20-22. ay	1		1
 Ekspresif 16-18. ay		2	2
 Ekspresif 12-14. ay	1	1	2
 Ekspresif 11. ay	1		1
 Ekspresif 10. ay		1	1
 Ekspresif 9. ay	1		1
 Ekspresif 5. ay	1		1
 Ekspresif 4. ay		1	1
 Ekspresif 3. ay	1		1
 Ekspresif 2. ay	1		1
 Ekspresif 1. ay	7		7
 Reseptif Dil (alıcı dil)			0
 Reseptif 12-14. ay	2		2
 Reseptif 7. ay	1		1
 Reseptif 6. ay	1		1
 Reseptif 4. ay	2		2
 Reseptif 2. ay	1		1
Σ TOPLAM	33	8	41

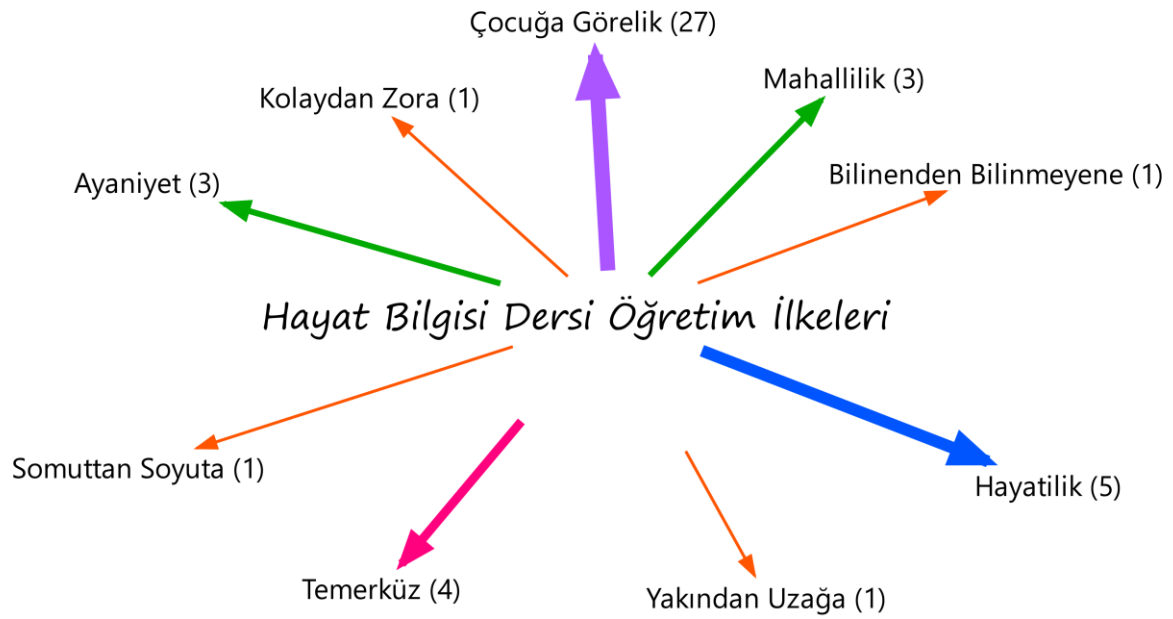
Rousseau'nun Emile eserinin 1. kitabında dil gelişimine yönelik 33 yerde düşünceleri olduğu görülmüştür. Bu düşüncelerden “ekspresif dil” kategorisi 16 kez, “reseptif dil” kategorisi 7 kez, “dil öğretimi” ve “dil gelişiminde sosyal çevre etkisi” 3 kez, “düşünce ve dil” 2 kez, “dil gelişimi ve olgunlaşma” ve “dil gelişimi ve konuşmanın doğası” 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Rousseau'nun Emile eserinin 2. kitabında dil gelişimine yönelik 8 yerde düşünceleri olduğu görülmüştür. Bu düşüncelerden “ekspresif dil” kategorisi 5 kez bulgulanırken “reseptif dil” kategorisine ait düşünceye rastlanılmamıştır. Bununla birlikte “dil öğretimi” ile ilgili olarak 2 kez “düşünce ve dil” ile ilgili 1 kez düşüncelerinin olduğu “dil gelişiminde sosyal çevre etkisi”, “dil gelişimi ve olgunlaşma” ve “dil gelişimi ve konuşmanın doğası” ile ilgili düşüncelerinin olmadığı görülmüştür.

4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR

Araştırmanın dördüncü alt problemi iki başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar ve bulguları aşağıda yer almaktadır.

4.4.1. “Jean Jacques Rousseau'nun Emile Eserinde Hayat Bilgisi Dersi Öğretim İlkelerine Yönelik Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.7. Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri

Şekil 4.7'e göre Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik olarak 46 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 9 öğretim ilkesi altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “çocuğa görelilik” ilkesinin 27 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “hayatilik” ilkesi 5 kez ile takip ederken “temerküz” ilkesi 4 kez, “mahallilik” ve “ayaniyet” ilkesi 3'er kez, “bilinenden bilinmeyene”, “somuttan

soyuta”, “kolaydan zora” ve “yakından uzağa” ilkeleri 1’er kez ifade edilen görüşler olmuştur.

Rousseau’nun hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.8’deki veriler elde edilmiştir.

4.4.2. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Hayat Bilgisi Dersi Öğretim İlkelerine Yönelik Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.8. Rousseau’nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim İlkeleri			
 Çocuğa görelilik	5	22	27
 Hayatilik	2	3	5
 Temerküz	4		4
 Mahallilik	3		3
 Ayaniyet	1	2	3
 Bilinenden bilinmeyene		1	1
 Somuttan soyuta		1	1
 Kolaydan zora		1	1
 Yakından uzağa	1		1
 TOPLAM	16	30	46

Rousseau’nun Emile eserinin 1. kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik olarak 16 farklı yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 6 öğretim ilkesi altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “çocuğa görelilik” ilkesinin 5 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “temerküz” ilkesi 4 kez ile takip ederken “mahallilik” ilkesi 3 kez, “hayatilik” ilkesi 2 kez, “ayaniyet” ve “yakından uzağa” ilkeleri 1’er kez ifade edilen görüşler olmuştur.

Rousseau’nun Emile eserinin 2. kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik olarak 30 farklı yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 6 öğretim ilkesi altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “çocuğa görelilik” ilkesinin 22 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “hayatilik” ilkesi 3 kez ile takip ederken “ayaniyet” ilkesi 2 kez, “bilinenden bilinmeyene”, “somuttan soyuta” ve “kolaydan zora” ilkeleri 1’er kez ifade edilen görüşler olmuştur.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri 9 öğretim ilkesi altında betimlenmiştir. Bu ilkeler ve ilkeler ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“Çocuğa Görelik” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-47: “...duyumları bilgisinin ilk gereçleri olduğundan, bilgileri ona uygun bir düzen içinde vermek”

Emile-E1.-53: “...doğanın onlara verdiği ve kötüye kullanmasını bilmedikleri tüm gücün kullanımını yine onlara bırakmalıdır.”

Emile-E2.-89: “Öğrencinize yaşına göre davranın. Önce onu toplumdaki yerine koyun ve orada öyle iyi tutun ki bir daha oradan çıkmaya kalkışmasın.”

“Hayatilik” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-21: “...onları, bir gün maruz kalacakları darbelere karşı yetiştirin. Mevsime, iklime, hava değişikliklerine, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa karşı vücutlarını dayanıklı kılın; onları Styks Irmağı'nın sularına daldırın.”

“Temerküz” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-7: “Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın eğitimine doğru yönlendirmeliyiz.”

Emile-E1.-11: “Bu konuda bir kanıya varmak için insanı tümüyle oluşmuş olarak görmek gerekir.”

“Mahalilik” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-28: “Ülkenin yeri insanların kültüründe önemsiz değildir.”

Emile-E1.-61: “Köylerde köy yaşamının tüm sertliği içinde beslenmiş olan çocuklar buralarda daha çınlayan bir sese sahip olacaklar, kent çocuklarının o anlaşılmaz kekemeliği onlarda hiç görülmeyecek.”

“Ayaniyet” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-47: “Cisimlerin sıcaklığını, soğukluğunu, sertliğini, yumuşaklığını, ağırlığını, hafifliğini hissetmeyi, bunların büyüklüğünü, şeklini ve tüm ayırt edilebilir niteliklerini değerlendirmeyi, bakarak, elle dokunarak, dinleyerek, özellikle de görmeyi

dokunmayla karşılaştırarak, parmaklarıyla hissedeceği duyumu gözüyle kestirerek öğrenir.”

“Bilinenden Bilinmeyene” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-127: “Göstermek için güzel sesini...”

Unutmayın ki çocuğun bu düzeyi ve tüm masalı anlaması için karganın güzel sesinin ne olduğunu bilmesi gerekir.”

“Somuttan Soyuta” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-124: “Çocukların kendilerine belletilen masallardan hiçbir şey anlamadıklarını söyledim, çünkü bunları basitleştirmek için ne kadar çok çaba harcansa da, bunlardan alınması istenen ders, çocuğun kafasına anlayamayacağı düşünceleri zorla sokmaya çalışıyor; hatta masalın şiir yanı bu düşünceleri çocuk için akılda tutulması daha kolay, ama anlaşılması daha güç duruma getiriyor.”

“Kolaydan Zora” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-66: “İşte bu yaşta ilk cesaret dersleri alınır ve hafif acılara korkmadan dayanarak, yavaş yavaş büyük acılara dayanmak öğrenilir.”

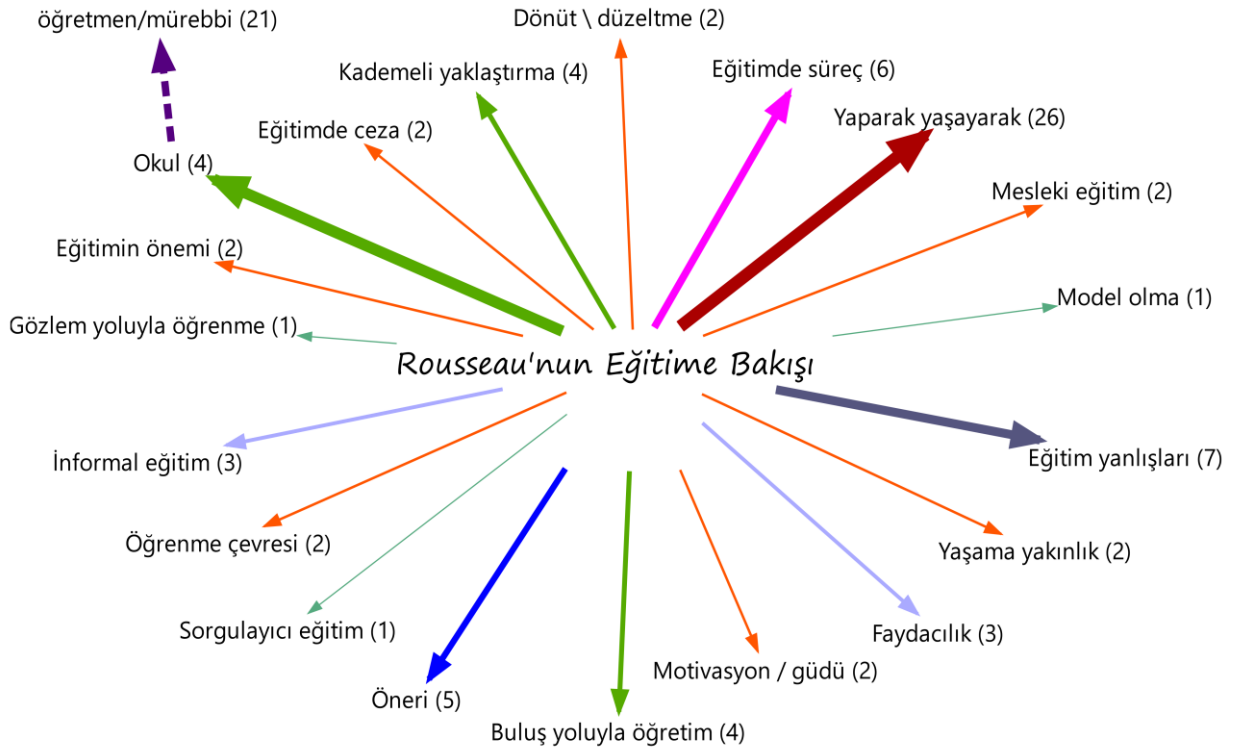
“Yakından Uzağa” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-45: “...yeni nesnelere, çirkin, iğrenç, tuhaf hayvanlar görmeye alıştırmalarını istiyorum; ama bu, yavaş yavaş, uzaktan, alışincaya kadar sürmeli; onları başkalarının ellediğini göre göre sonunda o da onları eller.”

4.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME YÖNELİK BULGULAR

Araştırmanın beşinci alt problemi iki başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar ve bulguları aşağıda yer almaktadır.

4.5.1. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinde Eğitime Bakışı İle İlgili Düşünceleri Nelerdir?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Şekil 4.8. Rousseau'nun Emile eserinde eğitime bakışı ile ilgili düşünceleri

Şekil 4.8'e göre Rousseau'nun eğitime bakışı ile ilgili olarak 106 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 25 kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “yaparak yaşayarak öğrenme” kategorisinin 26 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “okul” 25 kez ile takip ederken “eğitim yanlıları” 7 kez ve “eğitimde süreç” 6 kez ile en çok ifade edilen kategoriler olmuştur.

Rousseau'nun eğitime bakışı ile ilgili olarak düşünceleri birinci ve ikinci kitabında ayrı ayrı ele alındığında tablo 4.4'deki veriler elde edilmiştir.

4.5.2. “Jean Jacques Rousseau’nun Emile Eserinin 1. ve 2. Kitabında Eğitime Bakışı İle İlgili Düşünceleri Nasıl Yer Almıştır?” Alt Problemine Yönelik Bulgular

Tablo 4.9. Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2 kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik düşünceleri

Kod Sistemi	Emile Birinci Kitap	Emile İkinci Kitap	TOPLAM
▼ Rousseau'nun Eğitime Bakışı			
• Yaparak yaşayarak	10	16	26
> • Okul	8	17	25
• Eğitim yanlışları		7	7
• Eğitimde süreç	2	4	6
• Öneri	2	3	5
• Kademeli yaklaştırma	4		4
• Buluş yoluyla öğretim	1	3	4
• Faydacılık		3	3
• İnfomal eğitim	1	2	3
• Eğitimin önemi	2		2
• Öğrenme çevresi		2	2
• Dönüt \ düzeltme		2	2
• Eğitimde ceza		2	2
• Yaşama yakınlık		2	2
• Motivasyon / güdü		2	2
• Mesleki eğitim	2		2
• Model olma		1	1
• Sorgulayıcı eğitim		1	1
• Gözlem yoluyla öğrenme	1		1
• Yanlış öğrenme		1	1
• Kavram öğretimi		1	1
• Eğitimci	1		1
• Eğitimde amaç		1	1
• Tecrübe \ deneyim	1		1
• Etkili vatandaş	1		1
Σ TOPLAM	36	70	106

Rousseau'nun Emile eserinin 1. kitabında eğitime bakışı ile ilgili olarak 36 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 13 kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu kategorilerden “yaparak yaşayarak öğrenme” kategorisinin 10 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “okul” 8 kez ile takip ederken “kademeli yaklaştırma” 4 kez, “eğitimde süreç”, eğitime ile ilgili öneriler”, “eğitimin önemi” ve “mesleki eğitim” 2 kez, “etkili vatandaş”, “tecrübe / deneyim”, “eğitimci”, “gözlem yoluyla öğrenme”, “infomal eğitim” ve “buluş yoluyla öğretim” 1'er kez ifade edilen kategoriler olmuştur.

Rousseau'nun Emile eserinin 2. kitabında eğitime bakışı ile ilgili olarak 70 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 18 kategori altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu

kategorilerden “okul” kategorisinin 17 kez geçtiği görülmektedir. Bu kategoriye “yaparak yaşayarak öğrenme” 16 kez ile takip ederken “eğitim yanlıları” 7 kez ve “eğitimde süreç” 4 kez ile en çok ifade edilen kategoriler olmuştur.

Rousseau’nun eğitime bakışı ile ilgili düşünceleri 25 kategoride betimlenmiştir. Bu kategoriler ve kategoriler ile ilgili olarak tespit edilen görüşler aşağıdaki gibidir:

“Yaparak Yaşayarak Öğrenme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-12: “Buradan gerçek eğitimin kurallardan çok uygulamalara dayanması gerektiği sonucu ortaya çıkıyor.”

Emile-E1.-21: “Tecrübe, nazik yetiştirilmiş çocukların diğerlerinden daha çok olduğunu gösteriyor.”

Emile-E1.-44: “Deney derslerden önce gelir.”

Emile-E1.-47: “Her şeye dokunmak ister, her şeyi eline almak ister.”

Emile-E2.-67: “Çocuklara kendi kendilerine daha iyi öğrenebilecekleri şeyleri öğretmek ve yalnız bizim öğretebileceğimiz şeyleri unutmak gibi öğretmeye ukalaca bir aşırı düşkünlüğümüz vardır.”

Emile-E2.-90: “Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır.”

“Okul” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: “İyi toplumsal kurumlar, insanın doğasını değiştirmesini, ona görece bir varlık vermek için mutlak varlığını ortadan kaldırmasını ve ben’i ortak birliğin içine taşımalarını en iyi bilen kurumlardır; öyle ki her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünü içinde algılanabilir olduğuna inanır.”

“Öğretmen / Mürebbi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-24: “Bir mürebbi! Ah, ne yüce insan o!..”

Emile-E1.-24: “O kadar soylu meslekler vardır ki bunları para için yapamazsınız, yaparsanız buna layık görülmezsiniz. Savaşçılık mesleği böyledir; öğretmenlik mesleği böyledir.”

Emile-E2.-97: “Gayretli öğretmenler, yalın, ölçülü, ağırbaşlı olun, hiçbir zaman yalnızca başkalarının davranmasını engellemek için davranmakta acele etmeyin.”

Emile-E2.-104: “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.”

“Eğitim Yanlıları” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “Olgunluğa ermeden tinsel varlıklar ve toplumsal ilişkiler konusunda herhangi bir düşünceye sahip olunamaz.”

Emile-E2.-136: “En esaslı eğitim yöntemlerinde öğretmen buyurur ve yönettiğini sanır; aslında yöneten çocuktur.”

“Eğitimde Süreç” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-42: “...eğitimin yaşamla birlikte başladığı burada, çocuk daha doğarken mürebbinin değil, doğanın öğrencisidir.”

Emile-E2.-108: “Çocuğu eğitmekte acele etmezseniz, ondan bir şey istemekte de acele etmeyin, böylelikle tam zamanında bir şey istemiş olursunuz.”

“Öneri” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-10: “Genel eğitim konusunda bir fikir edinmek istiyor musunuz? O zaman Platon'un Devlet'ini okuyun. Bu, kitaplar hakkında yalnızca başlıklarına bakarak bir kanıya varanların sandığı gibi, bir politika yapıtı değildir. Şimdiye kadar yazılmış en güzel eğitim kitabıdır.”

Emile-E2.-145: “İlk felsefe öğretmenlerimiz ayaklarımız, ellerimiz, gözlerimizdir. Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğretmek demektir; bu, çok inanmayı ve kesinlikle hiçbir şey bilmemeyi öğretmek demektir.”

“Kademeli Yaklaştırma” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-47: “Yavaş ve iyi düzenlenmiş kademeli bir ilerlemeyle insan ve çocuk hiçbir şeyden yılmaz olur.”

Emile-E1.-51: “Birinci durumda, onu yavaş yavaş, küçük adımlarla, nesneye götürün.”

“Buluş Yoluyla Öğretim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-28: “...mürebbi için öğretmekten çok yönetmek söz konusudur; öğrenciye ilkeler öğretmektense, bunları bulması sağlanmalıdır.”

Emile-E2.-137: “İşte o zaman, ulaşabileceği tüm nesnelere sahip olmak ve dışarıdan yardım almadan bunlardan gerçekten yararlanmak için ortaya koyduğu buluşların inceliği sizi şaşırtacaktır.”

“Faydacılık” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-130: “...onların gerek zevk gerekse çıkar olarak yararını hissetmedikleri herhangi bir şeyi öğrenemeyecekleridir; yoksa hangi neden onları öğrenmeye yöneltebilir ki?”

Emile-E2.-131: “Çocuk, kendisine işkence etmekte kullanılan aracı geliştirmeye pek meraklı değildir; ama bu aracın onun zevklerine yaramasını sağlayın, az sonra, siz istemeseniz de, kendini buna verecektir.”

“İnformal Eğitim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-11: “Sonunda geriye ailevi ya da doğal eğitim kalıyor.”

Emile-E2.-135: “...derslerini insanlardan değil doğadan alır.”

“Eğitimin Önemi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-44: “Canlı ve duyarlı varlıklar için her şey eğitim işidir.”

“Öğrenme Çevresi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-67: “Bir ayağını ötekinin önüne atmayı öğrenir öğrenmez onu düşmemesi için yalnızca kaldırım döşeli yerlerde tutacağım ve bu güçlükleri çabucak atlatacağım.”

Emile-E2.-174: “Ben onun doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli olmasını istemiyorum.”

“Dönüt/Düzeltilme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-100: “...çocuklara önce görevlerinden söz edip, hiçbir zaman haklarından söz etmeyerek onlara gerekenin tersini, anlayamayacakları ve onları ilgilendirmeyen şeyi söylemekle işe başlamak verilen genel eğitimin yanlışlarından biridir yine.”

“Eğitimde Ceza” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-90: “Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır; ona hiçbir türlü ceza da vermeyin, çünkü kabahatli olmanın ne olduğunu bilmez; ona hiçbir zaman af diletmeyin, çünkü o sizi kırmayı beceremez.”

“Yaşama Yakınlık” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-130: “...öğrencime gelince, izin verin de, dörtte birini bile anlayamayacağı şeyleri ona öğretmenin uygun olacağını, anlayabildiği şeylerde de hiçbir zaman yanılamayacağını ve hileye bakarak bu konuda kusurunu düzeltecek yerde, hileciye bakarak kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarımızdan bir tekini bile öğretmeyeyim.”

“Motivasyon/Güdü” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-131: “Tüm bunlardan daha güvenilir olan, ama her zaman unutulmuş bir yol vardır ki bu, öğrenme isteğidir. Çocukta bu isteği uyandırın, sonra yazı masalarınızı, zarlarınızı bir yana bırakın; o zaman her yöntem ona uygun olacaktır.”

Emile-E2.-131: “İlginin varlığı; işte en emin şekilde ilerletecek olan en büyük ve tek devindirici güç.”

“Mesleki Eğitim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-11: “Tüm yerlerin belirlenmiş olduğu toplumsal düzende herkes kendi yerine göre yetiştirilmelidir. Eğer belli bir yer için yetiştirilmiş bir kimse yerinden çıkarsa artık hiçbir işe yaramaz.”

“Model Olma” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-66: “Ben hiç olmazsa onu bu korkudan kurtaracağım; çünkü çok kesin olarak, acısını benim bu acıyı nasıl değerlendirdiğimi görerek değerlendirecektir; benim kaygıyla yanına koştüğümü, kendisini avuttuğümü, kendisine acıdığımı görürse, kendisini mahvolmuş hissedecektir; benim soğukkanlılığımı koruduğümü görürse, o da hemen yeniden soğukkanlılığına kavuşacak, acıyı artık hissetmeyince de geçtiğini sanacaktır.”

“Sorgulayıcı Eğitim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-119: “Hangi öğrenim için olursa olsun, betimlenmiş şeyler hakkında düşünce sahibi olmadan, betimleyen işaretler bir şey anlatmaz. Bununla birlikte, çocuk her

zaman bu işaretlerle sınırlandırılıyor, ama bu işaretlerin betimlediği şeylerin hiçbiri ona anlatılamıyor.”

“Gözlem Yoluyla Öğrenme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-20: “Doğayı gözlemleyin ve size çizdiği yolu izleyin.”

“Yanlı Öğrenme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “Kafasına giren ilk yanlış düşünce, onun içinde yanlışın ve kusurun tohumudur; bu ilk adımda özellikle dikkatli olmak gerekir.”

“Kavram Öğretimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-122: “Eğer sözcükler bilimi diye bir şey yoksa, çocuklara uygun öğretim de yoktur.”

“Eğitimci” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-27: “Mürebbinin daha önce bir eğitim vermiş olması istenir. Bu fazladır; bir insan yalnızca tek bir eğitim verebilir: Başarılı olmak için ikincisi gerekseydi, hangi hakla birincisine kalkışılırdı ki?”

“Eğitimde Amaç” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “İyi bir eğitimin başyapıtı akıllı bir insan yaratmakken, bir de çocuğun akılla yetiştirileceği ileri sürülüyor!”

“Tevrübe/Deneyim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-37: “Eğer bir gün büyük insanların aklının çocuklardakinden daha fazla olmadığını düşünecek olursa, yaşın getirdiği bütün otorite kaybolur ve eğitim başarıya ulaşamamış olur.”

“Etkili Vatandaş” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-9: “Sivil düzende doğal duyguların önceliğini korumak isteyen kişi ne istediğini bilmiyordur. Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır; ne kendisi ne de başkaları için iyi olacaktır.”

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve alt problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlara, bu sonuçlardan hareketle literatüre dayalı taşıtırmalara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın problemi ve alt problemleri çerçevesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak oluşturulan sonuçlar ve bu sonuçların alan yazına göre yapılan taşıtırmalar yer almaktadır.

5.1.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak 14 farklı yerde düşünceleri olduğu görülmektedir. Bu düşüncelerden “mutlu birey yetiştirmek” ifadesi 8 kez geçmektedir. Nitekim 2005 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan “programın vizyonu” başlığında hayat bilgisi dersinin temel vizyonun mutlu bireyler yetiştirmek olduğu belirtilmektedir (MEB, 2005). Benzer şekilde Bektaş (2009) hayat bilgisi dersinde önemli bir boyutun öğrencinin mutluluğu olduğunu ve eğer öğrenci okul yaşantılarını severse bu öğrencinin bütün öğrenim hayatının olumlu yönde etkileneceğini ifade etmektedir. Bu da hayat bilgisi dersinin temel amaçlarından birinin çocukları mutlu birey haline getirmek olduğu düşüncesini desteklemektedir. Literatürdeki bu ifadelerle Rousseau'nun düşüncelerinin desteklendiği söylenebilir.

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak “hayatı öğretmek” ifadesi iki kez kendine hayat bulmuştur. Bektaş'a göre (2009) hayat bilgisi dersi hayatın kendisiyle başlamaktadır. Bununla birlikte hayat ile hayata hazırlanma sürecinin içiçe geçmişliği göz önünde bulundurulduğunda çocuklara hayat bilgisi dersinde hayatı öğretmenin gerekliliği ifade edilmektedir. Bu bağlamda hayat bilgisi dersinde ana amaçlardan birinin çocuklara hayatı öğretmek olduğu söylenebilir.

Emile eserinde Jean Jacques Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak “etkili vatandaş yetiştirmek” ifadesine yer verdiği görülmektedir. Gültekin (2015) ilköğretimin temel amacının, her Türk çocuğunu iyi bir vatandaş olması için gerekli temel

bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak gerektiğini ve bunun hayat bilgisi dersi ile yapılabileceğini belirtmektedir. Başka bir deyişle hayat bilgisi dersinin amaçlarından birinin etkili vatandaş yetiştirmek olduğunu belirtmektedir.

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak "çocuğun kendini tanımasını sağlamak" ifadesi iki kez bulgulanmıştır. Tay (2017), ilkokulda yer alan derslerin, çocuğun kendini bilmesine ve tanımasına destek sağlaması beklendiğini ve hayat bilgisi dersinin çocuğun kendini bilmesi ve tanımasına yardım eden ilk ders olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Jean Jacques Rousseau'nun düşüncesinin literatür ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Tay'a göre (2017) literatürde hayat bilgisi dersi ile ilgili tanımlara genel olarak bakıldığında çocuğun kendini tanıması, doğal ve toplumsal çevreye uyum sağlaması, iyi bir insan ve vatanşdaş olması ifadelerinin öne çıktığını belirtmektedir. Benzer bir şekilde Gültekin (2015) de hayat bilgisi dersinin; iyi insan yetiştirmek, iyi bir vatandaş yetiştirmek amacıyla sosyal bilimlerin ve doğa bilimlerinin yaşama yönelik konularını kaynaştırarak bir bütünlük içerisinde ele alan bir ilkokul dersi olduğunu ifade etmektedir

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin amacına yönelik olarak bulgularan "çocuğun kendini tanımasını sağlamak", "iyi insan yetiştirmek" ve "etkili vatandaş yetiştirmek" ifadelerinin literatür ile desteklendiği görülebilir.

5.1.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak 76 yerde düşünceleri olduğu bulgulanmıştır. Bu düşüncelerde "düşünce ve değerler" ifadesi 33 kez geçmektedir. Aladağ (2016) eğitimin önemli öğelerini oluşturan ve ahlaki nitelik taşıyan değerlerin hayat bilgisi dersi aracılığıyla bireylere kazandırdığını ifade etmiştir. Gülerüz'e göre (2008) toplumlar tarihsel süreç içerisinde kendilerine uygun, yaşamlarını kolaylaştıran değerler üretirler. Bunlar gelecek kuşaklara aktarılırlar, bu ortak değerler insanların kolay anlaşmasını, aynı duyguların paylaşılmasını sağlar. Düşünme; akıl yürütme, problem çözme, bir olayı inceleme, bir olayı irdeleme, yansıtma ve eleştirme gibi zihinsel süreçleri içermekte, kavramlar veya olaylar arasında anlamlı bağlantılar kurmaya ve sonuçlar çıkarmaya dayanmaktadır. Bu da hayat bilgisi dersi içeriğinin bir parçası olan düşünce ve değerlerin gerekliliğine işaret edebilir. Bu bağlamda Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 33 yerinde "düşünce ve değerler" ifadesine yönelik

düşüncelerinin var olması hayat bilgisi dersi ve eğitimine yönelik Jean Jacques Rousseau'nun önemli bir öngörüsü olduğu anlamına gelebilir.

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak "fen bilimleri" ifadesinin 12 kez geçtiği görülmektedir. Özdemir'e göre (1998) hayat bilgisi dersinde, çocuğa içinde bulunduğu doğal çevre inceletilerek; çevre sorunları hakkında doğru ve sağlam bilgiler kazandırmak, çevreyi tanımak, çevreye uyum için gerekli beceri ve davranışları öğretmek amaçları ön planda yer almaktadır. Karatekin (2016) ise hayat bilgisi dersi öğretimi sayesinde çocuğun sosyal ve bilişsel beceri kazanması sağlanabilir, çocuğun doğasında olan hareket ihtiyacı yapılacak etkinlikler ile karşılanabilir, çocuk doğanın güzellikleri ile ruhunu besleyebilir ve doğayla temasa geçerek doğaya yönelik olumlu tutumlara ve davranışlara sahip olabileceği düşüncesindedir.

Güleryüz'e göre (2008) her çocuğun içinde doğduğu, yaşayıp geliştiği bir doğa vardır. Bu doğaya dair değişik düzeyde birçok bilgi alanı çocuğu kuşatmaktadır. Çocuğu kuşatan bu bilgi alanı ile ilgili olarak çocuğun edinmesi gereken bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların olduğu söylenebilir. Bu edinimler ilköğretimde ilk olarak hayat bilgisi dersi ile sağlanmaktadır. Hayat bilgisi dersi içinde yer alan doğa bilimleri ile ilgili edinimlerin genel anlamda fen eğitimi ile ilgili olduğu hatta hayat bilgisi dersinin bu yönü ile fen eğitimine yönelik hazırbulunmuşluğu sağladığı iddia edilebilir. Kıldan ve Pektaş'a göre ise (2009) fen eğitimi çocuğun karşılaştığı nesnelere, olayları ve bunların ilişkilerini gözleyip, inceleyip araştırması ve sonuçlara varması olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda fen etkinlikleri, fen ve doğa bilimlerine ilişkin bilgilerin çocuğa aktarımı değil, çocuğun fen ve doğa olaylarını yaparak yaşayarak öğrenmesidir (Ulcay, 1989). Farklı bir bakış açısı ile fen eğitiminin, öğrencilerin bilimsel düşünceleri, olaylara eleştirel yaklaşımları, yaratıcılıklarını geliştirmeleri, teknolojik yeniliklere ve değişikliklere kolayca uyum sağlamaları için gerekli olduğu düşünülmektedir (Akpınar ve Ergin, 2005). Bu düşünceler fen bilimlerinin hayat bilgisi dersinin içeriğinde olmasının gerekliliğini gösterebilir. Nitekim Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde çocukların eğitimlerine yönelik fen bilimlerine dair konuların öğretilmesine değinmesi ile yukarıdaki açıklamaların birbirini desteklediği anlamına gelebilir.

Emile eserinde Jean Jacques Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak "toplumsal bilimler" ifadesine 12 kez yer verdiği görülmektedir. Kabapınar (2007) toplumsal bilimleri "insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı

edinerek insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerini geliştirmesine olanak sağladığı gibi bireyin kendisini keşfedişinin ortamını hazırlar” şeklinde ifade etmiştir. Sönmez’e göre (2005) sosyal bilimler, insanlar tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu süreç sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünüdür. Bir başka tanıma göre sosyal bilimler, insanın insanla ve çevresiyle etkileşiminden doğan bilgilerin, insani ve toplumsal yönlerinin kanıtlama temel prensibi ile oluşturulan bilimler topluluğuna denilebilmektedir (Tay, 2015). Bu bağlamda toplumsal bilimlerin bireye kazandırılmasında en uygun dersin hayat bilgisi dersi olduğu söylenebilir.

Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak “eşya eğitimi” ifadesi 10 kez kendine hayat bulmuştur. Binbaşoğlu (2003) hayat bilgisi dersinin asıl konusunun çocuğun içinde bulunduğu çevredeki nesnelere oluşturduğunu ifade etmiştir. Brückl’e göre (1932) Eflatun, hayat bilgisi dersinin düşünce temelini, öğrencinin mümkün olduğunca eşyaya yaklaştırılması, eşyayı gözlemlemesi ve kullanması gerektiği görüşünü ileri sürdüğünü ifade etmiştir.

Jean Jacques Rousseau’nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak “doğa, toplum, eşya” ifadesi 9 kez bulgulanmıştır. Akınoğlu’na göre (2003) hayat bilgisi dersi konularının temeli doğa, toplum ve eşyadır. Rousseau Emile’in birinci kitabında (*Emile-E1.-6*) “Zayıf olarak doğuyoruz ve güce gereksinimimiz var; her şeyden yoksun olarak doğuyoruz ve yardıma gereksinimimiz var; aptal olarak doğuyoruz ve düşünme yetisine gereksinimimiz var. Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir. Bu eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir.” şeklindeki açıklamasıyla doğumdan itibaren gereksinim duyduğumuz hemen hemen herşeyin bize doğadan, insanlardan yani toplumdan ve eşyalardan geldiğini belirtmektedir. Bununla ilgili olarak yine Emile’in birinci kitabında farklı özelliklerin farklı eğitimler yoluyla edinildiğini betimlediği görülmektedir. Buna yönelik (*Emile-E1.-6*) “Yetilerimizin ve organlarımızın içsel gelişmesi doğanın eğitimidir; bu gelişmenin bize öğretilen kullanımı da insanların eğitimi, bizi etkileyen nesnelere hakkında kendi deneyimimizle edindiğimiz bilgi de şeylerin eğitimidir.” ifadesi örnek gösterilebilir. Burada yetilerimizin ve organlarımızın gelişimini doğanın eğitimi ile, yetilerimizin ve organlarımızın kullanımını insanların eğitimi ile ve deneyimlerimizin oluşmasında ise şeylerin (eşyaların) eğitimi ile gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Rousseau Emile kitabında (*Emile-E1.-7*) “Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın

eğitimine doğru yönlendirmeliyiz.” Şeklindeki açıklamasıyla hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında temele alının toplulaştırma ilkesine de atıfta bulunarak hayat bilgisi dersinin içeriğindeki doğa, toplum ve eşyanın birlikte verilemesi gerektiğini işaret ettiği dŐŐnlebilir. Hayat bilgisi dersinin bu üçü alanı bir bütün haline veriyor olması Rousseau'nun görüŐünün desteklendiği anlamına gelebilir.

Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak “sanat” ifadesi tespit edilmemiŐtir. Sanat, müzik, Şiir, dans, resim gibi yapıları incelemek, işlemek ve ortaya bir ürün koyma eylemidir. Hayat bilgisi dersi, bir yanıyla da güzel sanatlardan beslenerek, beceri alanı olarak, öğrencinin yaşadığı toplumun resim, müzik, masal, Şiir, yk sanat değerlerinden yararlanmaktadır (Güleryüz, 2008). Aral'a göre (1999) sanat eğitimi bireylerin kişilik gelişimlerini, davranışlarını, dikkatlerini yođunlaŐtırmalarını ve gözlem yeteneklerini olumlu yönde etkilemektedir. Bunların dışında sanat eğitimi yaşamı algılama, yorumlama, yaratıcılık, dŐnme sistemlerini geliştirme, iletişim becerilerini artırmada da etkili olmaktadır. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde sanat ve hayat bilgisi dersiyle ilişki kurmadığı grlmŐtir.

Yukarıda açıklamalar çerçevesinde Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde hayat bilgisi dersinin içeriğine yönelik olarak bulgularan “dŐŐnce ve değerler”, “fen bilimleri”, “toplumsal bilimler”, “eşya eğitimi” ve “doğa, toplum, eşya” ifadelerinin literatür ile desteklendiği görülebilir.

Çalışmada ikinci alt problemde elde edilen sonuçlardan birini oluşturan hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturan dŐŐnce ve değerlere yönelik ifadeleri 2018 hayat bilgisi dersi ğretim programındaki kök değerleri içermesi bakımından ayrıca ele alınmıştır. Bu başlık altında Rousseau'nun eserinde 2018 hayat bilgisi dersi ğretim programındaki kök değerlerden 7'sine ait dŐŐncelerinin olduğu grlmŐtir.

Kök değerlerden “vatanseverlik” değerinin en çok ifade olarak geçen değer olduğu bu değer “sevgi” ve “sabır” değerleri ve ardından da “adelet”, “dürüstlük”, “sorumluluk” ve “z denetim” değerlerinin izlediği tespit edilmiştir.

Bunun yanında 2018 hayat bilgisi dersi ğretim programında yer alan “yardımseverlik”, “sayđı” ve “dostluk” değerlerine ait herhangi bir görüşe rastlanılmamıştır.

5.1.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşünceleri Emile eserinin birinci kitabında 82, ikinci kitabında 58 kez tespit edilmiştir. Bu görüşler ele alındığında en çok “eğitim biliminin özellikleri” kategorisine ait düşüncelerinin varlığı söz konusudur.

“Eğitim biliminin özellikleri” kategorisi, Emile eserinin birinci ve ikinci kitabının toplamında 122 yerinde bulgulanmış ve bu düşünceler 7 ana kategori altında toplanmıştır. Bunlar şöyledir:

1. Dil Gelişimi (37)
2. Ahlaki Gelişim (18)
3. Duygusal Gelişim (17)
4. Zihinsel Gelişim (16)
5. Fiziksel Gelişim (15)
6. Kişilik Gelişimi (12)
7. Sosyal Gelişim (2)

Gelişim ve öğrenme ile ilgili literatür incelendiğinde genel olarak gelişim boyutlarının yukarıda ifade edilen 7 boyutu içerdiği görülmektedir (Berk, 2013; Ersanlı ve Uzman, 2005; Gander ve Gardiner, 2004; Kıldan ve Pektaş, 2009; Piaget, 2004; Santrock, 2011a; Smith-Trawick, 2013; Senemoğlu, 2012; Santrock, 2011b; Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Bu açıdan bakıldığında Emile'in tüm genel gelişim boyutlarını içerdiği söylenebilir.

Rousseau'nun Emile eserlerinde dil gelişimi ile ilgili olarak ekspresif dil (anlatıcı dil) ile reseptif dil (alıcı dil) ana başlıkları altında dil gelişimine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Ekspresif dil (anlatıcı dil) gelişimi ile ilgili dönemler, düşüncelerin sayısal gösterimi ve dönemin özellikleri aşağıdaki gibidir:

1. 1. ay (7) - Ağlar, rastgele sesler çıkarır.
2. 2. ay (1) - Hoşnutluk sesleri çıkar ve sosyal gülümseme başlar.
3. 3. ay (1) - Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.
4. 4. ay (1) - Sosyal uyarana sesli yanıt verir.

5. 5. ay (1) - Ses taklidi başlar. "O" ve "U" ya benzer bazı kalın ünlü sesler kullanır.
6. 9. ay (1) - Sözel uyararla verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın tonlamasını taklit eder.
7. 10. ay (1) - İlk kelimelerini söyler, "uf-uf" gibi bazı ünlemleri, jargon dili kullanır.
8. 11. ay (1) - "Cee" oyununu başlatır. Yeni duyduğu kelimeleri tekrarlar.
9. 12-14. ay (2) - İşaretle ve beden hareketleri ile birlikte ses ve bazı kelimeleri kullanarak istenen nesnelere elde etmeye çalışır.
10. Anlaşılmaz seslerin yanı sıra anlamlı kelime sıklığı artar.
11. 16-18. ay (2) - İstekler ve gereksinimlerini ifade etmek için mimikler yerine kelimeleri kullanmaya başlar.
  - Kelime dağarcığında sürekli ve aşamalı bir artış gösterir (her ay 3-4 yeni kelime).
12. 20-22. ay (1) - Anlaşılmaz dil ve gerçek kelimeleri birlikte kullanarak yaşantılarını anlatmaya çalışır.
13. 36-54. ay (1) - Telaffuz oldukça düzelmiştir.
14. 4-5 yaş (1) - Kendi yanlışlarını kendisi düzeltir.

Reseptif dil (alıcı dil) gelişimi ile ilgili dönemler, düşüncelerin sayısal gösterimi ve dönemin özellikleri aşağıdaki gibidir:

1. 2. ay (1)- Konuşanı dinliyor görünür, gülümseyebilir.
2. 4. ay (2) - Kızgın ve hoşnut ses farkını anlar.
3. 6. ay (1) - "bay bay", "mama", "dede" gibi kelimeleri tanıyor görünür.
4. 7. ay (1) - "gel", "bay bay" gibi ifadelere jestlerle yanıt verir.
5. 12-14. Ay (2) - Konuşanın duygusal tonunu daha iyi anlar.

Rousseau Emile'in birinci kitabında (Emile-E1-15) "İlk çıkardıkları ses ağlama demez misiniz?" ve (Emile-E1-22) "Çocuk doğarken bağıır; ilk çocukluğu ağlamakla geçer." şeklindeki açıklamalarının ekspresif dil (anlatıcı dil) gelişimi ile ilgili 1. aydaki "ağlar, rastgele sesler çıkarır." gelişim özelliğine örnek gösterilebilir.

Rousseau Emile'in birinci kitabında (Emile-E3-48) "Doğal ve tüm insanlar için ortak bir dil olup olmadığı uzun süre araştırıldı; kuşkusuz böyle bir dil var; bu da çocukların konuşmayı öğrenmeden önce konuştukları dildir. Bu eklemli değildir,

vurguludur, titreşimlidir, anlaşılabilir” şeklindeki açıklamalarının ekspresif dil (anlatıcı dil) gelişimi ile ilgili 3. aydaki “Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.” gelişim özelliğine örnek gösterilebilir.

Nitekim insanın doğumundan itibaren başlayan iletişim sürecinde dil sözlü iletişim aracı olarak kullanılsa da kendini sözcüklerle ifade edemeyen yeni doğan bir bebek, doğumdan itibaren yüz ifadeleri, ağlamalar ve diğer seslerle sözel olmayan şekilde iletişim kurmaktadır (Bayhan ve Artan, 2007). Rousseau’nun Emile eserinden verilen örneklerin literatürdeki açıklamalarla desteklendiği söylenebilir.

Kendini sözcüklerle ifade etmeye başlayan çocuk duygu ve düşüncelerini anlatmak, merak ettiği şeyleri sormak, isteklerini söylemek amacıyla dili bir araç olarak kullanır (Koçak, 2008). Nitekim Rousseau Emile’in birinci kitabında (Emile-E1.-57) “Henüz uyusuk olan organları, kendilerine çıkarılan sesleri ancak yavaş yavaş taklit etmeye elverişli bir hal alırlar.” ve ikinci kitabında (Emile-E2.-123) “...bir çocuğun sahip olduğu bellek yine de atıl kalmaz; gördüğü her şey, işittiği her şey çocuğu ilgilendirir ve o bunları anımsar; insanların eylemlerinin, söylemlerinin kaydını kendi içinde tutar, çevresindeki her şey bir kitap gibidir; üzerinde durmasa da belleği sürekli zenginleşir, ilerde düşünme yetisi de bu bellekten yararlanacaktır.” şeklindeki betimler bu duruma örnek gösterilebilir.

Güleryüz’e göre (1990) çocuk dil gelişimi sürecince deneyim yaşadıkça iletişim gücünü artırır ve dili kurallarına uygun konuşmaya başlamaktadır. Rousseau da Emile’in birinci kitabında (Emile-E1.-58) “Onların önünde her zaman doğru, kurallara uygun biçimde konuşun. Herkesten çok sizden hoşlanmalarını sağlayın ve dillerinin siz hiçbir zaman düzeltmeksizin sizin dilinize göre yavaş yavaş arılaşacağından emin olun.” ve (Emile-E1.-58) “Onların önünde her zaman doğru, kurallara uygun biçimde konuşun. Herkesten çok sizden hoşlanmalarını sağlayın ve dillerinin siz hiçbir zaman düzeltmeksizin sizin dilinize göre yavaş yavaş arılaşacağından emin olun.” açıklamaları ile bu duruma örnekler sunduğu söylenebilir.

Araştırmada “dil gelişimi” kategorisi altında toplanan alıcı ve anlatıcı dil dışında kalan beş kategoride daha Rousseau’nun düşünceleri tespit edilmiştir. Bunlar şöyledir:

1. Dil öğretimi
2. Dil gelişiminde sosyal çevre etkisi
3. Düşünce ve dil

4. Dil gelişimi ve olgunlaşma
5. Dil gelişimi ve konuşmanın doğası

Ahlaki gelişim ile ilgili Rousseau'nun 1. ve 2. kitabında 18 farklı yerde düşünceleri olduğu görülmektedir. Bu düşüncelerinin 0-10 yaş aralığına denk gelen birinci düzey gelenek öncesi ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Birinci düzey gelenek öncesi düzeyde çocuk olayları sonuçlarına göre değerlendirir. Ceza verilen davranış suçtur. Ödül getiren davranış iyidir (Bacanlı, 2006). Benzer şekilde Turgut'ta (2019) yaptığı çalışmada Ahlak eğitiminde ilk yaşların çok önemli olduğunu vurgulayan Rousseau'nun, bu dönemi insan yaşamının en tehlikeli dönemi olduğunu vurguladığını ve çok dikkat edilmesi gerektiğini ifade ettiğini, çocuğun bu dönemde kötülüklerle karşılaşmaması gerektiğini, çocuğun iyilik yönünde eğitilirken eğer bir kötülük de öğrenecekse hiç eğitim verilmemesinin daha doğru olduğunu, bu dönemde amaç yüreği kötülüklerden, zihni yanlışlardan korumak olduğunu üzerinde durduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan ele alındığında Turgut'un (2019) bulgusu ile araştırmanın bulgusunun örtüştüğü söylenebilir. Bu bağlamda Rousseau'nun da Emile'in ikinci kitabında (Emile-E2.-65) “Çocuklar duygularını işaretlerin gözle görülür sonucuna göre değerlendirirler.” ve (Emile-E2.-91) “Eylemlerinde her türlü ahlak anlayışından yoksun olduğundan, ahlak açısından kötü olan ve ne cezayı ne de azarlanmayı gerektiren hiçbir şey yapamaz.” ifadesi gelenek öncesi düzeydeki çocukların özellikleri ile örtüştüğü görülmektedir.

Arı (2003)'ya göre gelenek öncesi düzeyin temel özelliği otoriteye körü körüne bağlılık ve karşılıklı somut bireysel çıkarılara dayalı ilişkidir. Kuvvetli olan kazanır düşüncesi temel felsefedir. Rousseau Emile'in birinci kitabında (*Emile-E1.-53*) “Ancak çocuklar çevrelerindeki insanlara komutayı ellerinde tuttıkları aletler gözüyle bakarak, eğilimlerine uymak ve kendi zayıflıklarını telafi etmek için bu insanları kullanırlar.” ve (*Emile-E2.-129*) “Aslanın kişilerden biri olduğu –genellikle masalların en parlak kişisidir– tüm masallarda çocuk kendisini aslan gibi görmekten geri kalmaz ve bir şeyin paylaşımını yönetirken aslanı örnek alarak iyice bilgilendiği için, her şeyi ele geçirmeye büyük özen gösterir.” açıklamaları ile literatürdeki gelenek öncesi düzey açıklamalarının birbirini desteklediği söylenebilir.

Duygusal gelişim ile ilgili Rousseau'nun 1. ve 2. kitabında 17 farklı yerde düşüncesi tespit edilmiştir. Bu düşüncelerinin 0-2 ve 2-7 yaş aralığına ait olduğu görülürken 7-12 yaş aralığı ile ilgili herhangi bir düşünceye rastlanılmamıştır.

Rousseau'ya göre (Emile-E1.-48) "...hissettikleri şey hoşsa çocuklar bundan sessizce haz alırlar; hoş değilse, bunu kendi dilleriyle anlatıp yatıştırılmak isterler." Smith-Trawick'e göre (2013) ilkokul düzeyindeki çocuklar, eğer öğretmen açık bir şekilde duygularını belli ediyorsa ve yumuşak ama akıcı bir ses tonu varsa, onu daha dikkatle takip etmektedirler. Çocukların duygusal gelişimine uygun olarak öğretmenlerin duyguyu ön plana almaları bu dönem çocuklarının hoşuna gidebilecektir.

Rousseau'nun 1. ve 2. kitabında zihinsel gelişim ile ilgili 16 farklı yerde düşünceleri olduğu görülmektedir. Bu düşüncelerinin 6'sının somut işlemler, 4'ünün işlem öncesi ve 3'ünün duygusal motor ile ilgilidir.

Çocuğa verilecek bilgilerin çocuğun anlayışına uygun olması yani onun ihtiyacı olduğu kadarının yine onun seviyesine uygun olacak şekilde verilmesi gerekmektedir. Yetişkinlerin dünyayı algılayışı ile çocukları aynı değildir (Tay, 2017). Rousseau Emile'in birinci kitabında (Emile-E1.-47) "...duyumları bilgisinin ilk gereçleri olduğundan, bilgileri ona uygun bir düzen içinde vermek, belleğinin bunları bir gün aynı düzen içinde idrak gücüne aktarmasını sağlamak demektir." şeklindeki açıklamasıyla bu duruma örnek sunmuştur.

Berk'e göre (2013) somut işlemler döneminde soyut kavramlar üzerinde işlem yapılamamaktadır. Nitekim Rousseau Emile'in ikinci kitabında (Emile-E2.-85) "Güdülen çifte bir yer almalıdır. Olgunluğa ermeden tinsel varlıklar ve toplumsal ilişkiler konusunda herhangi bir düşünceye sahip olunamaz.", (Emile-E2.-87) "İyilikle kötülüğü tanımak, insanlık görevlerinin nedenini sezmek bir çocuğun işi değildir." ve (Emile-E2.-120) "Bu eylemleri tinsel ilişkileriyle değerlendirirseniz, o ilişkileri öğrencilerinize anlatmaya çalışın; o zaman tarih dersinin onların yaşlarına uygun olup olmadığını görürsünüz." şeklindeki betimler bu duruma örnek niteliğindedir.

7-10 yaşındaki çocuklar, güçlü pozisyonda olduklarını düşündükleri kişilerin söylediklerine büyük dikkat göstermekteydiler (Blugental, Lyon, Lin, McGrath ve Bimbela, 1999'dan akt. Smith-Trawick, 2013). Bu yaşta çocuklar, eğer öğretmen açık bir şekilde duygularını belli ediyorsa ve yumuşak ama akıcı bir ses tonu varsa, onu daha dikkatle takip etmektedirler (Smith-Trawick, 2013). Rousseau Emile'in ikinci kitabında (Emile-E2.-111): "Ancak yüreklerinin henüz hiçbir şey duyumsamadığı bir yaşta çocuklara alışkanlığı kazandırılmak istenen edimleri, onlar bunları sağduyuyla ve iyilikseverlikle yapabilecek duruma gelinceye kadar, taklit ettirmek pekâlâ gerekir. İnsan taklitçidir." şeklindeki

açıklamaları ile 7-10 yaşındaki çocukların literatürde betimlenen özelliklerinin aynı yönde olduğu söylenebilir.

Rousseau'nun 1. ve 2. kitabında fiziksel gelişim ile ilgili 15 farklı yerde düşünceleri olduğu görülmektedir. Bu düşüncelerinin 10'unun 3-6 yaş, ve 1'inin 0-2 yaş ile ilgili olduğu görülürken hayat bilgisi dersi kapsamında ele alınacak 6-12 yaş aralığı ile ilgili herhangi bir düşünceye rastlanılmamıştır.

Rousseau'nun 1. ve 2. kitabında kişilik gelişimi ile ilgili 12 farklı yerde düşünceleri olduğu görülmektedir. Bu düşüncelerinin 9'u genel olarak kişilik gelişimi ile ilgili iken 2'si 6-12 yaş ve 1'i 0-1 yaş ile ilgilidir. 1-3 yaş ve 3-6 yaş aralıkları ile ilgili herhangi bir düşünceye rastlanılmamıştır.

Senemoğlu'na göre, (2012) bu dönemde; çocukta işi planlama, iş birliği yapma, öğrenme ve işi başarma özel bir öneme sahiptir. Başarma, çalışkanlık duygusunu getirir ve çocuğun kendine ve yeteneklerine karşı olumlu bir tutum geliştirmesine yardım eder. Bu da gelecekteki akademik öz güvenin temelini oluşturmaktadır. Aksi, çocuğun kendine karşı olumsuz tutum geliştirmesine yol açacaktır. Rousseau Emile'de (Emile-E2.-94) “Önce, karakterinin ilk tohumunun tam bir serbestlik içinde ortaya çıkmasına izin ver, onu bütünüyle en iyi şekilde görebilmek için ne türlü olursa olsun zorlama. Bu serbestlik zamanının onun için bir kayıp olduğunu mu düşünüyorsun? Tam tersine, en iyi şekilde kullanılmış olacaktır, çünkü daha değerli bir zamanda tek bir anı bile kaybetmemeyi böyle öğreteceksiniz: Oysa ne yapılması gerektiğini bilmeden davranmaya başlarsanız, rastgele davranmış olursunuz; aldanişla karşı karşıya kaldığımız için, başladığımız noktaya geri dönmeniz gerekecektir. Ulaşmak için daha az acele etmiş olmanıza oranla erişebileceğiniz amaçtan daha çok uzaklaşmış olursunuz. Hiçbir şey kaybetmemek istediği için çok kaybeden cimri gibi davranmayın. Daha ileri bir yaşta fazlasıyla kazanacağınız bir zamanı ilk yaşta feda edin.” ifadesine örnek sunmuştur.

Sosyal gelişim ile ilgili Rousseau'nun 1. ve 2. kitabında 2 farklı yerde düşünceleri olduğu görülmektedir. Bu düşüncelerinin 1'i genel olarak sosyal gelişim ile ilgili iken 2'i de bebeklik dönemi ile ilgilidir. Rousseau Emile eserinin 2. kitabında (Emile-E2.-115) “Platon, çok katı olduğu sanılan devletinde çocukları yalnızca şenliklerle, oyunlarla, şarkılarla, eğlencelerle yetiştirir.” şeklindeki ifadesi ile çocukların şenliklerle, oyunlarla, şarkılarla, eğlencelerle yetiştirilmesini önermektedir. Nitekim Ersanlı'ya göre (2005), sosyal gelişim özelliklerine göre 6 yaşındaki çocuklar daima birinci ve en iyi olmak

isteğindeyken 7 yaşında konuşmaktan, tartışmaktan hoşlanmaktadırlar ve çevresindekilerin kendileriyle ilgili düşüncelerine önem vermektedirler. 8 yaşında davranışları düzenli ve tutarlıdır. 9 yaşında arkadaşları ailesinin yerini almaya başlamıştır ve 10 yaşında klik ve çeteleşme eğilimleri ortaya çıkmaktadır. Çocuğun sosyalleşmesinde oyun ve çocuk çeteleri oldukça önemlidir. Öğretmenlere çocukların sosyal gelişim özelliklerine uygun olarak hayat bilgisi dersinde oyunlardan sıkça yararlanmaları önerilebilir.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşüncelerinden “öğrencinin içinde bulunduğu ortam” ile ilgili olarak her iki kitabında toplam 13 yerde düşüncelerinin olduğu görülmektedir.

Tay'a göre (2017) öğretimin öncelikli amacı öğrencinin yaşadığı çevreye etkin ve dengeli bir şekilde uyumunu sağlamak olduğundan çocuğun ailesinden ve yaşadığı toplumsal çevreden getirdikleri bu süreçte önemli ve etkili olmaktadır. Bununla birlikte çocuğun her iki ortamdan getirdiği özellikleri dikkate almayan bir içeriği kazandırma çabası boşa emek harcamak anlamına gelebilecektir. Dolayısıyla çocuğun her iki çevreden getirdiklerini dikkate almak yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene ve yerellik ilkelere dikkate alınması anlamına gelecektir. Bu bağlamda her iki ortamın dikkate alınarak esneklik ilkesinin işe koşulmasıyla hayat bilgisi dersi içeriğinin belirlenmesi uygun olabilecektir. Benzer şekilde Sönmez (2010) hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında öğrencinin içinde yaşadığı ortamın kapsamın belirlenmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. Eğer öğrenci kırsal kesimde yaşıyorsa kazanımlar buna uygun olarak ağırlıklı kırsal kesim ile ilgili, kentsel kesimde yaşıyorsa da kentsel yaşam ile ilgili olması gerektiğini açıklamaktadır. Bu açıklamalar dikkate alındığında Rousseau'nun Emile eserinin birinci kitabındaki (Emile-E1.-5) “İnsanın, eğitim yerinde eğitilen bir at gibi, kendisi için eğitilmesi gerekir; onu, bahçesindeki bir ağaç gibi, kendi tarzında yetiştirmelidir.”, (Emile-E1.-28) “Ülkenin yeri insanların kültüründe önemsiz değildir; insanlar olabilecekleri her şeyi yalnızca ılıman iklimlerde olurlar. Sert iklimlerin elverişsizliği apaçıktır. Bir insan bir ülkede, orada sürekli olarak kalmak için bir ağaç gibi dikilmemiştir ve sert iklimlerin birinden bir başkasına varmak üzere yola çıkan kişi, orta noktadan yola çıkan kişinin aynı sınıra varmak için kat ettiği yolun iki mislini kat etmek zorundadır.” ve (Emile-E1.-61) “Köylerde köy yaşamının tüm sertliği içinde beslenmiş olan çocuklar buralarda daha çınlayan bir sese sahip olacaklar, kent çocuklarının o anlaşılmaz kekemeliği onlarda hiç görülmeyecek.” şeklindeki ifadelerinin birbirini desteklediği söylenebilir.

Rousseau'nun hayat bilgisi dersinin içeriğinin oluşturulmasında dikkate alınan unsurlara yönelik düşüncelerinden “hazırbulunuşluk” ile ilgili olarak her iki kitabında toplam 4 yerde düşüncelerinin olduğu görülmektedir.

Kabapınar'a göre (2007) hayat bilgisi dersinin işlenişinde çocuğun doğumundan itibaren geçen 6–7 yıldan bu yana dünyayı nasıl anlamlandırıldığına ilişkin deneyimleri merkeze almanın önemi belirtilmektedir. Karabağ ise (2009) hayat bilgisi dersinde kazandırılacak olan bilgilerin çocuğu bir üst eğitim basamağına hazırlayacağını belirtmektedir. Tay ise (2017) hayat bilgisi dersinde çocuklara kazandırılacak bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlıkların ne kadarının ve ne düzeyde çocuklarda var olduğunun bilinmesinin, bu dersin öğretiminin başarıya ulaşması için gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu açıklamalar çerçevesinde Rousseau'nun Emile eserindeki (Emile-E2.-123) “Onun bu ilk yetisini geliştirmenin gerçek sanatı, bu nesnelere seçiminde, tanıyabildiği nesnelere durmadan ona sunarken, bilmemesi gerekenleri de ondan saklamakta gösterilecek özende yatar ve böylece gençliğinde eğitimine, ömrü boyunca da davranışlarına yardımcı olacak bir bilgiler deposu oluşturmaya bu şekilde çalışmak gerekir.” ve (Emile-E1.-43) “Herkes az çok kendi zekâsına, zevkine, gereksinimlerine, yeteneklerin, çabasına ve bunları kullanmak için sahip olduğu fırsatlara göre ilerliyor.” düşünceleri değerlendirildiğinde onun da çocuklara kazandırılacak her türlü şeyde hazırbulunuşluğun önemli olduğunu belirttiği kanısı ortaya çıkabilir.

5.1.4. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma

Rousseau'nun Emile eserlerinin birinci ve ikinci kitabında hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerine yönelik olarak 46 yerde düşünceleri olduğu ve bu düşüncelerin 9 öğretim ilkesi altında toplandığı görülmektedir. Bu ilkeler sırası ile “çocuğa görelilik” (27 kez), “hayatilik” (5 kez), “temerküz” (4 kez), “mahallilik” (3 kez), “ayaniyet” (3 kez), “bilinenden bilinmeyene”, (1 kez), “somuttan soyuta”, (1 kez), “kolaydan zora” (1 kez) ve “yakından uzağa” (1 kez) şeklindedir. Hayat bilgisi dersinin öğretiminde dikkate alınması gereken ilkeler alan yazında birçok kaynakta verildiği görülmektedir (Brückl, 1932; Baymur, 1937; Binbaşoğlu, 1995; Sönmez, 2005; Baysal, 2006; Deveci, 2008; Karabağ, 2009; Tay, 2017). Bu kaynaklarda verilen ilkeler ile Rousseau'nun Emile eserlerinde bahsettiği ilkeler birbiri ile benzeşmektedir.

Rousseau'nun Emile'de (Emile-E2.-131) “Tüm bunlardan daha güvenilir olan, ama her zaman unutulmuş bir yol vardır ki bu, öğrenme isteğidir. Çocukta bu isteği uyandırın,

sonra yazı masalarınızı, zarlarınızı bir yana bırakın; o zaman her yöntem ona uygun olacaktır.” şeklindeki ifadesi öğrenciye görelilik ya da çocuğa görelilik ilkesini ifade ettiği söylenebilir. Nitekim Küçükahmet, (2003) çocuğa görelilik ilkesini “öğrencilerin ilgileri, heyecanları ve öğrenme merakları öğretimde tüm faaliyetlerin sermayesidir ve öğrencinin yapıcı ve yaratıcı olarak yetiştirilmesi bu sermayenin en verimli biçimde ele alınması ve tüm faaliyetlerin öğrenciye göre ayarlanmasıyla gerçekleşmektedir” şeklinde betimlemektedir. Bununla birlikte Büyükkaragöz ve Çivi (1997) ile Çebi (1985)’ye göre, öğrenciye görelilik ilkesi “öğretimdeki başarının temelinde, öğrencilerin tanınması, öğretim faaliyetlerini onların özellik ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesini esas alan, çocuğun düzeyine uygunluk ile tatmin edicilik gereklerinin birbirini bütünlemesi” olarak tanımlanmaktadır.

Rousseau’nun (*Emile-E1.-5*) “İnsanın, eğitim yerinde eğitilen bir at gibi, kendisi için eğitilmesi gerekir; onu, bahçesindeki bir ağaç gibi, kendi tarzında yetiştirmelidir.”, şeklindeki açıklamasında *kendi tarzında yetiştirmek*, (*Emile-E2.-70*) “...insanı insanın içinde, çocuğu çocuğun içinde ele almak gerekir.” şeklindeki açıklamasında *çocuğu çocuğun içinde ele almak*, (*Emile-E2.-98*) “...tüm dikkatinizi bu örneklerin onun zihninde ona uygun bir şekilde iyice yerleşmesine verin.” şeklindeki açıklamasında *onun zihninde ona uygun*, (*Emile-E2.-124*) “Çocuklar için anlaşılabilir ve yararlı hiçbir yanı olmayan ve onlara başka masallarla karıştıkları için hiç gereği yokken diğerleriyle birlikte öğretilen bir sürü masalı saymayarak, yazarın özellikle çocuklar için yazılmış gibi görünen masallarıyla yetinelim.” şeklindeki açıklamasında *özellikle çocuklar için yazılmış*, (*Emile-E2.-88*) “Çocukların kendilerine özgü görme, düşünme, hissetme biçimleri vardır; bunların yerine kendimizinkileri koymak istemekten daha akılsızca bir şey olamaz ve ben çocuğun on yaşındayken düşünme yetisine sahip olmaktansa, beş kadem boyunda olmasını yeğlerim.” şeklindeki açıklamasında *çocuğun kendilerine özgü görme, düşünme, hissetme biçimleri vardır*, (*Emile-E2.-89*) “Öğrencinize yaşına göre davranın. Önce onu toplumdaki yerine koyun ve orada öyle iyi tutun ki bir daha oradan çıkmaya kalkışmasın.” şeklindeki açıklamasında *öğrencinize yaşına göre davranın*, (*Emile-E2.-123*) “...hangi yaş için olursa olsun hiçbir yarar sağlamayan, onun o üzücü ve verimsiz çocukluğunu bunaltan tüm sözcükler kazınsın diye değil, anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler oraya erkenden silinmez harflerle yazılsın ve onun ömrü boyunca varlığına ve yetilerine uygun bir biçimde davranmasına yarasın diye veriyor.” şeklindeki açıklamasında

anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler, (Emile-E2.-124) “La Fontaine’in masalları tüm çocuklara öğretiliyor, ama içlerinde bunları anlayan bir teki bile yoktur; anlasalardı, bu daha beter olurdu, çünkü masaldan çıkan ahlak dersi o kadar karışık ve yaşlarına göre o kadar oransızdır ki onları erdemden çok kötülüğü itecek gibidir.” şeklindeki açıklamasında *yaşlarına göre o kadar oransızdır* ifadeleri ile çocuğa görelilik ilkesinden bahsettiği söylenebilir.

Hayat bilgisi dersinin öğretiminde dikkate alınması önerilen ilkelerden biri de hayatilik ilkesidir. İnal’a göre (2009) çocuğa kazandırılacak bilgiler ve beceriler yaşamın içinden olduğu sürece faydalıdır ve hayat bilgisi dersi öğretiminde bu ilke önemli bir yer tutmaktadır. Baymur ise (1937) hayat bilgisi dersi ilkelerinden biri olarak değerlendirdiği hayatilik ilkesini “çocuklar için okul, hayata kapılarının açılmasını, hayatta rol alacak yeni neslin “hayat yoluyla” ve “hayat için” hazırlanmasını sağlama” olarak tanımlamaktadır. Akkutay (1996) ise hayatilik ilkesi için okul, teorik bilgiler yerine toplumun ve günlük yaşamın gereksinimlerine ve sorunlarına yönelik olarak eğitim ve öğretim etkinliklerini düzenlemeli, öğrencilerin topluma etkin olarak katılımını sağlamalıdır şeklinde betimlemektedirler. Bununla birlikte Fidan ve Erden (1993) “okul yaşama hazırlıktan çok, yaşamın kendisi olmalıdır” betimlemeleriyle hayatilik ilkesinin önemini vurgulamaktadırlar.

Rousseau’da Emile eserinin birinci kitabında (*Emile-E1.-21*) “...onları, bir gün maruz kalacakları darbelere karşı yetiştirin. Mevsime, iklime, hava değişikliklerine, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa karşı vücutlarını dayanıklı kılın; onları Styks Irmağı'nın sularına daldırım.” şeklindeki açıklamasında *bir gün maruz kalacakları darbelere karşı yetiştirin*, ikinci kitabında (*Emile-E2.-117*) “Bununla birlikte tam olarak benim gibi düşündükleri kendi tutumlarından anlaşılıyor; çünkü sonunda çocuklara ne öğretiyorlar ki? Sözcükler, yine sözcükler, her zaman sözcükler. Onlara öğretmekle övündükleri çeşitli bilimler arasından, onlar için gerçekten yararlı olabilecekleri seçmekten bal gibi kaçınıyorlar, çünkü bunlar nesnelerin bilimleri olacaktır ki çocuklar bunlarda başarılı olamayacaklardır. Seçtikleriyse arma, coğrafya, kronoloji, dil gibi, terimleri öğrenildiğinde bilinir gibi görünen bilimler. Eğer insandan, özellikle de çocuktan bu kadar uzak olan tüm bu bilgilerden en ufak bir şey insana ya da çocuğa yaşamında bir kez yararlı olabilirse, bu bile harika bir şeydir.” şeklindeki açıklamasında *çocuğa yaşamında bir kez yararlı olabilirse* ifadeleri ile hayatilik ilkesinden bahsettiği söylenebilir.

Hayat bilgisi dersi kapsamını çeşitli disiplinlerin oluşturuyor olması ve bu disiplinlerden bilgilerin bir bütünlük içinde verilmesi gereği ile çocukların ilköğretimin ilk yıllarındaki yaşadıkları olgu ve olayları bir bütün olarak algılamalarının hayat bilgisi dersinin temerküz/toplu öğretim/bütünlük ilkesine uygun olmasını gerekli kıldığı belirtilmektedir (Tay, 2017). Akay (2015) temerküz ilkesini bütünlük ilkesi olarak betimlemekte ve bütünlük ilkesi Gestalt'e dayanan, içerikteki bilgilerin bir bütün oluşturmasını ve birbirini desteklemesini aynı zamanda birbiri ile çelişmemesini öngören bir ilke olarak değerlendirmektedir.

Rousseau'da Emile'in birinci kitabında (*Emile-EI.-6*) "Tüm bu dersler bir öğrencide aynı noktalarda buluşur ve aynı amaçlara yönelirse, bu öğrenci tek başına amacına ulaşır ve buna göre yaşar; yalnızca o, iyi yetişmiş olur." şeklindeki açıklamasında *tüm bu dersler bir öğrencide aynı noktalarda buluşur ve aynı amaçlara yönelirse* ve (*Emile-EI.-7*) "Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın eğitimine doğru yönlendirmeliyiz." şeklindeki açıklamasında *üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden* ifadeleri ile temerküz ilkesine atıfta bulunduğu söylenebilir.

Hayat bilgisi dersinin öğretimi ile ilgili literatürde önemli olarak görülen ilkelerden biri de mahallilik ilkesidir ve bu ilke bölgesellik ya da yerellik olarak da ifade edilebilmektedir (Baymur, 1937; Tay, 2017). Baymur'a göre (1937) çocuğun içinde yaşadığı çevre ile geniş çaplı ve sıkı bir iletişim içinde olması ve çevrenin de çocuğun eğitiminde, terbiyesinde aynı şekilde etkili olmasına dayanan bir prensibe mahallilik ilkesi denilmektedir. Akın ise (2007) yakın çevrenin özellikleri, ihtiyaçları, sorunları ders içeriğine yansıtılarak içerisinde bulunan çevreden "öğrenme laboratuvarı" gibi faydalanılması gereğini ifade ederek mahallilik ilkesinin önemine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde İnal (2009) ilköğretime çağındaki çocuklar için ilk öğrenme alanı olan yakın çevreye uygunluk öğrenmenin kalıcılığını ve uygulanabilirliğini artıracığını belirtmektedir. Rousseau Emile'in birinci kitabında (*Emile-EI.-28*) "Ülkenin yeri insanların kültüründe önemsiz değildir." şeklindeki açıklamasında *insanların kültüründe önemsiz değildir*, (*Emile-EI.-61*) "Köylerde köy yaşamının tüm sertliği içinde beslenmiş olan çocuklar buralarda daha çınlayan bir sese sahip olacaklar, kent çocuklarının o anlaşılmaz kekemeliği onlarda hiç görülmeyecek." şeklindeki açıklamasında *köylerde köy yaşamının tüm sertliği içinde beslenmiş olan çocuklar* ifadeleri ile mahallilik ilkesine yönelik açıklamalarda bulunduğu görülebilir.

Hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerinden birini ayaniyet bir başka ifade ile ayanilik prensibi oluşturmaktadır. Bu prensibe göre sadece dinleyerek değil, yaparak yaşayarak öğrenmenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Baymur, 1937). Rousseau'nun Emile eserinin birinci kitabındaki (*Emile-E1.-47*) “Cisimlerin sıcaklığını, soğukluğunu, sertliğini, yumuşaklığını, ağırlığını, hafifliğini hissetmeyi, bunların büyüklüğünü, şeklini ve tüm ayırt edilebilir niteliklerini değerlendirmeyi, bakarak, elle dokunarak, dinleyerek, özellikle de görmeyi dokunmayla karşılaştırarak, parmaklarıyla hissedeceği duyumu gözüyle kestirerek öğrenir.” açıklamasının ayaniyet ilkesini gözler önüne serdiği söylenebilir.

Küçükahmet ise (2003) dersin işlenmesinde ne kadar çok duyu organının katılımı sağlanırsa öğrenme o ölçüde kolay olacak, unutmada da o ölçüde zorlaşacaktır betimlemesiyle ayaniyet ilkesini açıklamaktadır. Bu tanımlamayı Rousseau'nun Emile eserinin birinci kitabındaki (*Emile-E2.-104*) “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.” açıklamasıyla örtüştürmek mümkün olabilir.

Bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, kolaydan zora ve yakından uzağa ilkeleri de hayat bilgisi dersinin öğretiminde dikkate alınması önerilen prensiplerdendir (Baymur, 1937; Sönmez, 2005; Baysal, 2006; Karabağ, 2009; Tay, 2017). Çubukçu'ya göre (2008) bilinenden bilinmeyene ilkesi, öğretim etkinliklerinde amaca ulaşmak için başlangıç noktası olarak bilinen gerçekleri ele almak ve sonraki adımda bilinmeyene doğru ilerlemek, bilinmeyi bulmaya çalışmaktır ve öğretim sürecinde yer alacak bilgiler birbiri ile ilişki içerisinde bulunmalıdır. Rousseau'da Emile'in ikinci kitabında (*Emile-E2.-127*) “Göstermek için güzel sesini. Unutmayın ki çocuğun bu dizeyi ve tüm masalı anlaması için karganın güzel sesinin ne olduğunu bilmesi gerekir.” ifadesi ile bilinenden bilinmeyene ilkesini işaret ettiği söylenebilir.

Somuttan soyuta ilkesi öğrencilerin duyu organları aracılığıyla öğrenmesine dayanan ve konunun, gözle görülmesi, elle tutulması, parçalara ayrılabilmesi ile öğrenmenin gerçekleştiği ve bu yolla başlayan öğretimde somuttan yavaş yavaş soyuta gidilmesi esastır (Öztürk ve Dilek, 2005: 5). Rousseau'nun (*Emile-E2.-124*) “Çocukların kendilerine belletilen masallardan hiçbir şey anlamadıklarını söyledim, çünkü bunları basitleştirmek için ne kadar çok çaba harcansa da bunlardan alınması istenen ders, çocuğun kafasına anlayamayacağı düşünceleri zorla sokmaya çalışıyor; hatta masalın şiir yanı bu

düşünceleri çocuk için akılda tutulması daha kolay, ama anlaşılması daha güç duruma getiriyor.” ifadesinin somuttan soyuta ilkesini açıkladığı söylenebilir.

Aşılıoğlu (2011) kolaydan zora ilkesine uygun olarak eğitimde bireyin üstesinden kolaylıkla gelebileceği etkinliklerle işe başlanılmasını ve adım adım daha zor etkinlikler içine sokulmasını ifade etmektedir. Bu açıklamaya uygun olarak Rousseau'nun Emile'in ikinci kitabındaki (*Emile-E2.-66*) “İşte bu yaşta ilk cesaret dersleri alınır ve hafif acılara korkmadan dayanarak, yavaş yavaş büyük acılara dayanmak öğrenilir.” ifadesinde yer alan *hafif acılara korkmadan dayanarak, yavaş yavaş büyük acılara dayanmak öğrenilir* betimlemesinin kolay zora ilkesine yönelik olduğu görülebilir.

Hayat bilgisi dersinin öğretiminde mahallilik ilkesi ile de yakından ilişkili olan yakından uzağa ilkesi, çocukların öğrenmeye yakın çevresinden başlaması ile ilgili olduğu söylenebilir. Nitekim Çubukçu'ya göre (2008) bireyler olgunlaştıkça, en yakınından başlayarak en uzak çevresine doğru her şeyi öğrenmeye çalışırlar. Bu nedenle, eğitim ve öğretim etkinlikleri öğrencinin çevresine ve yaşantısına yakın olduğu ölçüde etkilidir. Rousseau da Emile'deki (*Emile-E1.-45*) “...yeni nesnelere, çirkin, iğrenç, tuhaf hayvanlar görmeye alıştırmalarını istiyorum; ama bu, yavaş yavaş, uzaktan, alışincaya kadar sürmeli; onları başkalarının ellediğini göre göre sonunda o da onları eller.” açıklamasıyla bu ilkeye vurgu yapmaktadır denilebilir.

5.1.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Sonuç ve Tartışma

Öğrencilerin zihinsel ve fiziksel güçlerinin birlikte işe koşularak aktif olarak etkinliklere katılması, öğrencilerin duygusal doyum elde etmelerini ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmelerini sağlayacaktır. Piaget, Guthie ve Dewey gibi psikolog ve eğitimciler de öğrencinin kendi öğrenme sürecinde aktif olmaları gerektiğine inanmaktadır (Binbaşıoğlu, 1995). “Eski okul, öğrencinin pasivite ve alıcılığına yönelik bir okuldu. Öğrenci sadece, sunulanı dinler, alırdı. Günümüzün okulu, artık bu edilgin öğrenciyi istememektedir. Bu okul, öğrencinin aktivitesini istemektedir, bir başka deyişle “yaratıcı öğrenmeyi” istemektedir” (Hesapçioğlu, 1992). Öğrenme, bireyin yaşantıları yoluyla davranışlarında nispeten kalıcı izli değişiklikler meydana getirme süreci olduğuna göre, öğretim sürecinde yaparak yaşayarak öğrenme temel noktalardan biridir. Öğrenci, öğretim sürecine etkinliklere bizzat katılmalı ve bilgiyi geçmiş yaşantılarıyla ilişkilendirmelidir (Çubukçu, 2008) Rousseau Emile'in birinci ve ikinci kitaplarında (*Emile-E1.-12*) “Buradan gerçek eğitimin kurallardan çok uygulamalara dayanması gerektiği sonucu ortaya çıkıyor.”,

(*Emile-E1.-21*) “...onları, bir gün maruz kalacakları darbelere karşı yetiştirin. Mevsime, iklime, hava değişikliklerine, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa karşı vücutlarını dayanıklı kılın; onları Styks Irmağı'nın sularına daldırın.”, (*Emile-E1.-47*) “Cisimlerin sıcaklığını, soğukluğunu, sertliğini, yumuşaklığını, ağırlığını, hafifliğini hissetmeyi, bunların büyüklüğünü, şeklini ve tüm ayırt edilebilir niteliklerini değerlendirmeyi, bakarak, elle dokunarak, dinleyerek, özellikle de görmeyi dokunmayla karşılaştırarak, parmaklarıyla hissedeceği duyumu gözüyle kestirerek öğrenir.”, (*Emile-E2.-90*) “Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır.”, (*Emile-E1.-48*) “Öyleyse, mesafeleri değerlendirmesi için onu sık sık gezdirmeye, bir yerden başka bir yere götürmeye, ona yer değişikliğini hissettirmeye özen gösterin.”, (*Emile-E2.-67*) “Orada koşsun, oynasın; günde yüz kez düşsün, daha iyi: Ayağa kalkmayı daha erken öğrenecektir.”, (*Emile-E2.-104*) “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.”, (*Emile-E2.-107*) “... çocukların en cömert kişinin her zaman en çok paylaşan kişi olduğuna kendi deneyleriyle inanmalarını sağlayın.”, (*Emile-E2.-133*) “Onun vücuduna sürekli idman yaptırın, onu bilge ve mantıklı kılmak için güçlü kuvvetli ve sağlıklı yapın; çalışsın, harekete geçsin, koşsun, hep hareket içinde olsun; gücüyle adam olursa, yakında aklıyla da adam olacaktır.”, (*Emile-E2.-135*) “Benim öğrencime ya da daha doğrusu doğanın öğrencisine gelince, alabildiğince kendi kendine yetmeye erkenden çalışmış olduğu için, durmadan başkalarına başvurmaya alışkın olmadığı gibi onlara da o kadar bilgiçlik taslamaz. Buna karşılık, yargılar, öngörür, doğrudan doğruya kendisi ile ilgili her konuda akıl yürütür. Çene çalacağına harekete geçer; dünyada olup bitenler hakkında hiçbir şey bilmez, ama kendisine uygun olanı yapmayı çok iyi bilir. Sürekli hareket halinde olduğu için çok şeyi gözlemlemek, çok sonuç çıkarmak zorundadır; erkenden büyük bir deneyim kazanır, derslerini insanlardan değil doğadan alır; hiçbir yerde kendisini eğitime niyeti görmedikçe kendini o ölçüde iyi eğitir. Böylece bedeni ve ruhu aynı zamanda çalışır. Bir başkasının düşüncesine göre değil, daima kendi düşüncesine göre davrandığı için sürekli olarak iki işi bir arada yapar. Kendisini güçlendirip gürbüzleştirdiği ölçüde sağduyulu, akli başında olur. Bu, uzlaşmaz olduğu sanılan şeyleri günün birinde uzlaştırmanın yoludur; neredeyse tüm büyük adamlar bu yolla beden ve ruh güçlerini, bir bilge aklıyla bir atletin gücünü birleştirmişlerdir.”, (*Emile-E2.-145*) “İlk felsefe öğretmenlerimiz ayaklarımız, ellerimiz, gözlerimizdir. Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi

öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğretmek demektir; bu, çok inanmayı ve kesinlikle hiçbir şey bilmemeyi öğretmek demektir.”, (*Emile-E2.-154*) “Sabır ve metanet de diğer erdemler gibi çocuğun öğrenmeye çalışacağı şeylerdendir: Ancak bu erdemler çocuklara adlarını belleterek değil, daha onlar bu erdemlerin ne olduğunu bilmeden, tattırılarak öğretilir.”, (*Emile-E2.-178*) “İşte tam olarak yapmak istediğim budur ve benim isteğim, onun nesnelere hem taklit etmeyi hem de tanımayı öğrenmesi değildir; bana bir kenger bitkisi göstermesini, bir sütun başlığındaki yaprak süsünün resmini o kadar iyi yapmamasına yeğlerim.” ifadeleriyle yapılan tanımlamaları destekleyen örnekler vermiştir.

Şimşek (2011) okulun toplumun önemli bir parçası olduğunu, çocukları ve gençleri hayata hazırlayan, doğruyu ve yanlışlığı öğretebilen bir yer olduğunu ifade etmektedir. Bu açıklamaya uygun olarak Rousseau'nun *Emile*'in birinci kitabındaki (*Emile-E1.-60*) “Büyüdükçe, bu yanlışlığı erkek çocukları kolejlerde, kız çocuklarıysa manastırlarda herhalde düzelteceklerdir; gerçekten de, bunlar genellikle her zaman baba evinde yetiştirilmiş olanlardan daha açık seçik konuşurlar.” ifadesinde yer alan *büyüdükçe, bu yanlışlığı erkek çocukları kolejlerde, kız çocuklarıysa manastırlarda herhalde düzelteceklerdir*, (*Emile-E1.-8*) “İyi toplumsal kurumlar, insanın doğasını değiştirmesini, ona görece bir varlık vermek için mutlak varlığını ortadan kaldırmasını ve ben'i ortak birliğin içine taşımalarını en iyi bilen kurumlardır; öyle ki her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünü içinde algılanabilir olduğuna inanır.” İfadesinde yer alan *her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünü içinde algılanabilir olduğuna inanır* betimlemelerinin okul tanımına yönelik olduğu görülebilir.

Öğretmen; öğretmenliğin kurumsal bilgi temelini işe koşarak bireyin davranışlarında hem bireyin hem de toplumun yaşamına kalite katacak değişimlerin oluşmasına kılavuzluk eden kişidir (Şahin, 2013). Benzer şekilde Turgut'ta (2019) “Jean Jacques Rousseau'nun “*Emile*” Adlı Eserinde Çocuk, Çocuk Eğitimi ve İdeal Vatandaş” başlığı ile yaptığı çalışmada Rousseau'nun, öğretmen ifadesiyle ilgili olarak öğretmen kendini ve çevreyi tanımalı iyi bir gözlem yeteneğine sahip olmalıdır. Doğa içinde gelişen öğrenme fırsatlarını kaçırmamalı, çocuğun olaylara ne tepki vereceğini önceden kestirmelidir. Rousseau, öğretmenin ahlaklı, kendini her konuda geliştirmiş, ön görüşüne sahip olan, sevecen, çevresi tarafından sevilen ve sayılan bir kişi olması gerektiğini ifade ettiğini belirtmektedir. Bu bakımdan ele alındığında Turgut'un (2019) bulgusu ile araştırmanın bulgusunun paralellik gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte Kınalızade, (1974) “Mertebe bakımında

ikinci derecede olan sevgi hocaya karşı duyulan sevgidir. Zira hoca insana; ilim, güzel ahlak ve iyi kulluk vazifeleri öğretir. Hoca sevgisi baba sevgisinden üstündür” ifadesini kullanmıştır. Rousseau’da Emile eserinin birinci kitabında (*Emile-E1.-8*) “İyi toplumsal kurumlar, insanın doğasını değiştirmesini, ona görece bir varlık vermek için mutlak varlığını ortadan kaldırmasını ve ben’i ortak birliğin içine taşımasını en iyi bilen kurumlardır; öyle ki her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünün içinde algılanabilir olduğuna inanır.” şeklindeki açıklamasında *insanın doğasını değiştirmesini, ona görece bir varlık vermek için mutlak varlığını ortadan kaldırmasını ve ben’i ortak birliğin içine taşımasını en iyi bilen kurumlardır* ifadeleri ile öğretmenlik mesleğinden bahsettiği söylenebilir. Helvacı’ ya göre (2014) öğretmen; öğrencileri yeni öğrenmelere karşı heveslendiren, önemli konularla nasıl başa çıkacaklarını kavratan, öğrencilere rol model olan, öğrencilerin öğrenmelerini yaparak yaşayarak yapmalarına rehberlik eden, öğrenciyle iletişimde kullanacağı kelimeleri özenle seçen, sözüne güvenilen örnek insandır. Rousseau’nun (*Emile-E2.-104*) “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.” Şeklindeki açıklamasında *çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar*, (*Emile-E2.-108*) “Öğretmenler! Yapmacık tavırları bırakın, erdemli ve iyi olun; verdiğiniz örnekler öğrencilerinizin yüreklerine girinceye kadar belleklerine kazınsın.” şeklindeki açıklamasında *öğretmenler! Yapmacık tavırları bırakın, erdemli ve iyi olun*, (*Emile-E2.-97*) “Gayretli öğretmenler, yalın, ölçülü, ağırbaşlı olun, hiçbir zaman yalnızca başkalarının davranmasını engellemek için davranmakta acele etmeyin.” Şeklindeki açıklamasında *gayretli öğretmenler, yalın, ölçülü, ağırbaşlı olun*, (*Emile-E2.-146*) “...ben öğrencime çok uzun, çok zahmetli ve sizin öğrencilerinizin kesinlikle bilmedikleri bir sanatı öğretiyorum; bu, bilgisiz olma sanatıdır; çünkü yalnızca bildiği şeyi bildiğine inanan kişinin bilgisi çok az şeyden ibarettir. Siz erkenden bilgi veriyorsunuz; oysa ben bilgi elde etmeye yarayan araçla uğraşıyorum.” Şeklindeki açıklamasında *yalnızca bildiği şeyi bildiğine inanan kişinin bilgisi çok az şeyden ibarettir. Siz erkenden bilgi veriyorsunuz; oysa ben bilgi elde etmeye yarayan araçla uğraşıyorum*, (*Emile-E2.-66*) “Ben hiç olmazsa onu bu korkudan kurtaracağım; çünkü çok kesin olarak, acısını benim bu acıyı nasıl değerlendirdiğimi görerek değerlendirecektir; benim kaygıyla yanına koştuğumu, kendisini avuttuğumu, kendisine acıdığımı görürse, kendisini mahvolmuş

hissedecektir; benim soğukkanlılığımı koruduğumu görürse, o da hemen yeniden soğukkanlılığına kavuşacak, acıyı artık hissetmeyince de geçtiğini sanacaktır.” Şeklindeki açıklamasında *benim soğukkanlılığımı koruduğumu görürse, o da hemen yeniden soğukkanlılığına kavuşacak, (Emile-E2.-80)* “Sizin iyi olduğunuza inanmıyorsa, yakında kendisi kötü olacaktır; sizin zayıf olduğunuza inanıyorsa, yakında dik kafalı olacaktır; geri çevirmek istemediğiniz bir isteği ilk belirtide her zaman yerine getirmek önemlidir.” şeklindeki açıklamasında *Sizin iyi olduğunuza inanmıyorsa, yakında kendisi kötü olacaktır; sizin zayıf olduğunuza inanıyorsa, yakında dik kafalı olacaktır, (Emile-E2.-126)* “Bilge eğitici, dikkat et: Yanıt vermeden önce söyleyeceğini iyi tart! Bu, senin düşündüğünden daha önemlidir.” şeklindeki açıklamasında *yanıt vermeden önce söyleyeceğini iyi tart, (Emile-E2.-137)* “Böylece onu engellemeye çabaladığınızı hiç görmediğinden, sizden hiç kuşulanmadığından, sizden gizleyecek hiçbir şeyi de olmadığından, sizi hiç aldatmayacak, size hiç yalan söylemeyecek, hiç çekinmeden kendisini olduğu gibi gösterecektir; böylece siz de onu çok rahatça inceleyebilecek ve ona vermek istediğiniz dersleri –o bunların bir tekini bile almayı asla düşünmezken– onun çevresinde oluşturabileceksiniz.” şeklindeki açıklamasında *sizden hiç kuşulanmadığından, sizden gizleyecek hiçbir şeyi de olmadığından, sizi hiç aldatmayacak* ifadeleri ile öğretmenlik mesleğinden bahsettiği söylenebilir.

Rousseau, Emile eserinin birinci kitabında (Emile-E1.-24) “Bir mürebbi! Ah, ne yüce insan o!..” ve (Emile-E1.-24) “O kadar soylu meslekler vardır ki bunları para için yapamazsınız, yaparsanız buna layık görülmezsiniz. Savaşçılık mesleği böyledir; öğretmenlik mesleği böyledir.” ifadeleriyle öğretmenlik mesleğinin yüce bir meslek olduğuna vurgu yapmaktadır. Nitekim Türk toplumunda öğretmenlik mesleği peygamberlik mesleği olarak kabul görmektedir. Bununla birlikte Hz. Ali’nin “Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum” sözü de öğretmenlik mesleğinin ne kadar yüce bir meslek olduğunun kanıtları olabilir.

Özdemir ve Yalın (2000)’ a göre eğitim sürecinde yapılan eğitim yanlışlarından bazıları; bilgiyi temele alan eğitim anlayışı sebebiyle öğrenci merkezli eğitimin yapılmaması ve öğrencinin düzeyine uygun eğitim yapılmamasıdır. Rousseau’nun Emile eserinde (Emile-E2.-85) “Olgunluğa ermeden tinsel varlıklar ve toplumsal ilişkiler konusunda herhangi bir düşünceye sahip olunamaz.” şeklindeki açıklamasında *olgunluğa ermeden, (Emile-E2.-107)* “Zihinleri asılsız özdeyişler, mantıksız ilkeler içeren yeni bilgilerle doldurulmak isteniyor, hep bilgisiz ve doğrucu kalmaktansa, derslerini

öğrenmeleri ve yalan söylemeleri yeğleniyor.” şeklindeki açıklamasında *zihinleri asılsız özdeyişler, mantıksız ilkeler içeren yeni bilgilerle doldurulmak isteniyor*, (Emile-E2.-120) “Daha da gülünç bir yanılgıya düşerek çocuklara tarih okutuluyor; tarih, bir olaylar derlemesinden başka bir şey olmadığı için, bu dersin onların anlayabileceği düzeyde olduğu sanılıyor; ama bu “olaylar” sözcüğünden ne anlaşılıyor? Tarihsel olayları belirleyen ilişkilerin anlaşılması o kadar kolay olup da çocukların zihninde bu konuda kolayca düşünceler oluştuğu mu sanılıyor?” şeklindeki açıklamasında *tarih, bir olaylar derlemesinden başka bir şey olmadığı için, bu dersin onların anlayabileceği düzeyde olduğu sanılıyor*, (Emile-E2.-123) “Hem bu sırada, onlar için hiçbir anlamı olmayan sözcükleri bilim diye belletmekle, onlara gayet tehlikeli önyargılar aşlamış olmuyor muyuz? Çocuğun yetindiği ilk sözcükle, yararını kendisi fark etmeden başkasından öğrendiği ilk şeyle, düşünme yeteneği yok olur. Böyle bir yokluğu giderinceye kadar budalaların gözünde parlamak için uzun süre beklemek zorunda kalacaktır.” şeklindeki açıklamasında *onlar için hiçbir anlamı olmayan sözcükleri*, (Emile-E2.-136) “En esaslı eğitim yöntemlerinde öğretmen buyurur ve yönettiğini sanır; aslında yöneten çocuktur.” şeklindeki açıklamasında *öğretmen buyurur ve yönettiğini sanır; aslında yöneten çocuktur* ifadeleri ile eğitimde yapılan yanlışlara örnekler verdiği söylenebilir.

Eğitimde süreç, birbirini izleyen ve birbiri üzerine biriken öğrenme ve öğretme olaylarıdır (Fidan ve Erden, 1998) Rousseau Emile’in birinci kitabında (Emile-E1.-12) “Yaşamaya başlayarak kendimizi eğitmeye başlıyoruz; eğitimimiz bizimle başlıyor; ilk eğitimcimiz sütannemizdir. Öyle ki eski zamanlarda bu eğitim (education) sözcüğünün bizim ona verdiğimiz anlamdan başka bir anlamı vardı, beslenme demektir. Romalı yazar Varro Educit obstetrix diyor; bir başkası educat nutrix, instituit pcedagogus, docet magister, diyor. Böylece eğitim, kurum, öğretim konuları mürebbiye, eğitici ve öğretmen kadar farklı üç şeydir. Ancak bu farklar iyi anlaşılmıyor; çocuk ise iyi yönlendirilmek için yalnızca bir tek rehberi izlemelidir.” şeklindeki açıklamasında *yaşamaya başlayarak kendimizi eğitmeye başlıyoruz... eğitimimiz bizimle başlıyor; ilk eğitimcimiz sütannemizdir...* ifadesi ile eğitimde sürece vurgu yaptığı söylenebilir.

Erözkan’a göre (2007) kademeli yaklaştırmada davranış aşamalı olarak biçimlendirilmektedir. İstenilen davranışa en yakın davranış, daha sonra biraz daha yakın davranış pekiştirilerek yapılır. Rousseau’nun Emile’in birinci kitabında (Emile-E1.-46) “Andromakhe’yle Hektor’un vedalaşmasında, babasının kaskının üstünde dalgalanan sorguçtan ürken küçük Astyanaks onu tanımaz ve bağırarak sütannesinin göğsüne atılınca,

annesinin dudaklarında gözyaşlarıyla karışık bir gülümseme görülür. Bu korkuyu geçirmek için ne yapmalı? Tam da Hektor'un yaptığı gibi: Kaskı yere bırakıp, çocuğu okşuyor. Daha dingin bir anda bununla yetinilmezdi; kaska yaklaşılr, tüyleriyle oynanır, çocuğa da onlar elletilirdi; sonunda da sütanne kaskı alıp gülerek onu kendi başına koyardı, elbette bir kadın eli Hektor'un silahlarına dokunmak cesaretini gösterirse!” şeklindeki açıklamasında *kaska yaklaşılr, tüyleriyle oynanır, çocuğa da onlar elletilirdi; sonunda da sütanne kaskı alıp gülerek onu kendi başına koyardı, (Emile-E1.-46)* “Yavaş yavaş onu daha az hoş olan maskelere, sonunda iğrenç yüzlere alıştıyorum. Eğer bu aşama aşama gitmeyi iyi idare etmişsem, çocuk, son maskede korkmak öyle dursun, ilk maskede olduğu gibi buna da gülecektir. Bundan sonra artık o, maskelerle korkutulur diye kaygılanmam.” şeklindeki açıklamasında *yavaş yavaş onu daha az hoş olan maskelere, sonunda iğrenç yüzlere alıştıyorum. Eğer bu aşama aşama gitmeyi iyi idare etmişsem, çocuk, son maskede korkmak öyle dursun, ilk maskede olduğu gibi buna da gülecektir, (Emile-E1.-47)* “Yavaş ve iyi düzenlenmiş kademeli bir ilerlemeyle insan ve çocuk hiçbir şeyden yılmaz olur.” şeklindeki açıklamasında *yavaş ve iyi düzenlenmiş kademeli bir ilerlemeyle, (Emile-E1.-51)* “Birinci durumda, onu yavaş yavaş, küçük adımlarla, nesneye götürün.” şeklindeki ifadesinde *onu yavaş yavaş, küçük adımlarla* ifadeleri ile kademeli yaklaştırma olgusundan bahsettiği söylenebilir.

Senemoğlu’na göre (2012) buluş yoluyla öğrenme, öğrencinin kendi etkinlikleri ve gözlemleri ile öğrenmesini destekler. Bu yaklaşımda öğretmen, bilgiyi öğrenciye sunan kişi değil, öğrencinin kendi kendine öğrenebileceği ortamı oluşturan ve öğrencinin bilgiye ulaşmasına rehberlik eden kişidir. Öğretmen, öğrencilere ilkeleri, kavramları kendisi vermek yerine öğrencileri deney yapmaya, kavramları ve ilkeleri bulmaya teşvik etmelidir. Buluş yoluyla öğrenme de öğretmen örnekleri sunar ve öğrenci konunun yapısını; fikirler arasındaki temel ilişkileri, ilkeleri, özellikleri keşfedinceye kadar örneklerle çalışır. Rousseau Emile’ de (Emile-E1.-28) “mürebbi için öğretmekten çok yönetmek söz konusudur; öğrenciye ilkeler öğretmektense, bunları bulması sağlanmalıdır.” şeklindeki ifadesinde *öğrenciye ilkeler öğretmektense, bunları bulması sağlanmalıdır, (Emile-E2.-137)* “İşte o zaman, ulaşabileceği tüm nesnelere sahip olmak ve dışarıdan yardım almadan bunlardan gerçekten yararlanmak için ortaya koyduğu buluşların inceliği sizi şaşırtacaktır.” şeklindeki ifadesinde *ortaya koyduğu buluşların inceliği, (Emile-E2.-177)* “Doğru şekiller çizin, bunları düzenleyin, üst üste koyun, oranlarını inceleyin; gözlemden gözleme giderek, tariflere, problemlere, yalnızca üst üste koymak dışında kanıtlayıcı bir şekle gerek

kalmadan, tüm temel geometriyi bulursunuz. Oysa ben Emile'e geometri öğreteceğimi ileri sürmüyorum; geometriyi o bana öğretecek; oranları arayacağım, o da onları bulacak; çünkü onları ona bulduracak şekilde arayacağım.” şeklindeki ifadesinde *oranları arayacağım, o da onları bulacak* ifadelerini kullanarak tanımlamaya örnekler vermiştir.

Eğitim alanında önemli görüşleri olan Dewey'e göre bütün bilgiler ve kuramlar insan yaşamını kolaylaştırmak içindir. Öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri, değer, davranış ve tutumlar öğrencinin günlük hayatta işine yarayacak bilgiler olmalıdır (Cevizci, 1994) Rousseau'nun ikinci kitabında (*Emile-E2.-123*) “...eğer doğa bir çocuğun beynine her çeşit izlenimi edinmesini sağlayacak esnekliği veriyorsa, bunu bu esneklik o beyne kral adları, tarihler, arma, dünya, coğrafya terimleri ve yaşına göre hiçbir anlamı olmayan ve hangi yaş için olursa olsun hiçbir yarar sağlamayan, onun o üzücü ve verimsiz çocukluğunu bunaltan tüm sözcükler kazınsın diye değil, anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler oraya erkenden silinmez harflerle yazılsın ve onun ömrü boyunca varlığına ve yetilerine uygun bir biçimde davranmasına yarasın diye veriyor.” şeklindeki açıklamasında *anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren*, (*Emile-E2.-131*) “Çocuk, kendisine işkence etmekte kullanılan aracı geliştirmeye pek meraklı değildir; ama bu aracın onun zevklerine yaramasını sağlayın, az sonra, siz istemeseniz de, kendini buna verecektir.” şeklindeki ifadesinde *onun zevklerine yaramasını* ifadeleri ile faydacılıktan bahsettiği söylenebilir.

Şimşek'e göre (2014) informal eğitim bireyin içerisinde bulunduğu ortamda kendi kendine sistemsiz ve denetimsiz bir şekilde kültürlenmesidir. Benzer bir tanımda Şişman (2014) tarafından informal eğitim okuldan evvel ailede başlamakta, okulla devam etmekte, okul dışında toplum ve iş yaşamında, ömür boyu her yerde ve her zaman gerçekleşmektedir. Rousseau Emile'de (*Emile-E1.-11*) “Sonunda geriye ailevi ya da doğal eğitim kalıyor.” Şeklindeki ifadesinde *ailevi ya da doğal eğitim*, (*Emile-E2.-135*) “...derslerini insanlardan değil doğadan alır.” şeklindeki ifadesinde *derslerini insanlardan değil doğadan alır*, (*Emile-E2.-144*) “Öğrencilerin okul avlularında kendi aralarında öğrendikleri dersler sınıflarda onlara öğretecek tüm derslerden yüz kez daha yararlıdır.” şeklindeki ifadesinde *okul avlularında kendi aralarında öğrendikleri dersler* ifadeleri ile informal eğitime yönelik açıklamalarda bulunduğu görülebilir.

Demirel ve Kaya'ya göre (2014) eğitim kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek, tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümüdür. Rousseau

Emile'in birinci kitabında (*Emile-E1.-6*) “Zayıf olarak doğuyoruz ve güce gereksinimimiz var; her şeyden yoksun olarak doğuyoruz ve yardıma gereksinimimiz var; aptal olarak doğuyoruz ve düşünme yetisine gereksinimimiz var. Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir.” şeklindeki açıklamasında *doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir*, (*Emile-E1.-44*) “Canlı ve duyarlı varlıklar için her şey eğitim işidir.” şeklindeki açıklamasında *her şey eğitim işidir* ifadeleri ile eğitimin önemine vurgu yaptığı söylenebilir.

Aydın (2008) davranış değişikliği yaratma süreci olarak tanımlanan eğitimin, aynı zamanda toplumsal çevreye dönük bir etkinlik olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda Rousseau Emile’de (*Emile-E2.-174*) “Ben onun doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli olmasını istemiyorum.” şeklindeki açıklamasında *doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli* ifadesini kullanarak tanıma örnek verdiği söylenebilir.

Aydın’a göre (2008) cezalar öğrencinin istenmeyen davranışından üzüntü ve pişmanlık duymasını sağlayan yaptırımların anlatımıdır. Rousseau Emile’de (*Emile-E2.-90*) “Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır; ona hiçbir türlü ceza da vermeyin, çünkü kabahatli olmanın ne olduğunu bilmez; ona hiçbir zaman af diletmeyin, çünkü o sizi kırmayı beceremez.” şeklindeki açıklamasında *hiçbir türlü ceza da vermeyin, çünkü kabahatli olmanın ne olduğunu bilmez*, (*Emile-E2.-92*) “Aldığınız önlemlere karşın çocuğunuz düzeni bozan bir şey yapmışsa, yararlı bir eşyayı kırmışsa, onu kendi ihmalinizden dolayı cezalandırmayın, hiç azarlamayın, bir tek kınama sözü işitmesin, sizi üzdüğünü birazcık bile olsa görmesine izin vermeyin.” şeklindeki açıklamasında *cezalandırmayın, hiç azarlamayın, bir tek kınama sözü işitmesin* ifadelerini kullanarak somut işlemler dönemine olan çocuğun cezayı algılayamayacağını belirten örnekler verdiği söylenebilir. Benzer şekilde Turgut’ta (2019) “Jean Jacques Rousseau’nun “Emile” Adlı Eserinde Çocuk, Çocuk Eğitimi ve İdeal Vatandaş” başlığı ile yaptığı çalışmada eğitim ile ilgili olan başlıkta ceza ilgili olan boyutunda Rousseau’nun, eğitim sürecinde çocuğun olumsuz davranışlarına karşı ceza, azarlama veya af diletmenin doğru olmadığını ifade ettiğini belirtmektedir. Bu bakımdan ele alındığında Turgut’un (2019) bulgusu ile araştırmanın bulgusunun paralellik gösterdiği söylenebilir. Bunun yanında Rousseau Emile eserinde çocuğa ceza verilmesine karşı çıkarken Kınalızade Ali Efendi öğretmen dövdüğünde feryat ederse, bu zayıf kimselerin

işidir diye, bu çığırkanlığından vazgeçmeli. Öğretmen az dövmeli fakat tesirli davranmalıdır.

Akay'a göre (2015) yaşama yakınlık, öğrenilenlerin hayatta uygulanabilmesi başka bir deyişle yaşama transfer edilebilmesidir. Rousseau'nun Emile ikinci kitabındaki (*Emile-E2.-130*) “öğrencime gelince, izin verin de, dörtte birini bile anlayamayacağı şeyleri ona öğretmenin uygun olacağını, anlayabildiği şeylerde de hiçbir zaman yanılamayacağını ve hileye bakarak bu konuda kusurunu düzeltecek yerde, hileciye bakarak kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarınızdan bir tekini bile öğretmeyeyim.” ifadesinde yer alan *kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarınızdan bir tekini bile öğretmeyeyim* betimlemesinin yaşama yakınlık ifadesine yönelik olduğu söylenebilir.

Gürgân'a göre (2014) motivasyon, ihtiyaçların giderilmesi amacıyla belli bir davranışı yapmaya isteklilik ya da eğilim olarak tanımlanmıştır. Rousseau'nun Emile eserinde (*Emile-E2.-131*) “Tüm bunlardan daha güvenilir olan, ama her zaman unutulmuş bir yol vardır ki bu, öğrenme isteğidir. Çocukta bu isteği uyandırın, sonra yazı masalarınızı, zarlarınızı bir yana bırakın; o zaman her yöntem ona uygun olacaktır.” şeklindeki açıklamasında *çocukta bu isteği uyandırın*, (*Emile-E2.-131*) “İlginin varlığı; işte en emin şekilde ilerletecek olan en büyük ve tek devindirici güç.” şeklindeki açıklamasında *ilginin varlığı; ...en büyük ve tek devindirici güç* ifadeleri ile motivasyon ve güdüye vurgu yaptığı görülmektedir.

Fidan ve Erden'e göre (1998) mesleki eğitim, işyerinin ve mesleğin özelliklerine uygun olarak usta öğreticinin gözetiminde yapılır. Bununla birlikte mesleki eğitim bireyin yaşamında bireysel, sosyal, ekonomik, kültürel ve ulusal gereksinimlerin karşılanmasında zorunlu bir eğitimidir (Kozaner, 2011). Rousseau'nun Emile'de (*Emile-E1.-11*) “Tüm yerlerin belirlenmiş olduğu toplumsal düzende herkes kendi yerine göre yetiştirilmelidir. Eğer belli bir yer için yetiştirilmiş bir kimse yerinden çıkarsa artık hiçbir işe yaramaz.” şeklindeki açıklamasında *herkes kendi yerine göre yetiştirilmelidir*, (*Emile-E1.-11*) “Oğulun baba mesleğini seçmek zorunda olduğu Mısır'da eğitimin hiç olmazsa kesin bir amacı vardı; ama yalnızca mevkilerin ayakta kaldığı, insanların durmadan mevki değiştirdiği bizde, oğlunu kendi mevkii için yetiştiren kimse ona karşı çalışıp çalışmadığını bilemez.” şeklindeki açıklamasında *oğulun baba mesleğini seçmek zorunda olduğu* ifadeleri ile mesleki eğitime dair düşüncelerine yer verdiği söylenebilir.

Helvacı'ya göre (2014) öğrenciler, öğretmenlerinin çeşitli davranışlarını örnek almaktadır. Bu sebeple öğretmenin söyledikleri ve davranışları arasında uyumun bulunması gerekmektedir. Bu uyum, öğrencide öğretmene karşı belirgin bir güvenin oluşmasında ve başarısının artmasında etkili olmaktadır. Rousseau'nun Emile ikinci kitabında (*Emile-E2.-66*) “Ben hiç olmazsa onu bu korkudan kurtaracağım; çünkü çok kesin olarak, acısını benim bu acıyı nasıl değerlendirdiğimi görerek değerlendirecektir; benim kaygıyla yanına koştuğumu, kendisini avuttuğumu, kendisine acıdığımı görürse, kendisini mahvolmuş hissedecektir; benim soğukkanlılığımı koruduğumu görürse, o da hemen yeniden soğukkanlılığına kavuşacak, acıyı artık hissetmeyince de geçtiğini sanacaktır.” ifadesinde yer alan *çok kesin olarak, acısını benim bu acıyı nasıl değerlendirdiğimi görerek değerlendirecektir* açıklamasıyla öğretmenin öğrencisine model olduğundan bahsettiği söylenebilir.

Yeşil ve Yeşil'e göre (2007) öğrenci, öğrenme sürecinde bilgileri sürekli sorgular, araştırır ve bilgiye ulaşma yollarını öğrenir. Rousseau Emile'de (*Emile-E2.-119*) “Hangi öğrenim için olursa olsun, betimlenmiş şeyler hakkında düşünce sahibi olmadan, betimleyen işaretler bir şey anlatmaz. Bununla birlikte, çocuk her zaman bu işaretlerle sınırlandırılıyor, ama bu işaretlerin betimlediği şeylerin hiçbiri ona anlatılamıyor.” şeklindeki açıklamasında *betimlenmiş şeyler hakkında düşünce sahibi olmadan* ifadeleri ile sorgulayıcı eğitimden bahsettiği söylenebilir.

Deniz'e göre (2007) öğrenci gözlem yoluyla çeşitli davranışları öğrenmektedir. Rousseau'nun Emile'in birinci kitabında (*Emile-E1.-20*) “Doğayı gözlemleyin ve size çizdiği yolu izleyin.” şeklindeki açıklamasında *doğayı gözlemleyin* ifadesi ile doğanın öğreticiliğine vurgu yaptığı söylenebilir.

Ertürk'e göre (1993) öğrenme yaşantı ürünü olarak meydana gelen davranıştaki nispeten kalıcı izli değişimdir. Rousseau'nun Emile'in ikinci kitabında (*Emile-E2.-85*): “Kafasına giren ilk yanlış düşünce, onun içinde yanlışın ve kusurun tohumudur; bu ilk adımda özellikle dikkatli olmak gerekir.” ifadesini kullanarak ilk öğrenmelerin kalıcılık düzeyinin fazla olduğunu yanlış öğrenmelerin daha sonradan düzeltilmesinin zor olduğuna dikkat çektiği söylenebilir.

Çocuklar doğdukları andan itibaren kavramların adları olan sözcükleri ve o sözcüklerin kimlikleri olan kavramları öğrenmeye başlarlar. İlkokul daha sonraki öğrenmelere temel oluşturan bir kademe olması nedeniyle hayat bilgisi dersinde

öğrencilerin kavram zenginliğine ulaşması ve kavramları doğru bir biçimde edinmeleri önemlidir (Girmen, 2017) Nitekim Rousseau'da Emile'in ikinci kitabında (*Emile-E2.-122*) "Eğer sözcükler bilimi diye bir şey yoksa, çocuklara uygun öğretim de yoktur." şeklindeki açıklamasında *sözcükler bilimi* ifadesi ile kavram öğretiminin önemi üzerinde durduğu görülebilir.

Sönmez' e göre (2013) eğitimin amacı evrensel düşünebilen, etnik ve ulusal sınırlar içinde kalmayan, uzlaşmacı, her türlü bilgiyi, kuralı, değeri sürekli sorgulayabilen, sorunlara çözüm üreten, hoşgörülü, laik ve özgürlükten yana olan, boyun eğmeyen, insanı ve doğayı sevip onların haklarını savunabilen, olaylara çok boyutlu bakabilen, doğrudan demokrasiyi benimseyen, seçme, seçilme, denetleme ve yaptırım hakkını kullanabilen, görev ve sorumluluktan kaçmayan, hakkını arayabilen, ekip halinde çalışabilen, yaratıcı, bilim, sanat, felsefe ve sporla uğraşabilen, kendini sürekli yenileyip geliştirebilen, dinamik dengeler kurabilen, serbest rekabetçi, barışçıl kişiler yetiştirmektir. Rousseau'nun Emile eserinin ikinci kitabında (*Emile-E2.-85*) "İyi bir eğitimin başyapıtı akıllı bir insan yaratmakken, bir de çocuğun akılla yetiştirileceği ileri sürülüyor!" şeklindeki açıklamasında *iyi bir eğitimin başyapıtı akıllı bir insan yaratmakken* ifadesini kullanarak eğitimin önemini vurgulamaktadır.

Erdoğan'a göre (2001) öğretmenin kişilik özellikleri, meslek deneyimi, öğretim stili, aldığı hizmet içi ve hizmet öncesi eğitimler sınıf yönetimini olumlu etkiler. Rousseau'nun Emile'de (*Emile-E1.-37*) "Eğer bir gün büyük insanların aklının çocuklardakinden daha fazla olmadığını düşünecek olursa, yaşın getirdiği bütün otorite kaybolur ve eğitim başarıya ulaşmamış olur." şeklindeki açıklamasında *yaşın getirdiği bütün otorite* ifadesini kullanarak tecrübe kavramına değindiği söylenebilir.

Tay'a göre (2017: 14) hayat bilgisi dersi toplumsallaşma ve karşı toplumsallaşma yolu ile bireylere, etkili vatandaş olması için gerekli olan bilgi, beceri, değer ve alışkanlıklar kazandıran ve böylece dengeli, çağdaş, duyarlı bir toplum oluşmasına katkı sağlayan bir derstir.

Emile-E1.-9: "Sivil düzende doğal duyguların önceliğini korumak isteyen kişi ne istediğini bilmiyordur. Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır; ne kendisi ne de başkaları için iyi olacaktır."

“Öneri” kategorisine ait ifade örnekleri:

1. Eğitimle ilgili olanlar Platon'un Devlet'ini okumalıdır.

Emile-E1.-10: “...O zaman Platon'un Devlet'ini okuyun, ...”

2. Eğitim zenginlere verilmelidir yoksullara değil.

Emile-E1.-29: “Yoksulun eğitime gereksinimi yok; onun durumunun verdiği eğitim zorunludur, başka ... Öyleyse bir zengini seçelim; bir ...”

3. Eğitimde kullanılan masalların seçiminde çocukların özellikleri ve özellikle de algıları dikkate alınmalıdır.

Emile-E2.-128: “... Küçük düşmek hiç sevilmmez; onlar her zaman önemli bir rol almayı isteyeceklerdir; bu, özsaygının seçimidir, ...”

4. Okullardaki disiplin uygulamaları çocukların olumsuz davranış geliştirmesine imkân vereceğinden eğitimde cezaya yer verilmemelidir ve öğretmenler çocuklara yönelik olarak sabırlı ve iyi tutumlarla davranış sergilemelidir.

Emile-E2.-138: “Çocukların kaprisi hiçbir zaman doğanın değil, kötü bir disiplinin ürünüdür. Çünkü bu çocuklar ya boyun eğmiş ya da buyurmuşlardır; yüz kez söyledim, ne biri ne öteki olmalı. Öyleyse, öğrencinizin ancak sizin ona aşılacağınız kaprisleri olacaktır; yanlışlarınızın cezasına katlanmanız doğru olur. Ama diyeceksiniz ki, bunun çaresi nedir? Çare daha iyi bir tutumla ve çok sabırla bulunabilir.”

5. Yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi göz ardı edilmemelidir.

Emile-E2.-145: “İlk felsefe öğretmenlerimiz ayaklarımız, ellerimiz, gözlerimizdir...”

5.2. ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlara bağlı olarak önerilerde bulunulmuştur.

1. Bu çalışmada Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabı hayat bilgisi dersi çerçevesinde ele alınmış ve yine bu çerçevede eğitime dair görüşleri incelenmiştir. Yapılacak olan başka bir çalışmada 1. kitap okul öncesi eğitimi kapsamında ele alınabilir, 2. kitap ise başta sosyal bilgiler dersi olmak üzere diğer dersler çerçevesinde incelenebilir.

2. Bu çalışmada Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabı incelenmiştir. Yapılacak olan başka çalışmalarda 3., 4. ve 5. kitabı da ele alınabilir.

3. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabı hayat bilgisi dersinin mutlu ve iyi birey yetiştirmek, çocuğun kendini tanımasını sağlamak, hayatı öğretmek ve etkili vatandaş yetiştirmek amacıyla olması gerektiği çıkarılmıştır. Bu bağlamda hayat bilgisi dersinin bu amaçlar öncelikli olarak dikkate alınıp işlenmesi önerilebilir.

4. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında, hayat bilgisi dersinin içeriğinde günümüz literatüründen farklı olarak eşya eğitiminden ve doğa, toplum, eşyanın birlikte verilmesinden bahsedildiği bulgulanmıştır. Bu içerik özelliklerinin hayat bilgisi programlarında yer aldığı görülmekle birlikte bu boyutların tekrar üzerinde durulması ve buna bağlı olarak programların geliştirilmesi program yapıcılara önerilebilir.

5. Rousseau'nun Emile eserlerinde dil gelişimi ile ilgili düşünceleri; dil öğretimi, dil gelişiminde sosyal çevre etkisi, düşünce ve dil, dil gelişimi ve olgunlaşma, dil gelişimi ve konuşmanın doğası şeklindeki başlıklarla tespit edilmiştir. Literatürde dili ile ilgili çalışmalara rastlanılmakla birlikte (Genç, 2015 ve Atagül, 2018) bu çalışmada elde edilen sonuçlara bağlı olarak özellikle sınıf eğitimi kapsamında dil öğretimi üzerine Emile eserinin incelenmesi önerilebilir.

6. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında, hayat bilgisi dersi öğretim ilkelerinden çocuğa görelilik ilkesine yönelik olarak elde edilen bulguların diğer öğretim ilkelerine nazaran daha çok olduğu ve bunun üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi öğretiminde çocuğa görelilik ilkesinin özenle üzerinde durulması sınıf öğretmenlerine önerilebilir.

7. Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinin 1. ve 2. kitabında tespit edilen eğitime yönelik önerilerinden bazılarını tüm eğitim çalışanlarının dikkate alması önerilebilir. Bu öneriler şu şekildedir:

7.1. Eğitimle ilgili olanlar Platon'un Devlet'ini okumalıdır.

7.2. Eğitimde kullanılan masalların seçiminde çocukların özellikleri ve özellikle de algıları dikkate alınmalıdır.

7.3. Okullardaki disiplin uygulamaları çocukların olumsuz davranış geliştirmesine imkan vereceğinden eğitimde cezaya yer verilmemelidir ve öğretmenler çocuklara yönelik olarak sabırlı ve iyi tutumlarla davranış sergilemelidir.

7.4. Yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Adjukiewicz, K. (1994). *Felsefeye Giriş: Temel kavramlar ve Kuramlar*. Ahmet Cevizci (Çev.). Ankara: Gündoğan.
- Akan, A. (2016). Rousseau'nun "Eleştirel" Ahlak Düşüncesi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)*, 21, 141-160.
- Akay, C. (2015). Öğrenmeyi Etkileyen Temel Faktörler ve Genel Öğrenme-Öğretme İlkeleri. Yanpar Yelken, T. ve Akay, C. (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (25-42). Ankara: Anı.
- Akdemir, F. (2010). Aydınlanma ve Modernitenin Romantik Eleştirmeni: Jean Jacques Rousseau. *Ekev Akademi*, 44, 61-72.
- Akgün, Ş. (2001). *Fen Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Akın, B. İ. (2007). *2005–2006 Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akınoğlu, O. (2003). Hayat Bilgisi ve Hayat Bilgisi Öğretimi. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (2-11). Ankara: Pegem.
- Akkutay, Ü. (1996). *Millî Eğitimde Yabancı Uzman Raporları (Atatürk Dönemi)*. Ankara: Pegem.
- Akpınar, E. ve Ergin, Ö. (2005). Yapılandırmacı Kuramda Fen Öğretmeninin Rolü. *İlköğretim Online Dergisi*, 4 (2), 55-64.
- Akyüz, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa.
- Aladağ, S. (2016). Hayat Bilgisi: Tanımı, Amacı ve Doğası. Güven, S. ve Kaymakçı, S. (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi içinde* (1-21). Ankara: Pegem.
- Alsan N. (1962). *Jean Jacques Rousseau*. İstanbul: Varlık.
- Aral, N. (1999), Sanat Eğitimi: Yaratıcılık Etkileşimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 11-17.
- Arı, R. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. İstanbul: Atlas.

- Aşılıoğlu, B. (1993). *Okullarda Türkçe Öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aşılıoğlu, E. (2011). *Grafik Sanatçılarının Çocuk Kitaplarının Grafik Tasarımına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ata, B. (2003). Rousseau, Emile ve Tarih Öğretimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 159, 239-244.
- Atagül, E. (2018). Rousseau ve Dil. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 51-61.
- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin Kuramlarında Çocukların Toplumsallaşma Süreci. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2), 163-176.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel.
- Aydın, A. (2008). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem.
- Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5, (54-55).
- Bacanlı, H. (2006). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel.
- Badamcı, D. K. (2016). Immanuel Kant'ın Jean Jacques Rousseau'dan Çıkarsadıkları: Eğitim Üzerine. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)*, 21, 161-180.
- Bakır, K. (2007). *John Dewey ve Demokratik Eğitim*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Başaran, İ. E. (1998). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Aydan Web.
- Bayhan, P. ve Artan, İ. (2007). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Baymur, A. F. (1937). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. İstanbul: Devlet.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baysal, N. Z. (2006). Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış. Öztürk, C. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (2-19). Ankara: Pegem.

- Bektaş, M. (2009). Hayat ve Hayat Bilgisi Dersi. S. Öğülmüş (Ed.), *İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı* içinde (2-11). Ankara: Pegem.
- Bender, M. T. (2005). John Dewey'nin Eğitime Bakışı Üzerine Yeni Bir Yorum. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. (6) 1, 13-19.
- Berk, L.E. (2013). Orta Çocuklukta Zihinsel Gelişim. N. Işıkoğlu Erdoğan (Çev. Ed.), *Bebekler ve Çocuklar [Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa] – Infants and Children [Prenatal Through Middle Childhood]* içinde (437-479). Ankara: Nobel.
- Bilgin, M. (2014). Bedensel ve Devinsel Gelişim. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* içinde (57-81). Ankara: Pegem.
- Bilgin, N. (2006) *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal.
- Binbaşoğlu, C. (1986). Ders Dışı Etkinliklerin Niteliği, Önemi ve Değeri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 108 (28-41).
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Okullarda Öğretim Sorunları*. Ankara: Eğit-Der.
- Binbaşoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40. Doi 10.3316/QRJ0902027.
- Brückl, H. (1932). *İlk Toplu Tedrisin Temeli Olmak İtibarile Hayat Bilgisi*. F. Gündüzalp (Çev.). İstanbul: Resimli Ay.
- Burkaz, V. (2014). Platon ve Rousseau'da İnsan Doğası Bağlamında Eğitim. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 101-112.
- Büyükkaragöz, S. ve Çivi. C. (1997). *Genel Öğretim Metotları*. Konya: Atlas.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem
- Cevizci, A. (2002). *Aydınlanma Felsefesi*. Bursa: Ezgi.
- Ceylan, İ. (2014). J.J. Rousseau'nun "Emile" Adlı Eserinde Vurguladığı Duygu ve Düşünceler: Eserin Tahlili. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 125-139.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2013). *Research Methods In Education*. London: Routledge.

- Cüceloğlu, D. (2008). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi.
- Çebi, A. (1985). *Aktif Öğretim Yöntemlerinden Rol Oynama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güleryüz, F. (1990). *48-60 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çubukçu, Z. (2008). Eğitim Programı Tasarımı ve Geliştirilmesi. Duman, B. (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde* (132-178). Ankara: Anı.
- Damrosch, Leo. (2011). *Jean-Jacques Rousseau Huzursuz Dâhi*. Ö. Özköprülü (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Oluşturmacı Yaklaşım. Tanrıöğen, A. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (255-279). İstanbul: Lisans.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2014). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem.
- Demirkaya, H. (2015). Sosyal Bilgilerde Düşünme ve Soru Sorma Becerileri. Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (399-436). Ankara: Pegem.
- Deniz, M. E. (2007). Eğitim Psikolojisinin İçeriği. Deniz, M. E. (Ed.), *Eğitim Psikolojisi içinde* (1-25). Ankara: Maya.
- Dündar, Ş. (2002). İlköğretim Okullarında Hayat Bilgisi Dersi Programlarının Tarihsel Gelişimi. *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(11), 11-18.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*. Ankara: Anı.
- Emiroğlu, S. (2009) Çocuk Eğitimi Üzerine İdealist Bir Roman: Emile. *Education Sciences*, 4(3), 872-880.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1995). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme*. Ankara: Arkadaş.
- Erdoğan, İ. (2001). *Sınıf Yönetimi: Ders, Konferans, Panel ve Seminer Etkinliklerinde Başarının Yolları*. İstanbul: Sistem.
- Ergün, M. ve Özdaş. A. (1997). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: Kaya.

- Erözkan, A. (2007). Bilimsel Araştırmalarda Yöntemler. Ekiz, D. (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (99-123). İstanbul: Lisans
- Ersanlı, K. (2005). Sosyal Gelişim. Ersanlı, K. ve Uzman, E. (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme* içinde (169-188). İstanbul: Lisans.
- Ersoy, A. (2002). *Sanat Kavramlarına Giriş*. İstanbul: Yorum Sanat.
- Ertürk, S. (1986). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe.
- Eserpek, A. (1978). Eğitim ve Sosyal Değişme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10, 123-141.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1993). *Eğitime Giriş*. Ankara: Meteksan.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım.
- Filiz, S. (2014). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. Özdemir, Ç. (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (1-28). Ankara. Pegem.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. B. Onur (Çev.). Ankara: İmge.
- Genç, H. N. (2015a). Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inde Kadın Eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 25-34.
- Genç, H. N. (2015b). Emile'i Anadil Edinim ve Yabancı Dil Öğrenim Kuramları Açısından Okumak. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 14, 52-76.
- Girmen, P. (2017). Hayat Bilgisi Dersi ve Kavram Öğretimi. Tay, B. (Ed.), *Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (257-281). Ankara: Pegem.
- Gökberk, M. (1974). *Felsefe Tarihi*. Ankara: Bilgi.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160, 90-102.
- Güleryüz, F. (1990). *48-60 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güleryüz, H. (2008). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Programı*. Ankara: Pegem.
- Gültekin, V. (1979). *Jean Jacques Rousseau: Hayatı ve Eserler*. İstanbul: Kastaş.

- Gültekin, M. (2015). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Günaydın, S. B. (2014). *Yapılandırmacı Eğitim Felsefesi Açısından Naturalist Eğitim Anlayışının Değerlendirilmesi “Emile” Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gündoğdu, H. (2005). Bilişsel Gelişim. Ersanlı K. ve Uzman E. (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme* içinde (75-110). İstanbul: Lisans.
- Gürkan, U. (2014). Eğitimin Psikolojik Temelleri. Saylan, N. (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (107-133). Ankara: Anı.
- Helvacı, M. A. (2014). Eğitim Sisteminde Öğretmenin Rolü. Saylan, N. (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (286-310). Ankara: Anı.
- Hesapçıoğlu, M. (1992). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: Beta.
- İnal, S. (2009). Hayat Bilgisi: Tanımı, Amacı ve Doğası. Güven, S. ve Kaymakçı, S. (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (1-21). Ankara: Pegem.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kadioğlu, Ş. (2007). Rousseau'nun “Yalnız Gezenin Düşleri”nde Mutluluk Arayışı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 181-203.
- Kahveci, K. A. (2012). J.J. Rousseau'da Ahlâkî Vicdan ve Değeri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 205-213.
- Kanad, H. (1948). *Pedagoji tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Karabağ, G. (2009). Hayat Bilgisi Dersinin Tarihçesi. Tay, B. (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (1-20). Ankara: Maya.
- Karatekin, K. (2016). Hayat Bilgisi Öğretiminde Doğa ve Çocuk. Güven, S. ve Kaymakçı, S. (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (53-96). Ankara: Pegem.
- Kıldan, O. ve Pektaş, M. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Fen ve Doğa İle İlgili Konuların Öğretilmesinde Okulöncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 113-127.
- Kınalızade Ali Efendi. (1974). *Devlet ve Aile Ahlâkı* (Haz. A. Kahraman). İstanbul: Kervan.

- Korkmaz, M. ve Öktem, G. (2014). Rousseau'nun Eğitim Anlayışı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 174-186.
- Kozaner, Ç. (2011). Kınalızade Ali Efendi ve Mesleki Eğitim. Ata, B. (Ed.), *Kınalızade Ali Efendi'nin Ahlak-ı Ala-ı Üzerine Okumalar* içinde (89-101). Ankara: Pegem
- Kuş, E. (2003). *Nitel ve Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Küçükahmet, L. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel.
- Küçükahmet, L. (2006). 2006-2007 Öğretim Yılında Uygulamaya Başlanan Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarının Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 203-219.
- Küçükkaragöz, H. (2006). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* içinde (83-122). Ankara: Pegem.
- MEB. (2005). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1.2.3. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2015). *İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mercin, L. ve Alakuş, A. O. (2007). Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 14-20.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research. A Guide To Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mobaçoğlu, M. (1990). *Jean-Jacques Rousseau'nun Eğitim Felsefesi: Emile'nin Bir Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Nas, R. (2003). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Bursa: Ezgi.
- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özçelik, D. A. (1981). *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM-Eğitim.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*. Ankara: Pegem.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 11(1), 323-343.

- Özdemir, S. (Ed.). (2012). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Pegem.
- Özdemir, S. M. (2014). Eğitimde Program Değerlendirme ve Türkiye’de Eğitim Programlarını Değerlendirme Çalışmalarının İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.
- Özdemir, S. ve Yalın, H. İ. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Nobel.
- Özer, B. (1993). *Öğretmen Adaylarının Etkili Öğrenme ve Ders Çalışmadaki Yeterliliği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Öztan, G. G. (2009). *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (53-96). Ankara: Pegem.
- Pamuk, İ. ve Pamuk, A. (2016). Almanya’da Sachunterricht ve Türkiye’de Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Okulda Demokrasi Uygulamalarına Örnek Olarak Sınıf Başkanı Seçimi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 5(2), 67-83.
- Piaget, J. (2004). *Çocukta Zihinsel Gelişim*. H. Portakal (Çev.). İstanbul: Cem.
- Rousseau, J. J. (2013). *Yalnız Gezen Adamın Düşleri*. İstanbul: Yason.
- Rousseau, J. J. (2014). *Bilimler ve Sanatlar Üzerine*. Ankara: Sınırsız.
- Rousseau, J. J. (2017). *Emile ya da Eğitim Üzerine*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Sağlam, A. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Maya.
- Sağlam, H. İ. (2015). Toplum, Birey ve Doğaya Bütüncül Bakış: Hayat Bilgisi. Gültekin, M. (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (1-15). Ankara: Nobel.
- Santrock, J. W. (2011a). Orta ve Geç Çocuklukta Fiziksel ve Bilişsel Gelişim. (A. Öztürk Çev.). G. Yüksel (Çev. Ed.), *Yaşam Boyu Gelişim [Gelişim Psikolojisi]* içinde (276-305). Ankara: Nobel.
- Santrock, J. W. (2011b). Orta ve Geç Çocuklukta Sosyo-Duygusal Gelişim. (S. Erdem İmamoğlu Çev.). G. Yüksel (Çev. Ed.), *Yaşam Boyu Gelişim [Gelişim Psikolojisi]* içinde (312-338). Ankara: Nobel.

- Sarıipek, D. B. (2010). Rousseau'nun Vatandaşlık Fikirlerinin Yirminci Yüzyıl Vatandaşlık Algısıyla Karşılaştırılması. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-103.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Pegem.
- Smith-Trawick, J. (2013). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı) – Early Childhood Development (A Multicultural Perspective)*. B. Akman (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Sönmez, V. (2005a). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı.
- Sönmez, V. (2010b). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Hayat Bilgisi Dersi Programlarının Gelişimi. *Journal of International Social Research*, 2(8), 402-410
- Şahin, İ. (2013). Öğretmenlerin İş Doyumu Düzeyleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 142-167.
- Şişman, M. (2014). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem.
- Taşdemir, M. (2003). *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme: Program, Öğretim, Yönetim ve Değerlendirme*. Ankara: Ocak.
- Taşdemir, M. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Tay, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü, Bugünü ve Yarını. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (1-18). Ankara: Pegem.
- Tay, B. (2017). Hayat Bilgisi: Hayatın Bilgisi. Tay, B. (Ed.), *Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (1-37). Ankara: Pegem.
- Tay, B. ve Akyürek Tay, B. (2017). Yapılandırmacılık ve Hayat Bilgisi. Tay, B. (Ed.), *Etkinlik Örnekleriyle Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (147-175). Ankara: Pegem.
- Tural, A. (2018). Rousseau'nun Emile Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından Analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 66, 69-75.
- Tüfenkçi, S. ve Çetin, M. (2017). Rousseau’da İnsan Doğası ve Değerler Eğitimi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32, 487-506.

- Tümekaya, S. (2005). Dil Gelişimi. K. Ersanlı ve E. Uzman (Ed.), *Gelişim ve Öğrenme* içinde (111-138). İstanbul: Lisans.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tütüncü, K. (2013). Demokratik ve Özerk Bireyin Yetiştirilmesi: Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'inden Neler Öğrenebiliriz? *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 303-327.
- Uçan, A. (2002). Türkiye'de Çağdaş Sanat Eğitiminde Öğretmen Yetiştirme Süreci ve Başlıca Yapılanmalar. *Gazi Üniversitesi Dergisi*, 1, 1-23.
- Uğur T. (2006). *2005 İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi İlköğretim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Ulcay, S. (1989). Okulöncesi Eğitiminde Fen Bilgisi Programları. 6. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Seminer Kitabı, 36-39.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar ve Uygulamalar*. İstanbul: Alkım.
- Ünal, M. (2005). *Eğitim Fakültelerinde Ortak Ders Saati Olarak Okutulan Yabancı Dil Derslerinde Öğrencilerin Bilişsel Hazırbulunuşluk Düzeylerinin Akademik Başarıya Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Varış, F. (1991). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı.
- Yaşar, A. N. (1988). Türk Basınında Jean-Jacques Rousseau ve Çevirileri Bibliyografyası. *Türk Dili Dergisi*, 438, 336-344.
- Yavuzer, H. (1984). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Yeşil, R. ve Yeşil, S. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Kırşehir: Öğrenci Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1983). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM.
- Yıldırım, A. (1999) Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23, 7-12.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldız, M., Yıldırım, K. ve Ateş, S. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Tahtasına Yazdıkları Yazıların Okunaklılık Bakımından Öğrencilere Model Olmadaki Uygunluğu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 75-88.

Yonah, Y. (1993). *The Quest for the Good Life in Rousseau's Emile: An Assessment*. *Studies in Philosophy and Education*, 12, 229-243.

EKLER

EK 1. Araştırmada Oluşturulan Kategorilere Ait Rousseau'nun Emile Eserinden Örnek Alıntılar

“Mutlu Birey Yetiştirmek” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-11: “Güdülen çifte amaç tek bir amaçta birleşseydi, insanın çelişkilerini ortadan kaldırarak mutluluğunun önündeki büyük bir engel de ortadan kaldırılmış olurdu.”

Emile-E1.-13: “Onları dışardan ebelerin, içerden filozofların biçimlendirmesi gerekiyor. Karayiplilerin yarısı bizden daha mutlu.”

Emile-E1.-22: “Kendini mutlu kılması dışında herşeyi öğretir. ”

Emile-E1.-54: “Bu kuralların asıl amacı, çocuklara daha çok gerçek özgürlük ve daha az egemenlik tanımak, kendi kendilerine daha çok şey yapmalarını ve başkasından daha az şey istemelerini sağlamaktır.”

Emile-E2.-68: “Öyleyse, şimdiki zamanı belirsiz bir gelecek uğruna feda eden bu barbarca eğitim konusunda ne düşünmeli? Bu öyle bir gelecektir ki çocuğu türlü zincirler altında eziyor ve onu, ileride hiçbir zaman elde edemeyeceğine inanılması gereken bilmem hangi sözde mutluluğa hazırlamak için, mutsuz kılmakla işe başlıyor. ”

Emile-E2.-70: “...her arzu yoksunluğu gerektirir ve duyulan tüm yoksunluklar acı vericidir; öyleyse, mutsuzluğumuz arzularımızla yetilerimizin durumuna bağlıdır; yetileri arzularına denk olan duyarlı bir kimse kesinlikle mutlu bir kimse olacaktır. ”

Emile-E2.-78: “İstediğini yapan her kimse, kendi kendine yetiyorsa mutludur; bu, doğal durumda yaşayan insan için geçerlidir. İstediğini yapan her kimse, gereksinimleri gücünü aşıyorsa, mutlu değildir; bu da aynı durumdaki çocuk için geçerlidir. ”

Emile-E2.-123: “...anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler oraya erkenden silinmez harflerle yazılsın”

“Hayatı Öğretmek” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-12: “Yaşamak benim ona öğretmek istediğim meslektir.”

Emile-E1.-22: "...eğitici de daha önce oluşmuş olarak bulduğu yapay tohumların gelişmesini tamamlar ve çocuğa kendini tanıması, kendinden yararlanması, yaşamayı bilmesi ve kendini mutlu kılması dışında, her şeyi öğretir."

"Çocuğun Kendisini Tanımasına Yardımcı Olmak" kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-22: "...eğitici de daha önce oluşmuş olarak bulduğu yapay tohumların gelişmesini tamamlar ve çocuğa kendini tanıması, kendinden yararlanması, yaşamayı bilmesi ve kendini mutlu kılması dışında, her şeyi öğretir."

"Etkili Vatandaş Yetiştirmek" kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-9: "Sivil düzende doğal duyguların önceliğini korumak isteyen ki iş ne istediğini bilmiyordur. Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır; ne kendisi ne de başkaları için iyi olacaktır."

"Düşünce ve Değerler" kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: "Uygar insan ise paydaya bağlı ve değeri bütünle, yani toplumla ilişkisi içinde olan yalnızca kesirli bir birliktir."

Emile-E1.-9: "...öyle ki her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünün içinde algılanabilir olduğuna inanır."

Emile-E1.-9: "Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır; ne kendisi ne de başkaları için iyi olacaktır."

Emile-E1.-11: "Ama yalnızca kendisi için yetiştirilmiş bir insan başkaları için ne olacaktır?"

Emile-E1.-12: "Yaşamak benim ona öğretmek istediğim meslektir. Benim elimden çıktığında eminim ki ne yargıç ne asker ne de papaz olacaktır; önce insan olacaktır."

Emile-E1.-12: "Bir insanın olması gereken şey olmayı bilecek, hem de gerektiğinde kim olursa olsun fark etmeyecektir, insan olmasını bilecektir, varsın felek onun mevkiini değiştirsin dursun, o daima kendi yerinde olacaktır. Occupavi te, Fortuna, atque cepi; omnesque aditus tuos interclusi, ut ad me aspirare non posses."

Emile-E1.-13: “Ona acıya katlanmayı öğretmek değil, onu acıyı hissetmeye alıştırmak gerekir.”

Emile-E1.-13: “En çok yaşamış olan insan en çok yıl saymış olan değil, yaşamı en çok hissetmiş olandır.”

Emile-E2.-68: “İnsanlar, insan olun; bu sizin ilk görevinizdir.”

Emile-E2.-85: “Kafasına giren ilk yanlış düşünce, onun içinde yanlışın ve kusurun tohumudur; bu ilk adımda özellikle dikkatli olmak gerekir.”

Emile-E2.-88: “...ben çocuğun on yaşındayken düşünme yetisine sahip olsaydı, beş kadem boyunda olmasını yeğlerim.”

Emile-E2.-93: “İnsan yaşamının en tehlikeli dönemi, doğumdan on yaşına kadar geçen zamandır. Yanlışlar ve kötülükler bu zaman dilimi içinde filizlenirler.”

Emile-E2.-94: “Önce, karakterinin ilk tohumunun tam bir serbestlik içinde ortaya çıkmasına izin ver, onu bütünüyle en iyi şekilde görebilmek için ne türlü olursa olsun zorlama.”

Emile-E2.-100: “Bir çocuk kişilere değil, nesnelere saldırır ve deneyimi sayesinde, bir süre sonra, kendisinden yaşça büyük ve daha güçlü kimselere saygılı davranmayı öğrenir; ama nesnelere kendi kendilerini savunamazlar.”

Emile-E2.-105: “Verilen sözü tutma ve bunun yararı hakkında nasıl bir düşünceye sahip olacağını kafanızdan geçirebiliyor musunuz?”

Emile-E2.-107: “...çocukların en cömert kişinin her zaman en çok paylaşan kişi olduğuna kendi deneyleriyle inanmalarını sağlayın.”

Emile-E2.-111: “...çocuklara uygun olan ve her yaşta en önemli tek ahlak dersi, kimseye kötülük yapmamaya dayanır.”

Emile-E2.-145: “Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğretmek demektir.”

Emile-E2.-154: “Sabır ve metanet de diğer erdemler gibi çocuğun öğrenmeye çalışacağı şeylerdendir: Ancak bu erdemler çocuklara adlarını belleterek değil, daha onlar bu erdemlerin ne olduğunu bilmeden, tattırılarak öğretilir.”

Emile-E2.-157: “Duyuları çalıştırmak yalnızca bunları kullanmak değil, onlar aracılığıyla iyi akıl yürütmeyi öğrenmektir; deyim yerindeyse, hissetmeyi öğrenmektir; çünkü biz ancak öğrendiğimiz gibi dokunmayı, görmeyi, işitmeyi biliriz.”

“Fen Bilimleri” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “Yetilerimizin ve organlarımızın içsel gelişmesi doğanın eğitimidir.”

Emile-E1.-6: “...her birimiz üç türlü öğretmen tarafından yetiştiriliyoruz... Oysa bu üç farklı eğitimin içinde doğanın eğitimi bize bağlı değildir.”

Emile-E1.-7: “Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın eğitimine doğru yönlendirmeliyiz.”

Emile-E1.-7: “Bize deniyor ki doğa çalışkanlıktan başka bir şey değildir. Bu ne anlama geliyor? Yalnızca zorla edinilen ve doğayı hiçbir zaman ortadan kaldırmayan alışkanlıklar yok mudur? Örneğin, dikine büyümesi engellenen bitkilerin alışkanlığı böyle değil midir? Özgür bırakılan bitki, kendisine zorla benimsetilen eğilimi korur; ama özsu yine de ilk yönünü değiştirmemiştir ve bitki büyümeye devam ederse, uzaması yeniden dikine olur. İnsanların eğilimleri de böyledir.”

Emile-E1.-7: “Doğa sözcüğü doğaya uygun alışkanlıklara indirgersek, bu karışıklıktan kurtulabiliriz.”

Emile-E1.-8: “Doğayla ya da toplumsal kurumlarla savaşmak zorunda kalındığında, bir insan ya da bir yurttaş oluşturma arasında bir seçim yapmak gerekir: çünkü ikisini aynı zamanda oluşturamayız.”

Emile-E1.-10: “Doğa ve insanlar tarafından karşıt yollara sürüklendiğimiz ve bu çeşitli bitkiler arasında bölünmeye zorlandığımız için bizi ne bir ne de öteki amaca götüren bileşik bir yolu izliyoruz.”

Emile-E1.-34: “Çocuk, kendini iyi etmeyi bilmediği için hasta olmasını bilsin: Bu sanat ötekinin yerine geçer ve çoğu zaman daha başarılı olur; burada söz konusu olan doğa sanatıdır.”

Emile-E1.-34: “Bana denecek ki, doğaya daha uygun bir biçimde yaşayan hayvanların bizden daha az hastalığa yakalanmaları gerekir. Hay Allah! Bu, tam da benim öğrencime uygulatmak istediğim yaşama biçimi; dolayısıyla, o da bundan aynı yararı sağlamalıdır.”

Emile-E1.-44: “Deney derslerden önce gelir.”

Emile-E2.-71: “Her şeyin en iyisini yapan doğa, insanı önce böyle yarattı.”

Emile-E2.-174: “Ben onun doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli olmasını istemiyorum.”

“Toplumsal Bilimler” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-5: “Önyargılar, otorite, zorunluluk, örnek; içlerine gömülmüş olduğumuz tüm toplumsal kurumlar insanın içindeki doğayı yok eder ve yerine hiçbir şey koymazlardı.”

Emile-E1.-6: “Bu eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir.”

Emile-E1.-6: “...bu gelişmenin bize öğretilen kullanımı da insanların eğitimi, bizi etkileyen nesnelere hakkında kendi deneyimimizle edindiğimiz bilgi de şeylerin eğitimidir.”

Emile-E1.-6: “İnsanların eğitimi gerçekten ustası olduğumuz tek eğitimidir.”

Emile-E1.-7: “...çünkü bir çocuğun çevresindeki tüm insanların söylem ve eylemlerini tümüyle denetleyeceğini kim umut edebilir?”

Emile-E1.-7: “Bize deniyor ki doğa çalışkanlıktan başka bir şey değildir. Bu ne anlama geliyor? Yalnızca zorla edinilen ve doğayı hiçbir zaman ortadan kaldırmayan alışkanlıklar yok mudur? Örneğin, dikine büyümesi engellenen bitkilerin alışkanlığı böyle değil midir? Özgür bırakılan bitki, kendisine zorla benimsetilen eğilimi korur; ama özsu yine de ilk yönünü değiştirmemiştir ve bitki büyümeye devam ederse, uzaması yeniden dikine olur. İnsanların eğilimleri de böyledir.”

Emile-E1.-8: “Doğayla ya da toplumsal kurumlarla savaşmak zorunda kalındığında, bir insan ya da bir yurttaş oluşturma arasında bir seçim yapmak gerekir: çünkü ikisini aynı zamanda oluşturamayız.”

Emile-E1.-8: “Uygar insan ise paydaya bağlı ve değeri bütünle, yani toplumla ilişkisi içinde olan yalnızca kesirli bir birliktir.”

Emile-E1.-9: “Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır.”

Emile-E1.-10: “Doğa ve insanlar tarafından karşıt yollara sürüklendiğimiz ve bu çeşitli bitkiler arasında bölünmeye zorlandığımız için bizi ne bir ne de öteki amaca götüren bileşik bir yolu izliyoruz.”

Emile-E1.-12: “Yaşamak benim ona öğretmek istediğim meslektir.”

Emile-E1.-28: “Çocuklara öğretilecek yalnızca bir bilim vardır, o da insan görevlerinin bilimidir.”

“Eşya Eğitimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-5: “Eşyanın bundan böyle içinde bulunduğu durumda, doğar doğmaz başka insanlar arasında kendi başına bırakılmış olan bir insan, tüm insanların en biçimsizi olurdu.”

Emile-E1.-6: “Bu eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir.”

Emile-E1.-6: “...bizi etkileyen nesnelere hakkında kendi deneyimimizle edindiğimiz bilgi de şeylerin eğitimidir.”

Emile-E1.-6: “...şeylerin eğitimi ise ancak bazı bakımlardan bize bağlıdır.”

Emile-E1.-7: “Duyarlı olarak doğuyoruz ve doğuşumuzdan başlayarak çevrenizi kuşatan nesnelere çeşitli biçimlerde etkileniyoruz.”

Emile-E1.-7-8: “Deyim yerindeyse, duyularınızın bilincine varır varmaz da bunlara yol açan nesnelere aramaya ya da bu nesnelere kaçmaya hazır oluyoruz.”

Emile-E1.-8: “Önce bu duyuların hoşumuza gitmesine ya da gitmemesine göre; sonra, bizimle bu nesnelere arasında bulduğumuz uygunluğa ya uygunsuzluğa göre; son olarak da, aklın bize verdiği mutluluk ya da yetkinlik düşüncesi hakkında vardığımız yargılara göre.”

Emile-E2.-78: “Şeylerin bağımlılığı doğaldır; insanların bağımlılığı toplumsaldır. Şeylerin bağımlılığının ahlaki bir yanı olmadığından özgürlüğe hiç zararı dokunmaz ve hiç kötülük doğurmaz.”

Emile-E2.-78-79: “Çocuğu yalnızca şeylerin bağımlılığı içinde tutun, o zaman eğitiminin gelişiminde yalnızca doğanın düzenini izlemiş olursunuz.”

Emile-E2.-117: “...çünkü bunlar nesnelere bilimlere olacaktır.”

“Doğa, Toplum, Eşya” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “Zayıf olarak doğuyoruz ve güce gereksinimimiz var; her şeyden yoksun olarak doğuyoruz ve yardıma gereksinimimiz var; aptal olarak doğuyoruz ve düşünme yetisine gereksinimimiz var. Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve

büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir. Bu eğitim bize doğadan ya da insanlardan ve şeylerden gelir.”

Emile-E1.-6: “Yetilerimizin ve organlarımızın içsel gelişmesi doğanın eğitimidir; bu gelişmenin bize öğretilen kullanımı da insanların eğitimi, bizi etkileyen nesnelere hakkında kendi deneyimimizle edindiğimiz bilgi de şeylerin eğitimidir.”

Emile-E1.-6: “Dolayısıyla her birimiz üç türlü öğretmen tarafından yetiştiriliyoruz. Bu öğretmenlerin verdikleri çeşitli dersleri bir öğrenci birbirine karşıt olarak kullanmışsa bu öğrenci iyi yetişmemiştir ve hiçbir zaman kendisiyle uyuşmayacaktır. Tüm bu dersler bir öğrencide aynı noktalarda buluşur ve aynı amaçlara yönelirse, bu öğrenci tek başına amacına ulaşır ve buna göre yaşar; yalnızca o, iyi yetişmiş olur.”

Emile-E1.-6-7: “Oysa bu üç farklı eğitimin içinde doğanın eğitimi bize bağlı değildir; şeylerin eğitimi ise ancak bazı bakımlardan bize bağlıdır. İnsanların eğitimi gerçekten ustası olduğumuz tek eğitimidir; böyle olduğumuz bir varsayım olsa bile bu böyledir: çünkü bir çocuğun çevresindeki tüm insanların söylem ve eylemlerini tümüyle denetleyeceğini kim umut edebilir?”

Emile-E1.-7: “Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın eğitimine doğru yönlendirmeliyiz.”

Emile-E1.-8: “Öyleyse her şeyi bu ilk düzenlemelere bağlamak gerekir; bu da ancak bizim o üç eğitimimiz farklı ise olabilir.”

Emile-E1.-10: “Doğa ve insanlar tarafından karşıt yollara sürüklendiğimiz ve bu çeşitli bitkiler arasında bölünmeye zorlandığımız için bizi ne bir ne de öteki amaca götüren bileşik bir yolu izliyoruz.”

Emile-E2.-117: “...bunlar nesnelere bilimlere olacaktır ki çocuklar bunlarda başarılı olamayacaklardır. Seçtikleriyse arma, coğrafya, kronoloji, dil gibi, terimleri öğrenildiğinde biliniyor gibi görünen bilimler.”

Emile-E2.-174: “Ben onun doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli olmasını istemiyorum.”

“Vatanseverlik” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.- 8: “Spartalı dışarıda haris, cimri, insafsız idi, ama surları içinde çıkar gütmeme, hakseverlik, dirlik düzenlik egemendi.”

Emile-E1.- 9: “Hatta vatanımı kendinden çok seviyordu.”

Emile-E1.- 9: “Lakedaimonlu Pedaretus Üç Yüzler Meclisi'ne kabul edilmek üzere başvurduğunda, reddedildi; kendisinden daha değerli üç yüz adamı Sparta'da bulduğu için pür neşe geri döndü. Bu davranışın içtenlikli olduğunu sanıyorum; hem böyle olduğuna inanmak da gerekir: İşte size vatandaş!”

Emile-E1.- 9: “Spartalı bir kadının orduda beş oğlu vardı; savaşa ilgili haberleri bekliyordu. Bir köle geldi; kadın titreyerek ondan bu konuda bilgi istedi: "Beş oğlunuz da öldürüldü. — Aşağılık köle, ben sana bunu mu sordum? — Zaferi kazandık!" Anne koşarak tapınağa gidip tanrılara şükretti. İşte size kadın vatandaş!.”

Emile-E1.- 10: “...artık vatanın olmadığı yerde vatandaş da olamaz!”

“Sevgi” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: “Önemli olan şey, birlikte yaşadığımız insanlara karşı iyi davranmaktır.”

Emile-E2.-91: “İnsanın tek doğal tutkusu kendine olan sevgisi ya da özsaygıdır.”

“Sabır” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-138: “Çocukların kaptisi hiçbir zaman doğanın değil, kötü bir disiplinin ürünüdür. Çünkü bu çocuklar ya boyun eğmiş ya da buyurmuşlardır; yüz kez söyledim, ne biri ne öteki olmalı. Öyleyse, öğrencinizin ancak sizin ona aşılacağınız kaprisleri olacaktır; yanlışlarınızın cezasına katlanmanız doğru olur. Ama diyeceksiniz ki, bunun çaresi nedir? Çare daha iyi bir tutumla ve çok sabırla bulunabilir.”

Emile-E2.-154: “Sabır ve metanet de diğer erdemler gibi çocuğun öğrenmeye çalışacağı şeylerdendir: Ancak bu erdemler çocuklara adlarını belleterek değil, daha onlar bu erdemlerin ne olduğunu bilmeden, tattırılarak öğretilir.”

“Sorumluluk” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “Özellikle de görev ve yüküm sözcükleri; ama güç, zorunluluk, güçsüzlük ve zorlama sözcükleri bu sözlükte büyük bir yer almalıdır.”

“Öz denetim” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-91: “Bu özsaygı kendiliğinden ya da bize bağlı olarak iyi ve yararlıdır ve başkasıyla hiç zorunlu ilişkisi olmadığından, bu açıdan doğal olarak ilgisizdir; nasıl uygulandığına ya da ona bağlanan ilişkilerin ne olduğuna göre iyi ya da kötü olur.

Özsaygının rehberi olan sağduyu ortaya çıkana dek, çocuğun, görülüp işitilmek için herhangi bir şey yapmaması, kısacası başkalarına bakarak hiçbir şey yapmaması, yalnızca doğanın kendisinden istediğini yapması önemlidir; o zaman iyilikten başka bir şey yapmayacaktır.”

“Dürüstlük” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-9: “Bir şey olabilmek için, kendi olabilmek için ve her zaman tek olmak için özü sözü bir olmak gerekir.”

“Adalet” değerine ait ifade örnekleri:

Emile-E.-8: “Spartalı dışarıda haris, cimri, insafsız idi, ama surları içinde çıkar gütmeme, hakseverlik, dirlik düzenlik egemendi.”

“Öğrencinin İçinde Bulunduğu Ortam” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-5: “İnsanın, eğitim yerinde eğitilen bir at gibi, kendisi için eğitilmesi gerekir; onu, bahçesindeki bir ağaç gibi, kendi tarzında yetiştirmelidir.”

Emile-E1.-7: “Duyarlı olarak doğuyoruz ve doğuşumuzdan başlayarak çevrenizi kuşatan nesnelere çeşitli biçimlerde etkileniyoruz.”

Emile-E1.-14: “...aşırı önlemlerin alınmadığı yerlerde insanların tümü uzun boylu, güçlü, güzel vücutludur. Çocukların kundaklandığı ülkeler ise kamburlarla, topallarla, çarpık bacaklılarla, raşitiklerle, her çeşit biçimsiz insanla dolup taşar.”

Emile-E1.-15: “Annelerin, ilk ödevlerini küçümseyerek artık çocuklarını beslemek istemedikleri zamanlarda çocukları ücretli kadınlara emanet etmek gerekti. Bu kadınlar da kendilerini yabancı çocukların annesi olarak bulup, doğadan da bir ses çıkmadığından, yalnızca zahmetten kaçırmaya baktılar.”

Emile-E1.-17: “Karısının çocuğunu beslemesine rıza göstermek cesaretini gösterecek koca mahvolmuş bir adam olur; karısından kurtulmak isteyen bir katil olarak görülür.”

Emile-E1.-18: “Doğası bozulmuş bir bebeği duyarlı bir evlat yapacak yerde, onu nankörlüğe alıştıtırır; onu kendi sütüyle beslemiş olan kadını küçümseyişi gibi, ona hayat vermiş olan kadını da bir gün gelir küçümsemeyi öğrenir.”

Emile-E1.-19: “Aile yaşamının çekiciliği ahlaksızlığa karşı panzehirdir.”

Emile-EI.-21: “...onları, bir gün maruz kalacakları darbeşlere karşı yetiştirin. Mevsime, iklime, hava değişikliklerine, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa karşı vücutlarını dayanıklı kılın; onları Styks Irmağı'nın sularına daldırın.”

Emile-EI.-28: “Ülkenin yeri insanların kültüründe önemsiz değildir; insanlar olabilecekleri her şeyi yalnızca ılıman iklimlerde olurlar. Sert iklimlerin elverişsizliği apaçıktır. Bir insan bir ülkede, orada sürekli olarak kalmak için bir ağaç gibi dikilmemiştir ve sert iklimlerin birinden bir başkasına varmak üzere yola çıkan kişi, orta noktadan yola çıkan kişinin aynı sınıra varmak için kat ettiği yolun iki mislini kat etmek zorundadır.”

Emile-EI.-28: “ılıman bir ülkede oturan kişi art arda iki uca da gitse, burada avantajı yine apaçıktır; çünkü bir uçtan öteki uca giden kişi kadar değişikliğe uğrasa bile, doğal yapısından yan oranında daha az uzaklaşmış olur. Bir Fransız Gine'de ve Laponya'da yaşar; ama bir zenci Tornio'da aynı ekilde yaşamayacağı gibi bir Samoalı da Benin'de yaşayamaz. Yine öyle görünüyor ki beynin yapısı iki uca daha az gelişmiş. Ne zenciler ne de Laponlar Avrupalılık duygusuna sahipler. Öyleyse, öğrencimin dünyada yaşayan biri olabilmesini istiyorsam, onu ılıman bir bölgeden alırdım; örneğin, başka yerdense, Fransa'dan.”

Emile-EI.-29: “Yoksulun eğitime gereksinimi yok; onun durumunun verdiği eğitim zorunludur, başka bir eğitim alamaz; zengininin durumu gereği aldığı eğitim ise, tersine, hem kendisi hem de toplum için en az uygun olan eğitimidir.”

Emile-EI.-60: “Tarlalarda babadan, anneden, öteki çocuklardan uzak olan dağınık durumdaki çocuklar seslerini uzaktan duyurmaya ve seslerini duyurmak istedikleri kişilerle aralarındaki mesafeye göre seslerinin gücünü ayarlamaya çalışırlar.”

Emile-EI.-61: “Köylerde köy yaşamının tüm sertliği içinde beslenmiş olan çocuklar buralarda daha çınlayan bir sese sahip olacaklar, kent çocuklarının o anlaşılmaz kekemeliği onlarda hiç görülmeyecek;”

“Hazırbulunuşluk” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-EI.-42: “...ama eğitimin yaşamla birlikte başladığı burada, çocuk daha doğarken mürebbinin değil, doğanın öğrencisidir.”

Emile-EI.-43: “Herkes az çok kendi zekâsına, zevkine, gereksinimlerine, yeteneklerin, çabasına ve bunları kullanmak için sahip olduğu fırsatlara göre ilerliyor.”

Emile-E2.-123: “Onun bu ilk yetisini geliştirmenin gerçek sanatı, bu nesnelere seçiminde, tanıyabildiği nesnelere durmadan ona sunarken, bilmemesi gerekenleri de ondan saklamakta gösterilecek özende yatar ve böylece gençliğinde eğitime, ömrü boyunca da davranışlarına yardımcı olacak bir bilgiler deposu oluşturmaya bu şekilde çalışmak gerekir.”

Emile-E2.-127: “Göstermek için güzel sesini. Unutmayın ki çocuğun bu düzeyi ve tüm masalı anlaması için karganın güzel sesinin ne olduğunu bilmesi gerekir.”

“Gelişim” ana kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-54: “Onlara yardım edip gerek zekâda, gerek güçte, bedensel gereksinim nitelikli her şeyde eksiklerini tamamlamak gerekir.”

Emile-E1.-63: “Çocuğun ilk gelişmelerinin neredeyse tümü aynı zamanda gerçekleşir. Çocuk konuşmayı, yemek yemeyi, yavaş yürümeyi aynı zamanda öğrenir. Bu, yaşamının tam anlamıyla ilk dönemidir.”

Emile-E2.-85: “İnsanın tüm yetileri içinde sanki hepsinin bir bileşimi olan akıl en güç ve en geç gelişen yetidir ve tüm yetileri geliştirmek için de onu kullanmak isteriz!”

Emile-E2.-93: “İnsan yaşamının en tehlikeli dönemi, doğumdan on yaşına kadar geçen zamandır. Yanlışlar ve kötülükler bu zaman dilimi içinde filizlenirler.”

Emile-E2.-127: “Sevincine diyecek yoktu karganın, bu sözleri duyunca Bu pek bilinen deyim anlamak için daha önce çok güçlü duygular yaşanmış olması gerekir.”

“Sosyal Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-49: “O kadar az dikkate değer sanılabilen bu gözyaşlarından insanla evresi arasındaki ilk ilişki doğar: Burada toplumsal düzeni oluşturan bu uzun zincirin ilk halkası meydana gelir.”

Emile-E2.-115: “Platon, çok katı olduğu sanılan devletinde çocukları yalnızca şenliklerle, oyunlarla, şarkılarla, eğlencelerle yetiştirir.”

“Kişilik Gelişimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-49: “Çocuk ağladığında keyfi yerinde değildir, gideremediği bir gereksinimi vardır: Bu gereksinim incelenir, araştırılır ve bulunup karşılanır. Bulunamazsa ya da karşılanamazsa gözyaşları devam eder; bundan tedirgin olunur: çocuk sussun diye pohpohlanır, oyalanır; uyması için ona ninni söylenir: inat ederse, insanın sabrı taşar, onun

gözünü korkutan Hoyrat sütanneler kimi zaman çocuğu döverler. İşte çocuğun yaşama girerken aldığı tuhaf dersler.”

Emile-E2.-78: “Hiçbirimiz başkaları olmaksızın edemediğimizden, bu bakımdan yeniden zayıf ve mutsuz oluruz.”

Emile-E2.-81: “Aşırı katılık ve aşırı hoşgörü vardır ki ikisinden de kaçınılması gerekir. Çocukların acı çekmelerine aldırış etmezseniz, onların sağlığını, yaşamını tehlikeye atarsınız, onları fiilen mutsuz kılarsınız; çok özen göstererek onları her türlü huzursuzluktan, tedirginlikten uzak tutarsanız, onlara büyük mutsuzluklar hazırlarsınız, onları dayanıksız, hassas kılarsınız; onları insani durumların dışına çıkarırsınız, bir gün size karşın bu duruma geri dönerler.”

Emile-E2.-90: “Çocukları yetiştirme işine karışıldığından bu yana, onları yönetmek için rekabet, kıskançlık, heves, kendini beğenmişlik, açgözlülük, alçakça korku, kısacası en tehlikeli tutkular dışında, en çabuk coşan ve daha vücut bile oluşmadan ruhu çarçabuk bozan tutkular dışında başka bir araç düşünülmemiş olması çok tuhaftır.”

Emile-E2.-91: “Eylemlerinde her türlü ahlak anlayışından yoksun olduğundan, ahlak açısından kötü olan ve ne cezayı ne de azarlanmayı gerektiren hiçbir şey yapamaz.”

Emile-E2.-93: “Yanlıklar ve kötülükler bu zaman dilimi içinde filizlenirler, bunları yok etmek için de insanın elinde hiçbir çare yoktur; çare ortaya çıktığında ise kökler öyle derinlere inmiş olur ki bunları söküp atmanın zamanı geçmiştir.”

Emile-E2.-94: “Önce, karakterinin ilk tohumunun tam bir serbestlik içinde ortaya çıkmasına izin ver, onu bütünüyle en iyi şekilde görebilmek için ne türlü olursa olsun zorlama. Bu serbestlik zamanının onun için bir kayıp olduğunu mu düşünüyorsun? Tam tersine, en iyi şekilde kullanılmış olacaktır, çünkü daha değerli bir zamanda tek bir anı bile kaybetmemeyi böyle öğreteceksiniz: Oysa ne yapılması gerektiğini bilmeden davranmaya başlarsanız, rastgele davranmış olursunuz; aldanişla karşı karşıya kaldığımız için, başladığımız noktaya geri dönmeniz gerekecektir. Ulaşmak için daha az acele etmiş olmanıza oranla erişebileceğiniz amaçtan daha çok uzaklaşmış olursunuz. Hiçbir şey kaybetmemek istediği için çok kaybeden cimri gibi davranmayın. Daha ileri bir yaşta fazlasıyla kazanacağınız bir zamanı ilk yaşta feda edin.”

Emile-E2.-99: “Toplumda bir çocuğun, ona insanlar arasındaki ilişkiler ile insan eylemlerinin ahlaklılığı konusunda bir fikir vermeden, on iki yaşına kadar götürülebilmesini olanaksız buluyorum.”

Emile-E2.-100: “İlk görevlerimiz kendimize karşıdır; ilk duygularımız da kendi içimizde yoğunlaşır; tüm doğal hareketlerimiz önce yaşamımızı sürdürmemize ve rahatımıza yöneliktir.”

Emile-E2.-105: “Çocuklara hiçbir zaman ceza olarak ceza vermemek gerektiğini, ancak bu cezanın her zaman onlara kötü davranışlarının doğal bir sonucu imiş gibi gelmesinin uygun olacağını anlatmak için epey şey söyledim. Yalanın aleyhinde verip veriştirmeyin; çocukları yalan söylediler diye ille de cezalandırmayın; ancak yalan söylediklerinde, yalanın kötü sonuçlarının – örneğin doğru söylendiği halde inanılmama, yapılmamış bir kötülükten dolayı suçlanma–, istenildiği kadar kaçınılsın, zihinlerinde yer etmesini sağlayın. Ancak, çocuklar için yalan söylemenin ne demek olduğunu açıklayalım.”

Emile-E2.-131: “Çocuk, kendisine işkence etmekte kullanılan aracı geliştirmeye pek meraklı değildir; ama bu aracın onun zevklerine yaramasını sağlayın, az sonra, siz istemeseniz de, kendini buna verecektir.”

Emile-E2.-201: “Yapmış olduğu ya da düşündüğü kötülüğü size iyilik kadar serbestçe söyleyecek, söylemiş olduğunun sizin üzerinizde yapacağı etkiyi asla hesaba katmayacaktır; sözcükleri ilk eğitiminin tüm sadeliği içinde kullanacaktır.”

“Duygusal Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-15: “Bu kadar acımasızca bir zorlamanın onların huyu, karakteri üstünde etki yapmaması mümkün müdür?”

Emile-E1.-15: “İlk duyguları acı ve üzüntüdür.”

Emile-E1.-15: “Zincire vurulmuş bir caniden daha mutsuz olarak, boşuna çabalar, öfkelenir, bağırırlar. İlk çıkardıkları ses ağlama demez misiniz? Pekâlâ böyle olduğunu sanıyorum: Doğar doğmaz canlarını sıkıyorsunuz; sizden aldıkları ilk armağan zincirler oluyor.”

Emile-E1.-17: “Anne sevgisinin yerini ise hiçbir şey tutamaz.”

Emile-E1.-17: “Ne var ki iyi bakılmayan çocuk da sütanesi ona anne şefkati gösterene dek defalarca ölebilir.”

Emile-E1.-20: “Kan çekmesi alışkanlık ve bakımla güçlenmemişse, ilk yıllarda yok olur, yürek de sanki daha doğmadan ölür.”

Emile-EI.-20: “Keza bir kadın annelik özenini ihmal edecek yerde bu özende aşırılığa kaçarsa, çocuğunu gözbebeği gibi severse, zayıflığını hissetmesini engellemek için zayıflığına zayıflık katıp onu beslerse, onu doğa yasalarından kaçırmayı umarak, bir süre sıkıntılardan korurken, ilerde başına gelecek kaza ve tehlikeleri ne kadar biriktirdiğini ve çocukluğun zayıflığı büyük insanlara özgü yorgunluklar içinde sürdürmenin ne kadar barbarca bir önlem olduğunu düşünmeden üzücü darbeleri ondan uzaklaştırırsa, o da doğadan sapmış olur; ama bu kez ters yoldan.”

Emile-EI.-22: “Çocuk doğarken bağırır; ilk çocukluğu ağlamakla geçer.”

Emile-EI.-22: “Böylece ilk düşünceleri sözü geçer olma ile kölelik arasında gidip gelir.”

Emile-EI.-22: “Konuşmayı öğrenmeden buyurur, bir şeyi yapma gücüne sahip olmadan boyun eğer; kimi zaman da yanlışlarını öğrenmeden ya da yanlış yapmadan cezalandırılır. Böylece, daha sonra doğaya yüklenen tutkular erkenden genç yüreğine doldurulur ve onu kötü yapmak zahmetine katlandıktan sonra bir de böyle oldu diye yakınılır.”

Emile-EI.-44: “Çocukların ilk duyumları yalnızca duygusaldır; yalnızca hazzı ve acıyı seçerler.”

Emile-EI.-47: “Belleğin ve hayal gücünün henüz etkin olmadığı yaşamın başlangıcında, çocuk yalnızca duyularını etkileyen şeye karşı dikkatlidir.”

Emile-EI.-48: “...hissettikleri şey hoşsa çocuklar bundan sessizce haz alırlar; hoş değilse, bunu kendi dilleriyle anlatıp yatıştırılmak isterler.”

Emile-EI.-49: “Çocuk ağladığında keyfi yerinde değildir, gideremediği bir gereksinimi vardır: Bu gereksinim incelenir, araştırılır ve bulunup karşılanır. Bulunamazsa ya da karşılanamazsa gözyaşları devam eder; bundan tedirgin olunur: çocuk sussun diye pohpohlanır, oyalanır; uyması için ona ninni söylenir: inat ederse, insanın sabrı taşar, onun gözünü korkutan Hoyrat sütanneler kimi zaman çocuğu döverler. İşte çocuğun yaşama girerken aldığı tuhaf dersler.”

Emile-EI.-49: “O kadar az dikkate değer sanılabilen bu gözyaşlarından insanla çevresi arasındaki ilk ilişki doğar: Burada toplumsal düzeni oluşturan bu uzun zincirin ilk halkası meydana gelir.”

Emile-E2.-65: “Çocuklar duygularını işaretlerin gözle görülür sonucuna göre değerlendirirler.”

Emile-E2.-66: “Aslında, insan yaralandığında onu üzen, yaradan çok korkudur.”

“Ahlaki Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-53: “Ancak çocuklar çevrelerindeki insanlara komutayı ellerinde tuttıkları aletler gözüyle bakarak, eğilimlerine uymak ve kendi zayıflıklarını telafi etmek için bu insanları kullanırlar.”

Emile-E1.-53: “Büyüdükçe insan güç kazanır, daha az kaygılı, daha az yerinde duramaz olur, daha çok içine kapanır. Ruh ve beden sanki dengelenir ve doğa artık bizden yalnızca sağlıklı kalmamız için gerekli hareketi bekler. Ancak buyurma arzusu bu arzuyu doğurmuş olan gereksinimle birlikte ortadan kalkmaz; erk özsaygıyı uyandırır ve pohpohlar, alışkanlık da onu güçlendirir: Böylece fantezi gereksinimin yerini tutar, böylece kamuoyunun önyargıları ilk köklerini salar.”

Emile-E2.-65: “Çocuklar duygularını işaretlerin gözle görülür sonucuna göre değerlendirirler.”

Emile-E2.-91: “Eylemlerinde her türlü ahlak anlayışından yoksun olduğundan, ahlak açısından kötü olan ve ne cezayı ne de azarlanmayı gerektiren hiçbir şey yapamaz.”

Emile-E2.-102: “Bu genç yürek başkaldırır; ilk haksızlık duygusu bu yüreğe döker.”

Emile-E2.-103: “...ahlaksal düşüncelerin öğretilmesinde ne çok yavaş ilerleyebilir ne de her adımda çok güçlenebilirsiniz.”

Emile-E2.-105: “Aldatma ve yalanlar uzlaşma ve görevlerle doğuyor.”

Emile-E2.-111: “...çocuklara uygun olan ve her yaşta en önemli tek ahlak dersi, kimseye kötülük yapmamaya dayanır.”

Emile-E2.-127: “Tilki kapıp peyniri dedi ki: Beyefendiciğim, bakın iyilik hemen budalalığa dönüşüyor: Çocuklara bir şeyler öğretmek için zaman yitirilmiyor.”

Emile-E2.-128: “Olsa olsa, onlara küçük çocuklarla alay eden ve gizlice onların o budalaca gururunu alaya alan kimselerin bulunduğu öğretiler; ama peynir her şeyi bozuyor; onlara peyniri ağızlarından düşürmemekten çok başkasının ağzından düşürtmek öğretiliyor. Bu benim ikinci aykırı düşüncem, ama hiç de önemsiz değil.”

Emile-E2.-128: “Masal öğrenen çocukları izleyin, göreceksiniz ki bunlar derslerini uygulayabilecek duruma geldiklerinde neredeyse her zaman yazarın düşündüğünün tersini yaparlar ve düzeltilmesi ya da önlenmesi istenen kusurları konusunda davranışlarına dikkat etmek yerine, başkalarının kusurlarından yararlanıp kötülüğü sevmeye eğilim gösterirler. Bir önceki masalda çocuklar karga ile alay ediyor, ama hepsi tilkiyi seviyor. Bir sonraki masalda ise onlara ağustos böceğinin örnek olarak verildiğini sanırsınız; ama hiç de öyle değil, onlar karıncayı seçeceklerdir. Küçük düşmek hiç sevilmez; onlar her zaman önemli bir rol almayı isteyeceklerdir; bu, özsaygının seçimidir, çok doğal bir seçimdir. Oysa çocuğa göre ne korkunç bir derstir!”

Emile-E2.-129: “Aslanın kişilerden biri olduğu –genellikle masalların en parlak kişisidir– tüm masalarda çocuk kendisini aslan gibi görmekten geri kalmaz ve bir şeyin paylaşımını yönetirken aslanı örnek alarak iyice bilgilendiği için, her şeyi ele geçirmeye büyük özen gösterir.”

Emile-E2.-129: “Ama sinek aslanı yıldırıldığında iş değişir; o zaman çocuk artık aslan değil sinek olmuştur. Bir gün, hiç çekinmeden saldırmaya cesaret edemeyeceği kimseleri iğne darbeleriyle öldürmeyi öğrenir.”

Emile-E2.-129: “Zayıf düşmüş kurtla semiz köpek masalında çocuk, verileceği öne sürülen ılımlılık dersi yerine aşırı serbestlik dersi alıyor.”

Emile-E2.-129: “Böylece anılan ilk masalın dersi çocuk için en bayağı dalkavukluk, ikincisinininki acımasızlık, üçüncüsününinki adaletsizlik, dördüncüsününinki yergi, beşincisinininki ise bağımsızlık dersidir.”

Emile-E2.-130: “Toplumda sözlerle ortaya konan bir ahlak, bir de eylemlerle ortaya çıkan bir ahlak vardır ve bu iki ahlak anlayışı birbirine benzemez.”

Emile-E2.-130: “...öğrencime gelince, izin verin de, dörtte birini bile anlayamayacağı şeyleri ona öğretmenin uygun olacağını, anlayabildiği şeylerde de hiçbir zaman yanılamayacağını ve hileye bakarak bu konuda kusurunu düzeltecek yerde, hileciye bakarak kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarımızdan bir tekini bile öğretmeyeyim.”

Emile-E2.-135: “Bir başkasının düşüncesine göre değil, daima kendi düşüncesine göre davrandığı için sürekli olarak iki işi bir arada yapar.”

“Fiziksel Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-EI.-6: “İnsan büyük ve güçlü doğsaydı, boyunun ve gücünün, bunları kullanmayı öğreninceye kadar ona bir yararı olmazdı. Bunlar, başkalarının ona yardım etmeyi düşünmesini engelleyerek, onun için zararlı olurlardı ve o, kendi kendine bırakılmış olarak, gereksinimlerini öğrenmeden önce sefaletten ölürdü.”

Emile-EI.-14: “Yeni doğan çocuğun, uyuşukluktan kurtarmak için kollarını ve bacaklarını uzatmaya ve hareket ettirmeye gereksinimi vardır.”

Emile-EI.-16: “Bizden daha sağduyulu uluslarda kolları bacakları tam bir özgürlük içinde bırakılarak beslenen bir sürü çocuk arasında, kendisini ne yaralayan ne sakat bırakan tek biri görülüyor; bu çocuklar hareketlerine onları tehlikeli kılabilen gücü veremezler; şiddetli bir durum karşısında ise acı onları bu durumu değiştirmeleri için hemen uyarır.”

Emile-EI.-16: “Sırtüstü yatırılırlarsa, bu durumda, kaplumbağa gibi, hiçbir zaman dönemeyecekleri için, ölebilirler.”

Emile-EI.-41: “Onları içi iyice kıtıkla doldurulmuş ve içinde rahatça, tehlikesizce hareket edebilecekleri büyük bir beşiğe yatırın; çocuk güçlenmeye başlayınca onun odada emeklemesine izin verin.”

Emile-EI.-44: “Gözlerinin durmadan ışığa doğru döndüğü ve eğer ışık yandan geliyorsa, belli olmadan bu yöne doğruldukları görülür; öyle ki şaşkınlıktan ya da yan bakmasınlar diye, yüzlerini ışığın geldiği yönün aksine çevirmelerine dikkat etmelidir.”

Emile-EI.-48: “Bu jest çocukların zayıf ellerinde değil, yüzlerinde görülür. İyice oluşmamış bu fizyonomilerde şimdiden bu kadar çok anlatım olması şaşırtıcıdır; yüz çizgileri anbean akıl almaz bir çabuklukla değişir.”

Emile-EI.-49: “Kuşkusuz yüz kasları bizimkilerden daha devingendir.”

Emile-EI.-49: “Buna karşılık, donuk gözleri neredeyse hiçbir şey anlatmaz. Yalnızca bedensel gereksinimler duydukları bir yaşta, ancak bu işaretleri kullanıyor olmalıdırlar; duyumların anlatımı yüz buruşturmalarında, duygularınki ise bakışlarda görülür.”

Emile-EI.-56: “Onların memeden kesilmesi gereken zamanı dişlerinin çıkmaya başlaması belirler ve bu diş çıkarma genellikle zahmetli ve acı vericidir.”

Emile-E2.-67: “...büyüdüğünde yürümeyi beceremeyen biri sanki görülmüş gibi, yürümeyi öğretmek zahmetine katlanmaktan daha budalaca bir şey var mı?”

Emile-E2.-79: “Doğa vücudu güçlendirmek ve geliştirmek için birtakım olanaklara sahiptir ki bunları hiçbir zaman engellemek gerekir.”

Emile-E2.-135: “Sürekli hareket halinde olduğu için çok şeyi gözlemlemek, çok sonuç çıkarmak zorundadır.”

Emile-E2.-147: “Büyümekte olan bir vücudun tüm organlarının giysi içinde rahat olması gerekir; bunların hareketlerine ve gelişmelerine hiçbir şey ket vurmamalıdır; giysi ne fazla oturmuş ne yapışmış olmalı, hiç bağ da bulunmamalı. Büyükler için dar ve sağlıksız olan Fransız giyinme tarzı özellikle çocuklar için zararlıdır.”

Emile-E2.-151: “Aşırı hareketlilik gösterdikleri için çocuklara uzun bir uyku gerekir. Hareketlilik ve uyku, birbirlerini düzenler; böylece çocukların her ikisine de gereksinimleri olduğu görülür.”

“Zihinsel Gelişim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-42: “Yeni doğan çocuğun hareketleri, çılgınlıkları, bilgiden ve iradeden yoksun, tümüyle mekanik sonuçlardır.”

Emile-E1.-47: “...duyumları bilgisinin ilk gereçleri olduğundan, bilgileri ona uygun bir düzen içinde vermek, belleğinin bunları bir gün aynı düzen içinde idrak gücüne aktarmasını sağlamak demektir.”

Emile-E1.-47: “Çocuk bu fikre hiç sahip olmadığı için, yakınındaki nesneye de, kendisinden yüz adım ötedeki nesneye de ayırım gözetmeksizin elini uzatır.”

Emile-E1.-51: “Çocuk, hiçbir şey söylemeden, çaba sarf ederek elini uzattığında, mesafesini kestiremediği için nesneye eriştiğini sanır ama yanılmaktadır.”

Emile-E1.-58: “Ancak bambaşka bir önem taşıyan ve engellemesi daha kolay olmayan bir yanlış davranış da, kendi kendilerine konuşmayı öğrenmelerinden korkuluyormuş gibi, onları konuşturmak için fazla acele edilmesidir.”

Emile-E2.-85: “Güdülen çifte bir yer almalıdır. Olgunluğa ermeden tinsel varlıklar ve toplumsal ilişkiler konusunda herhangi bir düşünceye sahip olunamaz.”

Emile-E2.-87: “İyilikle kötülüğü tanımak, insanlık görevlerinin nedenini sezmek bir çocuğun işi değildir.”

Emile-E2.-111: “Ancak yüreklerinin henüz hiçbir şey duyumsamadığı bir yaşta çocuklara alışkanlığı kazandırılmak istenen edimleri, onlar bunları sağduyuyla ve iyilikseverlikle yapabilecek duruma gelinceye kadar, taklit ettirmek pekâlâ gerekir. İnsan taklitçidir.”

Emile-E2.-113: “...çoğu zaman da bu zihin size zayıf, nemli ve sanki yoğun bir sisle çevrili gibi görünür; kimi zaman sizi geçer, kimi zaman olduğu yerde kalır. Bir an, bu bir deha, bir an sonra da bu bir budala dersiniz; her zaman yanılırsınız; o bir çocuktur; bir an gökleri yarar, bir an sonra da yeniden yuvasına iner.”

Emile-E2.-116: “Görüntüler algılanabilir nesnelere mutlak resimleridir yalnızca, düşüncelerse nesnelere hakkındaki ilişkilerle belirlenmiş bilgilerdir.”

Emile-E2.-118: “...hiçbir çocuğun, harika çocuklar dışında, on iki ya da on beş yaşına kadar gerçekten iki dil öğrenmiş olacağını kesinlikle sanmıyorum.”

Emile-E2.-118: “Eğer dil öğretimi yalnızca sözcüklerin, yani bunları anlatan şekil ve seslerin öğretiminden ibaret olsaydı, bunun çocuklara uygun olabileceğini kabul ediyorum; ama diller işaretlerini değiştirince belirttikleri düşünceleri de değiştirirler.”

Emile-E2.-120: “Bu eylemleri tinsel ilişkileriyle değerlendirirseniz, o ilişkileri öğrencilerinize anlatmaya çalışın; o zaman tarih dersinin onların yaşlarına uygun olup olmadığını görürsünüz.”

Emile-E2.-127: “Kendisini dinleyen kişinin sırtından geçinir. On yaşında bir çocuk bu düzeyi kesinlikle anlayamaz.”

Emile-E2.-127: “Bu ormanın sakinleri! Ne kadar mecazlı bir söylem! Dalkavuk, dilini soylulaştırıp daha çekici kılmak için, ona daha çok saygınlık kazandırıyor. Çocuk bu inceliği kavrayabilecek midir? Soylu üslupla sade üslubun ne olduğunu acaba biliyor mu, bilebilir mi?”

Emile-E2.-128: “Bu ders de bir peynire değer, kuşkusuz. Bu anlaşılıyor ve düşünce çok iyi. Bununla birlikte, dersle peyniri kıyaslayabilecek ve peyniri derse yeğlemeyecek pek az çocuk bulunacaktır. Öyleyse çocuklara bunun bir şaka olduğunu anlatmak gerekir. Onlara göre de ne incelik bu ya!”

Rousseau'nun Emile eserinde dil gelişimi ile ilgili ifadeler örnekler:

“1. ay- Ağlar, rastgele sesler çıkarır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-15: “İlk çıkardıkları ses ağlama demez misiniz?”

Emile-E1.-22: “Çocuk doğarken bağırır; ilk çocukluğu ağlamakla geçer.”

Emile-E1.-22: “Konuşmayı öğrenmeden buyurur, bir şeyi yapma gücüne sahip olmadan...”

Emile-E1.-48: “Gereksinimlerinin verdiği tedirginlik, bunu gidermek için başkasının yardımı zorunlu olduğunda, birtakım belirtilerle dile getirilir: Çocuklar bu yüzden bağırır. Çok ağlarlar.”

Emile-E1.-49: “İnsanın ilk hali yoksunluk ve zayıflık olduğu için çıkardığı ilk sesler sızlanma ve ağlama sesleridir.”

Emile-E1.-49: “Karnı acıkmış ya da susamışsa ağlar; çok üşümüşse ya da sıcaktan bunalmışsa ağlar; hareket etme gereksinimi duymuş ama kımıldatılmıyorsa ağlar; var olma biçimi ne kadar az elindeyse, bu biçimin o ölçüde değiştirilmesini ister. Yalnızca bir dili vardır.”

Emile-E1.-49: “O kadar az dikkate değer sanılabilen bu gözyaşlarından insanla çevresi arasındaki ilk ilişki doğar: Burada toplumsal düzeni oluşturan bu uzun zincirin ilk halkası meydana gelir.”

“2. ay- Konuşanı dinliyor görünür, gülümseyebilir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “...yalnızca duyularıyla hissederler, hissettikleri şey hoşsa çocuklar bundan sessizce haz alırlar.”

“2. ay- Hoşnutluk sesleri çıkar ve sosyal gülümseme başlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “...yalnızca duyularıyla hissederler, hissettikleri şey hoş değilse bunu kendi dilleriyle anlatıp yatıştırılmak isterler”

“3. ay- Birlikte oynandığında gülme ve diğer keyifli sesleri çıkarır, iki ya da daha fazla farklı hece çıkarır, gıgıldar.” ifadesine örnekler.:

Emile-E1.-48: “Doğal ve tüm insanlar için ortak bir dil olup olmadığı uzun süre araştırıldı; kuşkusuz böyle bir dil var; bu da çocukların konuşmayı öğrenmeden önce konuştukları dildir. Bu eklemlidir, vurguludur, titreşimlidir, anlaşılabilir.”

“4. ay- Kızgın ve hoşnut ses farkını anlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “Çocukların anladıkları sözcüğün anlamı değil, bu sözcüğe eşlik eden vurgudur.”

Emile-E1.-57: “Sütannenin çocuğu şarkılarla, çok neşeli ve çok çeşitli ezgilerle eğlendirmesine karşı değilim; ama çocuğu onun kullandığı ses tonunu duymaktan başka bir şey anlamadığı bir sürü gereksiz sözlerle durmadan serseme çevirmesine karşıyım.”

“4. ay- Sosyal uyarana sesli yanıt verir.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-183: “Konuşma sesinde, dillerinde de vurgu yoktur; bağırrırlar.”

“5. ay- Ses taklidi başlar. "O" ve "U" ya benzer bazı kalın ünlü sesler kullanır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-57: “Henüz uyuşuk olan organları, kendilerine çıkarılan sesleri ancak yavaş yavaş taklit etmeye elverişli bir hal alırlar.”

“6. ay- "bay bay", "mama", "dede" gibi kelimeleri tanıyor görünür.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-57: “Çocuğa duyurulan ilk harf birleşimlerinin ender, kolay, belirgin, sık sık yinelenmiş olmalarını...”

“7. ay- "gel", "bay bay" gibi ifadelere jestlerle yanıt verir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-48: “Sesin diline ondan daha az güçlü olmayan jest dili eklenir.”

“9. ay- Sözel uyarana verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın tonlamasını taklit eder.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-63: “Çocukları yaşı gelmeden konuşturmakta gösterilen aceleciliğin en büyük kötülüğü, kendilerine söylenen ilk sözlerin ve söyledikleri ilk sözcüklerin onlar için hiçbir anlamı olmaması değil, bunların bizim farkına varmadan verdiğimizden başka bir anlamı olmasıdır; öyle ki, bize çok doğru bir biçimde yanıt veriyor gibi görünerek bizimle konuşurlar, ama ne onlar bizi anlar, ne de biz onları.”

“10. ay- İlk kelimelerini söyler, "uf-uf" gibi bazı ünlemleri, jargon dili kullanır.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-65: “Çocuklar konuşmaya başladıklarında daha az ağlarlar. Bu gelişme doğaldır: Bir dilin yerini başka bir dil almıştır.”

“11. ay- "Cee" oyununu başlatır. Yeni duyduğu kelimeleri tekrarlar.”
ifadesine örnekler:

Emile-E1.-62: “Konuşmak isteyen çocuk ancak duyabildiği sözcükleri dinlemeli, hecelerini iyi belirterek söyleyebileceği sözcükleri söylemelidir. Bunun için harcayacağı çaba onu aynı heceyi, sanki daha anlaşılır biçimde söylemeye çalışıyormuş gibi, iki kez söylemeye iter.”

“12-14. ay- Konuşanın duygusal tonunu daha iyi anlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-61: “Vurgu söylemin ruhudur; ruha duygu ve gerçeklik verir.”

Emile-E1.-61: “Çocukların yapıverirler diye bu kadar korkulan tüm bu küçük dil yanlışlarının bir önemi yoktur; bu yanlışlar gayet rahatlıkla engellenir ya da düzeltilir; ama söyleyiş özelliklerini boğuk, anlaşılmaz, çekingence kılarak, ses tonlarını durmadan eleştirerek, tüm sözcüklerini didikleyerek onlara yaptırılan yanlışlar hiçbir zaman düzeltilemez.”

“12-14. ay- İşaretle ve beden hareketleri ile birlikte ses ve bazı kelimeleri kullanarak istenen nesnelere elde etmeye çalışır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.61: “Vurgu söylemin ruhudur; ruha duygu ve gerçeklik verir.”

“12-14. ay- Anlaşılmaz seslerin yanı sıra anlamlı kelime sıklığı artar.”
ifadesine örnekler:

Emile-E2.80: “Benim için önemli olan kullandığı sözcükler değil, elbette bu sözcüklere verdiği anlamdır.”

“16-18. ay- İstekler ve gereksinimlerini ifade etmek için mimikler yerine kelimeleri kullanmaya başlar.” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-65: “Çocuklar konuşmaya başladıklarında daha az ağlarlar.”

“16-18. ay- Kelime dağarcığında sürekli ve aşamalı bir artış gösterir (her ay 3-4 yeni kelime).” ifadesine örnekler:

Emile-E2.-123: “...bir çocuğun sahip olduğu bellek yine de atıl kalmaz; gördüğü her şey, işittiği her şey çocuğu ilgilendirir ve o bunları anımsar; insanların eylemlerinin, söylemlerinin kaydını kendi içinde tutar, çevresindeki her şey bir kitap gibidir; üzerinde durmasa da belleği sürekli zenginleşir, ilerde düşünme yetisi de bu bellekten yararlanacaktır.”

“20-22. ay- Anlaşılmaz dil ve gerçek kelimeleri birlikte kullanarak yaşantılarını anlatmaya çalışır.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-62: “Kendi başlarına bırakıldıklarında, önce en basit heceleri söylemeye çalışacak yerde ve bunlara yavaş yavaş jestlerinden anlaşılan bir anlam ekleyerek, sizin sözcüklerinizi almadan, size kendi sözcükleriyle karşılık verirler.”

“36-54. ay- Telaffuz oldukça düzelmiştir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-58: “Onların önünde her zaman doğru, kurallara uygun biçimde konuşun. Herkesten çok sizden hoşlanmalarını sağlayın ve dillerinin siz hiçbir zaman düzeltmeksizin sizin dilinize göre yavaş yavaş arılaşacağından emin olun.”

“4-5 yaş üstü- Kendi yanlışlarını kendisi düzeltir.” ifadesine örnekler:

Emile-E1.-58: “Onların önünde her zaman doğru, kurallara uygun biçimde konuşun. Herkesten çok sizden hoşlanmalarını sağlayın ve dillerinin siz hiçbir zaman düzeltmeksizin sizin dilinize göre yavaş yavaş arılaşacağından emin olun.”

“Dil Öğretimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-56: “Önce, sanki onların söz diziminin bizimkinden daha genel kuralları olan bir dilbilgisi vardır; buna iyice dikkat edilecek olursa, belki yanlış ama çok düzgün ve yalnızca sertlikleri ya da alışılmış kullanımca kabul görmediği için rahatsız edici kimi örneksemeleri nasıl doğrulukla izledikleri şaşırtacaktır. Zavallı bir çocuğun Mon Ore irai-je-t-y ? (Baba gidecek miyim oraya?) dediği için babası tarafından azarlandığını duydum. Oysa bu çocuğun örneksemeyi dilbilgisi uzmanlarından daha iyi izlediği görülüyor, çünkü kendisine Va-s-y (Git oraya) dendiğine göre, neden o da Irai-je-t-y (Gidecek miyim oraya?) demesin ki? Üstelik irai-je-y ya da y irai-je ünlü boşluğundan nasıl ustalıkla kaçındığına dikkat ediniz. Biz gereği yokken tümceden bu y (oradan, oraya) yer belirtecini ne yapacağımızı bilmediğimiz için çıkarmışsak, bu, zavallı çocuğun suçu mu? Burada dayanılmaz bir bilgiçlik taslama ve çocukların kullanıma aykırı bu küçük yanlışlarını düzeltmeye ille de gösterilen çok gereksiz bir özen söz konusu. Çocuklar zaten bu yanlışlarını zamanla kendiliklerinden düzeltmekte hiç geri kalmazlar.”

Emile-E1.-58: “Ancak bambaşka bir önem taşıyan ve engellemesi daha kolay olmayan bir yanlış davranış da, kendi kendilerine konuşmayı öğrenmelerinden korkuluyormuş gibi, onları konuşturmak için fazla acele edilmesidir. Bu gereksiz sabırsızlık, beklenen sonuca tamamen karşıt bir sonuç doğurur. Bu yüzden çocuklar daha

geç, daha anlaşılmayacak biçimde konuşurlar: Her söylediklerine gösterilen aşırı dikkat onların sözcükleri düzgün telaffuz etmelerine engel olur; ağızlarını zahmet edip zorla açtıkları için aralarından birçoğu bu yüzden söyleyiş bozukluğunu ve onları neredeyse anlaşılmasız kılan belirsiz bir konuşma biçimini ömürleri boyunca sürdürürler.”

Emile-E1.-63: “Çocuğun sözcük dağarcığını olabildiğince daraltınız. Düşüncelerden daha çok sözcüklere sahip olması ve düşünebileceğinden daha çok şey söylemeyi bilmesi çok büyük bir sakıncadır. Köylülerin kentlilere göre genellikle daha doğru düşüncelerinin nedenlerinden biri söz dağarcıklarının daha az zengin olmasıdır. Düşünceleri azdır, ama onları çok iyi karşılaştırırlar.”

Emile-E2.-86: “Çocuklar laf anlasalardı, yetiştirilmeye gereksinimleri olmayacaktı; ama onlarla küçük yaşlarından başlayarak hiç anlamadıkları bir dille konuşulursa, birtakım sözcüklerle yetinmeye, kendilerine her söyleneni kontrol etmeye, kendilerini öğretmenleri kadar bilge sanmaya, kavgacı ve dik kafalı olmaya alıştırmış olurlar ve onlardan mantıklı nedenlerle elde edilmesi düşünülen her şey, bu nedenlere her zaman eklemek zorunda kalınacak aşırı istek, korku ya da övünçlilik gibi nedenlerin zoruyla elde edilebilir.”

Emile-E2.-118: “Eğer dil öğretimi yalnızca sözcüklerin, yani bunları anlatan şekil ve seslerin öğretiminden ibaret olsaydı, bunun çocuklara uygun olabileceğini kabul ediyorum; ama diller işaretlerini değiştirdince belirttikleri düşünceleri de değiştirirler.”

“Dil Gelişiminde Sosyal Çevre Etkisi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-60: “Büyüdükçe, bu yanlış erkek çocukları kolejlerde, kız çocuklarıysa manastırlarda herhalde düzelteceklerdir; gerçekten de, bunlar genellikle her zaman baba evinde yetiştirilmiş olanlardan daha açık seçik konuşurlar. Ancak, onların köylülerin söyleyişi kadar net bir söyleyiş kazanmalarını engelleyen şey, birçok şeyi ezberleyerek öğrenmek ve öğrendiklerini yüksek sesle anlatmak zorunluluğudur; çünkü ders çalıştıkları sırada, gevelemeye, önemsemeden ve kötü biçimde söylemeye alışır; anlattıkları sıradaysa durum daha da kötüdür; sözcüklerini güçlkle arar, hecelerini çeker ve uzatırlar; bellek bocalayınca, dil de dolaşır; söyleyiş yanlışları böylece doğar ya da kalıcılaşır. ileride, Emile'im bu tür yanlışları olmadığı ya da en azından bunları aynı nedenlerle yapmadığı görülecektir.”

Emile-E1.-59: “Ben köylüler arasında uzun süre yaşadım ve erkek, kadın, kız çocuğu, erkek çocuğu olsun, hiçbirinin asla r harfini boğazdan ğr gibi çıkarıp söylediğini duymadım. Bu nereden ileri geliyor? Köylülerin organları biz kentlilerin organlarından

başka biçimde mi oluşmuş? Hayır, ama başka biçimde çalıştırılmışlar. Pencereimin karşısında bir tepecik var; buranın çocukları bu tepeciğin üstünde toplanıp oyun oynuyorlar. Benden oldukça uzakta olsalar da, söylediklerini çok iyi duyuyor ve bunlardan bu kitap için sık sık yararlı anılar topluyorum. Her gün kulağım beni yaşları konusunda yanıltıyor; on yaşındaki çocuk sesleri duyuyorum; bakıyorum, üç ya da dört yaşındaki çocuk boyu ve yüz çizgileri görüyorum. Tek başıma bu deneyimle yetinmiyorum; beni görmeye gelen kentlilere bu konuda danışıyorum, onlar da benimle aynı yanılgıya düşüyorlar. Bu yanılgıya yol açan şey, beş ya da altı yaşına kadar odalarında ve bir mürebbiyenin kanatlarının altında yetiştirilmiş kent çocuklarının seslerini duyurmak için yalnızca mırıldanmalarının yeterli olmasıdır: Dudaklarını kımıldatır kımıldatmaz onları dinlemek zahmetine katlanılır; onlara birtakım sözcükler öğretilir, onlarsa bunları yanlış yinelerler ve bunlara dikkat ede ede, aynı insanlar hep yanlarında oldukları için, onların dediklerinden çok demek istediklerini anlarlar. Köylerde durum bambaşkadır. Bir köylü kadın her zaman çocuğunun yanında değildir; çocuk annesine duyurmak istediği şeyi çok net olarak ve yüksek sesle söylemeyi öğrenmek zorundadır. Tarlalarda babadan, anneden, öteki çocuklardan uzak olan dağınık durumdaki çocuklar seslerini uzaktan duyurmaya ve seslerini duyurmak istedikleri kişilerle aralarındaki mesafeye göre seslerinin gücünü ayarlamaya çalışırlar. İşte bakın söyleyiş gerçekten nasıl öğreniliyor; yoksa, dikkatli bir mürebbiyenin kulağına birkaç ünlüyü kekeleyerek değil. Ayrıca, bir köylü çocuğuna soru sorulduğunda, utancı yanıt vermesini engelleyebilir; yanıt verdiği ise, söylediğini net bir biçimde söyler, ama kent çocuğuna hizmetçi kadının tercümanlık etmesi gerekir, yoksa, bu çocuğun dişleri arasından homurdandığı şeyden hiçbir şey anlaşılır.”

Emile-E1.-63: “Çocuğun sözcük dağarcığını olabildiğince daraltınız. Düşüncelerden daha çok sözcüklere sahip olması ve düşünebileceğinden daha çok şey söylemeyi bilmesi çok büyük bir sakıncadır. Köylülerin kentlilere göre genellikle daha doğru düşüncelerinin nedenlerinden biri söz dağarcıklarının daha az zengin olmasıdır. Düşünceleri azdır, ama onları çok iyi karşılaştırırlar.”

“Düşünce ve Dil” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-54: “Hiçbir şeyi gizlemesini bilmedikleri bir yaşta, arzularında doğrudan doğruya doğadan gelenle düşünceden geleni ayırt etmek için, dillerini ve işaretlerini özenle incelemelidir.”

Emile-E1.-63: “Çocuğun sözcük dağarcığını olabildiğince daraltınız. Düşüncelerden daha çok sözcüklere sahip olması ve düşünebileceğinden daha çok şey söylemeyi bilmesi çok büyük bir sakıncadır. Köylülerin kentlilere göre genellikle daha doğru düşüncelerinin nedenlerinden biri söz dağarcıklarının daha az zengin olmasıdır. Düşünceleri azdır, ama onları çok iyi karşılaştırırlar.”

Emile-E2.-118: “Eğer dil öğretimi yalnızca sözcüklerin, yani bunları anlatan şekil ve seslerin öğretiminden ibaret olsaydı, bunun çocuklara uygun olabileceğini kabul ediyorum; ama diller işaretlerini değiştirence belirttikleri düşünceleri de değiştirirler.”

“Dil Gelişimi ve Olgunlaşma” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-62: “Çok geç konuşmaya başlayanların hiçbir zaman başkaları kadar anlaşılır biçimde konuşmadıklarına dikkat çekildiği doğrudur; ama organ, onlar geç konuştukları için sıkışıp kalmış değildir; tersine, onlar sıkışıp kalmış bir organla doğdukları için geç konuşmaya başlıyorlar; çünkü böyle olmasaydı, neden başkalarından daha geç konuşurlardı ki? Daha mı az konuşma fırsatları var? Yoksa onlar daha az konuşmaya mı yöneliyorlar? Tersine, bu gecikmenin verdiği kaygı, farkına varır varılmaz, onları kekeletmek, çok erkenden hecelemeye başlamış olanlar için duyulandan daha çok üzüntüye yol açar ve yanlış anlaşılabilir bu acelecilik onların konuşmalarının daha çok anlaşılabilir duruma gelmesine yardım edebilir, oysa daha az acelecilikle, daha çok gelişmek için zamanları olabilecektir.”

“Dil Gelişimi ve Konuşmanın Doğası” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-58: “Dilin oluşmasıyla ve çocukların ilk konuşmalarıyla meşgul olmak istenirse, bir yığın düşünce ortaya çıkar. Ne yapılırsa yapılsın, onlar her zaman aynı biçimde konuşmayı öğreneceklerdir ve burada hiçbir felsefi spekülasyonun yararı olmaz.”

“Çocuğa Görelik” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-5: “İnsanın, eğitim yerinde eğitilen bir at gibi, kendisi için eğitilmesi gerekir; onu, bahçesindeki bir ağaç gibi, kendi tarzında yetiştirmelidir.”

Emile-E1.-6: “Çocuğunun ruhunun çevresinde erkenden bir duvar oluştur; bir başkası çevresini belirtebilir, ama oraya o engeli yalnızca sen koyabilirsin.”

Emile-E1.-47: “...duyumları bilgisinin ilk gereçleri olduğundan, bilgileri ona uygun bir düzen içinde vermek”

Emile-E1.-53: "...doğanın onlara verdiği ve kötüye kullanmasını bilmedikleri tüm gücün kullanımını yine onlara bırakmalıdır."

Emile-E1.-58: "Burada dayanılmaz bir bilgiçlik taslama ve çocukların kullanıma aykırı bu küçük yanlışlarını düzeltmeye ille de gösterilen çok gereksiz bir özen söz konusu. Çocuklar zaten bu yanlışlarını zamanla kendiliklerinden düzeltmekte hiç geri kalmazlar."

Emile-E2.-70: "...insanı insanın içinde, çocuğu çocuğun içinde ele almak gerekir."

Emile-E2.-85: "Olgunluğa ermeden tinsel varlıklar ve toplumsal ilişkiler konusunda herhangi bir düşünceye sahip olunamaz; öyleyse bunları dile getiren sözcükleri kullanmaktan olabildiğince kaçınmak gerekir."

Emile-E2.-87: "İyilikle kötülüğü tanımak, insanlık görevlerinin nedenini sezmek bir çocuğun işi değildir."

Emile-E2.-88: "Çocukların kendilerine özgü görme, düşünme, hissetme biçimleri vardır; bunların yerine kendimizinkileri koymak istemekten daha akılsızca bir şey olamaz ve ben çocuğun on yaşındayken düşünme yetisine sahip olmaksansa, beş kadem boyunda olmasını yeğlerim."

Emile-E2.-88: "...bilincinde olmadıkları bir görevi onlara zorla benimseterek, zorbalığınızla onları tedirgin ediyor ve sizi sevmekten uzaklaştırıyorsunuz;."

Emile-E2.-89: "Öğrencinize yaşına göre davranın. Önce onu toplumdaki yerine koyun ve orada öyle iyi tutun ki bir daha oradan çıkmaya kalkışmasın."

Emile-E2.-93: "...öğrencinizle, özellikle de hoşuna gitmeyen şeyi beğendirmek için onunla birlikte akıl yürütmeyin."

Emile-E2.-94: "Çocuğun vücudunu, organlarını, duygularını, gücünü çalıştırın."

Emile-E2.-94: "Önce, karakterinin ilk tohumunun tam bir serbestlik içinde ortaya çıkmasına izin ver, onu bütünüyle en iyi şekilde görebilmek için ne türlü olursa olsun zorlama."

Emile-E2.-98: "...tüm dikkatinizi bu örneklerin onun zihninde ona uygun bir şekilde iyice yerleşmesine verin."

Emile-E2.-113: "Görünüşe karşın, ona yaşına göre davranın, onu çok çalıştırmak isteyip gücünü tüketmekten sakının."

Emile-E2.-113: “Bir çocuğun söylediklerinin onun için taşıdığı anlam, bizimkiyle aynı değildir, o bunları bizimle aynı düşüncelere bağlamaz.”

Emile-E2.-123: “...hangi yaş için olursa olsun hiçbir yarar sağlamayan, onun o üzücü ve verimsiz çocukluğunu bunaltan tüm sözcükler kazınsın diye değil, anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler oraya erkenden silinmez harflerle yazılsın ve onun ömrü boyunca varlığına ve yetilerine uygun bir biçimde davranmasına yarasın diye veriyor.”

Emile-E2.-124: “La Fontaine’in masalları tüm çocuklara öğretiliyor, ama içlerinde bunları anlayan bir teki bile yoktur; anlasalardı, bu daha beter olurdu, çünkü masaldan çıkan ahlak dersi o kadar karışık ve yaşlarına göre o kadar oransızdır ki onları erdemden çok kötülüğü itecek gibidir.”

Emile-E2.-124: “Çocukların kendilerine belletilen masallardan hiçbir şey anlamadıklarını söyledim, çünkü bunları basitleştirmek için ne kadar çok çaba harcansa da, bunlardan alınması istenen ders, çocuğun kafasına anlayamayacağı düşünceleri zorla sokmaya çalışıyor; hatta masalın şiir yanı bu düşünceleri çocuk için akılda tutulması daha kolay, ama anlaşılması daha güç duruma getiriyor.”

Emile-E2.-124: “Çocuklar için anlaşılabilir ve yararlı hiçbir yanı olmayan ve onlara başka masallarla karıştıkları için hiç gereği yokken diğerleriyle birlikte öğretilen bir sürü masalı saymayarak, yazarın özellikle çocuklar için yazılmış gibi görünen masallarıyla yetinelim.”

Emile-E2.-125: “Gerçekten çocuklar tarafından anlaşılacak, onların hoşuna gitmek ve onlara bir şeyler öğretmek amacıyla yazıldığını varsayarsak, bu masal kesinlikle yazarın başyapıtıdır.”

Emile-E2.-128: “Kendisini dinleyen kişinin sırtından geçinir.

On yaşında bir çocuk bu düzeyi kesinlikle anlayamaz.”

Emile-E2.-128: “Soruyorum, acaba çıkarları için dalkavukluk eden ve yalan söyleyen insanlar olduğunu altı yaşındaki çocuklara mı öğretmek gerekir?”

Emile-E2.-130: “...öğrencime gelince, izin verin de, dörtte birini bile anlayamayacağı şeyleri ona öğretmeninin uygun olacağını, anlayabildiği şeylerde de hiçbir zaman yanılamayacağını ve hileye bakarak bu konuda kusurunu düzeltecek yerde, hileciye

bakarak kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarınızdan bir tekini bile öğretmeyeyim.”

Emile-E2.-131: “Tüm bunlardan daha güvenilir olan, ama her zaman unutulmuş bir yol vardır ki bu, öğrenme isteğidir. Çocukta bu isteği uyandırın, sonra yazı masallarınızı, zarlarınızı bir yana bırakın; o zaman her yöntem ona uygun olacaktır.”

Emile-E2.-134: “Öğreten bir otoriteye daima her konuda bağlı olan sizin öğrenciniz ancak söylenirse bir işi yapar, karnı acıktığında yemek yemeye cesaret edemez, neşeliyken gülemez, üzgünken ağlayamaz, bir elini öteki eli yerine uzatamaz, ayağını kendisine buyurulduğu şekilden başka türlü kımlıdatamaz; hatta yakında ancak sizin kurallarınıza göre soluyacaktır. Siz onun yerine her şeyi düşünürseniz, onun neyi düşünmesini isteyebilirsiniz ki? Sizin öngörü sahibi olduğunuzdan emin olan çocuk, öngörü sahibi olmaya neden gereksinim duysun? Sağlığına ve rahatına sizin özen gösterdiğinizi görüp, kendisini bu özenden kurtulmuş hisseder; yargı yetisini sizinkine dayandırır; ona yasaklamadığınız her şeyi düşünmeden yapar ve bunun herhangi bir riski olmadığını iyi bilir. Yağmurun yağıp yağmayacağını önceden bilmeyi öğrenmesine ne gerek vardır? Gökyüzüne onun yerine baktığınızı bilir. Gezinti zamanlarını düzenlemeye ne gerek duyar? Akşam yemeği zamanını geciktireceğinizden korkmaz. Siz ona yemek yemeyi yasaklamadıkça, yer; yasakladığımızda, yemez. Midesinin öğütlerini dinlemez, sizinkileri dinler. Vücudunu hareketsiz bırakıp pelteleştirseniz bile, bu yumuşatmayla anlama yeteneğini daha esnek kılamazsınız. Tam tersine, kıt aklını ona en yararsız görünen şeyler hakkında yargılamada bulunsun diye kullandırınca, sonunda bu akla hiç değer vermez olur. Akıl yürütmenin neye yaradığını hiçbir zaman anlamadığı için, sonunda hiçbir şeye yaramadığına karar verir. Yanlış akıl yürüttüğü için başına gelebilecek en kötü şey sık sık yanlış akıl yürütmek olur; sonunda da öyle sıklaşır ki bunu düşünemez bile. Herkesin çok iyi bildiği bir tehlike artık onu korkutmaz.”

“Hayatilik” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-12: “...kendi durumuna uygun yetiştirilmiş çocuk, bu durumdan hiçbir zaman çıkmayacağı için başka bir durumun terslikleriyle karşı karşıya kalmazdı.”

Emile-E1.-21: “...onları, bir gün maruz kalacakları darbelere karşı yetiştirin. Mevsime, iklime, hava değişikliklerine, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa karşı vücutlarını dayanıklı kılın; onları Styks Irmağı'nın sularına daldırın.”

Emile-E2.-117: “: Bununla birlikte tam olarak benim gibi düşündükleri kendi tutumlarından anlaşılıyor; çünkü sonunda çocuklara ne öğretiyorlar ki? Sözcükler, yine sözcükler, her zaman sözcükler. Onlara öğretmekle övündükleri çeşitli bilimlerden, onlar için gerçekten yararlı olabilecekleri seçmekten bal gibi kaçınıyorlar, çünkü bunlar nesnelere bilimlere olacaktır ki çocuklar bunlarda başarılı olamayacaklardır. Seçtikleriyse arama, coğrafya, kronoloji, dil gibi, terimleri öğrenildiğinde bilinir gibi görünen bilimler. Eğer insandan, özellikle de çocuktan bu kadar uzak olan tüm bu bilgilerden en ufak bir şey insana ya da çocuğa yaşamında bir kez yararlı olabilirse, bu bile harika bir şeydir.”

Emile-E2.-123: “...anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler oraya erkenden silinmez harflerle yazılsın ve onun ömrü boyunca varlığına ve yetilerine uygun bir biçimde davranmasına yarasın diye veriyor.”

Emile-E2.-130: “...öğrencime gelince, izin verin de, dörtte birini bile anlayamayacağı şeyleri ona öğretmenin uygun olacağını, anlayabildiği şeylerde de hiçbir zaman yanılmayacağını ve hileye bakarak bu konuda kusurunu düzelterek yerde, hileciye bakarak kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarınızdan bir tekini bile öğretmeyeyim.”

“Temerküz” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “Tüm bu dersler bir öğrencide aynı noktalarda buluşur ve aynı amaçlara yönelirse, bu öğrenci tek başına amacına ulaşır ve buna göre yaşar; yalnızca o, iyi yetişmiş olur.”

Emile-E1.-7: “Kusursuz olmaları için bu üç eğitimin birleşmesi gerektiğinden, öteki ikisini, karşısında hiçbir şey yapamadığımız bu doğanın eğitimine doğru yönlendirmeliyiz.”

Emile-E1.-10: “Doğa ve insanlar tarafından karşıt yollara sürüklendiğimiz ve bu çeşitli bitkiler arasında bölünmeye zorlandığımız için bizi ne bir ne de öteki amaca götüren bileşik bir yolu izliyoruz.”

Emile-E1.-11: “Bu konuda bir kanıya varmak için insanı tümüyle oluşmuş olarak görmek gerekir.”

“Mahalilik” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-28: “Ülkenin yeri insanların kültüründe önemsiz değildir.”

Emile-E1.-60: “Tarlalarda babadan, anneden, öteki çocuklardan uzak olan dağınık durumdaki çocuklar seslerini uzaktan duyurmaya ve seslerini duyurmak istedikleri kişilerle aralarındaki mesafeye göre seslerinin gücünü ayarlamaya çalışırlar.”

Emile-E1.-61: “Köylerde köy yaşamının tüm sertliği içinde beslenmiş olan çocuklar buralarda daha çınlayan bir sese sahip olacaklar, kent çocuklarının o anlaşılmaz kekemeliği onlarda hiç görülmeyecek.”

“Ayaniyet” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-47: “Cisimlerin sıcaklığını, soğukluğunu, sertliğini, yumuşaklığını, ağırlığını, hafifliğini hissetmeyi, bunların büyüklüğünü, şeklini ve tüm ayırt edilebilir niteliklerini değerlendirmeyi, bakarak, elle dokunarak, dinleyerek, özellikle de görmeyi dokunmayla karşılaştırarak, parmaklarıyla hissedeceği duyumu gözüyle kestirerek öğrenir.”

Emile-E2.-104: “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.”

Emile-E2.-107: “Öğrencilerimize yalnızca uygulamalı dersler vermek isteyen ve iyi olmalarını bilgili olmalarına yeğleyen bizler.”

“Bilinenden Bilinmeyene” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-127: “Göstermek için güzel sesini...”

Unutmayın ki çocuğun bu dizeyi ve tüm masalı anlaması için karganın güzel sesinin ne olduğunu bilmesi gerekir.”

“Somuttan Soyuta” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-124: “Çocukların kendilerine belletilen masallardan hiçbir şey anlamadıklarını söyledim, çünkü bunları basitleştirmek için ne kadar çok çaba harcansa da, bunlardan alınması istenen ders, çocuğun kafasına anlayamayacağı düşünceleri zorla sokmaya çalışıyor; hatta masalın şiir yanı bu düşünceleri çocuk için akılda tutulması daha kolay, ama anlaşılması daha güç duruma getiriyor.”

“Kolaydan Zora” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-66: “İşte bu yaşta ilk cesaret dersleri alınır ve hafif acılara korkmadan dayanarak, yavaş yavaş büyük acılara dayanmak öğrenilir.”

“Yakından Uzağa” ilkesine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-45: “...yeni nesnelere, çirkin, iğrenç, tuhaf hayvanlar görmeye alıştırılmasını istiyorum; ama bu, yavaş yavaş, uzaktan, alışınca kadar sürmeli; onları başkalarının ellediğini göre göre sonunda o da onları eller.”

“Yaparak Yaşayarak Öğrenme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-12: “Buradan gerçek eğitimin kurallardan çok uygulamalara dayanması gerektiği sonucu ortaya çıkıyor.”

Emile-E1.-20: “Çocuk sınavlardan geçtikçe güç kazanır ve yaşamını kullanabilir duruma gelir gelmez, yaşam ilkesi daha kesin bir hal alır.”

Emile-E1.-21: “Tecrübe, nazik yetiştirilmiş çocukların diğerlerinden daha çok olduğunu gösteriyor.”

Emile-E1.-21: “...onları, bir gün maruz kalacakları darbeleşlere karşı yetiştirin. Mevsime, iklime, hava değişikliklerine, açlığa, susuzluğa, yorgunluğa karşı vücutlarını dayanıklı kılın; onları Styks Irmağı'nın sularına daldırın.”

Emile-E1.-28: “...öğrenciye ilkeler öğretmektense, bunları bulması sağlanmalıdır..”

Emile-E1.-44: “Deney derslerden önce gelir.”

Emile-E1.-47: “Cisimlerin sıcaklığını, soğukluğunu, sertliğini, yumuşaklığını, ağırlığını, hafifliğini hissetmeyi, bunların büyüklüğünü, şeklini ve tüm ayırt edilebilir niteliklerini değerlendirmeyi, bakarak, elle dokunarak, dinleyerek, özellikle de görmeyi dokunmayla karşılaştırarak, parmaklarıyla hissedeceği duyumu gözüyle kestirerek öğrenir.”

Emile-E1.-47: “Her şeye dokunmak ister, her şeyi eline almak ister.”

Emile-E1.-48: “Öyleyse, mesafeleri değerlendirmesi için onu sık sık gezdirmeye, bir yerden başka bir yere götürmeye, ona yer değişikliğini hissettirmeye özen gösterin.”

Emile-E1.-54: “Bu kuralların asıl amacı, çocuklara daha çok gerçek özgürlük ve daha az egemenlik tanımak, kendi kendilerine daha çok şey yapmalarını ve başkasından daha az şey istemelerini sağlamaktır.”

Emile-E2.-67: “Orada koşsun, oynasın; günde yüz kez düşsün, daha iyi: Ayağa kalkmayı daha erken öğrenecektir.”

Emile-E2.-67: “Çocuklara kendi kendilerine daha iyi öğrenebilecekleri şeyleri öğretmek ve yalnız bizim öğretebileceğimiz şeyleri unutmak gibi öğretmeye ukalaca bir aşırı düşkünlüğümüz vardır.”

Emile-E2.-90: “Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır.”

Emile-E2.-104: “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.”

Emile-E2.-107: “Öğrencilerimize yalnızca uygulamalı dersler vermek isteyen ve iyi olmalarını bilgili olmalarına yeğleyen bizler.”

Emile-E2.-107: “... çocukların en cömert kişinin her zaman en çok paylaşan kişi olduğuna kendi deneyleriyle inanmalarını sağlayın.”

Emile-E2.-117: “: Bununla birlikte tam olarak benim gibi düşündükleri kendi tutumlarından anlaşılıyor; çünkü sonunda çocuklara ne öğretiyorlar ki? Sözcükler, yine sözcükler, her zaman sözcükler. Onlara öğretmekle övündükleri çeşitli bilimlerden, onlar için gerçekten yararlı olabilecekleri seçmekten bal gibi kaçınıyorlar, çünkü bunlar nesnelere bilimlere olacaktır ki çocuklar bunlarda başarılı olamayacaklardır. Seçtikleriyse arma, coğrafya, kronoloji, dil gibi, terimleri öğrenildiğinde bilinir gibi görünen bilimler. Eğer insandan, özellikle de çocuktan bu kadar uzak olan tüm bu bilgilerden en ufak bir şey insana ya da çocuğa yaşamında bir kez yararlı olabilirse, bu bile harika bir şeydir.”

Emile-E2.-124: “Emile hiçbir şeyi hiçbir zaman ezberlemez; masalları, o ne kadar hoş, ne kadar doğal olan La Fontaine masallarını bile ezberlemeyecektir; çünkü tarihteki sözcükler nasıl tarih değilse, masallardaki sözcükler de masal değildir.”

Emile-E2.-133: “Onun vücuduna sürekli idman yaptırın, onu bilge ve mantıklı kılmak için güçlü kuvvetli ve sağlıklı yapın; çalışsın, harekete geçsin, koşsun, hep hareket içinde olsun; gücüyle adam olursa, yakında aklıyla da adam olacaktır.”

Emile-E2.-134: “Öğreten bir otoriteye daima her konuda bağlı olan sizin öğrenciniz ancak söylenirse bir işi yapar, karnı acıktığında yemek yemeye cesaret edemez, neşeliyken

gülemez, üzgünken ağlayamaz, bir elini öteki eli yerine uzatamaz, ayağını kendisine buyurulduğu şekilden başka türlü kımlıdatamaz; hatta yakında ancak sizin kurallarınıza göre soluyacaktır. Siz onun yerine her şeyi düşünürseniz, onun neyi düşünmesini isteyebilirsiniz ki? Sizin öngörü sahibi olduğunuzdan emin olan çocuk, öngörü sahibi olmaya neden gereksinim duysun? Sağlığına ve rahatına sizin özen gösterdiğinizi görüp, kendisini bu özenden kurtulmuş hisseder; yargı yetisini sizinkine dayandırır; ona yasaklamadığınız her şeyi düşünmeden yapar ve bunun herhangi bir riski olmadığını iyi bilir. Yağmurun yağıp yağmayacağını önceden bilmeyi öğrenmesine ne gerek vardır? Gökyüzüne onun yerine baktığınızı bilir. Gezinti zamanlarını düzenlemeye ne gerek duyar? Akşam yemeği zamanını geciktireceğinizden korkmaz. Siz ona yemek yemeyi yasaklamadıkça, yer; yasakladığımızda, yemez. Midesinin öğütlerini dinlemez, sizinkileri dinler. Vücudunu hareketsiz bırakıp pelteleştirseniz bile, bu yumuşatmayla anlama yeteneğini daha esnek kılamazsınız. Tam tersine, kıt aklını ona en yararsız görünen şeyler hakkında yargılamada bulunsun diye kullandırınca, sonunda bu akla hiç değer vermez olur. Akıl yürütmenin neye yaradığını hiçbir zaman anlamadığı için, sonunda hiçbir şeye yaramadığına karar verir. Yanlış akıl yürüttüğü için başına gelebilecek en kötü şey sık sık yanlış akıl yürütmek olur; sonunda da öyle sıklaşır ki bunu düşünemez bile. Herkesin çok iyi bildiği bir tehlike artık onu korkutmaz.”

Emile-E2.-135: “Benim öğrencime ya da daha doğrusu doğanın öğrencisine gelince, alabildiğince kendi kendine yetmeye erkenden çalışmış olduğu için, durmadan başkalarına başvurmaya alışkın olmadığı gibi onlara da o kadar bilgiçlik taslamaz. Buna karşılık, yargılar, öngörür, doğrudan doğruya kendisi ile ilgili her konuda akıl yürütür. Çene çalacağına harekete geçer; dünyada olup bitenler hakkında hiçbir şey bilmez, ama kendisine uygun olanı yapmayı çok iyi bilir. Sürekli hareket halinde olduğu için çok şeyi gözlemlemek, çok sonuç çıkarmak zorundadır; erkenden büyük bir deneyim kazanır, derslerini insanlardan değil doğadan alır; hiçbir yerde kendisini eğitime niyeti görmedikçe kendini o ölçüde iyi eğitir. Böylece bedeni ve ruhu aynı zamanda çalışır. Bir başkasının düşüncesine göre değil, daima kendi düşüncesine göre davrandığı için sürekli olarak iki işi bir arada yapar. Kendisini güçlendirip gürbüzleştirdiği ölçüde sağduyulu, akli başında olur. Bu, uzlaşmaz olduğu sanılan şeyleri günün birinde uzlaştırmanın yoludur; neredeyse tüm büyük adamlar bu yolla beden ve ruh güçlerini, bir bilge aklıyla bir atletin gücünü birleştirmişlerdir.”

Emile-E2.-137: “İşte o zaman, ulaşabileceği tüm nesnelere sahip olmak ve dışarıdan yardım almadan bunlardan gerçekten yararlanmak için ortaya koyduğu buluşların inceliği sizi şaşırtacaktır.”

Emile-E2.-144: “Bu yeteneğin iyi ya da kötü gelişmesi çocukların becerikli ya da hantal, ağır ya da çevik, düşüncesiz ya da tedbirli olmalarına neden olur.”

Emile-E2.-145: “İlk felsefe öğretmenlerimiz ayaklarımız, ellerimiz, gözlerimizdir. Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğretmek demektir; bu, çok inanmayı ve kesinlikle hiçbir şey bilmemeyi öğretmek demektir.”

Emile-E2.-154: “Sabır ve metanet de diğer erdemler gibi çocuğun öğrenmeye çalışacağı şeylerdendir: Ancak bu erdemler çocuklara adlarını belleterek değil, daha onlar bu erdemlerin ne olduğunu bilmeden, tattırılarak öğretilir.”

Emile-E2.-178: “İşte tam olarak yapmak istediğim budur ve benim isteğim, onun nesnelere hem taklit etmeyi hem de tanımayı öğrenmesi değildir; bana bir kenger bitkisi göstermesini, bir sütun başlığındaki yaprak süsünün resmini o kadar iyi yapmamasına yeğlerim.”

“Okul” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: “İyi toplumsal kurumlar, insanın doğasını değiştirmesini, ona görece bir varlık vermek için mutlak varlığını ortadan kaldırmasını ve ben'i ortak birliğin içine taşınmasını en iyi bilen kurumlardır; öyle ki her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünü içinde algılanabilir olduğuna inanır.”

Emile-E1.-10: “Kolej denilen o gülünç yerleri kamusal bir kurum olarak düşünmüyorum.”

Emile-E1.-60: “Büyüdükçe, bu yanlış erkek çocukları kolejlerde, kız çocuklarıysa manastırlarda herhalde düzeltereklerdir; gerçekten de, bunlar genellikle her zaman baba evinde yetiştirilmiş olanlardan daha açık seçik konuşurlar.”

Emile-E1.-61: “...çocukluklarından başlayarak onlarla birlikte yaşayan ve gitgide sırf orada yaşayan öğretmen, kendi dilini düzelterek, köylülerin dilinin etkisini önlediğinde ya da yok ettiğinde, kolayca unutacaklardır.”

“Öğretmen/Mürebbi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-8: “İyi toplumsal kurumlar, insanın doğasını değiştirmesini, ona görece bir varlık vermek için mutlak varlığını ortadan kaldırmasını ve ben'i ortak birliğin içine taşımalarını en iyi bilen kurumlardır; öyle ki her kişi kendisinin artık tek değil, birliğin bir parçası ve ancak bütünü içinde algılanabilir olduğuna inanır.”

Emile-E1.-10: “Kolej denilen o gülünç yerleri kamusal bir kurum olarak düşünmüyorum.”

Emile-E1.-24: “Bir mürebbi! Ah, ne yüce insan o!..”

Emile-E1.-24: “O kadar soylu meslekler vardır ki bunları para için yapamazsınız, yaparsanız buna layık görülmezsiniz. Savaşçılık mesleği böyledir; öğretmenlik mesleği böyledir.”

Emile-E1.-27: “Mürebbinin daha önce bir eğitim vermiş olması istenir. Bu fazladır; bir insan yalnızca tek bir eğitim verebilir: Başarılı olmak için ikincisi gerekseydi, hangi hakla birincisine kalkışılırdı ki?”

Emile-E1.-27: “Daha çok deneyimle daha iyinin yapılacağı bilinir, ama bu hiç de başarılamaz. Her kim bu işi bir kez tüm güçlüklerini iyi hissedecek derecede yapmışsa, artık onu yeniden yapmaya kalkışmaz; ilk kez kötü yapmışsa, bu ikinci kez için kötü bir önyargı demektir.”

Emile-E1.-60: “Büyüdükçe, bu yanlış erkek çocukları kolejlerde, kız çocuklarıysa manastırlarda herhalde düzeltereklerdir; gerçekten de, bunlar genellikle her zaman baba evinde yetiştirilmiş olanlardan daha açık seçik konuşurlar.”

Emile-E1.-61: “...çocukluklarından başlayarak onlarla birlikte yaşayan ve gitgide sırf orada yaşayan öğretmen, kendi dilini düzelterek, köylülerin dilinin etkisini önlediğinde ya da yok ettiğinde, kolayca unutacaklardır.”

Emile-E2.-66: “Ben hiç olmazsa onu bu korkudan kurtaracağım; çünkü çok kesin olarak, acısını benim bu acıyı nasıl değerlendirdiğimi görerek değerlendirecektir; benim kaygıyla yanına koştüğümü, kendisini avuttüğümü, kendisine acıdığımı görürse, kendisini mahvolmuş hissedecektir; benim soğukkanlılığımı koruduğümü görürse, o da hemen yeniden soğukkanlılığına kavuşacak, acıyı artık hissetmeyince de geçtiğini sanacaktır.”

Emile-E2.-80: “Sizin iyi olduğunuza inanmıyorsa, yakında kendisi kötü olacaktır; sizin zayıf olduğunuza inanıyorsa, yakında dik kafalı olacaktır; geri çevirmek istemediğiniz bir isteği ilk belirtide her zaman yerine getirmek önemlidir.”

Emile-E2.-80: “Geri çevirmede ölçüsüz olmayın, ama geri çevirmek gerekiyorsa bundan hiçbir zaman vazgeçmeyin.”

Emile-E2.-90: “En kötü eğitim, onu kendi istekleri ve sizin istekleriniz arasında bocalamaya bırakmak ve onunla aranızda ikinizden hangisinin öğretmen olduğunu tartışmaktır; ben öğretmenin her zaman öğretmen kalmasını yüz kez yeğlerim.”

Emile-E2.-97: “Gayretli öğretmenler, yalın, ölçülü, ağırbaşlı olun, hiçbir zaman yalnızca başkalarının davranmasını engellemek için davranmakta acele etmeyin.”

Emile-E2.-104: “Genç öğretmenler, rica ederim, bu örneği düşünün ve derslerinizin her konuda sözden çok eylem içermesi gerektiğini aklınızdan çıkarmayın: Çünkü çocuklar söylemiş olduklarını ve kendilerine söylenmiş olanları kolayca unuturlar, ama yapmış olduklarını ve kendilerine yaptırılmış olanları unutmazlar.”

Emile-E2.-108: “Çocuğu eğitmekte acele etmezseniz, ondan bir şey istemekte de acele etmeyin, böylelikle tam zamanında bir şey istemiş olursunuz.”

Emile-E2.-108: “...çocuğun verdiği söze sadık kalmasını istiyorsanız, söz istemekte ölçülü davranın.”

Emile-E2.-108: “Öğretmenler! Yapmacık tavırları bırakın, erdemli ve iyi olun; verdiğiniz örnekler öğrencilerinizin yüreklerine girinceye kadar belleklerine kazınsın.”

Emile-E2.-126: “Bilge eğitici, dikkat et: Yanıt vermeden önce söyleyeceğini iyi tart! Bu, senin düşündüğünden daha önemlidir.”

Emile-E2.-134: “Öğreten bir otoriteye daima her konuda bağlı olan sizin öğrenciniz ancak söylenirse bir işi yapar, karnı acıktığında yemek yemeye cesaret edemez, neşeliyken gülemez, üzgünken ağlayamaz, bir elini öteki eli yerine uzatamaz, ayağını kendisine buyurulduğu şekilden başka türlü kımıdatamaz; hatta yakında ancak sizin kurallarınıza göre soluyacaktır. Siz onun yerine her şeyi düşünürseniz, onun neyi düşünmesini isteyebilirsiniz ki? Sizin öngörü sahibi olduğunuzdan emin olan çocuk, öngörü sahibi olmaya neden gereksinim duysun? Sağlığına ve rahatına sizin özen gösterdiğinizi görüp, kendisini bu özenden kurtulmuş hisseder; yargı yetisini sizinkine dayandırır; ona yasaklamadığınız her şeyi düşünmeden yapar ve bunun herhangi bir riski olmadığını iyi

bilir. Yağmurun yağıp yağmayacağını önceden bilmeyi öğrenmesine ne gerek vardır? Gökyüzüne onun yerine baktığınızı bilir. Gezinti zamanlarını düzenlemeye ne gerek duyar? Akşam yemeği zamanını geciktireceğinizden korkmaz. Siz ona yemek yemeyi yasaklamadıkça, yer; yasakladığımızda, yemez. Midesinin öğütlerini dinlemez, sizinkileri dinler. Vücudunu hareketsiz bırakıp pelteleştireniz bile, bu yumuşatmayla anlama yeteneğini daha esnek kılamazsınız. Tam tersine, kıt aklını ona en yararsız görünen şeyler hakkında yargılamada bulunsun diye kullandırınca, sonunda bu akla hiç değer vermez olur. Akıl yürütmenin neye yaradığını hiçbir zaman anlamadığı için, sonunda hiçbir şeye yaramadığına karar verir. Yanlış akıl yürüttüğü için başına gelebilecek en kötü şey sık sık yanlış akıl yürütmek olur; sonunda da öyle sıklaşır ki bunu düşünemez bile. Herkesin çok iyi bildiği bir tehlike artık onu korkutmaz.”

Emile-E2.-135: “Genç öğretmen, size güç bir sanatı öğütliyorum; bu, ders vermeden yönetmek ve hiçbir şey yapmadan her şeyi yapmak sanatıdır.”

Emile-E2.-137: “Böylece onu engellemeye çabaladığınızı hiç görmediğinden, sizden hiç kuşulanmadığından, sizden gizleyecek hiçbir şeyi de olmadığından, sizi hiç aldatmayacak, size hiç yalan söylemeyecek, hiç çekinmeden kendisini olduğu gibi gösterecektir; böylece siz de onu çok rahatça inceleyebileceksiniz ve ona vermek istediğiniz dersleri –o bunların bir tekini bile almayı asla düşünmezken– onun çevresinde oluşturabileceksiniz.”

Emile-E2.-137: “Kuşkusuz, çocuk ancak istediğini yapmalıdır; ama yalnızca yapmasını istediğiniz şeyi istemelidir. Öngörmediğiniz bir adımı da atmamalıdır. Ne söyleyeceğini bilmediğiniz bir konuda ağzını açmamalıdır.”

Emile-E2.-138: “Tüm bu uygulamalar size güç gelecek, çünkü bunları düşünmüyorsunuz da ondan. Ama aslında hiç de güç olmaları gerekmiyor. Seçtiğiniz meslekle uğraşmanız için gerekli bilgilere sahip olduğunuzu varsaymak hakkımız olduğu gibi, insan yüreğinin doğal işleyişini tanıdığınızı, insanı ve bireyi incelemeyi bildiğinizi, öğrencinizin yaşına göre ilginç şeyleri gözünün önüne sererken onun iradesinin ne yönde olacağını önceden kestirdiğinizi de varsayabiliriz. Zaten eğitim araçlarına sahip olmak ve bunları iyi kullanmayı bilmek işin ustası olmak değil midir?”

Emile-E2.-138: “Çocukların kaprisi hiçbir zaman doğanın değil, kötü bir disiplinin ürünüdür. Çünkü bu çocuklar ya boyun eğmiş ya da buyurmuşlardır; yüz kez söyledim, ne biri ne öteki olmalı. Öyleyse, öğrencinizin ancak sizin ona aşılacağınız kaprisleri

olacaktır; yanlışlarınızın cezasına katlanmanız doğru olur. Ama diyeceksiniz ki, bunun çaresi nedir? Çare daha iyi bir tutumla ve çok sabırla bulunabilir.”

Emile-E2.-146: “...ben öğrencime çok uzun, çok zahmetli ve sizin öğrencilerinizin kesinlikle bilmedikleri bir sanatı öğretiyorum; bu, bilgisiz olma sanatıdır; çünkü yalnızca bildiği şeyi bildiğine inanan kişinin bilgisi çok az şeyden ibarettir. Siz erkenden bilgi veriyorsunuz; oysa ben bilgi elde etmeye yarayan araçla uğraşıyorum.”

“Eğitim Yanlışları” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “Olgunluğa ermeden tinsel varlıklar ve toplumsal ilişkiler konusunda herhangi bir düşünceye sahip olunamaz.”

Emile-E2.-107: “Zihinleri asılsız özdeyişler, mantıksız ilkeler içeren yeni bilgilerle doldurulmak isteniyor, hep bilgisiz ve doğrucu kalmaktansa, derslerini öğrenmeleri ve yalan söylemeleri yeğleniyor.”

Emile-E2.-120: “Daha da gülünç bir yanlışya düşerek çocuklara tarih okutuluyor; tarih, bir olaylar derlemesinden başka bir şey olmadığı için, bu dersin onların anlayabileceği düzeyde olduğu sanılıyor; ama bu “olaylar” sözcüğünden ne anlaşılıyor? Tarihsel olayları belirleyen ilişkilerin anlaşılması o kadar kolay olup da çocukların zihninde bu konuda kolayca düşünceler oluştuğu mu sanılıyor?”

Emile-E2.-123: “Hem bu sırada, onlar için hiçbir anlamı olmayan sözcükleri bilim diye belletmekle, onlara gayet tehlikeli önyargılar aşılabilir olmuyor muyuz? Çocuğun yetindiği ilk sözcükle, yararını kendisi fark etmeden başkasından öğrendiği ilk şeyle, düşünme yeteneği yok olur. Böyle bir yokluğu giderinceye kadar budalaların gözünde parlamak için uzun süre beklemek zorunda kalacaktır.”

Emile-E2.-124: “Emile hiçbir şeyi hiçbir zaman ezberlemeyecektir; masalları, o ne kadar hoş, ne kadar doğal olan La Fontaine masallarını bile ezberlemeyecektir; çünkü tarihteki sözcükler nasıl tarih değilse, masallardaki sözcükler de masal değildir.”

Emile-E2.-126: “Ne kadar hoşsunuz! Bana ne kadar güzel görünüyorsunuz!

Şişirme, gereksiz yinleme. Aynı şeyin başka sözcüklerle yinlendiğini gören çocuk konuşmayı korkakça öğrenir.”

Emile-E2.-136: “En esaslı eğitim yöntemlerinde öğretmen buyurur ve yönettiğini sanır; aslında yöneten çocuktur.”

“Eğitimde Süreç” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-12: “Yaşamaya başlayarak kendimizi eğitmeye başlıyoruz; eğitimimiz bizimle başlıyor; ilk eğitimcimiz sütannemizdir. Öyle ki eski zamanlarda bu eğitim (education) sözcüğünün bizim ona verdiğimiz anlamdan başka bir anlamı vardı, beslenme demektir. Romalı yazar Varro Educit obstetrix diyor; bir başkası educat nutrix, instituit pcedagogus, docet magister, diyor. Böylece eğitim, kurum, öğretim konuları mürebbiye, eğitici ve öğretmen kadar farklı üç şeydir. Ancak bu farklar iyi anlaşılıyor; çocuk ise iyi yönlendirilmek için yalnızca bir tek rehberi izlemelidir.”

Emile-E1.-42: “...eğitimin yaşamla birlikte başladığı burada, çocuk daha doğarken mürebbinin değil, doğanın öğrencisidir.”

Emile-E2.-108: “Çocuğu eğitmekte acele etmezseniz, ondan bir şey istemekte de acele etmeyin, böylelikle tam zamanında bir şey istemiş olursunuz.”

Emile-E2.-123: “Onun bu ilk yetisini geliştirmenin gerçek sanatı, bu nesnelere seçiminde, tanıyabildiği nesnelere durmadan ona sunarken, bilmemesi gerekenleri de ondan saklamakta gösterilecek özende yatar ve böylece gençliğinde eğitimine, ömrü boyunca da davranışlarına yardımcı olacak bir bilgiler deposu oluşturmaya bu şekilde çalışmak gerekir.”

Emile-E2.-124: “Masallar büyük insanlara ders verebilir, ama çocuklara gerçeği açıkça söylemek gerekir; gerçeğin üstünü bir örtüyle kapatırsanız, çocuklar artık bu örtüyü kaldırmak zahmetine katlanmazlar.”

Emile-E2.-146: “...ben öğrencime çok uzun, çok zahmetli ve sizin öğrencilerinizin kesinlikle bilmedikleri bir sanatı öğretiyorum; bu, bilgisiz olma sanatıdır; çünkü yalnızca bildiği şeyi bildiğine inanan kişinin bilgisi çok az şeyden ibarettir. Siz erkenden bilgi veriyorsunuz; oysa ben bilgi elde etmeye yarayan araçla uğraşıyorum.”

“Öneri” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-10: “Genel eğitim konusunda bir fikir edinmek istiyor musunuz? O zaman Platon'un Devlet'ini okuyun. Bu, kitaplar hakkında yalnızca başlıklarına bakarak bir kanıya varanların sandığı gibi, bir politika yapıtı değildir. Şimdiye kadar yazılmış en güzel eğitim kitabıdır.”

Emile-E1.-29: “Yoksulun eğitime gereksinimi yok; onun durumunun verdiği eğitim zorunludur, başka bir eğitim alamaz; zengininin durumu gereği aldığı eğitim ise, tersine, hem

kendisi hem de toplum için en az uygun olan eğitimidir. Zaten doğal eğitim bir insanı tüm insanlık koşullarına elverişli kılan oysa bir yoksulu zengin yapmak için yetiştirmek, bir zengini yoksul yapmak için yetiştirmekten daha az mantıklıdır; çünkü bu iki durumdakilerin sayısına kıyasla, sonradan görme insanlardan çok, her şeyini yitirmiş olanlar vardır. Öyleyse bir zengini seçelim; bir yoksul kendi kendine adam olabileceğine göre, hiç olmazsa bir adam daha yetiştirmiş olduğumuzdan emin olacağız.”

Emile-E2.-128: “Masal öğrenen çocukları izleyin, göreceksiniz ki bunlar derslerini uygulayabilecek duruma geldiklerinde neredeyse her zaman yazarın düşündüğünün tersini yaparlar ve düzeltilmesi ya da önlenmesi istenen kusurları konusunda davranışlarına dikkat etmek yerine, başkalarının kusurlarından yararlanıp kötülüğü sevmeye eğilim gösterirler. Bir önceki masalda çocuklar karga ile alay ediyor, ama hepsi tilkiyi seviyor. Bir sonraki masalda ise onlara ağustos böceğinin örnek olarak verildiğini sanırsınız; ama hiç de öyle değil, onlar karıncayı seçeceklerdir. Küçük düşmek hiç sevilmmez; onlar her zaman önemli bir rol almayı isteyeceklerdir; bu, özsaygının seçimidir, çok doğal bir seçimdir. Oysa çocuğa göre ne korkunç bir derstir!”

Emile-E2.-138: “Çocukların kaptisi hiçbir zaman doğanın değil, kötü bir disiplinin ürünüdür. Çünkü bu çocuklar ya boyun eğmiş ya da buyurmuşlardır; yüz kez söyledim, ne biri ne öteki olmalı. Öyleyse, öğrencinizin ancak sizin ona aşılacağınız kaptisleri olacaktır; yanlışlarınızın cezasına katlanmanız doğru olur. Ama diyeceksiniz ki, bunun çaresi nedir? Çare daha iyi bir tutumla ve çok sabırla bulunabilir.”

Emile-E2.-145: “İlk felsefe öğretmenlerimiz ayaklarımız, ellerimiz, gözlerimizdir. Tüm bunların yerine kitapları koymak bize düşünce yürütmeyi öğretmek değil, başkasının düşünme yetisini kullanmayı öğretmek demektir; bu, çok inanmayı ve kesinlikle hiçbir şey bilmemeyi öğretmek demektir.”

“Kademeli Yaklaştırma” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-46: “Andromakhe'yle Hektor'un vedalaşmasında, babasının kaskının üstünde dalgalanan sorguçtan ürken küçük Astyanaks onu tanımaz ve bağırarak sütannesinin göğsüne atılınca, annesinin dudaklarında gözyaşlarıyla karışık bir gülümseme görülür. Bu korkuyu geçirmek için ne yapmalı? Tam da Hektor'un yaptığını: Kaskı yere bırakıp, çocuğu okşuyor. Daha dingin bir anda bununla yetinilmezdi; kaska yaklaşılr, tüyleriyle oynanır, çocuğa da onlar elletilirdi; sonunda da sütanne kaskı alıp gülerek onu

kendi başına koyardı, elbette bir kadın eli Hektor'un silahlarına dokunmak cesaretini gösterirse!”

Emile-E1.-46: “Yavaş yavaş onu daha az hoş olan maskelere, sonunda iğrenç yüzlere alıştıyorum. Eğer bu aşama aşama gitmeyi iyi idare etmişsem, çocuk, son maskede korkmak öyle dursun, ilk maskede olduğu gibi buna da gülecektir. Bundan sonra artık o, maskelerle korkutulur diye kaygılanmam.”

Emile-E1.-47: “Yavaş ve iyi düzenlenmiş kademeli bir ilerlemeyle insan ve çocuk hiçbir şeyden yılmaz olur.”

Emile-E1.-51: “Birinci durumda, onu yavaş yavaş, küçük adımlarla, nesneye götürün.”

“Buluş Yoluyla Öğretim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-28: “...mürebbi için öğretmekten çok yönetmek söz konusudur; öğrenciye ilkeler öğretmektense, bunları bulması sağlanmalıdır.”

Emile-E2.-137: “İşte o zaman, ulaşabileceği tüm nesnelere sahip olmak ve dışarıdan yardım almadan bunlardan gerçekten yararlanmak için ortaya koyduğu buluşların inceliği sizi şaşırtacaktır.”

Emile-E2.-175: “İşte tam olarak yapmak istediğim budur ve benim isteğim, onun nesnelere hem taklit etmeyi hem de tanımayı öğrenmesi değildir; bana bir kenger bitkisi göstermesini, bir sütun başlığındaki yaprak süsünün resmini o kadar iyi yapmamasına yeğlerim.”

Emile-E2.-177: “Doğru şekiller çizin, bunları düzenleyin, üst üste koyun, oranlarını inceleyin; gözlemden gözleme giderek, tariflere, problemlere, yalnızca üst üste koymak dışında kanıtlayıcı bir şekilde gerek kalmadan, tüm temel geometriyi bulursunuz. Oysa ben Emile’e geometri öğreteceğimi ileri sürmüyorum; geometriyi o bana öğretecek; oranları arayacağım, o da onları bulacak; çünkü onları ona bulduracak şekilde arayacağım.”

“Faydacılık” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-123: “...eğer doğa bir çocuğun beynine her çeşit izlenimi edinmesini sağlayacak esnekliği veriyorsa, bunu bu esneklik o beyne kral adları, tarihler, arma, dünya, coğrafya terimleri ve yaşına göre hiçbir anlamı olmayan ve hangi yaş için olursa olsun hiçbir yarar sağlamayan, onun o üzücü ve verimsiz çocukluğunu bunaltan tüm sözcükler kazınsın diye değil, anlayabildiği ve onun için yararlı, onun mutluluğunu ilgilendiren ve

onu bir gün görevleri konusunda aydınlatması gereken tüm düşünceler oraya erkenden silinmez harflerle yazılsın ve onun ömrü boyunca varlığına ve yetilerine uygun bir biçimde davranmasına yarasın diye veriyor.”

Emile-E2.-130: “...onların gerek zevk gerekse çıkar olarak yararını hissetmedikleri herhangi bir şeyi öğrenemeyecekleridir; yoksa hangi neden onları öğrenmeye yönltebilir ki?”

Emile-E2.-131: “Çocuk, kendisine işkence etmekte kullanılan aracı geliştirmeye pek meraklı değildir; ama bu aracın onun zevklerine yaramasını sağlayın, az sonra, siz istemerseniz de, kendini buna verecektir.”

“İnformel Eğitim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-11: “Sonunda geriye ailevi ya da doğal eğitim kalıyor.”

Emile-E2.-135: “...derslerini insanlardan değil doğadan alır.”

Emile-E2.-144: “Öğrencilerin okul avlularında kendi aralarında öğrendikleri dersler sınıflarda onlara öğretilecek tüm derslerden yüz kez daha yararlıdır.”

“Eğitimin Önemi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-6: “Zayıf olarak doğuyoruz ve güce gereksinimimiz var; her şeyden yoksun olarak doğuyoruz ve yardıma gereksinimimiz var; aptal olarak doğuyoruz ve düşünme yetisine gereksinimimiz var. Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir.”

Emile-E1.-44: “Canlı ve duyarlı varlıklar için her şey eğitim işidir.”

“Öğrenme Çevresi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-67: “Bir ayağını ötekinin önüne atmayı öğrenir öğrenmez onu düşmemesi için yalnızca kaldırım döşeli yerlerde tutacağım ve bu güçlükleri çabucak atlatacağız.”

Emile-E2.-174: “Ben onun doğadan başka öğretmeni ve nesnelere başka modeli olmasını istemiyorum.”

“Dönüt/Düzelme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-80: “Sizin iyi olduğunuza inanmıyorsa, yakında kendisi kötü olacaktır; sizin zayıf olduğunuza inanıyorsa, yakında dik kafalı olacaktır; geri çevirmek

istemediğiniz bir isteği ilk belirtide her zaman yerine getirmek önemlidir. Geri çevirmede ölçsüz olmayın, ama geri çevirmek gerekiyorsa bundan hiçbir zaman vazgeçmeyin.”

Emile-E2.-100: “...çocuklara önce görevlerinden söz edip, hiçbir zaman haklarından söz etmeyerek onlara gerekenin tersini, anlayamayacakları ve onları ilgilendirmeyen şeyi söylemekle işe başlamak verilen genel eğitimin yanlışlarından biridir yine.”

“Eğitimde Ceza” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-90: “Öğrencinize hiçbir şekilde sözlü ders vermeyin; o, derslerin yalnızca deneyimini almalıdır; ona hiçbir türlü ceza da vermeyin, çünkü kabahatli olmanın ne olduğunu bilmez; ona hiçbir zaman af diletmeyin, çünkü o sizi kırmayı beceremez.”

Emile-E2.-92: “Aldığınız önlemlere karşın çocuğunuz düzeni bozan bir şey yapmışsa, yararlı bir eşyayı kırmışsa, onu kendi ihmalinizden dolayı cezalandırmayın, hiç azarlamayın, bir tek kınama sözü işitmesin, sizi üzdüğünü birazcık bile olsa görmesine izin vermeyin.”

“Yaşama Yakınlık” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-129: “Bu sonuncu ders nasıl benim öğrencim için gereksiz ise, sizin öğrencileriniz için de uygun değildir. Onlara birbiriyle çelişen ilkeler öğretirseniz, bundan ne gibi bir yarar beklersiniz?”

Emile-E2.-130: “...öğrencime gelince, izin verin de, dörtte birini bile anlayamayacağı şeyleri ona öğretmenin uygun olacağını, anlayabildiği şeylerde de hiçbir zaman yanılamayacağını ve hileye bakarak bu konuda kusurunu düzelterek yerde, hileciye bakarak kendini ona göre yetiştirmeyeceğini siz bana kanıtlayıncaya dek ona masallarınızdan bir tekini bile öğretmeyeyim.”

“Motivasyon/Güdü” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-131: “Tüm bunlardan daha güvenilir olan, ama her zaman unutulmuş bir yol vardır ki bu, öğrenme isteğidir. Çocukta bu isteği uyandırın, sonra yazı masallarınızı, zarlarınızı bir yana bırakın; o zaman her yöntem ona uygun olacaktır.”

Emile-E2.-131: “İlginin varlığı; işte en emin şekilde ilerletecek olan en büyük ve tek devindirici güç.”

“Mesleki Eğitim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-11: “Tüm yerlerin belirlenmiş olduğu toplumsal düzende herkes kendi yerine göre yetiştirilmelidir. Eğer belli bir yer için yetiştirilmiş bir kimse yerinden çıkarsa artık hiçbir işe yaramaz.”

Emile-E1.-11: “Oğulun baba mesleğini seçmek zorunda olduğu Mısır'da eğitimin hiç olmazsa kesin bir amacı vardı; ama yalnızca mevkilerin ayakta kaldığı, insanların durmadan mevki değiştirdiği bizde, oğlunu kendi mevkii için yetiştiren kimse ona karşı çalışıp çalışmadığını bilemez.”

“Model Olma” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-66: “Ben hiç olmazsa onu bu korkudan kurtaracağım; çünkü çok kesin olarak, acısını benim bu acıyı nasıl değerlendirdiğimi görerek değerlendirecektir; benim kaygıyla yanına koştüğümü, kendisini avuttuğümü, kendisine acıdığımı görürse, kendisini mahvolmuş hissedecektir; benim soğukkanlılığımı koruduğümü görürse, o da hemen yeniden soğukkanlılığına kavuşacak, acıyı artık hissetmeyince de geçtiğini sanacaktır.”

“Sorgulayıcı Eğitim” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-119: “Hangi öğrenim için olursa olsun, betimlenmiş şeyler hakkında düşünce sahibi olmadan, betimleyen işaretler bir şey anlatmaz. Bununla birlikte, çocuk her zaman bu işaretlerle sınırlandırılıyor, ama bu işaretlerin betimlediği şeylerin hiçbiri ona anlatılamıyor.”

“Gözlem Yoluyla Öğrenme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E1.-20: “Doğayı gözlemleyin ve size çizdiği yolu izleyin.”

“Yanlış Öğrenme” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-85: “Kafasına giren ilk yanlış düşünce, onun içinde yanlışın ve kusurun tohumudur; bu ilk adımda özellikle dikkatli olmak gerekir.”

“Kavram Öğretimi” kategorisine ait ifade örnekleri:

Emile-E2.-122: “Eğer sözcükler bilimi diye bir şey yoksa, çocuklara uygun öğretim de yoktur.”

“Eğitimci” kategorisine ait ifade rnekleri:

Emile-E1.-27: “Mürebbinin daha önce bir eğitim vermiş olması istenir. Bu fazladır; bir insan yalnızca tek bir eğitim verebilir: Başarılı olmak için ikincisi gerekseydi, hangi hakla birincisine kalkılırd ki?”

“Eğitimde Amaç” kategorisine ait ifade rnekleri:

Emile-E2.-85: “İyi bir eğitimin başyapıt akıllı bir insan yaratmakken, bir de çocuğun akılla yetiştirileceği ileri sürülüyor!”

“Tecrübe/Deneyim” kategorisine ait ifade rnekleri:

Emile-E1.-37: “Eğer bir gün büyük insanların aklnn çocuklardakinden daha fazla olmadığını düşünecek olursa, yaşın getirdiği bütün otorite kaybolur ve eğitim başarıya ulaşamam olur.”

“Etkili Vatandaş” kategorisine ait ifade rnekleri:

Emile-E1.-9: “Sivil düzende doğal duyguların önceliğini korumak isteyen kişi ne istediğini bilmiyordur. Her zaman kendisiyle çelişerek, her zaman eğitimleri ile ödevleri arasında bocalayarak ne insan ne de vatandaş olacaktır; ne kendisi ne de başkaları için iyi olacaktır.”

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Gamze CEBECİ
Doğum Yeri ve Yılı : Bayburt 1993
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : gmzcebeci@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü,
İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Mesleki Deneyim

Van, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İlkokulu, Sınıf Öğretmeni 2015-2019
İstanbul, Abdurrahman Nermin Bilimli İlkokulu, Sınıf Öğretmeni 2019-(Halen)

Yayınlar :

1. Cebeci, G. ve Tay, B. (2018). Hayat bilgisi kapsamında Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde çocukta dil gelişimi. II. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi (ICOESS II), Mersin Üniversitesi (Özeti basılan sözlü bildiri).
2. Cebeci, G. ve Tay, B. (2018). Jean Jacques Rousseau'nun Emile eserinde değerler eğitimi ve hayat bilgisi değerleri. II. Uluslararası Değerler ve Eğitim Sempozyumu (ISOEVA II), Mersin Üniversitesi (Özeti basılan sözlü bildiri).